

LPD S

LES PARAULES DEL SOCIALISME
UN DICCIONARI OBERT
PER A L'ESQUERRA DE DEMÀ
ANTONI COMÍN/ RAIMON OBIOLS

els anys que vénen/2

Raimon Obiols

Ha estat un dels principals dirigents del socialisme català, fundador del PSC, diputat a les Corts Generals (1977-1984), diputat al Parlament de Catalunya (1984-1999), candidat a la Presidència de la Generalitat els anys 1984, 1988 i 1992. Des de 1999, és diputat al Parlament Europeu, del qual ha estat vicepresident. També ha estat vicepresident del Partit Socialista Europeu (1993-2000). És autor de diversos llibres, entre els quals: *Escrit al pas dels dies* (1984), *Catalunya oberta* (1984), *Els futurs imperfectes* (1987), *Hereus del futur* (1988), *El suc dels dies* (1996), *Nou segle, nou cicle* (1997), *Patria Humana. Globalización y socialismo del siglo XXI* (1999).

Antoni Comín

Llicenciat en filosofia i en ciències polítiques, és professor a ESADE (Universitat Ramon Llull). Membre de la Fundació Alfonso Comín, del Centre "Cristianisme i Justícia" i del consell de redacció de la revista *El Ciervo*. Diputat al Parlament de Catalunya des de 2003, és portaveu del Grup Parlamentari Socialistes-Ciutadans pel Canvi a la Comissió de Cooperació i Solidaritat, i president de la Comissió de Peticions. Ha publicat, entre altres, els següents assaigs: *Emmanuel Mounier* (1997), *La igualtat, una fita pendent* (1999), *La mundialització: aspectes polítics* (1999), *Els canvis són possibles* (2002), *Política e interioridad* (2002), *Globalitzar la política per a democratitzar l'economia* (2003), *Europa dividida* (2007), *Governabilitat democràtica global* (2007).....

LES PARAULES DEL SOCIALISME

els anys que vénen/2

LES PARAULES DEL SOCIALISME
UN DICCIONARI OBERT PER A L'ESQUERRA DE DEMÀ
ANTONI COMÍN/ RAIMON OBIOLS/

© dels textos: Antoni Comin Oliveres i Raimon Obiols Germà, 2008
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2008
Carrer Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
ed.pages.editors@cambrescat.es
www.pageseditors.cat

Primera edició: maig de 2008
Disseny de la col·lecció: cla-se
ISBN: 978-84-9779-654-5
Dipòsit legal: L-636-2008
Impressió: Arts Gràfiques Bobalà, S L
Enquadernació: Fontanet

ÍNDEX D'ENTRADES

<i>Activisme</i>	11	<i>Economia social</i>	77
<i>Adoració de l'home per l'home</i>	13	<i>Educació</i>	78
<i>Autoritarisme</i>	14	<i>Esperances i previsions</i>	81
<i>Béns comuns</i>	16	<i>Estat del benestar</i>	83
<i>Buit polític</i>	17	<i>Estat del benestar previsor</i>	86
<i>Canvi climàtic</i>	19	<i>Estat del benestar: reptes i preguntes</i>	89
<i>Capitalisme</i>	22	<i>Europa</i>	91
<i>Ciutadania</i>	24	<i>Europa social</i>	97
<i>Ciutats</i>	27	<i>Fam</i>	99
<i>Coalicions postfordistes</i>	28	<i>Fonamentalismes</i>	101
<i>Comunicació i manipulació</i>	29	<i>Fordisme i postfordisme</i>	102
<i>Contradiccions substancials</i>	32	<i>Futur</i>	104
<i>Crisi democràtica</i>	38	<i>Gent gran</i>	106
<i>Crisi de l'esquerra</i>	40	<i>Globalització</i>	108
<i>"Crowdsourcing"</i>	42	<i>Globalització i política</i>	111
<i>Democràcia</i>	44	<i>Guerra</i>	115
<i>Democràcia econòmica</i>	44	<i>"Guerra dels cent anys"</i>	116
<i>Democràcia participativa</i>	51	<i>Hegemonia de les idees</i>	118
<i>Desequilibris d'intensitat política</i>	55	<i>Identitat i identitarismes</i>	121
<i>Desenvolupament sostenible</i>	56	<i>Igualtat i "igualitarisme"</i>	123
<i>Desigualtats</i>	57	<i>"Impossibilismes"</i>	126
<i>Desregulació moral</i>	62	<i>Individualització</i>	128
<i>Diversitat</i>	65	<i>Infants</i>	132
<i>Divisions de l'esquerra</i>	66	<i>Informació</i>	134
<i>Dones</i>	67	<i>Integració regional</i>	135
<i>Dreta i esquerra</i>	71	<i>Internet</i>	136
<i>Drets humans</i>	73	<i>Iraq</i>	138
<i>Economia del coneixement</i>	75	<i>Justícia social</i>	140

<i>Laïcitat i religió</i>	144	<i>Política en xarxa</i>	214
<i>Llibertat, igualtat, fraternitat</i>	150	<i>Política i coneixement</i>	217
<i>Lògica</i>	153	<i>Precarietat</i>	218
<i>Majories passives</i>	154	<i>Privatització del poder</i>	221
<i>Medi ambient</i>	155	<i>Programari lliure</i>	224
<i>Megalòpolis</i>	158	<i>Progrés</i>	224
<i>Memòria</i>	160	<i>Realisme</i>	226
<i>Mercat</i>	160	<i>Recuperacions</i>	227
<i>Migracions</i>	163	<i>Reformes globals</i>	228
<i>Modernització de l'esquerra</i>	166	<i>Renda bàsica</i>	232
<i>"Mort del socialisme"</i>	168	<i>Republicanisme i personalisme</i>	237
<i>Moviments globals</i>	171	<i>Riquesa</i>	240
<i>Moviments i partits</i>	173	<i>Salaris</i>	243
<i>Mutacions del treball</i>	176	<i>Sistemes econòmics</i>	244
<i>"Neocoms", xinesos</i>	179	<i>Sobirania dels treballadors</i>	247
<i>"Neocons"</i>	180	<i>Socialdemocràcia</i>	250
<i>Neoliberalisme</i>	184	<i>Socialisme</i>	251
<i>Neoliberalisme i fonamentalisme</i>	187	<i>Socialisme i liberalisme</i>	256
<i>Nou centre, "Neues Mittel"</i>	191	<i>Societat civil global</i>	262
<i>Nou socialisme</i>	191	<i>Sostenibilitat i "sostenibilisme"</i>	264
<i>"Open Source"</i>	196	<i>"Spin"</i>	266
<i>Països rics, països pobres</i>	196	<i>Temps interessants</i>	267
<i>Participació</i>	198	<i>Tercera via</i>	269
<i>Partits polítics</i>	199	<i>Terciarització i dualització</i>	273
<i>Partits programàtics</i>	202	<i>Terrorisme</i>	276
<i>Partits xarxa</i>	203	<i>Sindicats</i>	279
<i>Poble</i>	205	<i>Treballadors del coneixement</i>	286
<i>Pobresa</i>	206	<i>"Un altre món és possible"</i>	286
<i>Política</i>	210	<i>Utopies</i>	287
<i>Política de mercat</i>	211	<i>Valors</i>	290
<i>Política de sentit</i>	213		

TRES NOTES PRÈVIES

1) No és fàcil (és el mínim que es pot dir) donar un sentit a paraules que tenen aplicacions i connotacions semàntiques molt àmplies. No s'ha de veure en aquest lèxic una voluntat de definició sinó, més modestament, d'exploració i reflexió, en un període de ràpides mutacions que entre altres efectes provoca una certa "crisi de les paraules". Si hi ha una voluntat de definició en aquest lèxic és pel que fa a la perspectiva des de la qual hem tractat de mirar els termes: un punt de vista que volia cercar sentit i simplicitat. Sucedix, però, que una gran multinacional fa servir aquestes expressions en un lema ("Sense and simplicity") per anunciar i vendre els seus productes arreu del món. És un bon exemple d'un problema que hem de mirar de cara: l'entropia semàntica, el malbaratament i la tendència a la pèrdua de significat dels mots en la societat del mercat i de l'espectacle.

2) Hi ha, com a mínim, tres maneres de manejar aquest text. En primer terme, llegint-lo seguit; en segon lloc, consultant-ne una o altra entrada; i finalment hi ha el mètode *Rayuela*: anar seguint el fil de les remissions que es troben al final de cada entrada. És el que recomanem.

3) Les referències bibliogràfiques i documentals que es troben al final de les entrades no tenen cap pretensió sistemàtica. Són relatives al contingut de les entrades o suggereixen possibles lectures addicionals que hem considerat interessants.

Activisme.....

No és necessari, malgrat els requeriments malignes, de ser capaç de dir allò que es vol, per saber allò que no es voldrà mai a cap preu.

DIONYS MASCOLO

Si mirem la condició present del món no resulta possible ignorar la seva insuportable càrrega de desigualtats, misèries, injustícies i crueltats: les veiem a la televisió, que ens serveix cada dia l'habitual barreja d'entreteniment i d'horror.

Sols una minoria del gènere humà viu en condicions acceptables de salut, llibertat i seguretat. En aquesta situació, a una actitud favorable a l'activisme públic, a la participació activa en els moviments socials, les associacions de la societat civil i els partits progressistes, ni tan sols li calen principis positius racionalment fonamentats. Amb el refús n'hi ha prou. Al límit, ni tan sols cal creure en el progrés per fonamentar una acció individual i col·lectiva en un sentit d'esquerra: només cal una actitud decent d'oposició o de resistència.

Però creiem que l'activisme de la denúncia i de la protesta no és suficient, i pot arribar fins i tot a constituir una coartada pels poderosos. Quan a Barcelona es produïren les més grans manifestacions de la seva història (contra la guerra a l'Iraq), el pare del president Bush féu unes declaracions en una convenció

d'empresaris del petroli dient "que la política de seguretat dels EUA no podia dependre de la quantitat de gent que es manifesta als carrers de Barcelona". Poc després, Bush fill comentà a Londres les manifestacions contra la guerra que hi havia en aquella ciutat dient: "És per això exactament pel que combatem: perquè a Bagdad tothom pugui manifestar-se lliurement." Aquestes dues declaracions ens haurien de fer pensar sobre els límits de l'activisme de protesta i sobre la necessitat de la política.

Sense un canvi de govern a Espanya, el 14 de març de 2004, no s'hauria produït la retirada de les tropes de l'Iraq, malgrat les multitudinàries manifestacions que hi va haver contra la guerra. Sense aquelles manifestacions, és possible que el nou govern no hagués decidit la retirada immediata. Ambdues coses, manifestacions i canvi de govern, eren necessàries.

Dos exponents dels grups que, dins els moviments, debaten aquestes qüestions, Ezequiel Adamovsky i Ines Pereira, han perfilat clarament el problema de la relació entre l'activisme dels moviments i les institucions polítiques.

Adamovsky ha dit que "un dels grans dilemes que els moviments han d'afrontar és que no participar en la política electoral lliurar el poder a la dreta (amb conseqüències catastròfiques), mentre que la participació generalment acaba per subvertir els principis originals dels moviments (amb catastròfiques conseqüències)".

Ines Pereira ha assenyalat que "partits, institucions i moviments tendeixen a ser considerats com entitats separades, amb els seus propis models, llenguatges, actors i esferes d'acció" i es demana si això és veritablement efectiu i si no seria millor una situació en la qual partits i institucions "n'apreguessin, dels instruments i vies d'organització comuns entre els moviments socials", i aquests "fossin més explícits i autoconfiats en el seu paper d'actors i interlocutors polítics".¹

1. A: *Networked Politics, Rethinking political organisation in an age of movements and networks*. Transnational Institute, 2007, <http://www.tni.org/detail_pub.php?know_id=39>.

La crisi actual de l'esquerra es caracteritza per la coincidència de dos fenòmens: el retorn d'una demanda de política, que s'expressa en els nous moviments socials, i el dèficit d'estructures adequades per part d'una esquerra política sovint enclaustrada en vells esquemes, mètodes obsolets i "modernitzacions" subordinades al colonialisme narratiu de la ideologia neoliberal.

Si volem una renovada política de les esquerres del segle XXI, cal que innovem en les relacions entre l'activisme dels moviments, el sentit comú de la gent progressista i la política dels partits d'esquerra. Això implica la necessitat de debats i accions "de frontera" sobre la base de l'autonomia i el respecte mutu entre els diversos protagonistes. Els terrenys de frontera són sempre els més fecunds; és en ells on sorgeixen les coses noves.

→ Moviments globals, → Moviments i partits, → Nou socialisme.

Adoració de l'home per l'home.....

Ni déu, ni cèsar, ni tribú.
EUGÈNE POTTIER

El pedestal són les sabates.
JOAN BROSSA

Les paraules de *La Internacional*, l'himne històric dels socialistes, són testimoni del fet que, en els seus orígens, el moviment obrer va formular no dues sinó tres negacions fundacionals. Es desenvolupà no només contra l'opressió política i contra l'explotació econòmica de l'home per l'home, sinó també contra l'adoració de l'home per l'home. És a dir, contra la idolatria (instrumentalitzada pels poders de torn), que ha acompanyat les construccions humanes: religions, pàtries, estats, moviments i partits, ideologies.

Al començament, el moviment socialista fou irreverent: es pronuncià contra les genuflexions davant les idees i els dirigents, contra els dogmatismes i les adhesions incondicionals. Com ha escrit Jordi Borja, "la lletra de *La Internacional*

en la seva època, amb el llenguatge d'aleshores, expressava una aspiració revolucionària de les classes treballadores: ni déus, poders no humans utilitzats per oprimir; ni cèsars, cabdills que se situaven per damunt dels pobles per exercir un poder sobre ells; ni tribuns, denunciadors dels mals sense anomenar els responsables d'aquests ni enfrontar-se amb ells...".

Creiem que en aquesta dimensió del moviment socialista hi ha pistes de futur per a la seva innovació en el segle XXI. Això implica una certa actitud iconoclasta com a requisit d'uns nous plantejaments. "Totes les grans veritats han aparegut inicialment com a blasfèmies", deia Bernard Shaw. Diguem-ho més suaument: la irreverència ha de ser un tret consubstancial i irrenunciable del socialisme i ha de presidir tot intent seriós d'innovar-lo.

→ **Nou socialisme,** → **Socialisme.**

Autoritarisme.....

L'autoritarisme no és una cosa del passat. Si fem un repàs al món actual, podem trobar una àmplia gamma de formes d'autoritarisme polític, des del més barroer fins al més sofisticat.

El segle XXI esdevé un laboratori de formes neoautoritàries, a la Xina, Rússia, l'Iran, o als Estats Units mateix (en nom de la "guerra al terrorisme," erosionant les llibertats i vulnerant els drets humans). Sense oblidar Europa, on hem vist en els darrers anys el desenvolupament de la telecràcia berlusconiana i altres populismes de signe neoautoritari.

És cert que els temps hi ajuden: a Europa, especialment, l'aire és inquiet, com si s'intuís un futur de declivi, de problemes creixents, sense percebre'n el perfil exacte i sense saber què fer per evitar-la. Manquen les anticipacions positives i abunden, en canvi, les previsions pessimistes i les "utopies negatives". Aquesta "ansietat del col·lapse" (la convicció que la prosperitat d'Occident no podrà sostenir-se) porta sectors de la dreta a especular amb una crisi catàrtica que provoqui una reacció d'agonisme col·lectiu, com en

els temps de la Segona Guerra Mundial: "What we need is leadership - and disaster" ('El que necessitem és lideratge i desastre') és un lema característic d'aquests sectors.

A Espanya, Aznar és un exponent d'aquest pessimisme neoautoritari. Malgrat dir que no és "neoon" perquè "no ha estat mai trotskista o maoista", l'expresident espanyol afirma que cal seguir les passes de Reagan, Thatcher i Joan Pau II per tal de "defensar la llibertat" i "fer reviure Occident... en una Europa que ha deixat de creure en ella mateixa".

Hem d'estar atents al perill d'aquestes reaccions neoautoritàries. Es tracta de processos lents d'erosió del domini de la llibertat que, si bé no impliquen un qüestionament frontal de la democràcia, com fou el cas en la crisi dels anys vint i trenta del segle passat, es nodreixen dels sentiments d'inseguretat, de por a la immigració, de desafecció envers la política i les institucions. El pes asfixiant dels grans mitjans de comunicació audiovisual, la crisi de la representació parlamentària, el buidament dels partits, l'afebliment de les grans narratives ideològiques, l'expansió de les pulsions populistes i identitaristes, són factors que poden jugar a favor d'aquestes derives neoautoritàries.

La democràcia començà a afirmar-se a Europa després de l'horror de les guerres de religió. Es desenvolupà quan es féu una passa enrere en la pretensió d'imposar les creences als altres. Sobre aquesta base s'afirmà la llibertat, el respecte a la dignitat de la persona i a les opinions alienes, l'afirmació del pluralisme. Quan aquests valors s'afebleixen, el risc autoritari reapareix.

Assenyalar el perill de les derives neoautoritàries no implica afirmar que a Europa la democràcia estigui avui en perill. Una anàlisi alarmista que fixés i radicalitzés en contraposicions extremes coses que avui són encara fluides, seria un error. Allò que cal és fer més densos, significatius i coherents els plantejaments polítics, començant pels fonaments de la democràcia, que no poden relativitzar-se i que cal reafirmar i renovar. Hem de ser conscients que vivim una situació democràtica en què "manca autoritat simbòlica, «sacralitat» compartida, elements que configuren sentit individual i col·lectiu", una situació

en què "sobra autoritarisme i manca autoritat".² Això fa necessari i urgent lluitar perquè les polítiques democràtiques continguin, en la seva coherència i el seu discurs, les justificacions i els fins de la seva acció.

→ Buit polític, → Fonamentalismes, → *Neocons*, → Desregulació moral.

Béns comuns

empriu Dret d'aprofitament comunal de certs béns rústics, en general pastures, boscos i aigües, que tenen els veïns d'un poble o comunitat rural. Terra del comú o altre bé objecte d'aquest dret.

DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA, IEC

Podríem definir el concepte de béns comuns com aquells que la societat considera comuns per tal de garantir el benestar col·lectiu i el dret de tothom a una existència digna: aire net, aigua, paisatge, coneixement, educació, salut, energia, transports, comunicació i informació, seguretat, justícia, institucions democràtiques, etc.

Cada vegada més, la globalització planteja el repte de defensar els béns públics globals: aire, aigua, vegetació, clima... i també pau, seguretat, estabilitat financera, energia, coneixement, informació, comunicacions. Això explica que el concepte de béns comuns hagi esdevingut un tema important del debat polític dels darrers anys. Les nocions jurídiques tradicionals de béns públic i béns privats, que generen una dicotomia adoptada pel dret, la teoria econòmica o la política, es troben avui amb dificultats a l'hora de fer front a la complexitat dels problemes de la interdependència planetària, la lluita contra la pobresa i les desigualtats, el problemes ambientals o els de la modernització de l'Estat del benestar.

La noció de béns comuns (*emprius*, en la tradició catalana) té una llarga història en la majoria de les nostres societats. Ara, davant dels nous reptes del segle XXI, mostra una nova fecunditat i apareix com un concepte bàsic de la

² Joan SUBIRATS, "Paradojas del progreso". *El País*, 29/12/05.

nova consciència global. A la Xarxa, per exemple, és a la base de les iniciatives i moviments del programari lliure, i molts hi veuen una anticipació de nous projectes i noves formes de modernització de les nostres societats.

Als països europeus, especialment, la idea de bé comú porta a una nova percepció de la modernitat que sigui capaç de desenvolupar, de cara al futur, unes economies i unes societats sostenibles. Això implica repensar pautes de producció i de consum, formes de vida, models de cooperació entre els països, sistemes d'organització dels distints nivells d'autogovern i interdependències. Implica també una reactivació dels projectes i institucions democràtiques i de les organitzacions i dels moviments de la societat civil.

La creixent consciència que cal preservar i garantir els béns públics, a cada país i en l'àmbit global, constitueix un repte fonamental pels socialistes i l'esquerra: desenvolupar nous projectes viables de "desprivatització" i "descomercialització" dels béns públics, sabent que els vells esquemes estatalitzadors no són la solució i que les respostes es troben en la pròpia societat, en l'evolució de les cultures i els comportaments, en l'estímul i el desenvolupament de noves formes de cooperació i economia socials.

→ **Sostenibilitat i sostenibilisme, → Democràcia econòmica.**

Buit polític

La vida política actual posa de manifest, a Europa, als Estats Units i a altres parts del món, una mena de "retirada de masses". La gent tendeix a interessar-se poc en els afers polítics, a menystenir la "classe política", a abstenir-se, a desafiliar-se dels partits, a participar poc en activitats i debats polítics.

El juny de 2007, una enquesta nord-americana assenyalava que només un 27% dels ciutadans creia que el Congrés feia un bon treball: es tractava d'un mínim històric. A Europa, la tendència a l'abstenció segueix creixent, encara que de vegades es produeixi alguna nova implicació electoral momentània.

És una tendència que començà en els anys setanta del segle passat i que s'ha anat accentuant: amb diferències i excepcions, podem dir que es tracta d'un fenomen global.

Aquest buidament polític es produeix per diverses causes concomitants. La difuminació de les grans narratives ideològiques del segle xx n'és una; també la individualització creixent de les societats. La diversificació del món del treball postfordista ha tendit a afeblir la relació entre el món del treball i l'esquerra.³ Creix també la sensació difosa en les opinions públiques que la globalització ha retirat del govern dels estats un gran marge de poder polític.

Una altra raó és l'àmplia difusió, en les darreres dècades, de la ideologia neoliberal. Que "la societat no existeix, només hi ha individus"⁴ ha estat, en efecte, una de les idees força centrals del neoliberalisme. A l'època, no es tractà d'una simple afirmació teòrica sinó la constatació d'una tendència (la individualització) que permetia l'afirmació d'un programa difós d'una manera persistent.

Les tendències a l'antipolítica en les societats tenen una tradició: "piove governo ladro" (dita popular italiana), "tous pourris" (dita popular francesa), "hagan como yo, no se metan jamás en política" (frase del general Franco). Però la individualització creixent i el desenvolupament aclaparador de la societat mediàtica creava una nova oportunitat per a potenciar i aprofitar aquestes tendències. El programa neoliberal, de Thatcher a Berlusconi, llençà reiterativament un missatge antipolític: no hi ha solucions col·lectives, només hi ha esperança en l'èxit individual, i aquest es mesura en diners. S'ha repetit i es repeteix, amb totes les salses, que el món no té necessitat de política, que no cal perdre el temps discutint; que n'hi ha prou amb els automatismes del mercat desregulat. Les frases "no hi ha alternativa" i "no hi ha salvació en la societat" sintetitzen aquest plantejament: els teus problemes no tenen una solució col·lectiva sinó estrictament personal, biogràfica. Paral·lelament es repeteix

3. A França, "El maig de 1981, el partit socialista recollia el 74% del vot obrer; l'abril de 2002, no en captava més del 13%". Eric Maurin. "La crise sociale française: des nouvelles precariétés, des salariés plus isolés", *Le Monde*, 21/11/05.

4. "There is no such thing as society, only families and individuals" ('No existeix una cosa que es digui societat, només hi ha famílies i individus'), Margaret Thatcher, 1988.

un altre missatge una i una altra vegada: "tots els polítics són iguals." Perquè la indiferenciació genera la indiferència i l'abstenció.

L'objectiu? Aconseguir que els grans poders econòmics, financers, mediàtics, puguin actuar sense contrapesos, en un context en què els ciutadans i les ciutadanes hagin renunciat a plantejar-se uns objectius comuns. L'objectiu és aconseguir individualitzar la visió del futur fins fer-lo aparèixer com un desert dràsticament privatitzat.

També en el pla internacional, es produeix aquesta tendència al buit polític. Es verifiquen eclosions o enquistaments dels conflictes i de la violència, a molts indrets del món, sense dialèctiques ni sortides polítiques. Algú ha dit que en el món actual s'està capgirant la frase de Clausewitz; ja no és la política que continua per altres mitjans a través de la guerra, sinó que és pel buit de política que augmenten els identitarismes, els fonamentalismes i s'activen la violència i les armes. Avui la violència no és la continuació de la política per altres mitjans sinó la conseqüència d'un buit polític. El pronòstic d'una "guerra dels cent anys" al llarg del segle XXI (una llarga guerra urbana de baixa intensitat en les ciutats pobres) assenyalava el risc terrible d'un final de la política, que apuntaria a un horitzó d'embarbarament progressiu. Només la política pot salvar-nos d'aquesta perspectiva.

→ Ciutadania, → Crisi democràtica, → "Guerra dels cent anys".

Canvi climàtic

Una bona part de la comunitat científica i de l'opinió pública de tot el món creu que aquest s'està escalfant. Considera que aquest escalfament és degut al fet que l'activitat humana incrementa l'efecte dels gasos d'efecte hivernacle sobre l'atmosfera, i que si no es produeixen reduccions significatives se'n poden derivar conseqüències molt negatives.

El clima del nostre planeta és una cosa molt delicada i molt complicada. Molts factors l'influencien i entre altres hi ha tota mena d'interaccions subtils. Molts

es demanen què hi ha de científic i què de sensacionalisme mediàtic en les campanyes actuals sobre l'escalfament del planeta, especialment en les d'Al Gore i altres propagandistes globals.⁵ És probable que una part de la comunitat científica consideri que, més enllà del caràcter més o menys rigorós de les previsions i projeccions que es formulen, és positiu que es generi una presa de consciència i àdhuc un estat d'alarma generalitzada, per tal d'influir en el capteniment social i en l'acció dels governs, les empreses i les poblacions.

Però convé constatar que actualment hi ha un consens clarament majoritari en la comunitat científica sobre l'escalfament de l'atmosfera i sobre les seves causes. Els experts de l'IPCC (Grup Intergovernamental sobre el Canvi Climàtic), reunits a València el novembre de 2007, assenyalaren que en els darrers cinquanta anys la temperatura global hauria pujat més que en els darrers cinc segles i les emissions de diòxid de carboni haurien augmentat en un 80% entre el 1974 i el 2004.

Un execonomista en cap del Banc Mundial, Nicholas Stern, ha dit que el canvi climàtic és "el major fracàs històric del mercat": un sistema que únicament valora el rendiment financer d'una inversió i és incapaç de prendre en compte altres conseqüències ens està portant a una crisi ecològica i econòmica de grans dimensions. Stern insisteix en el fet que la crisi ambiental anunciada tindrà greus conseqüències econòmiques: en el pitjor dels escenaris possibles, l'economia mundial podria contraure's un vint per cent. Seria molt més barat evitar-ho, afegeix Stern: sols demanaria una despesa equivalent a l'u per cent del producte mundial brut, per tal de desenvolupar les energies renovables.

Però cada vegada hi ha més gent que es planteja que cal afrontar el problema més a fons i anar més enllà. Que cal posar en qüestió el model actual de producció i de consum, reduir l'actual "voracitat energètica", i contenir la demanda d'energia. Ramon Folch ha descrit el repte: "L'energia fòssil és al centre del debat. Una energia fòssil que s'esgota a marxes forçades, a més.

5. Sobre la qüestió, vegeu el dossier "Climate change: A guide for the perplexed". *New Scientist*, <<http://environment.newscientist.com/channel/earth/dn114629>>.

Doble problema, doncs. Quan un recurs esdevé escàs, canviar de proveïdor no garanteix gran cosa. Que davant del canvi climàtic i del progressiu esgotament del petroli hàgim girat la vista cap a les energies renovables és una mesura prudent, però del tot insuficient... El planeta té encara reserves de gas i de carbó per a un parell de segles, però el nostre sistema socioeconòmic segurament no suportaria el trasbals climàtic que generaria la seva total combustió en tan poc temps.”

Si bé les fonts alternatives d'energia renovable estan cada vegada més a l'abast, el seu ús hauria de créixer a un ritme extraordinari (molt improbable)⁶ per fer front a l'augment continu de demanda energètica. La conclusió és que cal una estratègia orientada no sols a desenvolupar les energies renovables, sinó també a reduir l'ús de l'energia. Persuadir les opinions públiques és, en aquest sentit, una qüestió cabdal, perquè cap govern podrà imposar els canvis de model de consum i producció que calen sense un ampli suport públic.

Així doncs, les idees bàsiques d'aquest canvi necessari són les següents: 1) el risc d'un canvi climàtic és molt seriós i està augmentant; 2) pot tenir conseqüències molt directes i dramàtiques (alguns diuen que catastròfiques) per les nostres societats; 3) aquestes conseqüències només es podran prevenir si els governs desenvolupen accions immediates per reduir les emissions i desenvolupar la producció d'energia neta i renovable; i 4) si es produeix una evolució ràpida vers formes de consum i producció que redueixin la demanda energètica. “Ens calen les energies renovables i necessitem més eficiència transformadora”, diu Folch, “però sobretot hem de ser capaços de contenir la nostra demanda. Aquesta tercera pota és decisiva. Decisiva, simple i difícil. Topa amb l'egoisme i la mandra. Costarà aconseguir-la. És imprescindible.”

Planteja, afegiríem nosaltres, la necessitat creixent d'“un altre món possible”: un cicle de reformes globals de sentit socialista. Ve a tomb ací recordar la profecia del socialista xilè Viera-Gallo: “el socialismo llegará en bicicleta.”

6. Per aconseguir que les energies renovables subministressin el 75% del total en uns quaranta anys en caldria un creixement d'un 10% anual.

→ **Ambient.**

Una pàgina web de referència sobre el debat del canvi climàtic: <<http://climatedebatedaily.com/>>.

L'informe de Nicholas Stern sobre les conseqüències econòmiques del canvi climàtic el trobareu a: <http://hmtreasury.gov.uk/independent_reviews/stern_review_economics_climate_change/sternreview_index.cfm>.

Capitalisme

Anem contra el mur i no a llarg termini. Tot això és tan greu i tan perillós que no hi ha altra prioritat que tractar d'aturar aquests riscos.

MICHEL ROCARD

En una època ja llunyana, des del moviment obrer es preveia amb confiança la desaparició ineluctable, a curt o a llarg termini, del capitalisme. Aquesta previsió no procedia únicament dels socialistes. El 1942, Joseph Schumpeter afirmava, en el seu llibre *Capitalisme, socialisme i democràcia*, que "una forma socialista de societat sorgirà inevitablement d'una igualment inevitable descomposició de la societat capitalista" i afegia que aquesta afirmació "esdevenia ràpidament una opinió general fins i tot entre els conservadors".

En canvi, avui, sobretot després de l'implosió del sistema soviètic, la situació és oposada. Ben pocs, en el camp de l'esquerra, es plantegen una perspectiva de sortida de l'economia de mercat i de superació del capitalisme. En canvi, són paradoxalment els "insiders" del capitalisme, els millors coneixedors de les seves tripes, els qui es mostren crítics amb la seva evolució, s'inquietaen molt seriosament sobre el seu futur i aixequen la veu d'alarma: diuen que "el capitalisme perd l'enteniment", per utilitzar una expressió de Joseph Stiglitz, antic economista en cap del Banc Mundial.

Aquestes veus expertes alerten, amb inquietud creixent, sobre les grans evolucions de l'estructura del capitalisme mundial. Assenyalen que, en la lluita entre el capital i el treball, el primer ha guanyat i ha imposat el seu poder, no únicament sobre els assalariats, sinó sobre qualsevol pretensió demo-

cràtica de regulació. Assenyalen, sobretot, que s'ha produït una dissociació en la pròpia esfera del capital, de tal manera que els propietaris-accionistes (el capitalisme anònim) cerquen l'enriquiment dissociant-lo de qualsevol esperit d'empresa. "Els detentadors del capital, que cal diferenciar dels caps d'empresa", diu Jean Peyrelevade, un antic patró del Crédit Lyonnais, "són els 300 milions d'accionistes (la meitat als Estats Units) que hi ha en el planeta. Des de 1947, la part dels dividends en la renda nacional, tant als EUA com a França, s'ha quadruplicat: la remuneració de les accions augmenta aproximadament dues vegades més de pressa que la taxa de creixement. L'instrument mateix de la inversió a llarg termini —l'acció— ha esdevingut el suport líquid d'especulacions a molt curt termini en l'esfera financera".

El capitalisme és un sistema injust, cruel i inestable, però d'una implacable eficàcia en la seva producció simultània de riquesa i desigualtat. És un formidable mecanisme de creació de riquesa. Alhora, el capitalisme globalitzat, el "capitalisme total" tendeix a liquidar tot contrapoder, tota forma de regulació o de contrapès social i polític. Però es transforma ell mateix, generant inestabilitat i incertesa creixents: els mercats borsaris tendeixen a supplantar les banques com a principal eina de finançament i cerquen la màxima rendibilitat, amb nous instruments dinàmics i "imaginatius", de risc molt elevat. En el món, uns tres-cents milions d'accionistes (la meitat nord-americans) capitalitzen el seu diner a través d'uns milers de gestors d'actius, que imposen els seus criteris als dirigents de milers d'empreses que cotitzen en borsa. Obligades a generar una rendibilitat inviable: els beneficis no poden créixer indefinidament al 15% quan la producció creix al 5%. D'ací la reducció de la part dels salaris, les deslocalitzacions en països de sous baixos, la reducció del pes relatiu de l'economia productiva.

En aquest context de financiarització, desregulació i globalització de l'economia, els perills d'inestabilitat i de contagi a escala planetària augmenten, i amb ells augmenten les inquietuds dels operadors econòmics i de les opinions públiques. En el món dominava, a l'inici del 2008, en paraules de Michel Rocard, una "estranya premonició". No mancaven els motius d'inquietud, i el número dos del Fons Monetari Internacional (FMI) advertia que "cal saber pensar l'impensable". La crisi oberta per la fallida de les *subprime* nord-ame-

ricanes seguia el seu curs i, malgrat les intervencions de les banques centrals, es temia un esfondrament major del sistema de crèdit als Estats Units (en una situació d'extrema debilitat del dòlar, amb el petroli, l'or i l'euro assolint màxims històrics), així com els inevitables efectes de contagi arreu del món. Es recordava, en aquest sentit, el precedent de la crisi financera japonesa dels anys noranta, quan el sistema bancari d'aquell país havia perdut en el seu conjunt gairebé tots els seus fons propis a conseqüència de l'esclat de la bombolla immobiliària i financera. Però una crisi semblant als Estats Units tindria una toxicitat global extremament superior. De la mateixa manera que la crisi japonesa implicà una nacionalització de facto del sistema bancari del país, aquesta sortida de nacionalització de pèrdues era "suggerida a mitja veu"⁷ pels portaveus del FMI.

Comentant aquesta situació d'instabilitat i incertesa, Rocard constatà que "avui resulta evident, sens dubte, que el capitalisme és massa inestable com per sobreviure sense una forta regulació pública. És la raó per la qual, després d'anys de ser descartada com una opció viable, el projecte socialdemòcrata retorna al davant de l'escena política".⁸

→ Sistemes econòmics, → Contradiccions substancials.

Jean PEYRELEVADE. *Le capitalisme total*. Seuil, París, 2005.

Ciudadania.....

El primer deure d'un ciutadà és empenyar.

GÜNTER GRASS

La ciudadania no és simplement un dret o un conjunt de drets. És una concepció de la nostra relació amb la societat, que implica que tenim drets i deures, i que els uns i els altres són igualment i universalment exigibles, independent-

7. "Penser l'impensable", editorial de *Le Figaro*, 14/03/08.

8. Michel Rocard. "Disolución capitalista", *ABC*, 13/03/08.

ment del gènere, l'origen, la classe social, la nacionalitat, l'ètnia, la religió o l'orientació sexual. De fet, si els drets impliquen deures és perquè els drets de cadascú generen deures per a la resta: els meus drets impliquen deures als altres i, a la inversa, els drets dels altres comporten deures per a mi. Aquesta reciprocitat, que històricament restava enquadrada en l'àmbit de cada societat, ara tendeix a establir-se a escala global. La globalització accelerada fa necessària una nova dimensió del concepte de ciutadania, per tal de donar resposta a la interdependència creixent dels assumptes humans. Avui, ser ciutadà vol dir, cada vegada més, ser ciutadà del món.

De fet, la concepció il·lustrada de la ciutadania, que és a la base de la tradició socialista, afirmava la dimensió universal dels "drets de l'home i del ciutadà". Des d'un bon començament, la il·lustració afirmà que els drets que permeten que els individus deixin de ser súbdits i passin a ser ciutadans, tenien un potencial universal. La idea de ser ciutadà d'un estat particular remet, des dels seus orígens i de manera intrínseca, a la possibilitat de ser ciutadà del món. Ara, en una etapa de la història en què les forces de la globalització econòmica han accelerat els processos d'interdependència entre societats fins fa poc relativament aïllades les unes de les altres i ens han fet prendre consciència que cadascun de nosaltres, en tant que individus, formem part d'una mateixa i única societat mundial, aquesta vocació universal del concepte de ciutadania pren encara molt més sentit.

La governació democràtica del món de la interdependència ha de ser un camp de joc central de la ciutadania conscient del segle XXI. Això implica concentrar una atenció especial en les institucions supranacionals: la necessitat d'institucions democràtiques de governació global és la gran qüestió irresolta de la política contemporània, que interpel·la les forces democràtiques i progressistes de tot el món, que tenen la necessitat imperiosa de desenvolupar un nou internacionalisme.

Els elements germinals, embrionaris, d'una ciutadania global són ja evidents. Però encara no sabem quines formes prendrà la ciutadania global, en aquesta situació d'interdependència creixent i de canvis tecnològics accelerats. Alguns diuen que la societat mediàtica porta indefectiblement a un conformisme i un

individualisme generalitzats que acabaran afeblint definitivament la participació ciutadana i la pròpia política. Altres diuen que entrem en una nova etapa en què la intercomunicació a la xarxa no serà un instrument més de l'acció ciutadana sinó que serà l'acció ciutadana en ella mateixa. És evident que ambdues tendències (cap a la passivitat del consumidor i cap a l'activisme del "consum-actor") es despleguen contradictòriament en les nostres societats. És també evident que cal fer tot el possible per fomentar els nous processos de ciutadania activa, a escala local i global.

La qüestió decisiva és què resultarà de la relació contradictòria entre aquestes tendències globals. La capacitat de producció de conformisme, sobretot a través de les grans corporacions mediàtiques, és molt gran: s'han multiplicat els factors de manipulació i de privatització del poder. Però també creix el malestar de molta gent, insatisfeta per les desigualtats i injustícies del món, per l'ansietat competitiva i consumidora de la societat de mercat, per la tendència vers la violència i l'embarbariment que, sovint, sembla que s'incrementa.

En la mesura que creixen ràpidament les possibilitats d'intercomunicació horitzontal entre els ciutadans, aniran sorgint noves formes de debat, d'agregació i d'acció. Això configura un panorama de possibilitats inèdites pel desenvolupament de noves formes de ciutadania i d'acció política, que haurien de generar fenòmens de "contagi terapèutic" (d'estimulació de moviments i agregacions positives contra les patologies de la societat de mercat) i siguin capaços de generar amplis moviments de ciutadania democràtica activa.

Vivim una època on abunden els creients en la democràcia, però escassegen els que la practiquen. Flores d'Arcais ha parlat en aquest sentit de "crisi d'inobservança" de les nostres democràcies. En aquesta situació, cal incidir en la necessitat de la ciutadania activa, la deliberació i la participació, per defensar i radicalitzar la democràcia i fer-la més exigent en termes d'igualtat, llibertat activa (no indiferent), ètica pública i progrés global.

En la configuració d'imaginari col·lectiu, de lluita per l'hegemonia de les idees, de noves formes d'acció política, d'impuls d'un nou internacionalisme, s'estan desenvolupant ràpidament nous tipus de ciutadania activa. Els nous so-

cialismes del segle XXI hauran de desenvolupar, fonamentalment, una teoria i una pràctica d'aquesta ciutadania activa, en les noves situacions generades pels ràpids canvis tecnològics i econòmics del món actual.

→ Globalització i política, → Moviments globals.

Ciutats

Encara que Europa pateix alguns fenòmens d'hipertròfia i de patologies urbanes, en general manté un sistema ben estructurat de ciutats, que constitueix una de les seves principals forces. De fet, és en el període de trànsit de l'edat mitjana al Renaixement que una xarxa de ciutats comercials desenvoluparen el primer capitalisme i les primeres societats civils. Al llarg del procés de formació dels Estats-nació, aquest sistema de ciutats desenvolupà la seva vitalitat, la seva força econòmica, cultural i política, i significà un impuls decisiu d'entrada en la modernitat i de combat polític per les llibertats. Fins al punt que es pot dir que les ciutats europees són a la base d'una identitat europea, un esperit comú de prosperitat, cultura i llibertat, més enllà de les diferències nacionals. També avui el destí d'Europa està lligat al de les seves ciutats.

A moltes *banlieues* de França, el novembre de 2005 esclatà una tremenda revolta urbana que acabà amb milers d'automòbils cremats, més de 250 establiments públics (escoles, llars d'infants, etc.) afectats i una quinzena de centres religiosos atacats. Aquesta explosió de violència urbana, de desordre extrem i general, posà de manifest l'existència d'una greu crisi de les àrees suburbials de les ciutats, amb població majoritàriament d'origen immigrant. Entre el temor de les majories i la desesperació de les minories marginades, apareixia l'extrema feblesa, en amplis sectors socials, dels llaços conscients o subliminals que mantenen una societat democràtica cohesionada. Paul Ricoeur alertava, poc abans de morir, sobre la gravetat d'aquesta situació. En moltes ciutats europees es poden detectar manifestacions d'aquest fenomen general de disgregació, que Ricoeur designava amb el terme de "déliation", una dissolució de lligams. Són un conjunt de fenòmens de disgregació cultural, de desconexió entre món

social i món polític, que alguns han denominat el "mal francès": una situació de fragmentació social, desconexió i anomia, un buit que tendeix a ésser omplert amb replegaments identitaris (el pas del multiculturalisme al multi-comunitarisme) o amb una cursa desesperada a la recerca de solucions individuals, radicalment escèptiques davant qualsevol projecte col·lectiu.

Es pot dir, en conclusió, que el destí de la democràcia i del progrés social està lligat al futur de les ciutats.

→ **Buit polític, → Megalòpolis.**

Jordi BORJA. *La ciudad conquistada*. Alianza editorial, Madrid, 2004.

Coalicions postfordistes

La construcció de coalicions progressistes majoritàries és una qüestió estratègica fonamental que cal plantejar-se, si es volen solucions als problemes de les nostres societats i del món actual. Avui, aquest objectiu no es planteja únicament en el terreny de l'Estat-nació o de la nació: se situa també, cada vegada més, en l'àmbit transnacional, europeu i global.

Després de tres dècades en què la globalització s'ha intensificat i el capital s'ha alliberat en bona mesura de tot tipus de control estatal, hi ha nous reptes que se situen en el govern de la globalització. Per a fer-hi front, cal plantejar-se la construcció de noves coalicions socials i polítiques tant d'abast nacional com d'àmbit global, supranacional.

En l'àmbit nacional, a Europa, les situacions polítiques als diferents països són, naturalment, molt específiques i diferenciades. Nogensmenys, es plantejen alguns trets comuns: en particular, el repte d'agregar coalicions progressistes (socials, polítiques i electorals) d'ampli espectre, per tal de fer majories electorals i de govern, en societats que han evolucionat de manera ràpida i profunda.

Una manera que ens sembla equivocada d'enfocar la qüestió és discutir si cal "girar al centre" o "girar a l'esquerra" per a agregar majories. En realitat, el punt de partida ha de ser l'anàlisi de les evolucions economicosocials i culturals (en particular les produïdes per la globalització i el postfordisme) i la constatació que no es tracta d'un problema tàctic, de caràcter politicoelectoral, d'adaptació a l'empirisme de les enquestes i sondejos, de "modernització" simbòlica.

Es tracta de "la" qüestió estratègica, que només podrà ser resolta "radicalment", en una perspectiva de construcció conceptual i pràctica de noves hegemonies. Això significa que, ultra el debat sobre els continguts programàtics d'aquestes futures coalicions, cal també proposar-se una sèrie de coses, que no són fàcils; com a mínim cinc: 1) interpretar les noves realitats del món del treball, amb els canvis produïts pel trànsit del fordisme al postfordisme; 2) fer el mateix, pel que fa a les tendències de fons de les opinions públiques progressistes (o potencialment progressistes); 3) bastir una relació de tipus nou ("debats de frontera") amb els sindicats, els moviments socials, els sectors professionals, acadèmics i de la cultura, les realitats associatives del treball autònom; 4) superar qualsevol presumció que només amb idees correctes s'avança, i excel·lir en la professionalitat política; 5) innovar en les formes, cultures, llenguatges i modalitats organitzatives dels partits.

→ Fordisme i postfordisme, → Majories, → Modernització de l'esquerra, → Nou socialisme, → Partits polítics.

Sergio BOLOGNA. *Uscire dal vicolo cieco. Indizi di coalizione nel lavoro postfordista*, a: <<http://www.centroriformastato.it/crs/mercurio/bologna/bologna>>.

Comunicació i manipulació.....

No és pas la censura política el que mata: són el despotisme de la comercialització a gran escala i les recompenses a la fama mercantilitzada.

GEORGE STEINER

Vivim una època de mediatització de la política i de politització (sovint oculta, subliminal) dels grans mitjans de comunicació. El factor de "mediatització" o, si voleu, paradoxalment, d'"immediatització" de la política i dels missatges polítics, sobretot a través de la televisió, és un tret característic del nostre temps. Si Émile Zola hagués d'adreçar-se avui al president de la República Francesa a propòsit de l'afer Dreyfus, no podria limitar-se a un article en la premsa escrita; però a la televisió podria exclamar "J'accuse!" i no podria afegir gran cosa més.

Aquest condicionant mediàtic i "immediàtic" (com deia Felipe González) porta al fet que els discursos dels líders polítics siguin cada vegada més elementals, una suma d'eslògans confegits per "spin doctors" o publicitaris, adreçats a les emocions d'un públic consumidor i passiu. Un editorialista de *The Guardian* deia que els discursos de Tony Blair li semblaven més aviat interpretacions musicals que no pas peces de retòrica; discursos destinats només a produir impressions i emocions, sense arguments.

A la televisió tendeix a esborrar-se la frontera entre informació i entreteniment. Es produeix una "extraversió" de les qüestions privades en l'arena política fins a extrems inèdits: el nou president francès, Sarkozy, succeeix Eric Clapton i Mike Jagger en les preferències d'una exmodel i cantant, i la notícia esdevé un element substantiu de la comunicació política. És un fenomen que ha estat batejat amb el terme de "pipolització".

També s'esborra la frontera entre comunicació i simple manipulació emocional. En la campanya de reelecció de Bush el 2004 jugà un paper important el videoclip més car de la història (6,5 milions de dòlars), difós a totes les cadenes de televisió, a Internet i mitjançant dos milions i mig de prospectes, presentant la història d'Ashley, una adolescent que va perdre la mare en els atemptats de l'11 de setembre.

En aquest sentit revesteixen un caràcter excepcionalment interessant totes les estratègies d'"storytelling" ('difusió d'històries') per part de la coalició que envaí l'Iraq; especialment en el que fa referència a l'existència

d'armes de destrucció massiva suposadament en mans de Saddam Husayn. El caràcter especialment espectacular i condensat d'aquesta campanya narrativa (que tingué un moment culminant quan Colin Powell exhibí un sinistre tub d'assaig en el Consell de Seguretat de les Nacions Unides) és ple d'alliçonaments.

Alguns experts asseguren que fou un col·laborador de Tony Blair, Alistair Campbell, el principal inspirador d'aquesta *difusió d'històries* tant a Londres com a la Casa Blanca. Els escenaris narratius que es prepararen van ser molt sofisticats i truculents: Laura Bush va declarar, el 17 de novembre de 2001 que "només els terroristes i els talibans amenacen amb arrencar les ungles de les dones que se les pinten". L'esposa de Blair repetí tres dies després la mateixa declaració quasi mot per mot: es tractava d'estimular la circulació d'imatges impressionants.

En aquest terreny, però, la palma se l'endu Ana Botella, l'esposa d'Aznar, que en la campanya electoral espanyola de 2008, en què el PP volgué establir l'equiparació entre terrorisme i interrupció voluntària de l'embaràs, va dir a la SER "crec que tots hem vist aquestes escenes espantoses ("espeluznantes") de nens de set mesos de gestació a les trituradores". Es tractava d'un fals rumor generat prèviament en algunes tertúlies radiofòniques.

Quan hi ha poders econòmics i polítics que controlen una porció consistent dels mitjans audiovisuals (el cas de la Itàlia berlusconiana ha estat fins ara l'exemple extrem) els efectes tòxics de la manipulació política esdevenen abassegadors: aquests poders fixen l'agenda (de què es parla i de què no es parla), determinen els angles de visió (des de quin punt de vista es plantejen les notícies i els temes "a debat"), imposen els criteris dominants (com es jutgen les coses, quins principis destil·len els judicis, quins valors es difonen, quins prestigis es creen). És el desplegament d'una política mediàtica que apunta a la captació emotiva de les persones, substituint la informació equilibrada i l'argumentació plural per un espectacle dominat per la manipulació. Més que de democràcia d'opinió es podria parlar, en aquest sentit, de democràcia d'emoció.

Alguns professionals d'estratègia i comunicació política als Estats Units tendeixen a distingir l'"statecraft" ('l'acció de govern') de l'"Stagecraft" ('els escenaris de la comunicació simbòlica i emocional'). Els més radicals afirmen que en la societat mediàtica la manipulació emotiva no és ja un complement sinó un veritable substitut de l'acció concreta de govern.

El gran problema que això genera és el que plantejà un coronel nord-americà a la reserva, Sam Gardiner, referint-se a l'ocupació de l'Iraq: "Mai s'han inventat tantes històries per vendre una guerra. Quan tinguem de retirar-nos de l'Iraq, el traumatisme serà més gran que en el cas de Vietnam. Els polítics es trobaran amb una opinió pública que refusarà creure'ls, encara que diguin la veritat." És el problema de l'exhauriment progressiu de la confiança dels ciutadans envers la política i les institucions. Per a fer-hi front, només hi ha un mètode: la deliberació en llibertat.

→ *Spin.*

Contradiccions substancials.....

Una de les manifestacions més clares de l'exhauriment polític actual és el desig desesperat de les nostres elits per evitar a tot preu la discussió dels problemes incòmodes.

FRANK FUREDI

Com fer anàlisis simples dels complexos problemes d'aquest "món gran i terrible"?⁹ Nosaltres no les tenim, i ens sembla que no som una excepció. La realitat d'avui és enormement complexa i canviant: es resisteix a ser interpretada.

Una cosa, en tot cas, és evident: no és amb categories ideològiques tradicionals que podrà ser entesa. És assumint la voluntat i l'exigència de rigor en el

9. ANTONIO GRAMSCI. *Nel mondo grande e terribile. Antologia degli scritti 1914-1935*. Einaudi, Roma, 2007.

coneixement dels fets, el ferment del dubte, la voluntat de diàleg, l'esperit crític, el sentit de la complexitat de les coses, que podrem avançar. Això no és una coartada relativista que paralizzi la voluntat de conèixer, comprendre, proposar i actuar. Vol ser l'afirmació d'un desig d'intel·ligència col·lectiva que superi les falses certeses i els apriorismes.

Allò que cerquem, en la complexitat i la incertesa del món actual, són algunes claus interpretatives dels problemes i contradiccions de caràcter més substancial. Per tal de disposar d'unes pautes de lectura, obertes, flexibles i no ideologitzades. Per tal d'establir objectius per una acció política col·lectiva de llarga durada, més enllà del impulsos, reflexos i conjuntures del moment.

Enumerem, així, sense cap pretensió sistemàtica, algunes possibles pistes sobre les contradiccions que ens semblen més substancials en el món d'avui. Les comentem amb cautela, alertant contra generalitzacions precipitades i esquematismes simplificadors, sense donar-los un determinat ordre d'importància i tractant simplement de contribuir al debat sobre unes claus de lectura generals:

1) *La crisi política de la globalització.* El ritme de transformació de les estructures econòmiques va més ràpid que el d'adaptació de les institucions polítiques. Amb la globalització, els espais dels mercats s'estenen més enllà dels espais de control dels estats. Se'n deriva una dificultat creixent de govern democràtic i un creixement d'àmplies zones d'ingovernabilitat i d'irresponsabilitat, on acaben per proliferar formes de capitalisme d'atzar, destructiu econòmicament i moralment.

Es produeix una escissió entre la potència cega dels mercats i el poder de les decisions democràtiques: la potència (desregulada) en l'esfera financera i econòmica esdevé global, mentre que el poder de l'esfera política democràtica es manté en l'àmbit dels estats i evoluciona massa lentament en la construcció d'institucions de govern democràtic supranacional, de caràcter regional i global.

La tesi que les solucions vindrien espontàniament del mercat desregulat s'ha enfonsat. Però la nova política, que ha de tenir una dimensió global, es troba encara en una fase germinal.

2) *La financiarització de l'economia.* La presa de poder de la borsa i dels mercats financers en la gestió de les empreses, ha desenvolupat un capitalisme financer que domina l'economia. El valor de les accions és més important, per a una companyia, que els productes o serveis que genera. S'ha format una poderosa minoria planetària de financers i grans executius que fan diners a partir de diners, sense de fet produir.

Els fons de pensions, d'inversió i d'assegurances poden representar més de la meitat dels capitals mundials. Això significa que el gran capital no és controlat per una multitud d'empresaris i propietaris, sinó per una oligarquia financera que decideix sobre uns recursos colossals que no posseeix, i que cerca la màxima rendibilitat a curt termini i sense fronteres, per damunt dels vincles socials i estatals que condicionaven els poders econòmics quan els mercats eren regulats pels estats.

3) *La inestabilitat de l'economia.* Una seqüència de crisis financeres de distintes característiques es van produir en les darreres dècades, amb un caràcter cada vegada més *contagiós*, a causa de la globalització dels mercats: *crash* borsari de 1987; crisi del sistema monetari europeu de 1992; crisi mexicana i "efecte tequila" de 1994; crisi asiàtica de 1997; crisi russa de 1998; crisi brasilera i argentina de 1998; crisi de la bombolla d'Internet de 2000; crisi Enron de 2001; crisi originada per les *subprime* nord-americanes de 2008, etc. Poc o molt, totes aquestes crisis prenen un caràcter de contagi, generen inestabilitat global i originen el temor a futures crisis de caràcter global (→ capitalisme).

4) *L'increment de les desigualtats i els desequilibris.* La globalització neoliberal produeix riquesa però accentua les desigualtats i els desequilibris. La incorporació de la Xina i l'Índia als mercats globals permet una reducció de les xifres absolutes de pobresa, però aquesta segueix essent la condició tràgica d'una part fonamental de la humanitat. Es produeixen en paral·lel altres fenòmens relacionats: el fenomen de la "febre del luxe", l'apoteosi barroca del diner i l'extraversió d'una minoria superrica (→ riquesa); l'explosió de les grans aglomeracions urbanes (→ megalòpolis); la perpetuació de la pobresa i la fam (→ fam, i → pobresa); l'increment de la violència difusa i de la inseguretat (→ desigualtats, i → "Guerra dels cent anys").

5) *Els canvis d'escala i de ritme dels processos col·lectius.* Amb la globalització econòmica accelerada es parla molt de ruptura de les barreres de l'espai i del temps i d'acceleració dels processos. És cert en molts aspectes: comerç, canvi tecnològic, comunicació, evolució cultural i social. Però es produeix també un procés d'alentiment i fins i tot de congelació d'altres processos, que s'origina de manera paradoxal amb l'augment de la globalització i la interdependència. Així, un bon nombre de conflictes violents resten enquistats: Israel-Palestina, Iraq, Afganistan, Darfur, Sàhara occidental, Colòmbia, etc. Violències que es perpetuen durant tant de temps que, contraposant-se al caràcter accelerat i d'immediatesa de la informació permanent, produeixen la sensació desesperant d'unes tragèdies perpètuas: la gent es demana si la pau i el progrés en aquests llocs són possibles.

6) *L'expansió i diversificació del món del treball.* El canvi de paradigma productiu, derivat de la revolució tecnològica i de l'acceleració de la globalització, ha generat canvis estructurals en el món de treball. El món del treball assalariat és major en xifres, però s'ha fet molt més heterogeni. Als països desenvolupats s'ha produït una evolució vers el postfordisme, una nova organització del treball, amb expansió dels serveis, economia del coneixement, treball més precari; amb dos agents nous d'especial significació: les dones (amb increments espectaculars en activitat i formació) i els immigrants (en proporcions desconegudes al llarg de la història).

7) *La societat individualitzada i el buit polític.* La mercantilització i comercialització d'àmbits que haurien d'estar exempts de la invasió del mercat (inclòs el de la política) genera anomia social, relativisme i desregulació moral. Les tendències a reduir la societat a una dimensió de "societat de mercat" creen una situació de pèrdua de consciència democràtica col·lectiva, de buit polític, de concentració i privatització del poder, i de respostes reactives de caràcter identitarista i rivalitarista. Una situació, de fet, de degradació i de risc per l'esfera pública democràtica.

En un context global de crisi dels sentiments de pertinença de classe, d'ideologia política i de consciència democràtica col·lectiva (i, en general, d'elements que configuren sentit individual i col·lectiu) augmenta el *deslligam*

social i el buit polític (→ buit polític i → neoliberalisme i fonamentalisme). En conseqüència, augmenten les reaccions de caràcter anòmic, identitarista, populista i fonamentalista. Cap societat pot viure, a mitjà termini, sense el lligam d'uns valors compartits.

En aquesta situació, no es tracta, per a l'esquerra, de viure en la nostàlgia d'una època passada en la qual l'esperança movia els cors i mobilitzava grans col·lectius: Es tracta, per a l'esquerra i per a tots els demòcrates, de comprendre l'abast dels reptes comuns, i d'actuar en conseqüència. Aquests reptes comuns són la reivindicació de la democràcia, l'aspiració a una societat cohesionada, conscient i lliure, i la pròpia idea de racionalitat econòmica, social i ambiental.

8) *L'increment dels identitarismes i dels rivalitarismes.* D'una banda, creixen les pulsions i els xocs identitaris, accentuats per plantejaments identitaristes (→ identitats i identitarismes) que fomenten la dimensió exclusiva i conflictiva de la pertinença a una identitat religiosa, ètnica o nacional: es planteja així l'escenari del "xoc de civilitzacions".

De l'altra banda, creix la consciència de la interdependència i d'un destí humà comú, que fomenta la tendència a assumir la diversitat com una riquesa a compartir, i a afirmar valors i objectius comuns per a tots els homes i dones del món (→ valors).

L'alternativa que plantegen aquestes tendències contradictòries marcarà probablement el caràcter del segle XXI. No es tracta tant, des del nostre punt de vista, d'una antinòmia entre "xoc o aliança de civilitzacions", sinó d'un combat general i pluriforme entre les forces que impulsen el xoc d'identitarismes confrontats i les forces que impulsen una aliança de valors compartits i d'objectius comuns.

Una aliança de valors, al món, no es reduïble a un diàleg internacional, més o menys institucionalitzat, entre governs, països i religions. Implica una dimensió de conflicte: contra els règims de poder que neguen aquests valors, i a favor dels que lluiten perquè es reconeguin en llurs països els drets i lleis inspirats en aquests valors comuns.

9) *La crisi ambiental*. A partir sobretot de mitjan segle xx, tots els fluxos materials que reflecteixen l'impacte de l'activitat humana sobre la biosfera s'acceleraren i canviaren d'escala, creant problemes creixents en termes de desforestació, desertificació, reducció de la biodiversitat, canvi climàtic.

S'ha creat així una situació d'alarma ambiental en augment, que obre la gran qüestió del perill d'una economia insostenible ecològicament, i la necessitat d'un nou tipus de desenvolupament que sigui sostenible. En particular augmenta la certesa que la prosperitat d'Occident i el creixement de les noves economies emergents no pot seguir basant-se en el malbaratament dels recursos naturals i exigeix el trànsit vers economies i societats sostenibles (→ medi ambient, i → sostenibilitat i sostenibilisme).

10) *Els drets humans i la "guerra al terrorisme"*. Mai com en el segle xx els drets humans no havien concitat un consens tan universal (i mai no havien estat tan massivament violats). La globalització i el sorgiment d'una societat civil global han posat al dia una nova fase d'expansió global dels drets humans. Però després de l'11 de setembre de 2001, la dialèctica entre les noves formes de terrorisme i les respostes de la "guerra al terrorisme" han plantejat nous reptes pels drets humans al món (→ terrorisme).

11) *La transició a un món multipolar*. Probablement un dels fenòmens dominants del nostre temps és el final de l'occidentalització del món, sobretot per l'ascensió amb força en l'escena global de la Xina, l'Índia, el Brasil i altres països emergents. Aquest fenomen obre la perspectiva d'un nou multipolarisme al món, després del període que seguí la caiguda del mur de Berlín i el final de la guerra freda, en què el paradigma que tendí a prevaldre fou el de l'hegemonia unilateral dels Estats Units. Es produeix una pèrdua d'influència relativa dels països occidentals sense que una sola gran potència, per forta que sigui, pugui imposar el seu ordre. Es desenvolupen, a la vegada, nous conjunts d'integració regional i subregional, seguint l'estela del procés d'integració a Europa. Anem cap a un món més complex i probablement més inestable, amb noves polítiques de potència. El repte, en aquest terreny, serà conciliar la multipolaritat emergent amb un nou multilateralisme que permeti abordar

conjuntament els reptes comuns i establir les regulacions transnacionals necessàries (→ integració regional).

Crisi democràtica

No convé cridar el mal temps. Alertar amb massa insistència sobre suposats perills futurs pot convertir-los en més possibles i esmussar la sensibilitat, la determinació, la força i les competències per a fer-hi front. Però cal estar sempre atents a la realitat i a les seves tendències, i en aquest sentit és obligat assenyalar que hi ha avui, a Europa, símptomes d'una crisi democràtica. Entre aquests símptomes destaca la distància creixent entre la ciutadania i la política...

Hannah Arendt citava la fórmula llatina "potestas in populo, auctoritas in senatu" per descriure una situació de bona democràcia. Podríem traduir-ho com "el poder en el poble, l'autoritat en les institucions". A les nostres societats correm el risc de resignar-nos gradualment a l'adveniment d'una situació de signe contrari, en què els pobles tenen poc poder a les mans (i per exercitar-lo de manera prevalentment punitiva: el "no" en un referèndum, el "zapping" de càstig en unes eleccions) i els governs, les institucions i els partits tenen una autoritat escassa (amb un doble front obert: de legitimació i confiança pel que fa a les opinions públiques, i de feblesa pel que fa a les seves relacions amb els poders de l'economia i dels *media*).

És evident que la història no es repeteix, però el passat ofereix lliçons que seria absurd ignorar. L'autoritarisme de dretes que va viure Europa durant els anys trenta del segle XX va ser conseqüència de l'esfondrament d'un ordre liberal que havia entrat en col·lapse. Hitler és fill del crac del 29. L'antídoto d'Europa a la tragèdia del totalitarisme nazi i feixista —un mal que va contaminar tots els països del continent, no només Alemanya i Itàlia— va ser no només el procés d'integració supranacional i de construcció d'un mercat comú, sinó l'aposta per un nou model social que deixés enrere el capitalisme de *laissez faire*: l'economia social de mercat i l'Estat del benestar.

Si el nacionalisme que va dur a la guerra era només el símptoma més radical d'un problema més profund, que no era altre que l'anomia d'una societat capitalista sense cap capacitat per oferir seguretat (social) als seus individus, calia evitar la repetició del desastre tallant d'arrel amb el nacionalisme totalitari però, sobretot, amb els riscos de desintegració social de l'ordre liberal. Per això, el procés d'integració europea i el procés de construcció de l'Estat del benestar discorren paral·lels en el temps, no per casualitat, i l'un no es podria entendre sense l'altre. La lliçó que cal aprendre és que la superació del totalitarisme va requerir sobrepassar un tipus de capitalisme desregulat per un capitalisme social en el qual l'estat era el garant d'aquells drets que fan que la vida de tots els ciutadans mereixi ser viscuda.

En l'actual era del capitalisme global, hauríem de ser capaços de recuperar les lliçons que el capitalisme del segle xx ens ofereix de manera transparent. La deriva autoritària, també avui, té alguna cosa de resposta davant d'un ordre global neoliberal que multiplica les incerteses vitals per a una part creixent dels ciutadans. Una resposta, en tot cas estèril. Compensar la inestabilitat de la globalització amb la figura del "pare castigador" —per dir-ho en paraules de Lakoff— és el mateix que curar una ferida amb aiguardent. D'aquesta deriva neoautoritària —Aznar, Bush, Blair, Berlusconi— no es pot dir que posi en risc les nostres sofertes democràcies liberals, però en tot cas les pot pervertir.

La lliçó, doncs, sembla clara: només la reconstrucció de la seguretat social i del principi de ciutadania que l'actual model de globalització ha fet fràgils podem exorcitzar la sortida fàcil, que és la del poder pretesament fort que s'exhibeix sense pudor en la seva suposada fortalesa, sense resoldre cap dels problemes que són a la base de la inquietud vital dels ciutadans. Tanmateix, avui una reconstruïda seguretat social i el principi de ciutadania requereixen una regulació social de la globalització, que només pot ser impulsada per poders democràtics també globals. Només si es reconstrueix a escala global el pacte social —entre capital i treball, entre mercats financers i empreses productives, entre llibertat d'empresa i redistribució— que era a la base de l'Estat del benestar i l'economia social de mercat, podem estar segurs que

l'autoritarisme no serà un personatge habitual en l'escenari de la política del segle XXI. De manera similar al què succeí al llarg del segle XX, hem d'elegir si volem compensar els vertígens dels mercats capitalistes a base de cabdills o de drets socials.

→ Autoritarisme, → Buit polític, → Europa, → Europa social.

Zygmunt BAUMAN. *Europa, una aventura inacabada*. Losada, Buenos Aires, 2006.

Crisi de l'esquerra

Difícilment es podrà exorcitzar el fantasma de l'Estat social. Seguirà vagant pels soterranis obscurs, pels àtics espaiosos, per tots els pisos de la casa (...) i la fama que aconseguí seguirà refrescant la memòria dels europeus.

ZIGMUNT BAUMAN

Les raons per les quals l'esquerra torna en el món del segle XXI i per les quals es pot parlar d'una crisi de "nous començaments" de l'esquerra es troben en l'encreuament entre, d'una banda, la globalització dels mercats, la revolució tecnològica i cultural en curs, el pas a una economia postfordista, etc., i de l'altra l'accentuació de les desigualtats, els desequilibris i les inestabilitats. La crisi consisteix en la necessitat de redefinir els trets discriminants entre progrés i reacció. No té cap sentit el tòpic segons el qual desapareix la característica discriminant entre dreta i esquerra. No sols subsisteix sinó que s'amplia en terrenys com la redistribució de rendes i de poder, consum i necessitats, organització de la societat, sostenibilitat, governabilitat global. La crisi de l'esquerra no és una crisi d'esgotament (com planteja la dreta), sinó de "nou naixement" de l'esquerra, de clarificació i implementació de les seves estratègies.

Com ha escrit José Maria Ridaó,¹⁰ "La suposada crisi de l'esquerra democràtica s'ha convertit en una de les lletanies més persistents del discurs polític actual. Com tota fórmula que pretén esborrar la frontera entre l'anàlisi i la consigna,

10. José Maria Ridaó. "La izquierda sin crisis", *El País*, 25/11/07.

la idea que l'esquerra democràtica està en crisi s'ha anat construint durant els darrers anys a partir de dades heterogènies a les quals, això no obstant, se'ls imposa un sentit únic, de manera que corroborin la conclusió de què ja es disposava abans".

És un plantejament interessant, el de Ridaó (per bé que discutible a causa del seu risc de reduccionisme). Assenyala que el suport a l'Estat del benestar com a model inseparable de l'Estat de dret, de la noció de ciutadania, no és un plantejament defensiu, no és "el punt d'arribada de cap camí", no és defensar l'immobilisme d'allò assolit, sinó quelcom ben diferent: "gestionar una victòria", en la qual a les velles desigualtats corregides, o a les velles desigualtats que encara persisteixen, se'n sumen de noves.

La controvèrsia política que enfronta els conservadors i l'esquerra ha de situar-se fonamentalment, en tot cas, en el camp social i ambiental. En contra del tòpic expandit per la dreta, la realitat de les coses mostra que el model neoliberal de desregulació econòmica creixent i d'abandó de l'Estat del benestar té cada vegada menys seguidors, a pesar de l'hegemonia ideològica neoliberal de les darreres dècades, perquè es perceben cada vegada més clarament les seves conseqüències socials i ambientals. Això marca un nou cicle de possibilitats per a l'esquerra, ben visible a l'Amèrica Llatina, i que s'estén de manera embrionària i contradictòria a altres regions i globalment.

Àdhuc als Estats Units, apareixen signes de canvi del discurs polític dominant en el període final d'una administració republicana que ha produït l'empitjorament de les condicions de desigualtat social. En la precampanya de les eleccions presidencials de 2008, els candidats demòcrates van optar per nous plantejaments basats en el discurs contra les desigualtats. John Edwards parlà de l'existència de "dues Amèriques". Barack Obama afirmà que "els qui tenen diners, els qui tenen influència, els que controlen com els recursos són emprats en la nostra societat, protegeixen estrictament els seus interessos i poden racionalitzar fins l'infinit sobre les raons per les quals han de guanyar més i més diners i més poder". La resposta dels demòcrates al discurs de Bush sobre l'estat de la Unió de 2007 fou també significativa: el senador Jim Webb evocà els primers anys del segle xx als Estats Units, amb una clara "divisió de

“Crowdsourcing”

classes”, entre una oligarquia corrupta (els *robber barons*) que acaparava sense escrúpols un enorme percentatge de la riquesa nacional i “els treballadors desposseïts que amenaçaven amb la revolta”.

Aquest canvi de cicle és percebut també a escala global: en el seu darrer llibre, Zbigniew Brzezinski,¹¹ per exemple, detecta un “desvetllament polític global” en el món dels qui esdevenen “conscients de la injustícia social en un grau sense precedents, indignats per les seves privacions i la manca de reconeixement de la seva dignitat personal”. Una gran novetat, potencialment explosiva, de la situació actual, afegeix Brzezinski, és que gràcies a la televisió i a Internet, els desposseïts globals veuen, dia rere dia, l'espectacle de consum i luxe dels privilegiats del món.

“Crowdsourcing”.....

“We are smarter than me” (‘Nosaltres som més intel·ligents que jo’).

Una dita de la comunicació interactiva en la xarxa

En un context de política de mercat, els partits han tendit en els darrers anys a fer *outsourcing* (‘deslocalitzacions’) el recurs als gabinets professionals d'experts, a les agències de publicitat, als *spin doctors*, etc. Han tendit així a produir un buidament dels partits, reduïts sovint a aparells organitzatius, o a col·lectius de càrrecs institucionals.

Així com en les deslocalitzacions els treballs són enviats a empreses, foranes per tal d'abaratir costos en mercats de treball més barats, com l'Índia o la Xina, el *crowdsourcing* intenta reemplaçar els contractes selectius mitjançant noves formes de participació massiva de voluntaris (als quals es proposen reptes i recompenses) i formes d'autoorganització. *Crowd* és el terme anglès per “multituds”, i *sourcing* es refereix a ‘l'obtenció de recursos’. La potencial importància del *crowdsourcing* es la gran quantitat d'entusiastes que poden realitzar el treball d'un petit grup de professionals. Es tracta d'un model de col·laboració

11. Zbigniew BRZEZINSKI. *Second Chance*. Basic Books, 2007.

que té semblances però que no és igual al dels projectes de programari lliure o de codi obert, coneguts com *Open Source*, on el benefici és mutu i col·lectiu.

Viquipèdia podria ser considerada com el projecte de *crowdsourcing* més conegut: una enciclopèdia a la xarxa, de gestió voluntària, amb milions de consultes diàries, que utilitza 250 llengües, quasi 10 milions d'entrades i desenes de milers de redactors. Criticada en determinats ambients acadèmics (com ho fou en el seu temps l'*Encyclopédie* D'Alembert i Diderot, Viquipèdia sembla resistir bé el repte del rigor. Un estudi de la revista *Nature*, el 2005, la comparà favorablement amb l'Enciclopèdia Britànica (de 42 temes científics, Viquipèdia presentava 162 errors o omissions, i la Britànica 123), la revista alemanya *Stern* féu el mateix comparant-la amb l'enciclopèdia Brockhaus (en 43 casos sobre 50 guanyà Viquipèdia) i el *Massachusetts Institute of Technology* (MIT) mostrà que una obscenitat introduïda intencionalment a Viquipèdia era *netejada* en menys de dos minuts de mitjana (no és el mateix en el cas d'un error, però en general els usuaris aprenen a malfiar-se dels articles massa recents, poc *madurs*. Enfront de les crítiques, tendim a creure que aquests processos de col·laboració tendeixen a generar un fenomen positiu, que ha estat qualificat de "tendència a una nova ecologia del coneixement".¹²

(Entre parèntesis: els partits d'esquerra haurien d'invertir la tendència que tenen cap a l'*outsourcing* ('deslocalització cap a grups professionals, gabinets i empreses') i desenvolupar el *crowdsourcing* (noves formes de participació i deliberació de massa, especialment a través de les tecnologies de comunicació interactiva horitzontal). Dit d'una altra manera: creant partits xarxa com a partits de massa d'un nou tipus).

Crowdsourcing és un terme proposat per Jeff Howe i Mark Robinson de la revista Wired: <<http://www.wired.com/wired/archive/14.06/crowds.html>>.

Viquipèdia: <<http://ca.wikipedia.org/wiki/Portada>>.

Wikipedia: <http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page>.

12. Bertrand LE GENDRE. "Faut-il brûler Wikipédia?". *Le Monde*, 15/03/08.

Democràcia

La democràcia va néixer a Europa com una reacció enfront de les guerres de religió que la devastaren en els segles XVI i XVII. Significava la renúncia a les pretensions d'imposar als altres unes creences religioses o polítiques i l'afirmació d'uns principis forts que no tenen res a veure amb el relativisme.

No s'ha de confondre la voluntat de construir un espai comú de ciutadania (en el qual ningú no pugui imposar als altres les pròpies creences i on les decisions es prenen a través de votacions lliures) amb unes actituds d'indiferència, somnolència, passivitat o relativisme moral. Es tracta, en democràcia, d'assumir que ningú no pot imposar les seves veritats als altres, i que per tal d'aconseguir-ho cal una acció permanent d'afirmació de les llibertats.

Enfront dels fonamentalismes d'una o altra mena, els demòcrates han d'afirmar i afermar la seva voluntat originària i constant de lluitar per la llibertat, la igualtat i la dignitat de les persones, per la solidaritat i el respecte. A Europa, que esdevé un continent multiètnic i multireligiós, aquesta reafirmació de la democràcia és una qüestió vital que ha de ser plantejada amb la màxima radicalitat.

Democràcia econòmica

Fruit de més de dos segles de lluites i treballs, l'Estat del benestar és una conquesta central pels socialistes. El seu compromís amb aquest model social és total. Tanmateix, aquest compromís no impedeix que des de la tradició socialista es pugui fer la pregunta de si l'Estat del benestar fa just el capitalisme. Dit d'una altra manera: és l'Estat del benestar suficient per absoldre el capitalisme (davant del tribunal de la justícia social)?

Si ens atenim a una teoria de la justícia d'arrel liberal, com per exemple la rawlsiana, tindriem serioses dificultats per respondre afirmativament. És evident que l'Estat del benestar fa del capitalisme un sistema molt més just del que

seria sense aquest pacte social "welfarista". Però, probablement, no podem dir que el faci just del tot. Rawls ens avisa que moltes de les desigualtats estructurals del capitalisme, fins i tot del capitalisme social, no responen al "principi de diferència" —és a dir, no són desigualtats que, al capdavant, serveixin per millorar la posició dels que han estat desafavorits en la distribució dels béns, les oportunitats i la riquesa. I, per tant, les hem de seguir considerant desigualtats injustes: com per exemple la diferent distribució de l'accés al capital, o com les que genera el mercat de treball. Moltes d'aquestes desigualtats responen, de manera indiscutible, a la "loteria social" i a la "loteria natural": no són desigualtats que serveixin per millorar la productivitat fins al punt que fins i tot els més perjudicats per la distribució se n'acabin beneficiant. Allò que Rawls afirma és que les desigualtats que milloren la situació *dels de baix*, han de ser reconegudes com a justes. I ell mateix afirma que la majoria de les desigualtats del capitalisme no són d'aquesta mena.

Així, la igualtat d'oportunitats real, fins i tot en el capitalisme de l'Estat del benestar, fins i tot en els Estats del benestar més avançats, segueix sent un objectiu a conquerir. També en l'Estat del benestar segueixen existint moltes desigualtats —estructurals, no circumstancials, inherents al propi sistema— que no podem considerar justes. Desigualtats davant de les quals el socialisme té el deure de seguir utilitzant la seva imaginació. Dit d'una altra manera, mentre existeixi el capitalisme, en la recambra del socialisme sempre hi quedarà una certa ambició utòpica. És possible imaginar sistemes econòmics que superin aquelles desigualtats estructurals que ens porten a dir que el capitalisme és un sistema econòmic injust? Acceptem que per a molts es tracti d'una pregunta innecessària o que per a d'altres la resposta sigui negativa. Tanmateix, també hi ha qui, des de les ciències socials, la filosofia política o l'economia, no només planteja la pregunta sinó que li dona una resposta afirmativa.

Teòricament, és possible pensar sistemes econòmics no capitalistes, tan eficients com el capitalisme però substancialment més justos. Sistemes que alguns autors han denominat de "socialisme de mercat" i d'altres anomenen de democràcia econòmica. Es tracta, en tot cas, de sistemes que pretenen aprofitar allò que el capitalisme té de bo pel que fa a l'eficiència (el mercat de béns i serveis, la llibertat d'empresa, la competitivitat com a estímul pel progrés

tecnològic, la millora contínua de la productivitat de les empreses, la inversió productiva com a clau de volta de l'èxit econòmic) i, al mateix temps, intenten superar tot allò que el capitalisme té de dolent (la dinàmica especulativa del capital, la dominació del treballador en empreses no democràtiques, les desigualtats injustes en la distribució de la renda i la riquesa, la desconexió entre l'estalvi i la inversió, etc.).

Es tracta de sistemes de mercat, però en els quals el capital s'ha socialitzat, en la mesura que el capital ja no està desvinculat del treball: ja no és privat, en la mesura que és propietat dels mateixos treballadors que en són els usufructuaris i, en aquest sentit, es pot dir que no existeix una classe capitalista. I es tracta de sistemes amb llibertat d'empresa, però en les quals les empreses funcionen com a organitzacions democràtiques. Sistemes, en síntesi, en el qual el mercat no genera desigualtats injustes o, el què és el mateix, que satisfan en molt major grau el *principi de diferència*.

Hi ha qui dirà que aquests models teòrics no ens ajuden a resoldre els problemes reals que cal resoldre. Potser sigui cert. Però la qüestió interessant és si hi ha, en la nostra vida econòmica, realitats ja existents que tinguin una afinitat amb aquests models econòmics alternatius. Es tracta de saber si hi ha experiències empresarials o financeres que funcionin, econòmicament viables, i que responguin a la filosofia de la democràcia econòmica o del socialisme de mercat. La idea (general) de la democràcia econòmica ens ha de servir per a detectar si hi ha organitzacions que estiguin orientades cap al mateix horitzó i que responguin als mateixos principis i valors.

En efecte, hi ha un univers d'organitzacions empresarials que responen als criteris de la democràcia interna i la propietat col·lectiva del capital (empreses d'economia social, cooperatives, etc.); hi ha organitzacions financeres que intenten sostroure's a l'imperi dels principis capitalistes de maximitzar la rendibilitat; hi ha altres formes d'organització econòmica (mútues o, també, organitzacions de l'anomenat tercer sector) en les quals els drets de govern de l'organització no estan associats a la propietat del capital; hi ha moviments de consumidors que intenten canviar les pautes heretades de la societat de consum i orientar les seves opcions d'acord amb valors, més enllà del fet de

maximitzar les utilitats individuals. Aquestes organitzacions formen un heterogeni conjunt que en alguns països s'agrupa sota el nom d'"economia social i solidària".

Certament, es tracta d'un univers heterogeni. Però no és difícil classificar aquesta diversitat d'organitzacions en tres grups, cadascun corresponent als tres grans mercats que conformen tota economia de mercat: el mercat de béns i serveis (o de consum), el de treball i el de capitals o financer.

En primer lloc, empreses que intenten organitzar el treball d'una manera alternativa a la pròpiament capitalista; organitzacions com les cooperatives que intenten superar la figura del treball assalariat. El cooperativisme té una llarga tradició, a tot el món, des de fa segles. De fet, hi ha cooperatives a tots els continents del món, en tots els sectors d'activitat econòmica i de totes les mides imaginables. El cooperativisme va des de la més minúscula de les microempreses a la gran empresa industrial multinacional. (De fet, una de les empreses més grans d'Espanya, pel seu volum de capitalització, és justament el grup cooperatiu de Mondragón, mundialment conegut perquè és el més gran del món i un dels exemples d'èxit empresarial més rellevants de la història de l'economia espanyola contemporània, d'una banda, i de la història del cooperativisme, de l'altra).

En segon lloc, les organitzacions que actuen en el mercat financer amb criteris diferents dels que utilitzen les entitats financeres capitalistes tradicionals. Ens referim al món de les finances ètiques, la banca i els fons d'inversió ètics. Aquest nom no vol dir que la resta de les entitats financeres no siguin ètiques, indica simplement que, a diferència de la banca tradicional, responen a un únic grup de criteris (els relacionats amb la rendibilitat), mentre que les entitats de finances ètiques responen a dos grups de criteris: els que tenen a veure amb la rendibilitat i els que serveixen per avaluar l'impacte social de les operacions. Les entitats de finances ètiques no només avaluen els riscos financers de les seves operacions d'inversió sinó també els seus riscos socials.

En tercer lloc, tenim els moviments, organitzacions o persones que a l'hora de comportar-se en el mercat de béns i serveis com a consumidors, intenten

orientar el seu consum d'acord amb uns determinats valors. De fet, es tracta de ser conscients que els nostres actes de consum decideixen quines empreses fracassen i quines triomfen, en el marc d'una economia de mercat efectivament competitiva. Per això, com diuen els moviments de consum responsable, "consumir es votar". Cada compra és un vot a favor d'un tipus d'empresa o d'una altra, i són les nostres empreses les que condicionen el nostre model social. Les possibilitats tècniques per articular aquest "consum responsable" són múltiples: les etiquetes socials, les cooperatives de consumidors, les ONG que analitzen les pràctiques de determinades empreses —normalment transnacionals— i informen a través de la xarxa, o també les clàusules socials en les compres públiques i els concursos públics, en la mesura que les administracions públiques són el primer consumidor, globalment considerat, en els nostres sistemes de benestar. De tots aquests instruments, probablement les etiquetes socials siguin les que tinguin un camp més ampli per abastar.¹³

És l'economia social i solidària una realitat a tenir en compte, o es tracta d'una suma d'experiències testimonials, sense cap potencial de canvi? Es poden fer tres mirades força diferents sobre aquesta realitat. La primera és una *mirada neoliberal*, que veu l'economia social i solidària com una realitat residual, que en el millor dels casos serveix per a pal·liar situacions de crisi econòmica, en determinats sectors o en determinades regions. La segona és una *mirada socialdemòcrata*, que reconeix el dret de ciutadania d'aquest tipus d'organitzacions productives en el marc de l'economia social de mercat; una mirada que és conscient que la realitat econòmica és plural i que, per tant, les xarxes d'economia social i solidària hi tenen el seu lloc i poden demostrar el seu valor i la seva especificitat. La tercera és una *mirada postcapitalista*, que veu en aquestes xarxes un embrió d'un sistema alternatiu, capaç d'obrir-nos la "porta de sortida" del capitalisme.

13. Fa anys que s'està avançant en la creació del xip per a productes, que substituiria l'etiqueta amb el preu o l'actual codi de barres. El MIT proposa incloure la informació relativa a la responsabilitat social de les empreses en el xip, de tal manera que el comprador pugui conèixer, en el moment de la compra, aquesta informació relativa a les condicions socials i ambientals del procés de fabricació. *Free to choose*, que diria Milton Friedman: a més informació, més llibertat per elegir, en tant que consumidors. Una *etiqueta social tecnològica* d'aquesta mena permetria que disposéssim d'uns mercats més perfectes —d'acord amb la teoria econòmica ortodoxa— que els mercats actuals, perquè es tractaria de mercats amb més i millor informació.

El nou socialisme del segle XXI hauria de ser capaç de mirar de dia amb la segona mirada, quan governa, i de nit amb la tercera, quan intenta projectar futurs possibles. Cal pensar atentament en el potencial que s'amaga en cadascuna de les realitats que conformen aquestes xarxes. En el cas de les organitzacions productives, les empreses cooperatives, cal d'entrada ser conscients que es tracta de realitats nascudes en el marc del capitalisme industrial del segle XIX i que avui, en la nova era de l'economia del coneixement, han de repensar-se d'acord amb aquest nou context.

Precisament cal preguntar-se fins a quin punt, en la nova economia del coneixement, l'estructura empresarial cooperativa no obre oportunitats inèdites. Si el coneixement passa a ser el factor productiu per excel·lència, si passa a ser veritable *capital* (i el treballador n'és, de manera natural, el propietari), l'economia del coneixement hauria de tendir a la creació d'organitzacions empresarials que poden superar, de manera espontània, la dicotomia entre treballador i el "capital" real. En qualsevol cas, no és el mateix comprar força de treball, és a dir, llogar braços per a una fàbrica industrial que motivar coneixement per a una empresa basada en la R+D+i.

Encara una altra qüestió: si, com sembla, el coneixement del qual depèn la productivitat de les organitzacions es genera fonamentalment per mitjà de la cooperació, en la nova economia del coneixement no tenen més sentit les empreses democràtiques (cooperatives) que les jeràrquiques? En resum, si el capital és subsidiari del coneixement, i el coneixement requereix cooperació horitzontal més que jerarquies verticals, no facilita aquesta nova economia la utopia de l'empresa democràtica i de capital col·lectiu?

De la mateixa manera, la banca ètica o el consum responsable també ofereixen algunes potencialitats que encaixen de manera bastant interessant amb les característiques de les nostres societats "líquides" (Bauman), en les quals el treball ha deixat de ser l'únic mecanisme d'integració i d'autoidentificació social. Vivim en societats en les quals les vides laborals són cada vegada més fragmentàries, en les quals els itineraris vitals es defineixen menys pel treball i més per altres activitats, no directament vinculades a l'esfera productiva mercantilitzada. Activitats, molt particularment,

vinculades al consum. Estem passant, en certa forma, de la *societat del treball* a la *societat del consum*. Són, en aquest nou context, el consum i l'estalvi palanques de canvi a tenir en compte a l'hora d'impulsar processos de transformació social i econòmica?

Aquesta és la pregunta a la qual ens enfronten moviments com el de la banca ètica o els de consum responsable. Es pot convertir el consum i l'estalvi en un "acte polític"? Desplaçar l'activisme des de la participació política (a través dels canals que ofereix la democràcia) a la nostra actuació en tant que consumidors podria ser una mostra més de la crisi de la idea de ciutadania. Podria ser el reconeixement que la política s'ha tornat "inútil" i que allò que no podem fer des dels governs hem d'intentar-ho fer des dels mercats. Podria ser, en fi, la constatació i l'assumpció d'una derrota: "renunciem a les institucions públiques i treballem des dels mercats, perquè el nou hipercapitalisme global només ens deixa espai en tant que consumidors." Si fem de l'estalvi i del consum un acte polític, l'objectiu hauria de ser justament el contrari: contaminar el mercat de política, és a dir estendre la lògica de la ciutadania també a l'esfera econòmica, a les nostres decisions com a consumidors i estalviadors. Es tracta, per dir-ho d'alguna manera, de colonitzar el mercat des de la societat civil.

Aquesta extensió de la lògica de la ciutadania a l'esfera del mercat també comporta implícitament un nou enfocament per a un nou socialisme, que és el següent: avui la reforma de les estructures econòmiques i del funcionament dels mercats, per garantir una societat justa, no es pot fer només des de les institucions polítiques, des de la llei, des del govern, *des de fora* dels propis mercats. Probablement calgui, també, fer-la *des de dins* dels mercats, des del cor mateix de l'activitat econòmica, des de les organitzacions de producció, consum o estalvi que hi operen. El socialisme hauria d'apostar, també, per impulsar polítiques que permetin l'expansió de totes aquestes experiències, organitzacions i xarxes postcapitalistes que, ja avui, actuen en el si de les nostres economies de mercat.

→ Capitalisme, → Economia social, → Estat del benestar previsor, → Justícia social, → Estat del benestar.

- John RAWLS. *La justicia como equidad*. Barcelona, Paidós, 2004.
D. SCHWEICKART. *Más allá del capitalismo*. Barcelona, Sal Terrae, 1997.
Guy AZNAR et al. *Hacia una economía plural*. Madrid, Miraguano Ediciones, 1999.

Democràcia participativa

En els països democràtics, la ciència de l'associació és
la ciència-mare.

ALEXIS DE TOCQUEVILLE

Un sistema democràtic no pot funcionar, en els primers anys del segle actual, amb els mateixos mètodes i instruments del passat. El principi de delegació, en particular, no és suficient. Seguim creient en la virtut de les institucions representatives i en el rol irremplaçable dels partits per elaborar programes i proposar polítiques, racionalitzar el debat polític, encarnar posicions ideològiques amb les quals es puguin identificar els ciutadans, etc. Tanmateix, entre consulta i consulta electoral, un sistema de delegació deixa massa sovint els ciutadans al marge de les deliberacions i de les grans decisions. En una societat on les informacions abundin, on la influència de la televisió ha esdevingut enorme, la ciutadania desenvolupa les seves opinions (i emocions) en temps real. Creix la demanda d'una major participació (i d'una participació més directa) en les decisions i cal desenvolupar noves pràctiques que combinin democràcia representativa i democràcia participativa.

El procés polític es desplega a través de diverses fases i activitats: la mobilització ciutadana i militant, la informació, el debat i la deliberació, la presa de decisions pròpiament dita, el control de les institucions i dels càrrecs electes... En cadascuna d'aquestes fases, l'espai per a la participació dels ciutadans és potencialment molt més gran que no la mera delegació de la sobirania en uns actors especialitzats en l'exercici del poder polític o en una classe política professional que, sovint, els ciutadans observen com separada de la vida real i que, malgrat això, monopolitza la vida pública a través dels mitjans de comunicació. Votar, en moltes democràcies madures, s'ha convertit en un *acte trist*: ja no és un acte impulsat per l'emoció alegre que hi ha implícita en la possibilitat

d'elegir els que ens governen, sinó un acte desencantat en el qual el ciutadà té la sensació que aliena el tros de sobirania que li correspon en benefici d'un representant amb qui, de fet, no s'identifica. La participació electoral és exercida per molts ciutadans des del pragmatisme del mal menor.

Creiem que la manera de reconstruir la salut de les nostres democràcies no es resoldrà, simplement, amb un intent de relegitimar el principi de delegació, per exemple a través d'una major presència dels representants polítics en els mitjans de comunicació públics. De fet, un dels problemes és que, en una societat de complexitat creixent, és impossible detectar des dels partits polítics la diversitat de situacions, demandes i necessitats que es generen en les més diverses esferes. A més, en una societat com la nostra, "els ciutadans —*com escriuen els socialistes francesos*— es formen cada vegada més la seva pròpia opinió sobre els temes que els preocupen o que afecten el seu pla de vida i volen, per tant, prendre una part més activa en les decisions".

Cal complementar el *principi de delegació* amb el *principi de participació directa* dels ciutadans en la vida política. De fet, la idea de democràcia participativa no pretén suplantat els mecanismes de la democràcia representativa per nous mecanismes de democràcia directa. En absolut: es tracta d'eixamplar l'univers de mecanismes polítics possibles oferint als ciutadans, al costat dels mecanismes de delegació, nous mecanismes de participació.

Les formacions polítiques (els partits sobretot) són indispensables. No creiem en la validesa d'una mena de "*dictadura de l'opinió*" per damunt dels partits que, enfront de reptes i problemes d'una creixent complexitat, només serviria per ocultar una tendència de fons cap a formes de manipulació mediàtica, cap al govern indiscutit dels "experts", o cap a nous autoritarismes de base populista. Però un nou socialisme ha de plantejar, com una qüestió absolutament fonamental, el tema d'una sobirania popular efectiva, contra totes les derives cap a la privatització del poder, i ha d'impulsar un canvi cap a noves formes de deliberació i participació en les nostres democràcies.

Podem imaginar tres vies principals per obrir les nostres democràcies al principi de participació:

En primer lloc, obrir les mateixes institucions representatives a la participació directa dels ciutadans. Això es pot fer tant en el moment de la deliberació, com de la decisió, com en la fase de control i fiscalització. Els referèndums i les iniciatives legislatives populars són els instruments que les democràcies representatives ja havien avançat en aquesta direcció. Es tracta, de fet, d'instruments preferentment vinculats a l'esfera legislativa. Ara, en ple segle XXI, el repte és afegir altres instruments i fer de l'administració local el banc de proves per antonomàsia d'aquestes innovacions. Consultes ciutadanes, pressupostos participatius són exemples de participació ciutadana a escala local en el moment de la presa de decisions. Internet i la democràcia electrònica obren un camp extraordinari a l'hora de promoure el debat i la deliberació pública. Els jurats ciutadans són un intent d'obrir al ciutadà, individualment considerat, la funció de debat sobre l'actuació dels governs i les administracions, començant per verificar el compliment dels compromisos dels partits en període electoral.

En segon lloc, hi ha un extens camp a explorar pel que fa a la reforma dels partits polítics. Es tracta d'establir mecanismes de participació i de transparència que, de fet, permetin reconstruir el principi de delegació. En efecte, si en els mecanismes d'elecció dels candidats i en els mecanismes d'elecció dels representants donem la veu a la gent, als militants i als simpatitzants, als electors, no fem més que reforçar i relegitimar aquests representants. ¿No seria bo començar a normalitzar el sistema de primàries, a l'interior dels partits polítics, per tal que siguin les bases les que elegeixin els seus candidats? ¿No seria bo començar a votar llistes desbloquejades (el que normalment es coneix com llistes obertes) per tal que els electors triïn, dins d'un partit, el candidat que més els convenç?

Totes les fórmules tenen les seves contrapartides. Sabem que les primàries, segons com es facin, poden donar al món del diner un major control del món polític. Però no és forçós que sigui així. A més, avui també el món del diner finança partits i campanyes, de manera probablement menys transparent. Les primàries poden, així mateix, generar divisions internes en els partits, difícils de superar. Tanmateix, això tampoc no és inevitable: depèn de la maduresa de les organitzacions polítiques. I a més aquest problema queda diluït a

partir del moment que les primàries siguin una fórmula general, utilitzada per tots els partits.

En tercer lloc, cal reconèixer que la participació política no només es fa des dels partits, o des de les institucions. També des de la societat civil es pot intervenir en el procés polític. Els moviments socials, les organitzacions de la societat civil han de poder intervenir (de fet, ja ho fan) en les fases de mobilització i d'informació, han de poder fer propostes programàtiques, han de poder participar en la deliberació i en el debat. Han de poder exercir funcions de control del poder públic. Parlem de les ONG, dels sindicats, del món associatiu i de les xarxes ciutadanes de tota mena. No hem de confondre els papers: aquests actors tindran més o menys capacitat d'incidir en la presa de decisions en funció de la capacitat de convicció dels seus arguments. El seu és un poder "moral". La legitimitat per a prendre les decisions que afecten tothom en democràcia la tenen els parlaments democràticament elegits. Però cal que, simètricament, els partits acceptin compartir moltes fases del procés polític (debat, deliberació, mobilització, control, etc.) amb els actors civils.

Si avancem per aquests tres camins haurem obert dos monopolis que avui llasten les nostres democràcies, potser no pel que fa a la seva eficàcia per a resoldre problemes, però sí pel que fa a la legitimitat per fer-ho: el monopoli dels aparells en el si dels partits i el monopoli dels partits en el si de les institucions. Haurem aconseguit una democràcia més madura, més digna del seu nom. La història ens dirà si les nostres democràcies avançaran per aquestes vies. Si mirem enrere, més aviat trobarem motius per l'optimisme. Perquè la història dels nostres sistemes polítics és la història de l'aprofundiment de les nostres democràcies.

Les societats europees van començar l'experiència democràtica a través del vot censatari, en què votaven només els propietaris. De la democràcia censatària, vam avançar cap al sufragi universal masculí —és a dir, no universal—, i d'aquest al sufragi universal *tout court*, dones incloses. El pas de la democràcia censatària a la democràcia representativa de sufragi universal va ser un procés d'extensió progressiva dels *subjectes* de la participació. El pas de la democràcia representativa a la democràcia participativa vol ser un procés

d'extensió progressiva de l'objecte de la participació. Es tracta de permetre que el ciutadà "s'introdueixi" cada vegada en més fases i més esferes del procés polític.

Amartya Sen, el nobel d'economia de 1998, ha dit que, des del seu punt de vista, es poden distingir, en la ja llarga història dels moviments socialistes, tres concepcions ben distintes.¹⁴ Un enfocament orientat als canvis de poder en les institucions de l'estat i en les relacions socials (de propietat, fonamentalment); un altre dirigit als resultats (la recerca d'un ordre social més igualitari mitjançant processos reformadors); i un altre més encarat als processos col·lectius de formació democràtica de les decisions en els problemes que afecten tothom, a través de la participació ciutadana. En el procés de desenvolupament del capitalisme (que porta, diu Sen, a "models estructurats en la desigualtat social") els dos darrers enfocaments del socialisme poden exhibir honorables resultats allà on s'han pogut implementar, i sobretot mantenen una enorme vigència de cara al futur.

Són enfocaments que coincideixen avui amb tots aquells que expressen la necessitat de reforçar les democràcies enfront de les tendències antidemocràtiques del mercat global i dels fonamentalismes de distinta espècie: amb ells cal lluitar per una democràcia forta i participativa, entesa no sols com un conjunt de regles, sinó també com un conjunt de continguts i de deures: "una admonició a viure d'una certa manera: amb responsabilitat, amb autonomia per bé que amb uns paràmetres comuns, en comunitats autodeterminades i obertes als altres, amb tolerància i respecte mutu però amb un ferm sentit dels valors propis".¹⁵

Desequilibris d'intensitat política.....

Creixen ràpidament alguns grans desequilibris en el món fins a crear situacions de perill. Creixen fins al punt de plantejar una qüestió vital: quant de

14. Amartya SEN. "Dove il socialismo va finire", *Caffè Europa*, 5/03/1999, <<http://www.caffeeuropa.it>>.

15. Benjamin R. BARBER. "Jihad vs. McWorld", *Ballantine Books*, Nova York, 1996.

temps pot durar l'absència d'equitat i l'augment de les desigualtats en el planeta? La manca de respostes polítiques als nostres problemes globals (ines- tabilitat econòmica i financera, desigualtats entre els països i dins els països, pobresa i fam, èxodes massius de refugiats, megalòpolis en creixement expo- nencial, violència, terrorisme, guerres, canvi climàtic) és un desastre global que hem d'evitar.

En la medul·la d'aquesta situació mundial hi trobem una sèrie d'elements d'asimetria i desequilibri, entre els quals l'asimetria de les "intensitats polí- tiques" no és la menor. En un extrem de les actuals situacions de conflictes i desordres anòmics hi trobem sovint el fanatisme, és a dir una narrativa i una pràctica de la intensitat política màxima: una exaltació duta al límit dels pensa- ments i de les accions, individuals i col·lectives, tal com vam veure concretar-se d'una manera esfereïdora en els atacs terroristes de l'11 de setembre de 2001, o en l'intervencionisme armat que ha dut al tràgic desastre de l'Iraq.

En l'altre extrem, trobem elements igualment preocupants de somnolència, debilitat i corrupció —en el sentit de descomposició i de crisi moral— del camp democràtic. L'allunyament progressiu entre societat i política reflecteix aquesta situació. La intensitat política, en aquest context de desinterès, fatiga, o despreocupació cínica amb relació a la cosa pública, podria arribar a reduir- se a uns mínims, per sota dels quals la democràcia no podria garantir la seva supervivència.

Com succeí en el combat contra el feixisme, no podem esperar una victòria democràtica contra els fanatismes fonamentalistes si no hi ha una forta reafir- mació dels valors i dels projectes progressistes, que facin guanyar la màxima intensitat possible al camp democràtic. Creiem que aquesta repolització de- democràtica i progressista es produirà, i hem de fer tot allò que ens sigui possible per tal d'accelerar-la i reforçar-la.

Desenvolupament sostenible.....

→ **Sostenibilitat, sostenibilisme.**

Desigualtats.....

Per bé que incomparablement més ric que mai, el nostre és un món de privacions
tremendes i de desigualtats insuportables.

AMARTYA SEN

La crua qüestió que es planteja avui és la següent: quant de temps pot durar l'absència d'equitat elemental en el repartiment de les riqueses del planeta? La dreta tendeix a donar una resposta repressiva a aquest problema. L'esquerra vol una resposta redistributiva.

La desigualtat és el tret definidor de la nostra època. Amartya Sen la defineix com la simultaneïtat d'"una misèria degradant" i d'una "prosperitat sense precedents". En un món amb menys fronteres, es crea una nova separació entre els països rics i els països pobres; i, dins els països pròspers, "entre els accionistes i la resta dels mortals".¹⁶ Més important encara, a efectes del seu impacte: aquesta desigualtat és cada vegada més visible, i per tant més insostenible.

Probablement mai, en la història humana, la riquesa havia estat redistribuïda d'una manera tan desigual. Les desigualtats en augment caracteritzen els anys de la globalització accelerada. Fins al punt que el problema de la distribució de la riquesa ha esdevingut no sols una greu qüestió social, sinó també el problema polític de base: el que fa que visquem una època perillosa, el que es troba per sota de tots els fenòmens d'inseguretat i de violència creixents.

Aquest procés de desigualtat creixent no és un fenomen natural i espontani, i revesteix un caràcter general: s'ha verificat entre els països i a l'interior dels països. És el fruit d'unes tendències del capitalisme globalitzat que s'han accentuat per les dècades d'hegemonia del neoliberalisme.

A l'interior dels països, la pèrdua de poder de negociació dels treballadors, lligada a l'amenaça de les deslocalitzacions, a la pèrdua de llocs de treball industrials, a un nivell d'atur elevat, ha produït una deformació del repartiment

16. JEAN PEVRELEVADE, *Le capitalisme total*. París, Seuil, 2005.

entre les rendes del capital i del treball. Entre 1980 i 2005, la part dels salaris en el PIB de la Unió Europea (aleshores encara de quinze estats membres) va descendir onze punts. A Espanya, entre 1997 i 2006, la pèrdua de la part salarial fou del 5,5%, i a la zona euro, de dos punts (→ salaris).

Als Estats Units, dos homes —Bill Gates i Warren Buffett— sumen tants diners entre ells dos com el 30% de la població dels Estats Units. Un estudi de la reserva federal indica que el 10% de la població nord-americana posseeix el 70% de la riquesa del país. En el passat, un executiu podia guanyar entre deu i vint vegades més el salari del més modest dels seus empleats. Actualment aquesta relació pot arribar a ser de 431 a 1.

Sobre el creixement de la desigualtat a escala global, des de fa uns anys els experts internacionals estan immersos en una apassionada polèmica molt més que purament acadèmica. Per a la majoria d'organismes de les Nacions Unides, com per exemple el PNUD o el propi Banc Mundial, semblava inqüestionable que, amb la globalització de caire neoliberal, la desigualtat havia augmentat entre països rics i països pobres, així com a l'interior tant dels països rics com dels països pobres. Tanmateix, l'economista català Xavier Sala i Martín va intentar demostrar, en un estudi de l'any 2002, que en realitat tant la pobresa com la desigualtat havien disminuït en el món en els darrers vint anys.

El seu estudi compara les economies de 125 països, que engloben més del 90% de la població mundial, i ho fa any rere any, des de 1970 fins al 1998. Analitza les desigualtats mundials mitjançant set índexs diferents i mesura la pobresa com a percentatge i com a nombre absolut de persones que viuen amb menys d'1 dòlar o de 2 dòlars al dia. Les conclusions d'aquest estudi, segons el seu autor, indiquen que "la gent que viu amb un dòlar al dia ha passat de ser el 20% de la població al 5%; la que viu amb dos, del 44% al 18%. El 1998 hi havia 400 milions de pobres menys que el 1970".

En canvi, el premi nobel i exdirector del Banc Mundial, Joseph Stiglitz, diu en el seu llibre *El malestar de la globalització* (2002), citant l'informe del Banc Mun-

dial de l'any 2000, que en l'última dècada el nombre de pobres ha augmentat en gairebé cent milions: el 1990 hi havia 2.718 milions de persones que vivien amb menys de 2 dòlars diaris, mentre que el 1998 aquesta xifra havia arribat als 2.801 milions, més del 45% de la població mundial. Segons Stiglitz, el nombre de pobres que viuen per sota de la línia de pobresa internacionalment establertes —d'1 i de 2 dòlars al dia— és de 1.200 i 2.800 milions, respectivament, mentre que per a Sala i Martín, en canvi, el nombre de pobres és de 286 milions —amb menys d'1 dòlar diari— i de 980 milions —amb menys de 2 dolars.

A l'hora de mesurar la desigualtat, el contrast entre les conclusions de Sala i Martín i les del PNUD són igual de rellevants. Per a l'acadèmic català, sigui quin sigui l'índex utilitzat, les desigualtats entre persones van disminuir entre 1970 i 1998. En canvi, segons l'Informe sobre el Desenvolupament Humà de 1999, les desigualtats en el món s'han ampliat en els últims anys. Diu el PNUD: "El 1960 el 20% de la població mundial en els països més rics tenia una renda 30 vegades major que la del 20% dels països més pobres. El 1977 aquesta diferència era de 74 vegades. Això perllonga la tendència existent des de fa dos segles. Alguns han anunciat la convergència però l'última dècada ha mostrat una creixent concentració de la renda entre la població, les empreses i els països."

De fet, aquestes diferències s'expliquen perquè uns i altres utilitzen metodologies diferents per mesurar la desigualtat. Hi ha almenys tres formes més de mesurar la desigualtat. Una primera és la que analitza la que hi ha entre països, que compara el PIB per cápita dels diferents països del món. D'acord amb aquest mètode, tots els economistes —inclòs Sala i Martín— concorden que la desigualtat augmenta des dels anys setanta. Però aquesta mesura és poc significativa si tenim en compte que com a unitats d'anàlisi es prenen els països i no les persones. D'aquesta manera, els més de mil milions de xinesos compten igual que els poc més de quatre-cents mil habitants de Luxemburg.

Una segona metodologia consisteix a ponderar cada país d'acord amb el pes de la seva població. En aquest cas, la desigualtat sembla haver-se reduït durant les últimes dècades. Novament, tots els economistes estan d'acord que aquesta

evolució positiva es deu a països com la Xina i l'Índia, que suposen el 38% de la població mundial i que han crescut molt durant aquests últims anys.

No obstant això, hi ha una tercera manera de mesurar la desigualtat a escala mundial que és, probablement, la més important. Tot i que podria ser que el creixement de la Xina i altres països grans hagués reduït les diferències a escala mundial entre països, si ponderem pel pes de la seva població en conjunt del món, al mateix temps la desigualtat dins la Xina ha augmentat. D'aquesta manera, encara que ponderem d'acord amb la població, si no es té en compte la desigualtat a l'interior dels països, s'està suposant que en cada país els ciutadans guanyen el mateix. Cosa errònia. En un mot, aquesta tercera manera de mesurar la desigualtat pretén obtenir la distribució de la renda entre totes les persones que habiten el planeta.

Són diversos els autors que han realitzat aquest últim exercici —això és el que va fer, de manera pionera, Sala i Martín en el seu estudi del 2002. I no obstant això han obtingut resultats contradictoris. Per a alguns, entre ells l'economista català, les desigualtats entre el conjunt d'habitants de la població mundial han disminuït, mentre que d'altres arriben a la conclusió contrària. La contradicció, novament, s'explica fàcilment: uns i altres utilitzen bases estadístiques diferents. Mentre que els uns utilitzen les dades de despesa en consum que mesuren les enquestes a les llars, els altres es basen en les dades de la comptabilitat nacional, que atribueixen a cada llar no només la seva despesa en consum sinó també la seva part proporcional de l'estalvi nacional i de la despesa pública, cosa que redueix substancialment el nombre de pobres.

D'aquesta discussió aparentment metodològica, en podem extreure unes quantes lliçons extraordinàriament interessants pel que fa al nostre judici sobre l'actual model de globalització.

La primera: és possible que la desigualtat entre països augmenti, que la de l'interior dels països també augmenti i que, tanmateix, disminueixin les desigualtats entre els diferents habitants de la població mundial. En efecte, les poblacions del sud que deixen de ser pobres i passen a ser de classe mitjana fan augmentar la desigualtat a l'interior dels seus països i, al mateix temps, fan

disminuir les desigualtats a escala mundial. Explica Sala i Martín: "A la Xina, entre els xinesos, han augmentat les desigualtats, la riquesa no ha arribat a tothom, i això ha ocorregut en la majoria de països, però els milions de xinesos que eren pobres i ara no ho són convergeixen cap als 1.000 milions de rics que hi ha a Occident."

La segona: no hi ha un consens irrefutable sobre si la desigualtat entre els diferents habitants de la població mundial, si prenem cada persona individualment, han augmentat o disminuït. El PNUD, per exemple, critica de manera contundent que l'estalvi nacional i la despesa pública puguin computar-se com a ingressos per als pobres.

La tercera: en cas que les desigualtats entre la població mundial haguessin disminuït, seria gràcies, sens dubte, a l'evolució de la Xina i, en menor intensitat, de l'Índia. El gran afavorit en les darreres dècades, en termes de reducció de pobresa, és el continent asiàtic, i l'Amèrica Llatina va reduir la pobresa considerablement en la dècada dels setanta, però aquest progrés es va aturar els anys vuitanta i noranta, i els pitjors resultats es van donar a Àfrica, on les taxes de pobresa han augmentat considerablement des de fa dues dècades.

El creixement sostingut que ha tingut la Xina, al llarg dels darrers vint anys, ha permès el procés d'eliminació de pobresa probablement més massiu i més ràpid de la història mundial. Sense la Xina, les estadístiques que indiquen una reducció de les desigualtats a escala mundial indicarien, de manera automàtica, un augment o, a tot estirar, un manteniment. Si gràcies a la Xina s'explica la reducció de les desigualtats mundials, caldrà recordar que la Xina no és, precisament, un exemple de "globalització neoliberal", sinó més aviat el contrari. És tracta de l'exemple per antonomàsia dels països que s'han integrat en els mercats capitalistes mundials sense seguir els dogmes i els criteris del "consens de Washington". Valgui com a exemple la negativa xinesa a liberalitzar el seu mercat de capitals. La recixida estratègia de creixement econòmic seguida per la Xina els últims vint anys no ha seguit precisament l'ortodòxia de la política econòmica neoliberal oficial. De fet, el procés d'obertura (liberalització) de l'economia xinesa als mercats globals ha estat tan singular que la seva entrada en l'OMC, l'any 2001, contradeïa fins a tal punt els dogmes neoliberals que,

com explica Juan Manuel Eguiagaray, "va ser un procés plagat d'obstacles que els fonamentalistes de Washington només van concedir per raons derivades de geoestratègia política."

→ Pobresa, → Riquesa.

Xavier SALA I MARTIN. "The Disturbing «rise» of Global Income Inequality", NBER Working Paper 8904 i "The World Distribution of Income", NBER Working Paper 8933.

Joseph STIGLITZ. *El malestar en la globalització*. Madrid, Taurus, 2002.

Els informes sobre desenvolupament humà del PNUD, a: <<http://www.undp.org/>>.

Desregulació moral.....

Hem de ser rudement egoistes en el mercat i
dolçament afectuosos (*sweetly caring*) en la família,
còrdiosos en la feina i generosos a la llar...

F. VON HAYEK

La sarcàstica i paradoxal contradicció de les dretes actuals és que no hi cap factor tan corrosiu pels valors més proclamats pels conservadors (família, comunitat, religió, pàtria, etc.) que les forces implacables del neoliberalisme, i els seus efectes culturals, de caràcter consumista i materialista.

Els socialistes no tenim aquest dilema essencial, i no pas per manca de valors, sinó perquè defensem un enfocament equilibrat entre la importància econòmica del mercat i dels interessos individuals, d'una banda, i de l'altra, la regulació democràtica orientada als interessos col·lectius, la justícia i la moral socials, i la solidaritat humana.

La posició de Friedrich Hayek (el principal autor de referència del neoliberalisme) és clara en aquest punt: defineix la moralitat com el conjunt d'actituds necessàries pel mercat i desenvolupades en el mercat; és a dir, un conjunt de regles sobre la propietat privada, l'honestedat en els negocis, el respecte dels contractes, el comerç, la competència, la recerca del guany, la privacitat, etc.

A causa de l'evolució social, argumentava Hayek, els principals valors compartits són la llibertat i la recerca il·limitada de béns materials. Repudiava així, explícitament, la solidaritat i l'altruisme en tant que valors socialment rellevants: pertanyien a l'esfera privada, a la família o a les associacions voluntàries. El neoliberalisme hayekià, i les seves versions extremistes actuals, tenen poc a veure amb les posicions d'un Adam Smith, que escrivia en la seva *Teoria dels sentiments morals*: "Per egoista que se suposi que és l'home, hi ha evidentment alguns principis en la seva natura que fan que s'interessi per la fortuna d'altres, i hi lligui la pròpia felicitat encara que no n'obtingui més plaer que contemplar-la."

Negant tota legitimitat als valors altruistes i combatent aferrissadament tota temptativa d'estendre'ls a l'esfera pública (perquè, deia, no feia altra cosa que anorrear aquests valors i dur-nos a la servitud), Hayek era, naturalment, conscient d'una dura paradoxa. Però proposava resoldre-la simplement pel camí d'aprendre a "viure simultàniament amb diferents tipus d'ordres pels diferents àmbits —el dels mercats i el de la família. Hem de ser rudement egoistes en el mercat i dolçament afectuosos (*sweetly caring*) en la família, cobdiciosos en la feina i generosos a la llar...".

El problema insalvable pel neoliberalisme és que, en la realitat generada per la seva hegemonia en les darreres dècades, aquests dos móns no es desenvolupen en paral·lel, no poden mantenir-se autònoms.

Un món (el del mercat, el diner) està lentament mercantilitzant l'altre (el de les relacions humanes, la moral pública, la cultura, l'art o l'esport) i pot convertir les economies de mercat en societats on tot obeeixi la lògica de mercat, tot esdevingui mercat, tot tingui un preu, tot pugui ser comprat.

El paradigma intel·lectual de Hayek, denunciant "l'atavisme de la justícia social" o rebutjant qualsevol obligació moral en l'esfera econòmica, pren, en el món del *turbocapitalisme* globalitzat del segle XXI, un caràcter de lenta i persistent agressió que ataca totes les relacions no mercantils i tendeix a mercantilitzar-les. En aquest context, les crides a la responsabilitat individual queden contaminades: poden confondre's amb apel·lacions a l'autoacceptació resignada de les desigualtats i de les lògiques de dominació.

Això fa que totes les proclames neoconservadores contra el “relativisme moral”, o la denúncia del papa Ratzinger contra la “dictadura del relativisme”, en la mesura que aquells que les fan o bé sustenten el fonamentalisme de mercat o bé parlen en termes de poder i jerarquia (però no d'igualtat, solidaritat i sostenibilitat) no sols no reïxen a donar resposta al procés de desregulació moral del món contemporani, sinó que contribueixen de fet a alimentar-lo. Sols una perspectiva raonable i concreta de superació de les situacions d'injustícia i de dominació permet combatre la desregulació moral que comporta l'expansió de la societat de mercat. És aleshores quan la gent respon a l'apel·lació a la responsabilitat individual (que ha estat, d'altra banda, una constant de la millor esquerra: el “reclama els teus drets i compleix els teus deures” de les socialdemocràcies nòrdiques).

Quan els neoconservadors denuncien el “relativisme” i, al mateix temps, defensen de manera dogmàtica l'economia capitalista cauen, en realitat, en una inconfessada contradicció. No són conscients —o no volen ser-ho— que el principal propagador del relativisme és el propi mercat capitalista, perquè està estructuralment vinculat a la cultura del consumisme i de la publicitat. Res no té valor, al marge del seu preu: aquesta és la màxima del mercat en el capitalisme. I aquesta és la més potent font de relativisme moral que hagi conegut la societat humana.

Els *neocón* han trobat en el nou papa, Benet XVI, un impagable aliat, perquè fa de la croada contra el relativisme l'eix del seu pontificat. Ratzinger denuncia una societat sense valors, que per a ell és la conseqüència inevitable de la llibertat tal com l'entén la modernitat. Per això, el seu discurs és, en el fons, profundament antimodern. Els valors que regeixen la vida —sigui privada o pública— els ha de dictar la tradició, basada en una suposada moral natural, interpretada per aquell que té capacitat per fer-ho, és a dir per l'Església i, més concretament, pels seus teòlegs oficials. Els valors no depenen de la pròpia consciència, d'acord amb una deliberació basada en principis racionals.

En realitat, els *neocón* són molt més cíncics que no el discurs del Papa. Perquè defensen la tradició i ataquen el relativisme pel que fa a la moral que ha de regir la vida privada, però al mateix temps defensen la completa llibertat

de mercat pel que fa a la vida econòmica. Antimoderns en la moral familiar, són radicalment moderns en la moral social, en la mesura que el capitalisme, de fet, és un dels fills més genuïnament propis de la modernitat. Així, de la modernitat es queden amb el pitjor: un liberalisme econòmic radical. La llibertat econòmica, total i sense restriccions; la llibertat moral i cultural, negada de soca-rel en nom de la tradició.

Més que cínic, es tracta d'un esquema moral insostenible. Perquè el mercat comporta una determinada cultura, del tot incompatible amb la moral familiar basada en la tradició. La "cultura del mercat" té tal potència colonitzadora que acaba per fer que, també en l'esfera privada, els valors de la tradició siguin desplaçats per la lògica del consumisme. Així, del consum de béns i serveis es passa, en les societats occidentals en què aquest procés de colonització ha calat més a fons, al "consum" de relacions humanes. Aquestes inèdites relacions afectives "fast food", sense el capitalisme i la seva moral basada en l'individualisme possessiu, serien inexplicables.

Així, la "cultura del mercat", quan disol la tradició, no la substitueix per una cultura de la llibertat crítica, de la llibertat moral i cultural basada en la tradició. Sols les forces progressistes, hereves de la Il·lustració i de la seva proclama kantiana en favor del "Sapere aude!" ('Gosa saber!') poden verificar el trànsit des de la tradició a una moral individual i col·lectiva basada en l'autonomia, la llibertat i la fraternitat.

→ Llibertat, igualtat, fraternitat → Individualització, → Neoliberalisme, → Neocons,
→ Valors.

Diversitat

Creiem que atribuir la identitat i establir les diferències i els límits sobre la base d'un sol eix o dimensió de les persones i dels col·lectius és un reduccionisme empobridor. A més de no correspondre a la realitat concreta de les coses, pot tendir a tancar portes, a establir divisions innecessàries, a evitar sinergies. En la nostra concepció i el nostre imaginari simbòlic, situem la bandera multicolor de la llibertat, que simbolitza les causes de les dones, dels gais i lesbianes, de

l'ecologia, del pacifisme, de totes les minories discriminades, al costat de la bandera roja que ens parla d'una causa comuna contra tota injustícia, opressió i discriminació.

→ Dones, → Identitat i identitarisme.

Divisions de l'esquerra.....

On trobarem els punts de contacte entre una esquerra de contestació i una esquerra de gestió? La meua proposta és que aquestes dues opcions, l'antagonista i la reformista, (...) conservin i cultivin un terreny comú de crítica "cultural" del model social, una crítica que sigui alhora elevada i estratègica. Això servirà a l'antagonisme per lliurar-se de l'etern perill de l'extremisme i al reformisme per lliurar-se del també etern perill de l'oportunisme.

MARIO TRONTI

Les esquerres han tingut des dels seus orígens una punyetera tendència a dividir-se, escindir-se i confrontar-se. Malgrat que l'experiència del segle XX els ha ensenyat moltes coses, encara en l'Europa dels primers anys del present segle, "sembla inevitable que coexisteixin dues «esquerres» de força desigual, que es necessiten i s'oposen", com ha escrit Jordi Borja.

Borja es refereix a la situació a Itàlia, França, Alemanya i a algun altre país, on "la necessitat impulsa a un acord" entre "un «centre esquerra» que existeix per guanyar eleccions i governar, i una «esquerra anticapitalista» que sap que afavorir un accés al poder de la dreta és un cost que fins i tot una part de la seva base no li perdonarà".

A Itàlia i a França, diu Borja, aquestes esquerres "sumades poden ser majoria electoral, poden aprovar programes conjunts, que per a uns seran de mínims i per als altres de màxims. Però si governen, els seus acords seran precaris. Malgrat que el desacord comporti lliurar el govern a l'adversari principal, com ja féu precipitadament Refundació en el passat, que va permetre el renaixement

de Berlusconi. O deixar que una dreta renovada ocupi l'espai on conflueixen els desitjos de canvi, com ha fet Sarkozy a França”.

La naturalesa d'aquestes forces no facilita que els seus acords siguin estables: “els governs de centreesquerra es veuen pressionats per reivindicacions socials que consideren no assumibles i la seva pràctica de govern es confrontarà (...) amb l'esquerra radical (...) Un dilema que sols pot resoldre's positivament si en ambdós blocs existeixen sectors capaços de mediar entre uns i altres, com poden ser els dirigents sindicals i els polítics inserits en les institucions i en els moviments de base local.”

Més enllà d'aquesta mediació, es planteja la qüestió d'on poden situar-se els punts de contacte entre una esquerra de contestació i una esquerra de gestió. Cal debatre sobre això, més enllà de concepcions, hàbits mentals i fórmules del passat, per tal d'avançar en una nova situació de les esquerres europees que minimitzi els riscos de l'extremisme i de l'oportunisme, velles paraules que designaven un fenomen i tendències que, amb formes noves, segueixen ben vigents.

→ **Coalicions postfordistes, → Moviments i partits.**

Dones.....

En general, hem guanyat la partida.

SIMONE DE BEAUVOIR

La causa de les dones, el feminisme, ha estat un procés fonamental del darrer segle. Ha impulsat un procés revolucionari sense precedents vers l'acabament d'una situació de subjecció mil·lenària de les dones. En els primers anys del segle XXI aquest és un combat més actual i necessari que mai, que s'enfronta a velles resistències i també a una nova expansió dels integrismes que neguen brutalment la igualtat entre els gèneres.

D'aquesta manera, si bé es pot donar la raó a l'afirmació optimista de Simone de Beauvoir quan escrivia "En gros, nous avons gagné la partie" ('En general, hem guanyat la partida'), en el pròleg de *Le deuxième sexe*, el 1949, també cal tenir present que és molt el que resta a fer, i també que cal prestar una particular atenció als fenòmens de *backlash*, de moviments de reacció.

Encara hi ha un llarg camí per fer plenament real i irreversible la més positiva revolució social del segle XX: el conjunt de canvis de la condició femenina, vers l'emancipació, a moltes regions del món. Perquè la partida sigui guanyada del tot encara cal un bon tros de camí. La condició femenina és encara brutalment desigual al món, especialment en els països pobres: mig milió hi moren cada any a causa d'un part (una de cada setze dones a l'Àfrica subsahariana), dos terços de les persones analfabetes són dones, i és femenina el 70% de la pobresa absoluta. En els països més pròspers, la desigualtat persisteix. En el terreny polític, les xifres de la marginació són radicals: només el 6% dels ministres d'arreu del món i el 10% dels parlamentaris són dones.

Cal prestar atenció a l'evolució del procés en les societats on el canvi és més avançat. Fins i tot en aquestes, les velles desigualtats segueixen, sobretot en el món laboral. Les posicions dominants en l'economia i en la societat segueixen majoritàriament a les mans dels homes. En la vida quotidiana de les dones se sumen encara les tasques professionals i familiars. La major part del treball domèstic és realitzat per la dona, sovint de manera complementària al treball remunerat. La disjuntiva entre tenir fills o renunciar a la professió és freqüent.

Aquesta situació planteja dos reptes: configurar el món del treball de manera que permeti un equilibri entre professió i vida privada, i aconseguir un canvi en la vida quotidiana i familiar que deixi enrere les pautes de la societat masculina.

Noruega ocupa poques vegades els primers llocs en les notícies, però és sens dubte un dels països europeus que és l'avantguarda en aquest procés de canvi històric. Una martiniquesa negra, nascuda a París, immigrada a Noruega el 1992, és actualment ministra de la paritat i de la infància. Es diu Manuela Ramin-Osmundsen, i és advocada i mare de família. El seu ministeri té àmplies

competències: família, infància, consum, igualtat de gènere, lluita contra tota mena de discriminacions.

La seva tasca es troba avui, probablement, al capdavant de la revolució més positiva que es verifica en els nostres temps: la que implica l'avenç real vers l'objectiu de la igualtat plena entre dones i homes.

"Les societats modernes", diu la ministra, "necessiten utilitzar tots els recursos humans, amb les seves qualitats personals, d'educació i de capacitats, al marge del gènere. Dones i homes han de poder participar en igualtat en la vida laboral, la vida social i la vida familiar. És una qüestió de democràcia i, per dir-ho francament, hauria de ser una qüestió de sentit comú".

La batalla actual de Manuela Ramin i del govern socialista noruec és la posada en marxa d'una llei que obliga a una quota del 40% de dones en els consells d'administració (a l'inici de la implementació d'aquesta política, el 2003, només n'hi havia un 6%). "La clau, en aquesta economia de gènere", diu la ministra, "és la redistribució del poder, de les tasques familiars i del treball". I afegeix que avançar en aquesta direcció topa "amb fortes resistències".

L'economia de gènere compta amb avaluacions empíriques que retraten una situació de fortes desigualtats. A les grans empreses europees, el domini masculí dels càrrecs de direcció és gairebé total: un 91%. Un estudi encarregat per la Comissió Europea explica aquesta situació pel fet que els homes es promocionen mitjançant canals informals i disposen de "mentors" i de pautes de disponibilitat i dedicació a ultrança a l'empresa que, en el cas de les dones, esdevenen extremament difícils. Això genera una greu qüestió no sols de desigualtat i discriminació, sinó també d'eficiència. A Catalunya, per exemple, un estudi de la Cambra de Comerç de Barcelona, el gener de 2008, estimava que la marginació laboral de les dones costava a l'economia del país uns mil milions d'euros anuals i que el desaprofitament del capital humà qualificat de les dones, al llarg de la seva vida laboral, ascendia a més de 12.000 milions d'euros. Cal tenir present, en aquest sentit, que a la Unió Europea les xifres estadístiques mostren que les noies obtenen més bons resultats escolars que els nois i que en les generacions més joves el percentatge d'obtenció de diplo-

mes secundaris i universitaris s'ha capgirat (en la generació de 55 a 64 anys, el 59% d'homes i 49% de dones tenen diplomes de segon cicle; en la de 35-54 anys el percentatge és igual, i en la de 25-34 anys el percentatge femení és ja superior al masculí).

Resulta especialment interessant l'argumentació que Manuela Ramin fa servir per donar suport a aquesta lluita per la triple redistribució (de poder, d'activitat domèstica i de treball). En la seva concepció no es tracta únicament d'un afer de justícia i d'igualtat; és també, fonamentalment, una qüestió d'eficàcia; és, diu, "l'única via pel desenvolupament sostenible a Europa". Ho argumenta així: davant els reptes del segle XXI, la cosa més intel·ligent a fer és utilitzar tots els recursos humans de la societat, i no únicament la meitat. En aquest sentit, les seves declaracions són d'una certa brutalitat: "L'aplicació de quotes no s'adreça a substituir homes competents per dones mediocres, sinó a reclutar dones competents per substituir homes mediocres."

La idea més forta que dóna suport a aquests plantejaments és que "la diversitat dóna a les organitzacions un potencial per a la innovació" i que "aquest potencial només pot desenvolupar-se plenament quan la creativitat que sorgeix dels diferents punts de vista (que deriven de la capacitat, el gènere o l'etnicitat), és tinguda en compte a l'hora de prendre decisions i de rendir comptes". És una idea, creiem, que tota organització progressista hauria de fer seva.

És indesitjable eliminar tot tipus de diferències entre dones i homes. Però tant les diferències com les desigualtats han de ser separades de l'accident d'haver nascut dona o home, de tal manera que les eleccions que fem i les desigualtats que admetem siguin una mostra de les diferències existents entre les persones i no entre els gèneres. Que reflecteixin, per sobre de tot, decisions lliures i voluntàries, i no de l'atzar de la naturalesa.

Dones i homes han de ser iguals en dret, i la llei ha d'assegurar-ho en el terreny de l'educació, de la formació professional, del treball, de les polítiques del temps. Tots han de tenir salaris iguals per activitats de valor igual: en general, no és encara el cas, fins i tot en les societats que més han avançat en el procés d'igualtat.

L'objectiu ha de ser completar radicalment aquest procés històric, i això planteja un repte no sols de política, sinó de formes de vida: la necessitat d'una progressiva reestructuració entre treball retribuït i no retribuït i entre les tasques de les dones i els homes en la vida quotidiana.

→ **Diversitat, → Mutacions del treball.**

Informació i recursos sobre igualtat de gènere i recerca de gènere a Noruega, a: <<http://www.gender.no/>>.

Una base de dades sobre *dones i homes en els processos de decisió a Europa*, a: <http://ec.europa.eu/employment_social/women_men_stats/indicators_in5_fr.htm>.

Dreta i esquerra.....

"Tots els polítics són iguals": aquest missatge emès amb permanència és una peça fonamental del marc de conceptes que la dreta intenta fer hegemònic. Allò que es vol és propagar massivament que no hi hauria diferències entre dreta i esquerra.

També els representants de la "tercera via" han contribuït a difondre aquest marc conceptual, tant a través de les seves formulacions com de la seva actuació. Alguns modernitzadors doctrinaris del centreesquerra han afirmat que "el *clivatge* dreta-esquerra ja no te sentit: hi ha els moderns i els altres, això és tot".¹⁷

En general, l'electorat d'esquerra i centreesquerra mostra una major volatilitat i una major tendència a l'abstenció que l'electorat de dreta. Els rics, vells o nous, exhibicionistes o discrets, mostren una considerable cohesió en la defensa dels seus interessos. En les eleccions presidencials franceses de 2007, Sarkozy va obtenir el 87% dels vots a Neuilly-sur-Seine, un municipi de l'aristocràcia i la gran burgesia, de la qual l'actual president francès fou alcalde (on construï,

17. Expressió atribuïda a Tobias Dür, que fou assessor de Mathias Platzeck quan aquest fou president del SPD alemany. Per a Dür, el factor discriminant fonamental a Europa és "reforma o inèrcia", una idea imprecisa que Berlusconi també defensa. (Vegeu l'article "Reform and Inertia", <<http://www.policy-network.net/php/print-preview.php?aid=522>>.)

per cert, un 2,6% d'habitatge social quan la llei francesa fixa un llindar mínim del 20%). És un resultat sense gota d'ambigüitat i plenament il·lustratiu. En canvi, en poblacions populars, com Nanterre o Saint-Denis, el vot aparegué considerablement dispers i fragmentat.

El problema clau de l'esquerra en els països més desenvolupats és com agregar una força política i unes majories que puguin confrontar-se políticament i electoralment a la dreta per establir una nova agenda política reformadora. Per això és necessari diferenciar entre dreta i esquerra. La indiferenciació porta a la indiferència.

Una distinció fonamental entre dreta i esquerra és que aquesta es proposa combatre els desordres econòmics i ambientals, i les injustícies socials engendrades pel funcionament de l'economia capitalista, encara que reconegui el paper del mercat. L'esquerra creu que l'economia de mercat ha de ser equilibrada a favor de la solidaritat social, la sostenibilitat ecològica, els béns públics, la igualtat i la dignitat de les persones, i la primacia de la política com a instrument per establir democràticament les opcions col·lectives i fer possible el paper actiu i conscient dels ciutadans i dels subjectes socials.

Els homes i les dones d'esquerra es defineixen per la consideració dels altres com a iguals, dotats de les mateixes necessitats i aspiracions, dels mateixos drets i deures, i per considerar que aquest reconeixement no pot ésser simplement formal, no pot limitar-se a les lleis i normes, o als capteniments personals, sinó que ha de ser realitzat, en el terreny social i polític. Això implica un combat permanent contra les desigualtats i per l'accés de tothom als recursos essencials i a unes oportunitats iguals davant la vida. Implica també el rebuig de totes les formes d'explotació, dominació i adoració de l'home per l'home, així com el rebuig de la societat de mercat, en la qual tot restaria subordinat a les relacions mercantils i les persones esdevindrien mercaderies sotmeses a la lògica absoluta del diner.

→ Crisi de l'esquerra, → Hegemonia de les idees, → Llibertat, igualtat, fraternitat,
→ Nou socialisme, → Socialisme.

Norberto BOBBIO. *Derecha e izquierda, razones y significados de una distinción política*. Madrid, Taurus, 1995.

Drets humans.....

Els drets humans estan inscrits en el cor de la gent; hi
eren molt abans que els legisladors en fessin la
primera proclamació.

MARY ROBINSON

La dimensió potencialment revolucionària de l'afirmació dels drets humans rau en l'adjectiu més que en el substantiu del concepte: el fet que, siguin quins siguin aquests drets, són els mateixos per a tothom, perquè són inherents a la condició humana, a tots els humans sense excepció. L'afirmació de la igualtat i dignitat de totes i cada una de les persones del món comporta una càrrega enorme de contestació dels poders establerts.

El moviment contemporani pels drets humans parteix de la Segona Guerra Mundial. El 10 de desembre de 1948, l'Assemblea General de les Nacions Unides, reunida a París, aprovà i proclamà la Declaració Universal dels Drets Humans. És un text de trenta articles que enumera els drets humans considerats bàsics. El document es va crear com un seguit de drets que els governs han de respectar. Com a llei internacional, és una arma utilitzada sovint per pressionar els governs dels països que no compleixen algun dels articles, ja que es tracta d'un document d'obligat compliment per a tots els estats membres de l'ONU. Per tal de vigilar-ne el compliment, l'any 2006 es va crear en el si de les Nacions Unides un organisme especial anomenat Consell de Drets Humans de les Nacions Unides. Cal afegir que als drets de la Declaració Universal se n'han afegit d'altres, especialment relatius als infants i a les dones, en textos posteriors d'ampli reconeixement.

Des d'un punt de vista històric, hi ha dues grans línies de narració sobre la gènesi del concepte contemporani de drets humans: una es basa en la concepció d'un consens cultural i religiós, totes les civilitzacions tindrien un nucli

essencial coincident pel que fa als drets humans bàsics; la segona segueix una interpretació històricament evolutiva i fa, en general, èmfasi de la Il·lustració europea del segle XVIII, que conduí a la primera Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà (1789). Aquesta "primera revolució dels drets humans" va significar un avenç extraordinari. Va tenir també greus limitacions: la Revolució Francesa no abolí l'esclavatge, no donà el vot a les dones i calgueren moltes lluites, al llarg dels segles XIX i XX, pels drets de les dones i dels infants, pels drets del treball i per l'abolició del servatge i l'esclavitud.

Avui ens trobem en una nova fase, una "segona revolució dels drets humans", en l'era de la globalització. Aquesta genera una nova consciència general de la complexitat i les interdependències existents pel que fa als drets humans. Com han escrit Olivia Ball i Paul Gready, "Un país ven armes o compra diamants que perpetuen el conflicte en un altre; les polítiques comercials creen pobresa; la condicionalitat dels ajuts permet que actors exteriors dictin polítiques econòmiques i socials; les fronteres tancades a les migracions forçades o voluntàries desplacen les càrregues a altres països; els abusos ambientals causen desastres distants". Hem descobert que la realització universal i efectiva dels drets humans està condicionada per aquesta interdependència: allò que decideix el govern del meu país pot afectar de manera contundent els drets humans dels ciutadans d'un país remot.

L'emergent societat civil global és un poder creixent per difondre i defensar la universalitat dels drets humans. Sovint, a causa de la situació d'opressió existent en un o altre país, o segons dels reptes estratègics, els activistes impulsen connexions i campanyes internacionals. Es desenvolupa així, malgrat tots els obstacles, un procés global que produeix canvis en les percepcions i les actituds de la gent arreu del món, i genera noves possibilitats i nous instruments de lluita. És un procés en expansió que constitueix, com assenyalava Sergio Vieira da Mello, que fou alt comissionat de les Nacions Unides pels drets humans: "un projecte obert en el qual ningú no pot cantar victòria; al contrari, necessitem renovar de manera permanent el nostre compromís amb aquest combat, perquè no en podrem anunciar el final. Si hi ha alguna cosa a anunciar és que som només al començament."

→ **Béns comuns,** → **Justícia social,** → **Llibertat, igualtat, fraternitat.**

La Declaració Universal de Drets Humans, adoptada i proclamada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 10 de desembre de 1948, a: <www.unhchr.ch/udhr/lang/cln.htm>.

La pàgina web de l'alt comissionat de les Nacions Unides pels drets humans, a: <<http://www.ohchr.org/SP/Pages/WelcomePage.aspx>>.

La Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà, segons la traducció publicada pel Parlament de Catalunya el 1989, a: <<http://www.amnistiacatalunya.org/edu/docs/hist-paris-1789.html>>.

Olivia BALL i Paul GREADY. *The no-nonsense guide to Human Rights*. Londres, New Internationalist, 2006, <www.nononsenseguides.org>.

Sergio VIEIRA DE MELLO. *Five questions for the human rights field*. Nova York, 2003, a: <http://www.surjournal.org/eng/conteudos/artigos1/ing/artigo_sergio.htm>.

Economia del coneixement.....

La introducció de les noves tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) en el procés productiu ha impulsat un canvi d'era econòmica: del capitalisme industrial fordista hem passat a un nou capitalisme en el qual la clau de la prosperitat és, bàsicament, la capacitat per incorporar coneixement. Per a alguns historiadors de l'economia, el canvi tecnològic que hem viscut en les tres darreres dècades és només comparable al de la primera revolució industrial que va permetre passar d'una economia centrada en el sector agrícola, a una economia centrada en el sector secundari. Si en la primera revolució industrial, que de fet ha continuat avançant de manera ininterrompuda durant dos segles, la societat va aprendre a substituir la força física (manual) per la força de les màquines, en aquesta revolució tecnològica iniciada a finals del segle XX, i en ple procés d'expansió, la societat aprèn a substituir la força mental (intel·lectual) per un nou tipus de màquines, que són els ordinadors, els xips, etc.

Si els factors productius cabdals en el vell capitalisme fordista eren encara el capital i el treball, en aquest nou capitalisme els factors productius principals han passat a ser el capital (financer) i el *coneixement*. Això no vol dir que el treball no sigui un factor productiu bàsic en el capitalisme actual; vol dir, simple-

ment, que els països que encara basen la seva productivitat en el factor treball —tal com ha estat entès de manera clàssica— encara no han fet plenament la transició a la nova economia.

A què ens referim amb aquesta misteriosa paraula, *coneixement*, quan l'apliquem el camp de l'economia? Aquest factor productiu indica la *qualitat* als altres tres: el capital, el treball i la terra (que inclou les matèries primeres). El *coneixement* és tot allò que es genera a través de la R+D+i. La recerca i la innovació, en aquesta nova economia, passen a ser la clau del valor afegit, és a dir de la prosperitat. La productivitat, en el capitalisme postfordista, ja no depèn tant d'una combinació ordenada del capital i la mà d'obra, sinó de la capacitat per incorporar coneixement als processos productius.

El canvi de paradigma productiu motivat per les TIC qüestiona la vella empresa fordista i, de retruc, planteja reptes importants als sindicats. Les empreses es configuren cada vegada menys com una piràmide plena d'escalons intermedis. Els organigrames empresarials s'aplanen, el sistema productiu passa de l'organització científica del treball taylorista a la producció en xarxa. Les empreses fragmenten els seus processos productius, es descentralitzen i externalitzen, a còpia d'una llarga cadena de subcontractacions, per garantir-se la màxima flexibilitat productiva. És l'imperi de l'*outsourcing* ('deslocalització') i el *downsourcing* ('externalització'). L'objectiu: maximitzar l'eficiència, minimitzar els costos, garantir l'èxit en uns mercats altament competitius.

El valor ja no es crea a través de la producció en piràmide, integrada en una mateixa organització, sinó de la producció en xarxa. La relacions són tan o més jeràrquiques que abans, però ja no es tracta d'una diàfana jerarquia piramidal, on les correlacions de força entre les diferents parts del procés productiu estaven perfectament delimitades, sinó d'unes relacions de poder en el si de la xarxa molt més difícils d'objectivar i, per tant, d'equilibrar. Més flexibilitat en els processos productius vol dir més eficiència, però a priori significa també més vulnerabilitat de tothom que queda en estat d'externalització.

→ Coalicions postfordistes, → Fordisme i postfordisme, → Precarietat, → Sindicats.

Economia social

Amb fets, no amb paraules, el moviment cooperativista ha demostrat que la producció a gran escala i d'acord amb els requeriments de la ciència moderna és possible sense l'existència d'una classe de propietaris que contracti una classe de treballadors.

KARL MARX

A la majoria de països capitalistes, el món de l'economia social (i les xarxes d'economia social i solidària) forma una realitat més aviat humil i, en general, fragmentària, a banda d'algunes il·lustres excepcions. Però tant la realitat majoritària composta de petites i mitjanes empreses com les excepcions (és a dir, aquelles empreses d'economia social que són líders en el seu sector d'activitat econòmica, que també n'hi ha) ens proporcionen dues lliçons. La primera, que aquesta *altra economia* és possible. Té el valor de l'existència, que no és poca cosa! Les excepcions ens demostren que la naturalesa democràtica i social d'una empresa no té perquè condemnar-la, en absolut, a la marginalitat ni a una mida insuficient per competir amb èxit.

Però, més enllà de constatar-ne l'existència, queda la pregunta sobre si l'economia social i les xarxes que es construeixen al seu voltant són l'embrió d'una alternativa o simplement una excepció a l'economia capitalista dominant. El temps ho dirimirà. En tot cas, avui són el símptoma d'una lliçó que les forces d'esquerra, al llarg del segle XX, semblen haver après de manera irreversible: el socialisme del segle XXI no pot construir-se únicament des de l'estat, sinó fonamentalment des de la ciutadania. Si una alternativa econòmica al capitalisme és possible en el futur, no ho sabem. Però, en cas que ho sigui, ens sembla que només podrà ser un "socialisme dels ciutadans", impulsat des de la societat civil, organitzada en tant que actor econòmic —fent dels consumidors, dels productors i dels estalviadors una força de canvi.

Es tracta, en certa mesura, d'un nou paradigma socialista, amb els seus avantatges i inconvenients. D'una banda, reconeix que la transformació del sistema econòmic requereix un canvi cultural, molt més enllà d'un mer canvi legal i jurídic. De l'altra, situa la responsabilitat principal d'aquest canvi en la

gent, els ciutadans i ciutadanes, i resta responsabilitats als governs, als partits, a les institucions, al poder polític. Utopia per utopia, aquesta nova manera d'entendre el socialisme (com a eventual alternativa econòmica al capitalisme) fa les coses probablement molt més complexes, en comparació amb els paradigmes socialistes del segle xx, però segurament les fa també molt més reals. Tanmateix, no ho oblidem, sempre és millor una veritat complexa que una quimera simple.

→ Democràcia econòmica, → Socialisme, → Nou socialisme.

Educació

“Educació, educació, educació” és una de les fórmules que ens agraden dels *spin doctors* del New Labour. És una manera contundent d'expressar una gran prioritat del món d'avui.

En l'actual procés de trànsit des de la societat fordista a la societat del coneixement, el valor estratègic de l'educació ha passat a ser encara molt més gran. En els vells Estats del benestar l'educació era, en primera instància, la principal garantia de la igualtat d'oportunitats. Gràcies al dret a l'educació universal i gratuïta, les nostres societats democràtiques podien fer compatibles una economia capitalista i una intensa mobilitat social. Era, en un mot, la base sobre la qual reposava la justícia social d'acord amb el model socialdemòcrata.

En els actuals Estats del benestar, a l'educació se li demana això mateix i, a banda, una altra funció igualment important. En les noves economies del coneixement, la productivitat i el valor afegit depenen de la recerca i la innovació. La capacitat dels treballadors per aportar coneixement a les seves tasques productives és la clau de la prosperitat econòmica. I la capacitat per generar coneixement està directament vinculada al nivell educatiu de la població. Finlàndia és el cas paradigmàtic d'aquesta equació.

Per això, avui, de l'educació en depenen de manera molt rellevant els dos objectius potser més fonamentals del nostre sistema social: la igualtat

d'oportunitats i la prosperitat econòmica. És a dir, la nostra capacitat per fer amb èxit el trànsit a l'economia del coneixement i la nostra capacitat per superar amb èxit l'examen de la justícia social. És aquesta doble funció la que ens autoritza a parlar del valor estratègic creixent de l'educació en les nostres societats. És la que explica que avui la política educativa hagi passat a ser, probablement, la més rellevant de les polítiques socials, aquella en la qual ens juguem el futur dels actuals Estats del benestar. I és, per tant, un assumpte de primera magnitud en qualsevol de les reflexions —ideològiques i programàtiques— que les forces socialistes i progressistes pretenguin fer en aquest inici del nou segle.

Hi ha dues qüestions que ens preocupen avui, amb relació a l'educació. La primera fa referència al paper de l'escola com a instrument generador d'igualtat d'oportunitats, de justícia social. La segona fa referència a la pròpia funció educativa de l'escola en un context de societat de mercat.

En el primer assumpte, cal una reflexió a fons. L'incorporació de l'ensenyament al camp dels serveis públics no ha modificat sensiblement l'orientació d'un model social (el de l'Estat del benestar) més orientat a la reparació a posteriori de les desigualtats que a la seva prevenció a priori. La lògica de l'escola pública i gratuïta no és suficient per fer front al pes enorme de les desigualtats de naixença sobre els recorreguts escolars. Si volem reeixir a avançar vers l'objectiu d'una igualtat real, en termes culturals i d'oportunitats de vida, hem de donar una molt més gran prioritat a la qualitat de l'escolarització precoç i a la inversió social i educativa en la petita infància.

Avui és un fet clar que sovint l'escola no corregeix les desigualtats, sinó que les consolida i, fins i tot, pot tendir a accentuar-les. Esping-Andersen parla del "*biaix* de classe mitjana" que es dona dins les aules, de manera natural, en qualsevol sistema educatiu: els professors tendeixen a posar un llindar que s'adapti a l'"alumne mitjà" de la classe, amb la qual cosa es genera la desconexió dels alumnes que estan per sota d'aquesta mitjana, i se'n manté la desigualtat amb relació a la resta. Així doncs, l'escola no ha de ser vista com l'inici "neutral" del trajecte dels infants, sinó el receptacle inicial de la realitat social i cultural de les famílies: una institució on conflueixen totes les desigualtats que la societat

construeix a través del sistema cultural, econòmic, laboral i professional, etc. No es tracta tant del port de partida del trajecte vital, en el qual es deixen enrere totes les desigualtats, com del port d'arribada al qual totes les desigualtats prèvies conflueixen. Fer de l'escola el centre de les nostres polítiques socials i d'igualtat d'oportunitats implica ser conscients d'aquesta realitat.

El segon assumpte que ens preocupa és la relació actual (i les seves tendències) entre l'educació i la societat de mercat, audiovisual i consumista. Arreu d'Europa es manifesten els símptomes d'una "crisi educativa" que indica clarament que la qüestió de l'escola no pot ser pensada independentment de la situació general de la societat. No és tant una crisi lligada a causes endògenes (recursos, prioritats, qualitat o fracàs escolar, moral dels ensenyants, etc.) sinó a fenòmens culturals lligats als avenços del mercat i de la societat de consum i al seu impacte sobre els infants i els adolescents. En el món d'aquests, la publicitat, el *media* i el món dels jocs tendeixen a anul·lar tota pausa, tot diàleg, tota reflexió, i exalten, en canvi, el consumisme i un "immediatisme" sense límits. Modes, marques, estereotips imposats per la publicitat i la televisió, videojocs i entreteniments: tot tendeix a emetre un missatge ("ara, de seguida, al preu que sigui") que entra en col·lisió amb el tempo de l'escola i de l'estudi.

Així doncs, la "crisi educativa" no seria de descens del nivell, sinó d'augment de la tensió en els centres educatius. Treballar per educar la "*now generation*" (la 'generació ara mateix', per usar el terme que sovint utilitza Poul Rasmusen, el president del Partit Socialista Europeu), significa bàsicament, pels ensenyants, la preocupació permanent per fer baixar la tensió a l'aula (i en el cap dels estudiants) per tal d'afavorir l'atenció.

El mínim que es pot dir és que educar esdevé un treball difícil, que sovint genera malestar. En aquesta situació, hem d'atrevir-nos a plantejar la qüestió de fins a quin punt educació i omnipotència del mercat són compatibles, i quines alternatives cal plantejar-se per superar aquesta situació. Això implica probablement donar un nou sentit a la frase de Rafael Campalans, invertint-la, com feia Marta Mata: de "Política és pedagogia" a "Pedagogia és política". Si la so-

cietat es mostrés incapaç d'assegurar la seva continuïtat a través de l'educació, allò que se situaria en el primer punt del dia no seria tant "canviar l'escola" sinó "canviar la societat". Sols així es podrien reforçar de nou les dimensions culturals i pròpiament educatives de l'escola, de tal manera que els educats en sortissin de nou no sols amb coneixements adequats sinó engrandits pels estudis.

→ Desregulació moral, → Economia del coneixement, → Llibertat, igualtat, fraternitat,
→ Infants, → Justícia social, → Terciarització i dualització.

Esperances i previsions

L'esperança i la predicció, per bé que inseparables, no són el mateix.

ERIC HOBBSBAWM

Moltes dimensions de la realitat en moviment del món d'avui semblen defugir tota possibilitat de previsió i de control. L'imprevist ja no és, com en el passat, un concepte excepcional. Ara es presenta com un tret característic de l'evolució de la realitat concreta. I també, sobretot d'ençà de l'11 de setembre de 2001, de la seva percepció en l'imaginari dels pobles del món.

De la caiguda del mur de Berlín i la implosió de l'imperi soviètic fins a l'atac terrorista de l'onze de setembre de 2001, el futur s'ha anat revelant progressivament imprevisible, cada vegada més opac. Abans, des d'alguns corrents de l'esquerra, la política es veia com l'art de sintonitzar amb un presumpte curs objectiu de la història. Després de la caiguda del Mur, sectors de la dreta la veieren com l'ajustament tècnic a un pretès "final de la història". Ara la política apareix com una exigència de canvis necessaris, en un sentit gairebé de supervivència. En la gran transformació actual del món no hi ha feina més urgent ni més important per a l'esquerra que respondre al repte conceptual i pràctic que aquesta situació planteja.

En la societat actual manquen les anticipacions positives i abunden, en canvi, les previsions pessimistes i les "utopies negatives". És cert que els temps hi aju-

La gènesi històrica de l'Estat del benestar explica, en bona part, la naturalesa i les característiques d'aquest model social. Com escriu Bauman: "Tot llepant-se les ferides del darrer conflicte local que es va representar en l'escenari global (...) Europa es va disposar a treballar dur, durant els trenta anys gloriosos, en el gran experiment social de mitigar els extrems inacceptables del capitalisme desbocat amb un "socialisme de rostre humà", al mateix temps que evitava les insuportables conseqüències de la crua i barroera versió comunista de la igualtat social amb un "capitalisme de rostre humà". Europa buscava, per dir-ho d'alguna manera, una "tercera via" *avant la lettre*. El resultat va ser un Estat social."

L'Estat del benestar —o l'Estat social, el nom tan se val— és el sistema que ha sabut combinar millor, si mirem la història de la humanitat, la igualtat social, les llibertats polítiques i la prosperitat econòmica. Per això l'esquerra en fa la seva bandera principal. La dreta, en canvi, proposa un capitalisme menys equilibrat i menys compensat des de l'estat: un model social en què es concedeix al mercat la funció bàsica de distribuir les rendes i les oportunitats de les persones.

Aquesta confrontació entre l'esquerra i la dreta, en el marc d'una economia social de mercat ha estat interpretada a vegades com una especialització de funcions: la dreta semblaria especialment capacitada per esprémer al màxim les capacitats del sistema econòmic per crear riquesa, i l'esquerra estaria especialment dotada per distribuir aquesta riquesa mitjançant els instruments de l'Estat social. Tanmateix, el socialisme no accepta aquesta dicotomia artificial: considera que les polítiques públiques que caracteritzen l'Estat del benestar no només són polítiques redistributives i de justícia social, sinó també polítiques bones (i fins i tot necessàries) per a la creació de riquesa: les polítiques fiscals i de subsidis d'atur garanteixen l'estabilitat macroeconòmica gràcies a la seva funció de dispositius anticíclics (estabilitzadors automàtics); les polítiques educatives serveixen per crear capital humà i millorar la productivitat global del sistema; les polítiques de regulació del mercat de treball permeten evitar la conflictivitat laboral i les polítiques de protecció social garanteixen la cohesió social (condicions favorables per a la inversió), etc.

Per a l'esquerra les "polítiques de prosperitat" i les "polítiques de justícia" no només no es contraposen, sinó que es necessiten les unes a les altres, com les dues cares de la mateixa moneda. La redistribució, feta de manera intel·ligent, és una condició favorable per al creixement econòmic. De la mateixa manera, una economia sana i pròspera és una condició imprescindible per a la construcció i la sostenibilitat d'un Estat del benestar potent i de qualitat, capaç de garantir un nivell suficient de justícia social. La qualitat de la nostra protecció social és una variable de la qualitat del nostre sistema econòmic.

Sense una economia competitiva és difícil imaginar unes polítiques socials ambicioses. Al mateix temps, és important no confondre's: les polítiques de competitivitat, per si soles, no garanteixen la justícia social, en contra del què afirmen els neoliberals més doctrinaris. Una economia pròspera, sana i en creixement és una condició necessària per al model social que defensem des de l'esquerra i el socialisme; però en cap cas és una condició suficient.

Aquest cercle virtuós entre creixement econòmic i justícia social val, avui, tant a escala global com a escala nacional. La justícia social, a escala global, no vindrà de manera espontània, sense una acció decidida per part d'aquelles institucions públiques, nacionals i internacionals, capacitades per garantir-la. Una economia global en creixement és una condició favorable per a l'establiment d'un *Welfare global*, que ha de ser el primer i principal objectiu del socialisme en el segle actual. Al mateix temps (tal com expliquen economistes com Joseph Stiglitz) l'establiment de sistemes, regles i mecanismes de justícia social global, capaços de redistribuir millor la riquesa entre els països rics i els països pobres, permetrien que l'economia mundial assolís unes taxes de creixement més altes i, al mateix temps, més sostenibles.

→ Educació, → Estat del benestar: reptes i preguntes, → Estat del benestar previsor,
→ Llibertat, igualtat, fraternitat.

Estat del benestar previsor.....

En el debat sobre la necessària renovació i l'enfortiment del nostres sistemes de benestar, ve a tomb la reflexió de Joan Subirats que distingeix entre polítiques "d'inici de canonada" i polítiques de "final de canonada". A l'hora de pensar en les estratègies de política social i fiscal cal distingir entre aquelles polítiques que tendeixen a prevenir la desigualtat i aquelles que tendeixen a corregir-la a posteriori. Hi ha polítiques que garanteixen la distribució dels processos primaris d'assignació de recursos i d'altres que intenten promoure la redistribució un cop la distribució primària de recursos ja s'ha produït d'una manera no equitativa. Això val tant pel que fa als recursos cognitius (formació), com pels recursos econòmics (renda i riquesa): tant per a l'escola, com per al mercat de treball.

Les famílies són l'espai d'assignació primària dels recursos cognitius i intel·lectuals dels infants. A més nivell cultural d'una família, més recursos cognitius per als seus infants. Què és més eficaç? Invertir per igualar les diferències de capacitats cognitives dels infants quan la seva receptivitat és més alta (des del zero fins als sis anys) o quan va disminuint? Fer una despesa més gran en infància pot suposar un estalvi futur en educació secundària.

El mercat de treball és l'espai d'assignació primària de rendes. Quan és extraordinàriament competitiu i promou àmplies bosses de precarietat genera molta exclusió laboral que fàcilment es converteix en exclusió social. L'Estat del benestar, en la mesura que garanteix el dret a la supervivència material i a una mínima seguretat social, té una sèrie de dispositius d'assistència, moltes vegades relativament costosos. Què és més eficaç? Fer un mercat de treball inclusiu (on els treballadors menys productius hi tinguin cabuda) o generar una gran despesa en polítiques assistencials que, si manca un mercat de treball inclusiu, tampoc no poden aconseguir els seus objectius d'inserció?

El mateix podríem dir de la política salarial de les empreses. Si la dispersió salarial és molt alta, les condicions laborals molt desiguals i la distribució de la renda molt dispar, l'Estat del benestar es troba amb la difícil tasca de redis-

tribuir la riquesa a través de les polítiques fiscals. Però la capacitat d'aquestes per redistribuir la renda i la riquesa és limitada. No és casualitat que els països desenvolupats on hi ha una distribució més igualitària de la riquesa (els del nord d'Europa, bàsicament) siguin aquells en què el mercat de treball mostra un nivell de dispersió salarial més petit. No és casualitat, tampoc, que siguin els països amb una càrrega impositiva directa més alta i, al mateix temps, un grau més petit de frau fiscal. Perquè, de fet, l'impacte redistributiu de les seves polítiques fiscals és relativament petit, atès que aquestes actuen sobre una distribució primària de les rendes força igualitària. Si el sistema fiscal és poc "traumàtic" genera poques resistències i pocs adversaris.

Què és més eficaç: tenir un mercat de treball amb un alt grau de dispersió salarial que s'intenti compensar, a posteriori, amb una política fiscal d'impostos progressius que generen resistències i s'acaben traduint en frau fiscal? O bé tendir cap a uns mercats de treball que facin una distribució més igualitària dels salaris que la que deriva d'un fred anàlisi de la productivitat marginal dels diferents treballs, i polítiques d'inversió que no només tinguin en compte la rendibilitat sinó també la cohesió social?

La pregunta que s'ha de fer el socialisme del segle XXI, en la seva imprescindible tasca de "domesticar" el capitalisme (que distribueix els recursos amb la freda lògica de la productivitat marginal dels factors productius, sense pensar que els actors econòmics són persones, i que les persones tenen drets) és aquesta: què és més eficaç, més just, més intel·ligent, compensar a posteriori les desigualtats injustes que els mercats creen, redistribuir a posteriori la riquesa que aquests no distribueixen equitativament?, o bé construir uns mercats que internalitzin en la seva pròpia lògica de funcionament els principis de la justícia distributiva i de la cohesió social?

¿És millor curar a posteriori les ferides que genera la competitivitat desregulada inherent al capitalisme global, o bé construir una economia de mercat que, tot i estar basada en la lliure competència i en la llibertat d'empresa, sigui capaç de garantir per ella mateixa una distribució equitativa dels recursos?

Fer del mercat un camp de batalla exacerbadament competitivu deixa de manera sistemàtica massa gent de banda. Aleshores, amb una part de la riquesa que deriva d'aquests mercats altament productius, els Estats del benestar articulen una sèrie de polítiques d'assistència pels damnificats d'aquest camp de batalla. Tanmateix, un Estat del benestar modern, al segle XXI, hauria d'aspirar no tant a assistir els perdedors que generen les regles del joc del mercat capitalista, sinó a organitzar un tipus d'economia de mercat que, directament, no generi perdedors.

És millor posar la prioritat en les polítiques econòmiques i socials preventives que, en l'evolució vers una economia del coneixement, no sols no s'oposen a l'eficàcia econòmica sinó que l'afavoreixen. És més intel·ligent. I segurament és més eficient, des del punt de vista de la despesa pública. No és millor que el mercat de treball mantingui en el seu si els treballadors menys productius, tot i saber els efectes negatius que això pot tenir sobre la productivitat total, que no haver de desplegar caríssimes polítiques d'assistència a aquells ciutdans que, un cop expulsats del mercat de treball, han entrat en la roda de l'exclusió? No és millor que el mercat de treball sigui capaç de distribuir els salaris d'una manera mínimament igualitària, que no articular un complex sistema fiscal de pretensions redistributives (que, tot sigui dit, són cada vegada més difícils d'assolir)?

Per fer servir una metàfora procedent de l'ecologisme, és més intel·ligent fer polítiques de no-contaminació en origen que no polítiques de reciclatge. Un sistema educatiu que busqui la igualació dels recursos cognitius des de la infància, o un mercat de treball capaç de reduir la dispersió salarial són exemples privilegiats d'aquestes polítiques d'inici de canonada. Segurament les polítiques d'inici de canonada no són suficients, per si soles, per "domesticar" el capitalisme de manera suficient. És necessari seguir-les combinant amb les polítiques de final de canonada, de redistribució a posteriori, que han caracteritzat, en bona part, l'Estat del benestar. Tanmateix, un sistema de benestar del segle XXI haurà de reforçar tant com estigui al seu abast aquestes altres polítiques que busquen actuar en la distribució primària del capital humà, de les rendes i de la riquesa.

Ve a tomb, aquí, una reflexió de John Rawls a propòsit de l'Estat del benestar i el seu model social ideal, que ell anomena *democràcia dels propietaris*. Escriu Rawls: "El contrast entre una democràcia de propietaris i un capitalisme de l'Estat del benestar mereixen un examen més rigorós, atès que ambdós permeten la propietat privada dels béns productius. Això ens pot fer pensar que són semblants. No ho són. (...) El capitalisme de l'Estat del benestar permet que una petita classe tingui un quasi monopoli dels mitjans de producció. La democràcia de propietaris evita aquesta situació no mitjançant la redistribució dels ingressos envers aquells amb menys ingressos en finalitzar cada període, per dir-ho d'alguna manera, sinó assegurant molt millor la propietat generalitzada dels béns productius i el capital humà (això és, l'educació i les habilitats ensinistrades) al principi de cada període, tot plegat amb una equitativa igualtat d'oportunitats com a rerefons. La intenció no és simplement assistir els que surten perdent per accident o per mala fortuna (tot i que això s'hagi de fer), sinó més aviat col·locar tots els ciutadans en una posició en la qual puguin gestionar els seus propis assumptes partint d'un nivell adequat d'igualtat social i econòmica."¹⁹

Estat del benestar: reptes i preguntes

L'Estat social mesura la qualitat de la societat en el seu conjunt a través de la qualitat de vida dels seus ciutadans més febles i més flagrantment perjudicats.

ZIGMUNT BAUMAN

L'Estat del benestar (aquest sistema social que intenta garantir de manera efectiva els nostres ideals, el sistema que ha sabut combinar millor, si mirem al llarg de la història de la humanitat, la igualtat social, les llibertats polítiques i la prosperitat econòmica) està sotmès, a principis del segle XXI, a reptes formidables. Molt particularment, s'enfronta als reptes de la integració dels mercats nacionals (la globalització) i d'una revolució tecnològica que ha trasbalsat els mètodes tradicionals de creació de riquesa i ens ha fet transitar des d'una eco-

19. J. RAWLS. *La justicia como equidad. Una reformulación*. Barcelona, Paidós, 2002.

nomia industrial a una economia del coneixement. S'enfronta a una societat en procés d'individualització. S'enfronta també a les conseqüències dels seus propis èxits, com per exemple l'allargament sostingut de l'esperança de vida de les persones. Aquests i altres desafiaments qüestionen no els ideals i els principis en els quals es fonamenta l'Estat del benestar, sinó els mecanismes i les polítiques específiques que havia anat construint al llarg del segle XX.

Cal analitzar aquests reptes un per un. Cal trobar la manera d'adaptar l'Estat del benestar al nou context del segle XXI, mantenint les seves característiques i els seus objectius fonamentals: l'equilibri entre el mercat capitalista i l'Estat democràtic, entre prosperitat econòmica i justícia social, etc. Es tracta d'una tasca a la qual el socialisme ha de dedicar, sens dubte, una part fonamental de les seves energies. Tanmateix, creiem que el debat intel·lectual i polític del socialisme del segle XXI no hauria d'acabar aquí: cal un altre debat, menys immediat, probablement més íntim i introvertit, però també necessari. Al costat de l'adaptació del l'Estat del benestar al nou context econòmic, tecnològic i cultural, cal seguir debatent sobre fonaments bàsics d'aquest model social, sobre la seva relació amb la justícia i els ideals als quals volem servir.

Cal mantenir el debat sobre algunes preguntes fonamentals com, per exemple, si l'Estat del benestar ens ha de reconciliar de manera definitiva amb el sistema de producció capitalista. O, encara, si l'Estat del benestar és el model social que culmina l'ideal de la justícia social. Es tracta de preguntes per a les quals, probablement, no és possible avui una resposta satisfactòria; però cal seguir fent-les.

L'Estat del benestar permet una reconciliació entre l'esquerra i el capitalisme, en la mesura que aquest hagi estat degudament "domesticat" i ja no vulneri de manera sistemàtica la justícia social? Creiem que, per molt sòlid que sigui l'Estat del benestar que hàgim construït, els socialistes no hem de deixar de ser crítics amb el capitalisme, si ho féssim, la diferència moral del socialisme davant dels seus antagonistes desapareixeria. Tant faria ser de dreta o d'esquerra, quan la pròpia dreta assumeix alguns postulats bàsics de l'Estat del benestar. La distància crítica, constant i renovada respecte de l'economia de mercat capitalista és un element necessari i positiu per avançar.

Ens podríem interrogar sobre si l'Estat del benestar és l'horitzó definitiu de la justícia social. Rawls, un dels més rellevants filòsofs polítics del segle XX, se la va fer, per contestar-la de manera contundent: l'Estat del benestar no és una realització suficient de la justícia social. Perquè es tracta d'un sistema encara massa capitalista per ser just. Per a ell, ni el capitalisme liberal, ni el socialisme d'estat, ni el capitalisme social de l'Estat del benestar compleixen de manera plena els principis bàsics de justícia. L'Estat del benestar és el més just de tots els sistemes socials *reals* (aquells que han estat històricament provats), però no el més just de tots els sistemes socials *possibles*.

→ Estat del benestar, → Estat del benestar previsor, → Justícia social, → Llibertat, igualtat, fraternitat.

Europa.....

Simplificar, simplificar, simplificar.

JACQUES DELORS

En un univers confrontat al fonamentalisme homicida, vingui del Sud o del Middle West americà o de l'islam, Europa pot tenir el privilegi de promulgar un humanisme laic. Però és una tasca molt difícil. I si Europa és encara capaç de donar una lliçó, aquesta no serà certament una lliçó de potència.

GEORGE STEINER

Europa no és Brussel·les i la Unió Europea no és el paradís de l'"èxtasi administratiu". Per començar, les dimensions administratives i tècniques de la Unió Europea són modestes: algú ha comparat el nombre dels seus funcionaris al del departament d'extinció d'incendis de la ciutat de Nova York.

Europa està creant, per primera vegada en la història del món, un sistema de govern democràtic transnacional d'àmbit continental; és un sistema naixent de democràcia, govern i ciutadania que mostra realitzacions exemplars (allò que era un escenari de confrontacions i de guerres terribles ha esdevingut una

gran àrea de reconciliació, pau i prosperitat) i també febleses, contradiccions i limitacions palpables.

La Unió Europea està dotada avui, grosso modo, de tots els atributs d'una organització federal democràtica: un "govern" supranacional (la Comissió); una "cambra dels estats" (el Consell); una assemblea supranacional elegida per sufragi universal (el Parlament); més un tribunal de justícia i una banca central. És una realitat inèdita (un "objecte polític no identificat" en paraules de Jacques Delors) de caràcter summament positiu.

El seu punt feble és la contradicció entre l'enorme dimensió i complexitat de l'assumpte, sobretot després de la darrera ampliació i l'establiment d'una Unió Europea de vint-i-set estats-membres (de moment) i el nombre i el nivell de les competències corresponents. Dues de les més importants (la concurrència i la moneda), estan "despolitzades". Els estats mantenen l'essencial de les responsabilitats polítiques de govern i només les posen en comú en forma de cooperació clàssica intergovernamental. Contràriament a una idea establerta, una part extraordinàriament important de les polítiques i dels recursos pressupostaris segueixen en mans dels estats: de l'educació a la recerca, del dret del treball a la protecció social, de la justícia a la seguretat, de la defensa a la política exterior.

El projecte de tractat constitucional elaborat per la convenció europea va pretendre avançar en la creació d'un govern europeu, però el resultat negatiu de les consultes populars a França i als Països Baixos provocà una crisi del procés constituent, que sols fou resolt operativament amb el nou Tractat de Lisboa.

Som, per tant, en una situació en què la Unió Europea ha adoptat alguns trets d'estatalitat pròpia, però queda molt de camí per recórrer. El model que ens ha de servir de guia és el d'una unió política que permeti a tots els ciutadans i ciutadanes d'Europa la participació democràtica en les decisions. Volem una Europa dels ciutadans i ciutadanes, una democràcia europea major, que hauria de disposar d'un govern de responsabilitat parlamentària.

Això no té res a veure amb un hiperestat europeu centralitzat i burocràtic. Els àmbits local, nacional i estatal han de tenir les seves àrees de competència política, per tal de respondre a les necessitats ciutadanes. La Unió Europea ha de donar suport i reforçar els autogovernos locals i nacionals, no afeblir-los.

Però hi ha un cert nombre de qüestions importants que són de competència europea comuna. Han de ser debatudes al Parlament Europeu, que ha de disposar de drets de control parlamentari sobre la Comissió Europea, elegir el seu president i promoure projectes de llei propis. Cal, en aquest sentit, generar un espai públic europeu. És una tasca lenta i complexa, que requereix la constitució de mitjans de comunicació, organitzacions de la societat civil, interlocutors socials i partits polítics forts, d'àmbit europeu. En aquest sentit, l'objectiu prioritari dels socialistes europeus ha de ser el desenvolupament del Partit Socialista Europeu, amb afiliats directes i capacitat d'acció, capaç de presentar-se a les eleccions europees amb un programa propi i un candidat o candidata a la presidència de la Comissió.

La Unió Europea ha creat el mercat intern més gran del món i ha introduït amb èxit una moneda única. Ha preservat uns models socials que eviten l'eclosió absoluta de les societats de mercat. Però per tal de no retrocedir en aquesta pugna, i avançar vers noves fites, cal no sols la comunitarització de les polítiques financeres i monetàries, sinó l'establiment d'un govern econòmic i social europeu que s'orienti vers els objectius del creixement econòmic sostenible i de l'ocupació. Ultra la unió econòmica i monetària, cal una unió social europea, una nova Europa social. Malgrat les diferències nacionals, els estats socials a Europa tenen un denominador comú: administracions eficients, sistemes de prestacions socials que assegurin el ciutadà davant els riscos bàsics, un nivell educatiu alt, serveis d'interès general, condicions de treball negociades i regulades per les lleis. Cal avançar conjuntament per defensar i millorar aquests sistemes, fixant objectius i estàndards comuns i evitant una competència a la baixa en els terrenys fiscal i laboral. El lliure accés a serveis públics de qualitat ha de ser un element prioritari de la política europea.

Malgrat els reflexos periòdics, creiem que el procés europeu és irreversible i anirà avançant vers una major integració de les polítiques i una major efica-

cia de les institucions, és a dir vers una constitució política de fet. Dues concepcions continuaran confrontant-se en aquest procés: una, constituïda pel model neoliberal de concurrència mútua entre els estats, amb el rebuig de la noció de sobirania compartides; una altra, proposant la construcció d'espais de sobirania transnacional en els quals els estats posen en comú les seves capacitats amb l'objectiu de constituir una potència política capaç d'actuar unida en un món multipolar. La paradoxa d'aquesta confrontació és que els "sobiranes", partidaris de mantenir un esquema intergovernamental, aboquen els països europeus a una progressiva pèrdua de sobirania efectiva, mentre que el projecte d'unitat política apareix com l'únic capaç de reforçar la sobirania europea en el món global i multipolar del segle XXI.

Europa va camí de suposar, en un futur no gaire llunyà, poc més d'un 5% de la població mundial. Només una Europa unida políticament pot existir de manera efectiva en el concert de les nacions que s'anirà dibuixant en les primeres dècades del segle XXI. De fet, coincideixen el model que requereix Europa per "comptar al món" i el model que necessita per tal de mantenir el seu model social. En tots dos casos, és imprescindible avançar decididament pel camí de la unió política. En efecte, el model social que caracteritza aquest continent, l'Estat social, requereix un govern europeu (multinivell, articulat d'acord amb el principi de subsidiarietat) capaç de regular democràticament el mercat europeu avui ja unificat.

El model social liberal, que somnia amb un "mercat màxim" i un "estat mínim" té clar que la millor manera d'aconseguir aquest objectiu és que Europa tingui un *mercat únic* però no un *govern únic* ni un *parlament únic* o que, en cas que existeixin, comptin el mínim i a penes tinguin poder d'intervenir en el mercat, i menys encara d'entrar en conflicte amb els interessos corporatius. La paradoxa de la proposta liberal per a Europa —una economia plenament unificada i una política retinguda en el nivell intergovernamental— és que pot conduir Europa a la irrellevància en el si d'una societat mundial de més de 6.000 milions d'habitants.

En aquest marc, és molt important desenvolupar una visió del paper internacional d'Europa i de les seves responsabilitats en el món. Cal treballar per

una política comuna en matèria exterior. Europa és un procés en marxa, a la recerca de les respostes democràtiques més idònies als reptes de la globalització. En una època en què els grans moviments nacionals per la democràcia, la llibertat i la justícia social que tingueren lloc dins dels estats-nació tendeixen a reproduir-se a escala global, Europa ha d'imaginar, oferir i impulsar una resposta progressiva a la globalització.

En un món profundament commocionat pels conflictes, el subdesenvolupament, les desigualtats i les confrontacions identitaristes, la Unió Europea és un referent que mostra, amb la força de convicció dels fets, que pobles que conegueren grans crisis i protagonitzaren terribles guerres fratricides poden orientar-se conjuntament per un camí de pau i democràcia, amb un model que combini desenvolupament econòmic amb cohesió i drets socials. Ara, la política de pau europea s'ha de projectar globalment, mitjançant la diplomàcia, l'ajut al desenvolupament, el diàleg i el suport a la democràcia i els drets humans.

Europa és un repte i un objectiu per a l'esquerra i el socialisme. D'una banda, les conquestes socials i democràtiques dels pobles d'Europa (regles, normes, correlació de forces socials, correlació de rendes), guanyades al llarg de molts anys de lluites i de reformes en el marc dels Estats-nació, es troben avui en risc, no sols a causa del caràcter competitiu ineluctable de la globalització, sinó per la potent dinàmica destructiva de la política neoliberal, que han utilitzat la globalització per forçar la desregulació absoluta i la dissolució del *Welfare*.

Els socialistes ens hem de plantejar, pel que fa a Europa, un doble objectiu: intern (afirmació i desenvolupament del model social europeu davant els reptes de la globalització i els intents neoliberals de desmantellament) i extern (afirmació del paper d'Europa en el món). Aquest doble repte, ha de constituir el motor del projecte europeu de l'esquerra, que ha d'orientar-se resoltament cap a l'objectiu de la unitat política d'Europa.

Una utopia? En qualsevol cas, una visió més solvent, raonable i positiva que la utopia doctrinària de la desregulació total que el fonamentalisme de mercat ha impulsat, amb els pèssims resultats que avui podem constatar. I també una

visió cada vegada més possible, a mesura que s'esgota el cicle neoliberal, que els plantejaments de "més mercat i menys estat", de qüestionament de la política i d'expansió de l'economia sense regles es veuen durament contestats pels resultats econòmics, socials i ambientals, i per l'evolució dels esdeveniments polítics i de les situacions d'inseguretat al món.

L'esquerra necessita Europa perquè necessita un espai de creació d'un poder polític global. Només una Europa unida i potent, capaç de pesar en les negociacions multilaterals i de realitzar en el seu propi espai formes eficaces de regulació econòmica i de cohesió social, pot oferir una possibilitat d'acció democràtica enfront de la globalització de les forces econòmiques i enfront dels reptes i problemes del món. Si Europa té una missió futura en el món, aquesta coincideix essencialment amb les tasques d'un socialisme europeu del segle XXI.

En un món de diversitat cultural i rivalitats polítiques, Europa pot aportar la seva experiència recent: ha estat el continent capaç d'encetar un camí de cooperació i d'integració polítiques, partint d'una diversitat d'identitats culturals fortament arrelades, fins al punt de constituir la base per als més perillosos nacionalismes que hagi conegut la modernitat, i venint d'un conflicte polític reiterat durant segles. Només Europa pot aportar aquest *background* a la societat mundial, i és aquest *background* allò que més necessita avui la societat mundial per avançar pel camí de la cooperació política i de la pau.

Dir això no és, en absolut, caure en un eurocentrisme innocent o narcisista. Tot al contrari: si Europa té avui el mèrit de ser la part del planeta que té una més gran experiència a construir "la unitat des de la diversitat" —com deia la divisa de la no nada constitució— és perquè prèviament va tenir el lamentable honor de protagonitzar les pitjors confrontacions bèl·liques que hagi conegut mai la humanitat, en forma de dues guerres mundials, que de fet van ser dues guerres civils europees exportades a la resta del món. És a força de destrucció, pròpia i aliena, que Europa ha après la lliçó que avui pot oferir a la resta del món.

Diu Bauman: "Europa ha après, per les males i amb un cost enorme que es va pagar amb la moneda del sofriment humà, com superar antagonismes històrics

del passat i resoldre pacíficament els conflictes, com unir una gran diversitat de cultures i viure la possibilitat d'una diversitat cultural permanent, que ja no es veu només com una molèstia temporal. Noteu que aquest és precisament el tipus de lliçons que el món necessita amb més urgència. Quan se la veu amb la resta del món de fons, ple de conflictes, Europa sembla el laboratori on es dissenyen les eines necessàries per a construir la noció kantiana de la "Unificació universal de la humanitat".

Acabem amb una cita més metafòrica, però probablement més profunda del mateix autor: "Europa va ser i segueix sent la pàtria de la traducció perpètua. Ha après (...) a tractar els interlocutors com si tinguessin llengua, a més d'orelles: com a parlants i no solament com a oients. (...) Europa encara pot tenir un paper crucial en la concepció, el naixement i el desenvolupament d'una comunitat mundial en la seva qualitat d'"intèrpret del món."

Zygmunt BAUMAN. *Europa, una aventura inacabada*. Losada, Buenos Aires, 2006.

Nou cicle: *Propostes pel socialisme europeu*, a: <http://www.noucicle.org/articles/obiols_europa.html>.

Europa social.....

A Europa, la nova època de la globalització i l'envelliment de la població fa que calgui plantejar-se, amb radicalitat, les condicions de funcionament de l'Estat del benestar. No es tracta d'adoptar posicions defensives, de caràcter corporatiu, ni tampoc de mimetisme envers les *modernitzacions* proposades en les darreres dècades pels neoliberals. Es tracta d'anar al fons de les qüestions per assegurar la cohesió de les nostres societats i garantir de cara al futur un model econòmic i social que respongui bé als reptes de la globalització.

En la mesura que la cohesió social de totes les societats europees està en joc, cal fer passes endavant per donar una direcció comuna al desenvolupament futur dels nostres Estats del benestar. Aquest és el full de ruta que ha proposat el Partit Socialista Europeu (inspirat per Poul Rasmussen i Jacques Delors): un marc estratègic per revisar, repensar i reformar el model social europeu

en les seves diferents versions nacionals. És la proposta coneguda com Nova Europa Social: una revisió dels èxits passats i una perspectiva pels deu i vint anys vinents, que mantingui intactes els valors de solidaritat, inclusió i justícia social per a tothom, i proposi les decisions encertades tant en l'àmbit de cada país, com en el conjunt de la Unió per tal de combinar la justícia social i la seguretat laboral amb la plena ocupació, i el creixement amb la competitivitat, en la nova era de la globalització.

Un objectiu que cal evitar amb aquest full de ruta comú és que es desenvolupi una cursa a la baixa de preus, salaris i fiscalitat, en termes de competició entre els estats membres.

Els objectius i propostes d'aquest full de ruta sotmès a debat es poden resumir en els següents punts: 1) drets i responsabilitats per a tothom (com a eina de cohesió en la societat moderna de l'Estat del benestar); 2) la plena ocupació com a base del futur (el binomi plena ocupació - ocupació de qualitat és possible); 3) invertir en les persones (ajudant a desenvolupar les seves competències, per treballar de manera intel·ligent i no a còpia de salaris baixos); 4) societats inclusives, amb ningú deixat de banda (desenvolupament de polítiques socials actives); 5) atenció infantil universal (que garanteixi la igualtat de drets entre dones i homes i faciliti la conciliació de la vida personal i laboral); 6) igualtat entre dones i homes (com a imperatiu moral i com a objectiu clau per resoldre el problema demogràfic, reforçar la democràcia i garantir un major benestar a les famílies); 7) diàleg social com a eina indispensable (un sindicalisme fort que dialogui amb la patronal, com a eina fonamental per unes condicions de treball dignes); 8) fer de la diversitat i la integració la força d'Europa (contra qualsevol forma d'intolerància: tothom té dret a una vida digna i a ser tractat amb respecte, independentment de la seva nacionalitat, ètnia, gènere, tendència sexual o religió); 9) societats sostenibles afrontant el canvi climàtic (una política activa contra el canvi climàtic i per l'eficiència energètica, com a eix central d'una nova estratègia de creixement sostenible intel·ligent); 10) una Europa activa dels ciutadans (més que un simple mercat, Europa ha de ser un projecte al servei de la competència que estimula, la col·laboració que reforça i la solidaritat que uneix).

Es tracta d'obrir un ampli debat polític sobre les decisions que cal prendre per tal de no deixar que el futur de les nostres societats quedi només en mans de les forces del mercat i aconseguir una Europa més inclusiva, més unida i més activa.

Poul Nyrup RASMUSSEN i Jacques DELORS. *La nueva Europa social*. Brussel·les, Partit Socialista Europeu, 2007. Es pot demanar a: <http://www.pes.org/component/option,com_cart/Itemid,1700082/>.

Intervencions i textos del Partit Socialista Europeu sobre la nova Europa social, a: <<http://www.pes.org/content/view/898>>.

Fam.....

El panorama de la fam al món és tràgic i contradictori. D'una banda, en els darrers anys, milions de persones, a la Xina, l'Índia, el Brasil i altres països, han pogut sortir de la subalimentació crònica. Però d'altra banda, augmenten al món les persones que tenen dificultats per alimentar-se. El 2007 hi va haver mobilitzacions i protestes per l'augment del preu dels aliments bàsics a Mèxic, Itàlia, el Marroc, l'Uzbekistan, el Iemen, el Camerun, Guinea, Mauritània, el Senegal, Burkina Faso, etc. La FAO, l'organització de les Nacions Unides per l'alimentació i l'agricultura, diu que l'índex d'aquests preus ha augmentat un 35% el 2007. "Hi un nou rostre de la fam", va dir Josette Sheeran, directora del Programa Alimentari Mundial (PAM), en una compareixença al Parlament Europeu, el març de 2008, "hi ha menjar en els supermercats, però la gent no el pot comprar". En aquesta compareixença, Sheeran va dir que les reserves del PAM es trobaven en el seu nivell més baix dels darrers trenta anys, i que els senyals d'alarma es multiplicaven: Rússia havia congelat els preus de la llet, els ous, l'oli i el pa; l'Afganistan havia demanat al PAM incloure dos milions i mig més de persones per assistir-les; el Pakistan havia reintroduït les cartilles de racionament; l'Índia havia prohibit les exportacions d'arròs. Alguns països pobres (Haití, el Senegal, Bangladesh, Guinea, el Iemen, Burkina Faso) s'enfrontaven a situacions terribles d'augment de la desnutrició.

Hi ha diversos factors al darrere d'aquesta crisi alimentària. En primer lloc, el percentatge de població activa en l'agricultura baixa, no sols en els països

desenvolupats (4% en l'OCDE), sinó a tot el món, en alguns casos de manera espectacular (a Malàisia, del 51 al 18% en quatre dècades; a la Xina, del 85 al 50%). En segon lloc, hi ha l'augment de la demanda (a la Xina, el consum de carn ha passat de vint a cinquanta kilos) que repercuteix sobre el preu dels cereals farratgers. També incideix el preu del petroli i la seva repercussió en el preu del transport marítim i en el ràpid desenvolupament dels cultius per a biocarburants. Hi ha també, creixentment processos especulatius en els mercats de futurs. En la seva reunió anual a Washington, l'abril del 2008, el FMI assenyalà com a primera causa de l'augment del preu dels aliments l'expansió dels conreus per a biocarburants. Simultàniament es pronunciaren en el mateix sentit el Banc Mundial i diverses agències de les Nacions Unides. El president del Banc Mundial, Robert Zoellick, assenyalà que "mentre els nord-americans es preocupen de quant els costa omplir el dipòsit de gasolina, hi ha gent que té problemes per omplir l'estómac".

Cal afegir dos factors de fons a aquesta greu crisi alimentària: la pressió demogràfica (la població mundial pot passar dels 6.500 milions actuals a uns 9.000 milions en la segona meitat del segle actual) i el canvi climàtic, que podria limitar la producció dels conreus. Joachim von Braun, director de l'Institut Internacional d'Investigació de les Polítiques de l'Alimentació, comentava, al començament del 2008, que "el blat, la llet i la mantega han triplicat el preu des de l'any 2000, i el pollastre, l'arròs i el blat de moro costen el doble".

Així, centenars de milions de persones surten de la fam, mentre uns altres hi entren. L'ONU preveia, el 2007, que si no s'actuava per resoldre el problema de la fam, el nombre de persones que patirien malnutrició podria augmentar en uns 600 milions des d'aleshores fins al 2080.

Actualment, el Programa Alimentari Mundial (PAM) alimenta uns 90 milions de persones, dels 860 milions que pateixen fam. Quant costaria alimentar tothom, i per tant eliminar la fam del món? Jacques Diouf, un senegalès que dirigeix des del 1994 l'agència de les Nacions Unides per l'agricultura i l'alimentació, té una resposta ràpida a aquesta qüestió: "El 2% de les despeses militars del món."

→ Pobresa, → Reformes globals, → Desigualtats.

Fonamentalismes.....

Tot fonamentalisme és, en la seva intenció, una resposta radical a una inseguretat existencial sentida com amenaçadora.

ARNOLD KÜNZLI

El desencadenament autònom de la violència, basat en mecanismes obscurs i en molts casos imprevisibles, pren sovint la coartada de les certeses absolutes, dels fonamentalismes que armen els homes i desarmen la política. L'escriptor italià Ignazio Silone, que fou de jove un actiu dirigent de la Internacional Comunista, deia, més tard, que "la lluita final seria entre comunistes i excomunistes". Si haguéssim de parlar avui de "lluita final" hauríem de modificar aquest pronòstic: serà entre els demòcrates i els fonamentalistes de diversa mena. És a dir, entre la política d'emancipació democràtica i social, d'una banda, i de l'altra els "rivalitarismes" violents i autocràtics, de caràcter econòmic, nacional o religiós, que pretenen imposar les seves veritats i els seus interessos per la força i poden dur la humanitat al "desastre final".

No és un combat fàcil pels demòcrates. La reducció de la complexitat és la condició *sine qua non* per trobar sentit i orientació enmig de l'augment incessant de la complexitat i l'opacitat dels sistemes i dels subsistemes socials. En una situació d'aquesta mena, molt naturalment, els reduccionismes poden prendre les més diverses formes de fonamentalisme, en especial un mal ús de la tradició i del llenguatge.

Lluís Duch, comentant una frase de George Steiner, ("la salut del llenguatge és essencial per a la conservació d'una societat viva"), ha escrit que: "amb relació al llenguatge, la gran perversió que introdueixen els fonamentalismes consisteix en el fet que el poder de la paraula es transforma en la paraula del poder. Aleshores, la paraula humana perd la seva qualitat investigadora (d'«experimentum») i experimentadora (d'«experientia») i esdevé un mer

atribut de la «potestas» i de l'«imperium». Aleshores, el discurs humà, que hauria de servir per obrir, no fa altra cosa que tancar els adeptes dels grups fonamentalistes en els límits estrets i obsessius d'una suposada tradició ahistòrica i al marge de qualsevol investigació i de qualsevol experiència.”

Els demòcrates no podem esperar en la victòria contra el fanatisme i la violència dels fonamentalistes sense una forta reafirmació del compromís polític i, en el camp de l'esquerra, dels valors i dels projectes progressistes, que han de guanyar la màxima intensitat possible, i s'han d'expressar amb paraules entenedores, amb narracions clares. Hem de fer tot el possible per tal d'accelerar i reforçar aquesta represa de consciència, d'acció i de relat. No es tracta de replicar als fonamentalismes amb un altre fonamentalisme, sinó de reforçar apassionadament els fonaments, la coherència i el discurs del projecte democràtic, en el camp de les idees i de la pràctica.

→ Desequilibris, → Identitat i identitarisme, → Neoliberalisme i fonamentalisme,
→ Temps interessants.

Fordisme i postfordisme

El canvi de paradigma productiu ha generat canvis estructurals en el món del treball, davant dels quals l'Estat del benestar tradicional s'ha d'adequar. La (vella) economia fordista s'organitzava d'acord amb un procés productiu on la força del treball s'estructurava de manera piramidal, en una sèrie de categories que s'anaven escalonant, des del cim de la jerarquia empresarial fins a la mà d'obra de menys valor afegit. Les categories professionals intermèdies, tant en el sector serveis com en el sector industrial, eren nombroses: les necessitats del sistema productiu així ho determinaven. D'aquesta manera, l'estructura de les empreses configurava un determinat mercat de treball, i aquest predefinia una determinada estructura de classes.

De tot plegat se'n derivà una societat en la qual les classes mitjanes eren una majoria, i en la qual la mobilitat social i professional era molt alta. Aquesta

tendència del sistema productiu a "produir" classes mitjanes, en funció de les categories professionals necessàries, es veia reforçada, en el cas de l'Europa dels "trenta gloriosos", per les polítiques de l'Estat del benestar. A una societat amb una classe mitjana majoritària (de tendència centrípeta) li corresponia un sistema fiscal basat en impostos directes i progressius, capaç d'alimentar una despesa pública en serveis universals i gratuïts, com l'educació o la salut, d'efectes clarament redistributius.

A més, l'economia fordista mantenia els processos productius concentrats en les fàbriques, que funcionaven com l'espai natural dels sindicats. La concentració espacial i la interacció física dels assalariats afavoria l'afiliació i la vitalitat del moviment sindical. Uns sindicats vigorosos permetien regular el mercat de treball de manera intensa i protegir els drets dels assalariats. D'aquesta manera, a través de la negociació col·lectiva, els sindicats europeus han mantingut, fins fa poques dècades, una considerable capacitat per a garantir un sistema de rendes (derivades del treball) que tenia com a conseqüència el manteniment d'una considerable cohesió social.

Tres processos es reforçaren: un tipus d'economia fordista amb moltes categories professionals intermèdies; un Estat del benestar amb polítiques fiscals progressives i polítiques que permetien una notable redistribució de la renda; i uns sindicats forts que regulaven el mercat de treball a favor dels assalariats. Tots tres processos, complementaris, feien de les societats industrials de la segona meitat del segle XX unes societats amb una estructura social que tenia, per dir-ho gràficament, forma de diamant: una minoria propietària del capital (que podia representar entre un 10 i un 15% del total de la població), unes majoritàries classes intermèdies, de treballadors i classes mitjanes (que podia abastar entre un 60 i un 70%), i una minoria pobra o exclosa (que podria arribar fins al 15 o el 20% del total).

La nova economia, basada en el coneixement, capgira de manera bastant radical aquesta estructura de classes i la lògica fordista que la sostenia. En l'economia del coneixement, la dicotomia bàsica que defineix el mercat de treball és la capacitat de cada individu per afegir valor, és a dir la seva capacitat per aportar coneixement, tal com expliquen els sociòlegs del nou capi-

talisme. Manuel Castells, per exemple, parla d'una gran divisió laboral (en aquest nou paradigma productiu que anomena capitalisme informacional) entre els treballadors "genèrics" (aquells que són necessaris com a conjunt, però perfectament substituïbles en tant que individus) i els "autoprogramables" (aquells que, per la seva capacitat d'aportar coneixement, són necessaris individualment considerats). Aquesta nova divisió genera una tendència estructural del mercat de treball vers la individualització de les relacions laborals.

Els sindicats tradicionals topen amb la dificultat de representar els uns ni els altres. Els "autoprogramables" tendeixen a valdre's per si mateixos (i a competir entre ells) a l'hora de negociar de manera individual les seves condicions en el mercat de treball; els genèrics, conformen una oferta abundant a escala mundial, la qual cosa fa que uns sindicats d'escala nacional restin afeblits davant d'una competència quasi infinita de mà d'obra barata. Bé a través de la immigració, bé a través de les deslocalitzacions, els treballadors genèrics dels països rics no tenen més remei que adaptar-se a les condicions de treball que deriven d'aquesta abundància de mà d'obra procedent del sud.

Es tracta d'un repte històric per al moviment sindical (que planteja la necessitat de noves formes organitzatives i d'acció reivindicativa tant a escala nacional com supranacional) i també per a l'esquerra política i el socialisme, que depenen en bona mesura de les respostes sindicals dels anys vinents per tal de desenvolupar els seus projectes i coalicions.

→ Coalicions postfordistes, → Economia del coneixement, → Majories passives,
→ Terciarització i dualització, → Sindicats.

Futur

En les hores més fosques de l'ocupació nazi de França, un capità de la resistència i gran poeta, René Char, va escriure un petit epigrama, aparentment enigmàtic, que podria descriure la condició històrica del socialisme: "Notre

héritage n'est précédé d'aucun testament" ('Cap testament no precedeix la nostra herència').²⁰

Eventual hereu del futur, el socialisme ha de tenir memòria, però no ha de tenir testaments, ni bíblies, ni catecismes, ni utopies prescriptives. Ha de mantenir la confiança de creure que la realitat del present és relativament interpretable i modificable, i que el futur pot ser relativament previst, pensat, projectat i construït. El futur no és un destí fatal, el resultat inel·luctable determinat per lleis o forces cegues: pot ser construït democràticament pels homes i les dones del present, mitjançant projectes compartits, a través de l'acció cultural, científica, social i política. Més enllà d'això, les previsions especulatives sobre el futur ens revelen moltes més coses sobre el present que sobre el futur: només cal fer un balanç del destí de les grans utopies modernes o simplement un repàs de les curioses descripcions sobre l'avenir tecnològic que s'han generat en el passat, que ens han de fer relativitzar les que es generen avui.

El futur serà el fruit de processos acumulatius i dialèctics, i d'uns combats possibles i necessaris, però també complexos i contradictoris, en els quals cal saber estar en el bon costat, amb la millor intel·ligència i la major determinació possibles. En el bon costat: és a dir amb els febles, els pobres, els oprimits; contra la ignorància, la pobresa, la malaltia, la manca de democràcia, les desigualtats, les injustícies, l'explotació de les persones i de la naturalesa. I amb la major clarividència i disponibilitat possibles, amb els ulls i l'oïda ben oberts, sense deixar-se endur ni per l'irracionalisme de la desesperança ni pel de les profecies d'una o altra mena.

El futur no serà el resultat ni d'unes "lleis de la història", ni de l'acció d'unes minories clarividents o poderoses, ni de poders sobrehumans. Tampoc no serà el fruit d'una evolució objectiva en línia recta: serà el resultat de les opcions entre diversos futurs possibles, un resultat sempre provisional, sempre imperfecte i en moviment. Més enllà d'això, només podem estar raonablement se-

20. René CHAR. *Feuillets d'Hypnos*. Paris, Gallimard, 2007 (traducció catalana de Joaquim Sala-Sanahuja, *Els fulls d'Hypnos*. Barcelona, Edicions 62, 1993).

gurs d'una cosa: el futur no sols serà diferent d'allò que imaginem, sinó també d'allò que avui estem en condicions d'imaginar.

→ **Esperances i previsions.**

Una recopilació divertida sobre les visions del futur tecnològic generades des de 1880 fins avui, a: < <http://www.paleofuture.com/> >.

Gent gran

Es preveu que l'any 2050 la població mundial serà de més de 9.000 milions de persones, de les quals un 22% —uns 2.000 milions— tindrà més de seixanta anys. És un percentatge de gent gran que no té precedents en la història de la humanitat i que planteja un repte enorme: sense un canvi ràpid de les polítiques avui dominants, afirma l'informe de les Nacions Unides *World Economic and Social Survey 2007: Development in an Ageing World*, més de la meitat d'aquesta gent gran —uns 1.200 milions de persones— es trobaran en la misèria. Avui mateix, diu l'informe, “un vuitanta per cent de la població mundial no disposa d'una protecció suficient, quan arriba a una edat avançada, per fer front a la malaltia o a la manca de recursos elementals”. Avui, al món, la majoria dels vells són pobres; demà, la majoria dels pobres seran vells.

L'envelliment de les societats capitalistes avançades, especialment a Europa i el Japó, ha esdevingut un tema de preocupació. A Espanya, els de més de seixanta-cinc anys eren el 5,2% de la població el 1900, i el 16,64% el 2005; correlativament, els menors de quinze anys eren el 33,5% el 1900 i el 14,1% el 2005.

Aquest “envelliment de les societats” (a causa d'una major longevitat) no és exclusiu dels països rics: s'estén arreu. A l'Àfrica, el 2005 hi havia uns 48 milions de persones de més de seixanta anys (un 5% de la població), però es calcula que el 2050 seran uns 207 milions (un 10% de la població). Pel que fa als més vells, avui hi ha al món uns 88 milions de persones de més de vuitanta anys, però es preveu que el 2040 seran quasi un centenar a la Xina, 47 milions

a l'Índia i 13 milions al Brasil. La xifra global de gent de més de vuitanta anys pot passar a uns 400 milions el 2050, segons les projeccions de l'informe de les Nacions Unides, que afegeix: "aquesta transició demogràfica planteja un repte enorme... Per a la gent desprotegida, la noció d'una pensió simplement no existeix. Han de continuar treballant, si poden, cosa que és un repte més gran pels de més edat (vuitanta anys o més). Per sobreviure, els vells han de comptar amb el suport de les famílies i de les comunitats, que no poden oferir un suport mínim. La situació és més greu per a les persones soles, especialment les dones vídues i sense fills."

El 75% de la gent gran pobre del món són dones. Cal tenir en compte, en aquest sentit: 1) que les dones tendeixen a viure uns anys més que els homes: són el 55% de la població mundial de més de seixanta anys, però aquest percentatge puja al 65% als Estats Units i al 70% a Europa; aquesta tendència es produirà també als països en desenvolupament; 2) avui, el 75% de la gent gran a Àsia i a Amèrica Llatina viu amb els fills i els néts, mentre que als Estats Units i a Europa, el 73% de la gent gran viu sola; també aquesta tendència es desenvoluparà als països en desenvolupament, agreujant la condició dels vells pobres.

Un historiador socialista britànic, Robin Blackburn, ha fet una proposta interessant per començar a fer front a aquest problema: un pla per establir una pensió global.

Sobre la base de constatar que els sistemes públics de pensions han estat i són un potent mitjà de solidaritat i justícia social en els països més desenvolupats, Blackburn proposa la creació d'un sistema global per assegurar a tot el món una pensió modesta però universal (que xifra en 1 dòlar al dia), finançada amb un impost mínim sobre les transaccions financeres internacionals i el combustible dels vols internacionals. És una idea que trobem interessantíssima, perquè ens sembla que per la seva concreció i les seves característiques pot reunir un consens actiu molt superior al d'altres propostes d'aquest gènere, com ara la Tobin Tax o la renda bàsica garantida. És a dir, que és una gran idea que ens sembla realitzable.

Com diu Blackburn, aquesta pensió "no sols és fàcil de finançar, sinó que es basa en arguments molt sòlids, que s'inspiren en el punt de vista àmpliament compartit que la gent gran necessita el suport solidari de tothom".

Heus ací un tema que caldria estudiar seriosament. Més que seminaris sobre la globalització necessitem idees concretes sobre com avançar en la creació de moviments actius per globalitzar concretament el progrés, el progrés global. La idea de creació d'una pensió global pot ser una bona causa pel combat per un *Welfare world* que reproduïx a escala global els consensos actius i les lluites que portaren en el passat a la constitució del *Welfare state*.

→ **Renda bàsica.**

Robin BLACKBURN. *Plan for a Global Pension*, a: <http://www.newleftreview.org/?page=article&view=2688#_ednref35>.

UN. Department of Economic and Social Affairs. *World Economic and Social Survey 2007: Development in an ageing world*, Nova York, juny de 2007.

Globalització

Algú ha dit que discutir la globalització és com discutir la llei de la gravetat.

KOFI ANNAN (citant Fidel Castro)

El principal fenomen de fons de la nostra època és l'acceleració d'aquest procés enorme que denominem globalització. Representa una fenomen ambivalent, amb nombrosos aspectes positius, des del punt de vista del desenvolupament econòmic i humà, però també amb molts riscos i conseqüències pel que fa a desequilibris, desigualtats i conflictes.

La revolució de les tecnologies de la informació i la comunicació, conjuntament amb la desaparició del bloc soviètic, van posar les condicions per tal que, en només dues o tres dècades, els diferents mercats nacionals s'integressin de manera progressiva i accelerada en un únic mercat mundial. De fet, la ten-

dència del capitalisme a l'establiment d'un mercat mundial és inherent a la seva pròpia naturalesa. Tanmateix, ha calgut la irrupció de les TIC, per tal que desapareguessin els obstacles tecnològics, i la caiguda del mur de Berlín per tal que ho fessin els obstacles polítics que impediien aquesta tendència *natural* del sistema.

La globalització és l'increment accelerat dels intercanvis a escala mundial de capitals, tecnologia, treball, béns i serveis, un increment que les noves condicions tecnològiques i polítiques han fet possible. Avui assistim a la integració dels diferents mercats financers en un únic mercat financer mundial, basat en la lliure circulació dels capitals en pràcticament qualsevol país del planeta (amb algunes excepcions que cal considerar, com la Xina, que és una economia plenament oberta a la inversió estrangera directa, però no tant a la inversió financera). Paral·lelament, assistim a una expansió sense precedents del comerç mundial de béns i serveis.

Al mateix temps, la suma de la lliure circulació del capital financer, la inversió estrangera directa i el comerç internacional —liderats, els dos darrers, per les grans empreses transnacionals— dibuixa una nova divisió internacional del treball, que condiciona la posició dels països emergents i dels països pobres en el si de l'economia mundial.

Un problema fonamental d'aquesta primera fase de la globalització (que designem com a globalització neoliberal) és que concentra un gran poder de decisió, pel que fa als assumptes de l'economia mundial, en els mercats financers, en els quals operen uns pocs centenars de bancs globals. Hi ha escassos directius d'empreses financeres, en la seva majoria occidentals, les decisions dels quals determinen la sort o la dissort de centenars, sinó milers, de milions de persones. A aquesta llista, potser caldria afegir els també escassos directius que són al capdavant de les gran empreses productives transnacionals, que també concentren les grans decisions relatives al comerç mundial i a la relocalització de les plantes productives que dibuixa la nova divisió internacional del treball. Tanmateix, no hem d'oblidar que el capitalisme global neoliberal ha produït un intents procés de financiarització del sistema econòmic. Les grans empreses productives estan en general sotmeses als dictats de les borses i a les

seves exigències de rendibilitat alta i a curt termini. De tal manera que també les multinacionals, per gegantines que puguin arribar a ser, pateixen una certa dictadura dels mercats financers.

En tot cas, el que es clar és que l'expansió global dels models productius, financers i culturals dels països més desenvolupats ha obert un procés de gran mobilitat de capitals, béns i persones, amb característiques inèdites: se superen les velles nocions de límits i fronteres, s'integren acceleradament mercats, poblacions i àrees geogràfiques. Continents sencers s'han integrat als mercats globals han adoptat lògiques de producció i de consum occidentals. A la Xina i a l'Índia, especialment, això ha obert la possibilitat que centenars de milions de persones sortissin de la pobresa. (Robert Rubin, exsecretari del tresor de l'Administració Clinton ha dit que l'ingrés d'aquests dos països a l'escena global representa el més gran esdeveniment de la història de la humanitat després del Renaixement i la Revolució Industrial.)

El capitalisme globalitzat és, sens dubte, una enorme màquina de fabricar creixement, però és també una màquina que produeix terribles efectes externs, especialment desigualtats: la mitjana de renda dels països més pròspers ha esdevingut trenta-set vegades superior a la dels vint països més pobres del món. La superació dels vells confins ha apropat els mercats i també els pobles i les cultures, ha afavorit en molts països el creixement econòmic i nivells de vida millors, però ha generat noves desigualtats (i ha fet aparèixer més cruament les velles); ha generat sentiments d'incertesa de cara al futur i d'inseguretat laboral; ha provocat temences enfront de les tendències demogràfiques i els fluxos migratoris; ha suscitat temors pel que fa al futur de les identitats lingüístiques i culturals.

No tenim una visió maniquea contra la globalització (com va dir una vegada Fidel Castro, cridar contra la globalització és com cridar contra la llei de la gravetat), però assenyalem la urgent i vital necessitat de donar una direcció política i una regulació als processos de la globalització econòmica. Si hom crida "Mori la llei de la gravetat!" i s'aboca al buit des d'un terrat, el més previsible és que mori; però amb intel·ligència i enginy, la humanitat ha sabut vèncer la llei de la gravetat: ha construït edificis, ponts o avions que la vencen.

Fins i tot es pot dir que la humanitat començà a caminar sobre dues cames (a diferència dels seus avantpassats, que n'usaven quatre), venent la llei de la gravetat. Fins i tot així, és bo tenir present l'aforisme de Machado: "Nunca perdáis contacto con el suelo, porque sólo así tendréis una idea aproximada de vuestra estatura."

La globalització és governable: cal governar-la per tal de maximitzar els seus efectes potencialment positius, i fer que aquests s'imposin sobre la pobresa, l'explotació iniqua, la ignorància, els fanatismes, la violència. Però hi ha d'haver majories democràtiques i reformadores que impulsin els moviments i l'acció de govern per les reformes globals necessàries. La construcció d'aquestes majories, moviments i reformes és la gran tasca del nou socialisme del segle XXI.

→ Desigualtat, → Globalització i política, → Països rics, països pobres, → Pobresa, → Reformes globals → Salaris.

Joseph STIGLITZ. *El malestar en la globalización*. Madrid, Taurus, 2002.

Joseph STIGLITZ. *Cómo hacer que funcione la globalización*. Madrid, Taurus, 2006.

Globalització i política

A escala internacional, no hem aconseguit desenvolupar les institucions democràtiques necessàries perquè la globalització funcioni, perquè el poder de l'economia de mercat global porti a una millora de la vida de la major part dels habitants del món i no sols als ciutadans més rics dels països més rics.

JOSEPH E. STIGLITZ

Els mercats globals no tenen un contrapès polític que sigui capaç de garantir els béns comuns globals o, dit d'una altra manera, els interessos generals de la humanitat. En realitat, la missió de la comunitat financera internacional —una comunitat bàsicament occidental— no és garantir aquest interès general, sinó la rendibilitat dels dels inversors i dels accionistes de les grans empreses multinacionals. El capital mundial està en aquests moments està en mans d'uns 300 milions d'accionistes (la meitat dels quals als EUA), i l'actual econo-

mia globalitzada està organitzada per tal de servir als seus interessos. Succeeix, tanmateix, que la societat mundial està formada per més de 6.000 milions de persones. I els interessos d'aquests 6.000 milions de persones, cadascun d'ells amb els seus drets i la seva vida, personal i intransferible, no coincideixen amb els dels propietaris del capital global i menys encara amb els dels seus gestors.

No demanem que aquests actors privats s'encarreguin de garantir una globalització justa. No demanem que actuïn pensant en l'interès general global, ni que deixin de posar els ulls en la rendibilitat pels seus accionistes, ni que dissenyin les seves estratègies empresarials pensant en els 6.000 milions de ciutadans del món. No és la seva missió i, encara que s'ho proposessin, no sabrien com fer-ho: ni tenen els instruments, ni estan preparats per aconseguir-ho. El problema no és que els grans poders econòmics i financers del planeta no treballin per la justícia global. El problema és que, en l'estat present de les coses, avui no hi ha ningú al món amb possibilitat de fer-ho.

Ni els estats nacionals, ni les institucions polítiques internacionals de caràcter econòmic (FMI, OMC, BM) són capaços de garantir una globalització justa. Els primers per motius evidents: des dels estats no es poden governar els mercats mundials. La globalització ha trencat l'equivalència d'escala entre la política i l'economia, entre els estats i els mercats. L'Estat-nació podia regular els mercats nacionals. Però, com poden els Estats-nació governar uns mercats globals que permeten que els factors productius es moguin amb quasi total llibertat d'una punta a una altra del planeta?

Tampoc les institucions internacionals no poden garantir, avui, la justícia global. Les que tenen la missió de governar l'economia mundial, el FMI en el cas dels mercats financers, o l'OMC en el cas del comerç, estan adaptades a les necessitats de grans poders econòmics privats. El FMI respon als interessos de la comunitat financera internacional (bàsicament occidental). L'OMC, encara avui, està decantada a favor dels governs dels països rics, que al seu torn estan fortament condicionats per les pressions de les transnacionals de les quals depenen la majoria dels intercanvis comercials mundials. Es tracta d'institucions sens dubte poderoses, amb una gens menyspreable capacitat d'influir en els mercats mundials. El seu problema no és de falta de poder, sinó de falta de

democràcia. Ni el FMI, ni el BM, ni l'OMC —com denuncia, per exemple, algú que ha estat un dels seus directius, el premi nobel d'economia Joseph Stiglitz— tenen avui una legitimitat democràtica proporcionada al poder que tenen, pel que fa al govern de l'economia mundial.

Podríem posar els ulls en la resta d'institucions del sistema internacional que tenen la missió de treballar a favor dels drets dels ciutadans del planeta: l'OIT, l'OMS, la UNESCO, la CNUCED, el PNUD o d'altres. Poden aquestes institucions garantir una globalització mínimament justa? La resposta també és negativa. En aquest cas, el problema no és de democràcia, sinó de poder.

Ens trobem en una situació en la qual les institucions econòmiques internacionals tenen un cert poder, però no són democràtiques (no poden, per tant, defensar uns interessos generals) mentre que les institucions multilaterals (amb un mandat més representatiu dels interessos generals) no tenen el poder polític ni la capacitat financera que els permeti tenir rellevància.

El drama del nostre món actual és l'absència d'institucions polítiques internacionals capaces de garantir una globalització justa, de posar els mercats mundials al servei del desenvolupament social dels països, especialment dels països pobres i dels emergents. És, en definitiva, el problema de la manca d'actors polítics, alhora globals i democràtics, capaços de regular els mercats mundials, incidir en els problemes globals i actuar amb eficàcia contra la pobresa i la fam.

Pel que fa a aquest darrer aspecte, la qüestió és gravíssima. Segons dades de les Nacions Unides, més de la meitat dels ciutadans del món no té garantida, avui, alguna o més d'una de les quatre necessitats bàsiques (alimentació, accés a l'aigua potable, atencions sanitàries bàsiques i alfabetització) sense les quals el dret a la vida, el primer dels drets de les persones, no és mínimament garantit.

En aquestes condicions, hem deixat el pacte social mundial a les mans dels mercats globals, de la comunitat financera internacional i de les grans empreses transnacionals, que, seguint les regles del joc pròpies de l'economia capita-

lista, decideixen, moltes vegades sense ser-ne ni tan sols plenament conscients, la sort o la desgràcia de centenars de milions de persones.

Per això ens calen actors polítics globals i institucions polítiques internacionals capaços d'endegar una regulació del capitalisme global, per posar la seva formidable capacitat per a produir riquesa al servei de processos redistributius globals. El *Welfare* mundial és un objectiu inexcusable del socialisme de l'inici del segle XXI i serà probablement la seva tasca al llarg del segle. L'objectiu és la construcció d'un pacte social mundial per satisfer les necessitats bàsiques i els drets socials mínims de tots els ciutadans i ciutadanes del planeta. De la mateixa manera que s'ha globalitzat el capitalisme, ara hem de globalitzar la política i cal fer-ho per democratitzar l'economia, això és, per recuperar el control democràtic dels mercats. Mentre aquest objectiu no sigui una realitat, no podrem parlar d'una globalització justa. Els Objectius del Mil·lenni, que han signat tots els estats de les Nacions Unides, són un tímid primer pas en aquesta direcció. Però, com és prou sabut, ni tan sols aquests objectius s'acompleixen.

Sols una nova fase política, democràtica i progressista podrà donar un nou impuls a aquests reptes. La globalització econòmica requereix, de manera urgent, la construcció de mecanismes de política global. Cal preguntar-se atentament, en aquest sentit, quins són els actors en els quals pot reposar una fase de globalització de la democràcia. N'hi ha quatre, molt diferents entre si però fonamentalment complementaris: unes institucions internacionals reformades; la constitució de blocs polítics i econòmics regionals; la constitució, en el marc d'aquests, de forces polítiques d'abast suficient per intervenir en la política global; i les xarxes globals de moviments socials i de la societat civil internacional. És amb la dinàmica de tots ells que és possible imaginar i treballar per la democràcia global i per un futur més just.

→ Reformes globals, → Moviments socials, → Moviments i partits, → Integració regional → Europa.

El Fòrum Progressista Global coorganitzat pel Partit Socialista Europeu, el grup socialista del Parlament Europeu i la Internacional Socialista, a: <www.globalprogressiveforum.org>.

Guerra.....

El 1994, l'historiador Eric Hobsbawm va escriure que 187 milions de persones van ser "mortes o deixades morir per decisió humana", al llarg del que anomenà el "segle curt", des de l'inici de la Gran Guerra (1914) fins a la dissolució de la Unió Soviètica el (1991). Milton Leitenberg dóna la xifra d'uns 231 milions morts en les guerres i conflictes del conjunt del segle xx (41 milions, entre el final de la Segona Guerra Mundial i el final de segle).

Hi ha múltiples estudis quantitius sobre les inconcebibles bestialitats produïdes durant el segle de la "guerra total". Els historiadors i científics socials han utilitzat diferents criteris per establir les seves xifres: alguns inclouen només els morts en els camps de batalla, altres inclouen les víctimes civils de les bombes, altres les morts "indirectes", per fam o malalties. Més restrictius o menys, tots coincideixen en l'enormitat de les xifres i en el fet que, d'una manera progressiva i constant, la "guerra total" ha anat cobrant-se cada vegada més víctimes civils. Mary Kaldor estima que "al començament del segle xx, la proporció entre baixes militars i civils en les guerres era de vuit a u. Avui, aquesta proporció s'ha invertit mil·limètricament: és d'u a vuit".

Actualment hi ha al món uns quaranta conflictes armats, que impliquen uns trenta països. Molts d'ells no apareixen gairebé mai en els grans mitjans d'informació. Segons les Nacions Unides, l'any 2005 hi havia més de 19 milions de refugiats a causa d'aquests conflictes.²¹

Les guerres del segle XXI impliquen, com assenyala Mary Kaldor, "un desdibuixament de les distincions entre guerra (normalment definida com la violència per motius polítics entre estats o grups polítics organitzats), crim organitzat (la violència per motius particulars, en general el benefici econòmic, exercida per grups organitzats privats), i violacions a gran escala dels drets humans (la violència contra persones individuals exercida per estats o grups organitzats políticament)".

21. UNHCR. *The state of the world's refugees 2006*, a <www.unhcr.org>.

“Guerra dels cent anys”

“Aquestes noves guerres”, diu Kaldor, “han d’interpretar-se en el context del procés conegut com globalització. (...) Sorgeixen en el context de l’erosió de l’autonomia de l’estat i, en certs casos extrems, de desintegració de l’estat. En concret, apareixen en el context de l’erosió del monopoli de la violència legítima. Per dalt, l’erosiona la transnacionalització de les forces militars, que començà durant les dues guerres mundials i quedà institucionalitzada pel sistema de blocs de la guerra freda (...) Al mateix temps, per sota, el monopoli de la violència legítima pateix l’erosió de la privatització”.

En la mesura que els objectius de les noves guerres estan sovint relacionats amb la política d’identitats, és a dir amb la reivindicació del poder basada en afirmacions identitàries o identitaristes, de base nacional, ètnica o religiosa, vivim una tendència adicional a l’*embarbariment*: l’objectiu és controlar les poblacions neutralitzant o eliminant (a través de mètodes fonamentats en l’odi i la por) els qui tenen una identitat distinta: expulsió de poblacions, matances massives, reassentaments forçosos i tècniques d’intimidació.

→ “Guerra dels cent anys”, → Terrorisme.

ERIC HOBSBAWM. *Historia del siglo XX*. Editorial Crítica, 2002.

MILTON LETTENBERG. *Deaths in Wars and Conflicts in the 20th Century*. Cornell University, 2006, a: <www.cissm.umd.edu/papers/files/deathswarsconflictsjune52006.pdf>.

MARY KALDOR. *Las nuevas guerras: la violencia organizada en la era global*. Barcelona, Tusquets editores, 2001.

Els anuaris sobre armament, desarmament i seguretat internacional de l’Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), a: <www.fundacioperlapau.org/publicacions/interior_publicacions.php?ID=98>.

“Guerra dels cent anys”

Lluitarem en territoris urbans durant els propers cent anys.

WAYNE M. HALL, general de brigada (retirat) dels EUA

El 27 de setembre de 2007, el general George W. Casey (*US Army’s chief-of-staff*) va comparèixer davant una comissió del senat nord-americà i va expli-

car, amb una notable claredat, que els Estats Units entraven en un període de guerra contínua contra forces irregulars en distints indrets del món. “Els adversaris utilitzaran propaganda, amenaces, intimidació i violència oberta per tal de dominar els pobles i controlar la seva terra i els seus recursos. Alguns evitaran el nostre provat avantatge adoptant tècniques asimètriques i submergint-se entre la població. Molts d’aquests conflictes seran prolongats.”²²

Mike Davies ha escrit que: els millors cervells del Pentàgon s’han atrevit a endinsar-se allà on la gent de Nacions Unides, el Banc Mundial o el Departament d’Estat no gosen anar... Afirmen que les ciutats salvatges, fallides, del Tercer Món —especialment els seus suburbis—seran el camp de batalla característic del segle XXI.”

Ens trobem a anys llum de les idees simplistes fins al deliri de neoconservadors tipus Donald Rumsfeld i la seva “revolució en els afers militars”. En aquella visió, uns exèrcits dotats d’alta tecnologia i d’una suprema agilitat podrien intervenir a voluntat arreu del món, liquidar terroristes i exportar democràcies prooccidentals, sense ocupacions costoses de territoris. Afganistan i Iraq han mostrat la inoperància d’aquestes concepcions.

En canvi, ara, l’*establishment* militar nord-americà preveu un prolongat escenari de guerra difusa, motivada no únicament pel terrorisme fonamentalista sinó per la pobresa i les desigualtats, el canvi climàtic, les migracions massives, el creixement de megalòpolis fallides i l’acció de moviments radicals.

En el fons indiquen indirectament quina hauria de ser l’agenda d’una política preventiva de seguretat sostenible orientada a evitar una “guerra dels cent anys” al llarg del segle XXI.

→ Guerra, → Megalòpolis, → Terrorisme.

Mike DAVIES. *Planet of Slums*. Verso, 2006.

22. Kris OSSORN. *US Army sees 15 more years of war*. Defense News, 1/10/2007.

Hegemonia de les idees

Les idees tenen conseqüències: la retòrica es política i les paraules són acció.

RONALD REAGAN

Des de fa unes tres dècades el socialisme, i l'esquerra en general, han quedat sobrepassats culturalment per un procés d'innovació molt potent que sorgia de la dreta: han estat dècades d'hegemonia neoliberal (i també, sovint en correlativa correspondència, de reforçament dels fonamentalismes i identitarismes en el món). En general, les respostes d'esquerra no han estat adequades. O bé han estat respostes rígides, centrades molt principalment en la defensa de les conquestes del passat, sense introduir proposicions de cara al futur (reforçant així el clixé que parlava de "vella esquerra"), o bé han estat respostes d'adaptació i mimetisme amb relació a l'hegemonia ideològica i el colonialisme narratiu del neoliberalisme.

Creix la consciència d'aquest fet i augmenten les ganes de treballar per una reconquesta d'hegemonia, de canviar el model cultural dominant. En la societat actual de comunicació de massa, ideologia de consum, entreteniment, consumisme i culte de les marques, el model cultural esdevé model social i model polític. És a l'interior dels individus que es plasma, quotidianament, l'acceptació acrítica de l'ordre existent al món, o bé la voluntat de superar les seves injustícies, fer front a les seves violències i corregir la seva ruta vers possibles desastres futurs, socials, culturals i ecològics.

Manuel Castells ha remarcat, amb relació a aquesta consciència en augment de la necessitat d'un canvi d'hegemonia, l'entusiasme que han despertat en els mitjans demòcrates i progressistes dels Estats Units els plantejaments de George Lakoff. Aquesta resposta s'ha produït també en el nostre país, on el seu text "No pensis en un elefant" ha esdevingut un llibre de culte en alguns ambients. Castells ha escrit que "quan aquest acadèmic mundialment famós, catadèdràtic de ciència cognitiva a Berkeley, dóna una de les seves freqüents xerrades al llarg de la geografia dels EUA, milers de persones fan cua per escoltar-lo". I ha afegit: "No hi van moguts per un interès científic sinó per

la seva frustració política. Els crema el sentiment de veure com els seus conciutadans segueixen votant George W. Bush i els neoconservadors malgrat el deteriorament del seu nivell de vida i la continuació d'una guerra que rebutja la majoria de la població.”

Lakoff diu que la raó es troba en la capacitat dels estrategues republicans per activar les estructures mentals inconscients que motiven els nostres comportaments, per damunt dels nostres interessos o de les dades de la realitat.

“La seva idea”, diu Castells, “és molt simple... La ciència cognitiva ha establert que pensem en termes de marcs mentals i metàfores, abans d'entrar en el raonament analític. Aquests marcs mentals (“frames”) tenen existència material, estan en les sinapsis del nostre cervell, configurats físicament en els circuits neuronals. Quan la informació que rebem (les dades) no es conformen als marcs inscrits en el nostre cervell, ens quedem amb els marcs i ignorem els fets”.

Segons Lakoff, hi ha dos marcs bàsics: el del pare castigador, que respondria als esquemes ideològics de la dreta, i el del pare protector (o nodridor), que es correspon als esquemes ideològics de l'esquerra. Atès que tots podem entendre qualsevol d'aquests dos marcs, podem utilitzar-los indistintament. L'estratègia de les forces polítiques hauria de consistir a activar el marc que els correspon en el conjunt dels ciutadans, és a dir aconseguir que quan els ciutadans interpreten les dades de la realitat, així com els arguments i els discursos que formen la confrontació política, ho facin sobre la base del marc propi. Només així, diu Lakoff, es pot guanyar el combat polític: si prèviament has aconseguit imposar el teu marc com a terreny de joc en el qual, després, es confrontaran els fets i els arguments.

Lakoff sosté que la dreta neoliberal i neoconservadora ha aconseguit activar els seus marcs en una gran part de la població nord-americana. “No per casualitat”, segons Castells, “sinó com a resultat d'una llarga estratègia, des de fa tres dècades, per contrarestar l'hegemonia demòcrata en la població.

Finançaren amb desenes de milions de dòlars fundacions i programes de recerca, reclutaren universitaris, publicistes, periodistes, escriptors, especialistes de la imatge, i van anar perfeccionant progressivament el seu llenguatge i la seva temàtica”.

En resum, Lakoff sosté que la majoria de la gent no vota pels seus interessos sinó segons la seva identitat. Els ciutadans voten “segons la seva identitat, sobre la base de com es veuen a si mateixos, de quins valors tenen, de què admiren, de qui admiren”. Són els estereotips culturals i morals els que més directament emmarquen el vot, bé sigui per afinitat o per rebuig.

Allò que importa en darrera instància són les idees, els valors, les identitats. Però com que tots vivim amb diferents marcs de referència, el combat per l'hegemonia de les idees consisteix a activar valors latents: des de l'esquerra, per exemple, quan aconseguix que la solidaritat guanyi punts amb relació a la competitivitat individualista o que el desig de pau sigui més fort que la por i l'agressivitat que se'n deriva.

Lakoff rebutja el simplisme que redueix els seus plantejaments a una simple qüestió de manipulació lingüística, d'embolcall. Acusa en aquest sentit els demòcrates nord-americans de concentrar-se en les imatges, de voler seduir més que convèncer, i de canviar de posició segons les enquestes. Els neoconservadors, diu, han tingut la coherència d'articular estratègies de comunicació afirmant clarament uns valors, dient exactament allò que són i allò que volen.

“La idea que la simple racionalitat o el càlcul de l'interès propi no és el determinant central del comportament és àmpliament acceptada, com mostra l'èxit de les anàlisis en termes d'intel·ligència emocional”, diu Castells, “encara que en l'àmbit de la política hi ha més resistència a acceptar-ho, perquè les ideologies liberal o marxista del progrés mitjançant la raó han anat arraconant els valors i la identitat com a fonts de motivació en l'espai públic”. Aquest plantejament és molt interessant i avui encara no està plenament assimilat en la cultura política de l'esquerra, del socialisme i del pensament progressista.

George LAKOFF. *No pienses en un elefante: lenguaje y debate político*. Madrid, Editorial Complutense, 2007.

George LAKOFF. *Simple Framing: An introduction to framing and its uses in politics*, a: <http://www.rockridgeinstitute.org/projects/strategic/simple_framing>.

George LAKOFF. *Framing the Dems, How conservatives control political debate and how progressives can take it back*, a: <http://www.prospect.org/cs/articles?article=framing_the_dems>.

Identitat i identitarismes

Preconitzem un respecte absolut per les identitats i un rebuig enèrgic dels identitarismes. Cal respectar les identitats, personals i col·lectives, com una cosa molt sèria, molt sagrada. I, precisament per això, cal estar contra dels identitarismes, és a dir contra tot intent d'opressió o instrumentalització de les identitats.

Aquesta qüestió política, que ha produït tota mena d'equívocs, manipulacions i tragèdies, torna a plantejar-se avui amb molt força, amb la crisi de les ideologies fortes del segle xx i de les solidaritats que generaven.

Molta gent, en un món que canvia ràpidament, tendeix a sentir una nova necessitat de comunitat, de pertinença, d'identitat. L'exploració d'aquesta demanda s'expressa en una proliferació d'ofertes identitaristes, que prenen sovint un caràcter d'impostura, de manipulació deliberada (basada en una mixtificació de la memòria, una interpretació enganyosa del present o en falses promeses de futur). Nacionalismes agressius, identitarismes ètnics, fonamentalismes religiosos, es disputen el terreny, amb un tret comú: l'afirmació absoluta que l'únic que veritablement importa és l'afirmació d'una identitat singular i exclusiva (allò que Amartya Sen ha anomenat "la il·lusió d'una identitat singular"), peti qui peti. Així va el món.

L'identitarisme tendeix no sols a donar un caràcter absolut a la identitat pròpia, sinó també a definir (i, si pot, a intentar imposar) la identitat dels altres.

Així, l'identitarisme de la dreta espanyola, tant en el passat com en el present (vegeu el discurs actual del PP) ha volgut definir i imposar una identitat als catalans: uns espanyols més o menys folklorics, vagament regionalistes. Ha volgut que canviéssim, i això és impossible (encara que volguéssim, i ningú vol canviar la seva identitat). Sempre que hi ha temptatives d'imposar una identitat als altres es produeix una reacció fulminant i potencialment es generen conflictes que poden arribar molt lluny (vegeu la tragèdia basca dels últims decennis).

Un altre exemple, els plantejaments identitaristes que, des de Catalunya, han volgut definir els valencians com uns catalans del sud, han generat uns resultats notòriament negatius. Els efectes de reacció a aquest identitarisme han afavorit la marxa vers l'hegemonia del PP i del nacionalisme espanyol al País Valencià.

Les conclusions bàsiques de tot plegat són dues: 1) les identitats personals i col·lectives són realitats molt profundes, sagrades, que cal respectar i amb les quals no es pot jugar; 2) els identitarismes són sempre negatius i poden arribar a ser catastròfics.

La globalització ha generat una connectivitat que en diversos aspectes és conflictiva. En particular, ha posat en crisi la matriu nacional-estatal de les percepcions col·lectives tradicionals: la certesa que unes unitats humanes distintes i singulars prosperaven en un territori establement determinat, ben definit i controlat (l'Estat-nació) és ràpidament qüestionada pel fluxos globals dels diners, de les mercaderies, de les persones i, sobretot, de la informació i de les imatges. Tot això qüestionava els sentiments d'identitat i pertinença.

La democràcia d'opinió contemporània, que no facilita (és el mínim que es pot dir) l'expressió de discursos complexos, d'idees de fons, estimula en canvi els elements de reacció sobre els d'anàlisi i proposició, l'emoció sobre la racionalitat, la comunió identitària sobre el projecte polític. És un context que afavoreix les derives identitaristes, que utilitzen els sentiments d'identitat per

tal de construir majories instrumentalitzades a través de la impostura (és a dir, l'engany i l'ocultació dels objectius veritables). Els identitarismes creen i manipulen "ghettos of the mind": guetos mentals. Manipulen les identitats per garantir l'aïllament mental, la ignorància i les actituds reactives contra els "altres", contra els diferents, presentats com a enemics. En la democràcia d'opinió contemporània, que no facilita la comunicació de les idees complexes, que privilegia l'emoció sobre la deliberació racional, la comunió sobre la reflexió, aquesta impostura identitarista és fàcil quan es té accés al poder polític i als mitjans de comunicació.

→ Comunicació i manipulació, → Diversitat, → Fonamentalisme.

Amartya SEN. *Identidad y violencia: en busca de la naturaleza humana común*, a: <http://www.nodo50.org/tortuga/article.php?id_article=4404>.

Amartya SEN. *Identidad y violencia: la ilusión del destino*. Madrid, Katz, 2007.

Igualtat i "igualitarisme"

L'esquerra ha nascut i viu de l'afirmació que les persones han de ser lliures i iguals en drets i deures.

Al començament del segle XXI, la dreta no té dubtes pel que fa a la igualtat: sap que és un valor que té una gran força i que li és hostil. La dreta, doncs, combat políticament i ideològicament la igualtat, i en el terreny de la pràctica genera i manté desigualtat concreta.

En canvi, l'esquerra no ho té tan clar i dubta. És assolible la igualtat, és viable? Seria un bé si s'assolís? De fet, quan l'esquerra aposta per la igualtat automàticament posa davant seu dos enemics poderosos: la naturalesa i la inèrcia social. La natura reparteix els talents i les capacitats de manera desigual. De la mateixa manera, l'estructura de les nostres societats inclou, encara, profundes desigualtats, fins i tot en aquells països en els quals s'ha avançat més en el camí de la igualtat. L'origen social, la família o la classe social de naixença, són un

condicionament molt poderós, encara, de les oportunitats de les persones en la vida. Per això, apostar per la igualtat com a valor fonamental vol dir assumir un doble combat, difícil de guanyar: el combat contra l'arbitrarietat de la natura i contra la tendència natural de la societat a reproduir les desigualtats, que, si no es fa res, s'autoreproduïxen. L'entropia social és una entropia de la desigualtat. La igualtat, en canvi, és una construcció "artificial": una construcció humana, que requereix alguna actuació, que requereix de manera imprescindible la política per tal d'assolir-la.

A més, l'esquerra també es fa altres preguntes: la igualtat, no esdevindria *igualitarisme*, no comportaria uniformitat, desmotivació, atonia? És clar que cal anar contra un *igualitarisme* de caserna. L'homologació imposada és exactament el contrari de la igualtat dels ciutadans i ciutadanes en drets, llibertats, deures i oportunitats.

L'esquerra deixaria de tenir sentit, perdria tota força i tot criteri orientatiu si deixés de proposar-se la igualtat com a valor i meta essencials. Les esquerres que dubten de la igualtat s'afebleixen perquè dubten d'elles mateixes, deixen de proposar o respectar el valor de la igualtat. Nosaltres creiem que el tret més distintiu d'una nova esquerra i d'un nou socialisme ha de ser justament la reafirmació radical de la igualtat, en els seus objectius i en la seva pràctica. Estem a favor de la prossecució incansable de la igualtat, com a "estrella polar" (Bobbio), com a prioritat principal de l'esquerra.

En el tema de la igualtat, si s'és seriós només es pot ser radical: "nadie es más que nadie." Sols l'*igualitarisme* radical podrà fer front a la voluntat d'hegemonia de la desigualtat radical que encarnen avui els dos fonamentalismes en peu de guerra: el "neocon" i integrista religiós.

La lluita per la igualtat és un procés permanent i multidimensional. Ha comportat passes tan variades com el dret de vot femení o l'eliminació de la pàtria potestat masculina, la democratització de l'accés a les universitats o l'eliminació de barreres arquitectòniques pels discapacitats. És un procés continuat de reformes alliberadores, grans o petites, per eliminar les discrimi-

nacions odioses d'allò que Amartya Sen anomena "les desigualtats injustes", les que fan que "una part dels ciutadans tingui una llibertat personal inferior als altres". És en aquest sentit que hem de distingir entre lluita radical per la igualtat (que té com a objectiu introduir una relació d'igualtat en tots els àmbits on hi ha una desigualtat basada en una discriminació) i l'*igualitarisme* com a voluntat d'igualtat absoluta de tots i en tot (que, com han mostrat les experiències del mal anomenat "socialisme real" del segle xx, pren sempre un caràcter d'impostura totalitària, sufoca les llibertats i genera terror i violència).

Igualtat i democràcia van de bracet. Com deia Bobbio, "el valor fonamental que caracteritza la democràcia és la igualtat. Tots els escriptors demòcrates exalten l'esperit igualitari; els antidemòcrates el condemnen". Aquest esperit igualitari afirma que és democràtic aquell règim que tendeix a eliminar el major nombre possible de desigualtats entre les persones i les classes socials, les comunitats i els grups humans i territorials.

En aquesta perspectiva de lluita permanent per la igualtat, es plantegen avui algunes qüestions prioritàries, especialment a l'entorn de l'augment de les desigualtats entre els països i dins els països, i dels problemes de la interrelació creixent entre la riquesa extrema i el poder polític.

És evident que creix la concentració de les rendes en la minoria més rica de la població. Això comporta problemes no únicament pel que fa a una creixent desigualtat de condicions i oportunitats econòmiques i socials, sinó també en termes de llibertat política, de democràcia. L'esperit igualitari del nostre temps es planteja avui la qüestió de l'excés de riquesa en poques mans, tant a escala mundial com dins els països, com una amenaça per la pròpia democràcia, en un sentit de tendència a una creixent privatització del poder. S'estrenyen en efecte els lligams entre poder econòmic i poder polític, sobretot a través del domini dels grans mitjans de comunicació, que prenen una importància cabdal en les nostres societats molt influïdes pels *media*, especialment la televisió, i també a través de la creixent relació (legal i il·legal) entre negocis i política.

→ Desigualtats, → Dreta i esquerra, → Justícia social, → Llibertat, igualtat, fraternitat, → Socialisme.

"Impossibilismes".....

El combat de l'esquerra és, també, un combat contra els *impossibilistes*, contra la gent que diu: això que proposeu és impossible. Ens ho han dit sempre des de la dreta, fonamentalment: això que proposeu no és possible, és irrealista, és pur voluntarisme polític. Sembla que s'ha de deixar que el mercat, amb la seva mà invisible, resolgui els problemes (en realitat, molt sovint, els empitjora o en crea de nous).

També des de l'esquerra, en nom de la puresa, se'ns diu també sovint (a vegades amb raó) que claudiquem, que ens integrem en el poder del sistema, que caiem en "l'abraçada aristocràtica", en la imitació mimètica de les propostes dels adversaris. És cert que correm el risc permanent, real, de sotmetre'ns a un "colonialisme narratiu", en relació amb les formulacions hegemòniques de les darreres dècades a Occident.

La frase més contundent de l'*impossibilisme* d'esquerra que hem pogut llegir és la següent: "Toute lutte pour altérer la réalité présente et le cours tragique aussi bien de l'histoire que de la nature est en même temps un devoir absolu et vouée à l'échec" ('Tota lluita per alterar la realitat present i el curs tràgic tant de la història com de la natura és al mateix temps un deure absolut i condemnat al fracàs'.) És de Susan George, escriptora i vicepresidenta d'Attac France.²³

És cert que avui li és més fàcil, a molta gent, imaginar tota mena d'amenaques que el més modest canvi en el capitalisme. En el món hi ha amenaces ben

23. SUSAN GEORGE. "La sagesse aujourd'hui". *Nouvel Observateur*, abril-maig 2002, pàg. 66.

reals. Però, a més, és cert que estem envoltats, com diu Slavoj Zizek, d'un "argot pseudoheideggerià, vivim en temps fatídics, el destí de la humanitat està amenaçat, bla, bla, bla...". S'ha publicat, el 2007, una enquesta dient que més de la meitat de la població de Nova York creu que veurà la fi del món. És probablement falsa, però significativa d'un ambient contemporani, que el diari *The Wall Street Journal* ha batejat com l'era de la por, *the age of fear*.

La nostra és una època propícia als *impossibilismes*, però també molt estimulants pels qui no es resignen davant els problemes i volen actuar per solucionar-los. Com ha remarcat Andrés Ortega, les crides a l'acció, en aquest context d'alarma, es tradueixen sovint en plantejaments metafòrics de guerra, "guerra contra la sida, contra les drogues, contra el terrorisme, i ara contra l'escalfament global"... Estem a favor d'aquestes mobilitzacions, però creiem que han de tenir sempre el contrapunt del realisme. Això implica la necessitat imperiosa de plantejar-se els aspectes polítics dels problemes, perquè sols la política permet avançar concretament en el camí de les solucions possibles. Si vivim en una època d'inquietuds i temences, cal dir ben fort que sols la política podrà salvar-nos, i actuar en conseqüència. La "traïció a la realitat" pot produir consciències satisfetes però és equivalent, en els seus mals resultats, a la traïció als valors.

En el passat, els combats sindicals, progressistes, socialistes, socialdemòcrates, es van haver d'afrontar als qui, des de la dreta (en nom dels interessos egoistes dels privilegiats) i també des de l'esquerra (en nom del radicalisme que creia impossibles o negatives les reformes) negaven tota viabilitat a un horitzó reformador. Ara, en el món de la globalització accelerada, aquest combat dels reformadors contra els *impossibilistes* de dreta i d'esquerra ha recuperat una nova vigència.

→ **Reformes globals.**

Individualització.....

Un tret fonamental de la nostra època és el procés d'individualització social i cultural que es produeix en profunditat, sobretot en les societats més desenvolupades. Ens referim a la creixent flexibilitat i incertesa dels itineraris vitals a les societats contemporànies avançades, a la pluralitat de models de vida. En aquest nou context social, la imprevisibilitat i la diversitat d'opcions vitals, familiars, laborals i formatives impedeixen pressuposar un únic patró estàndard d'integració social aplicable per igual a tota la ciutadania.

Individualització vol dir que les vides de cadascú cada vegada són menys estandarditzables, menys previsibles, menys seguidores d'un guió preestablert. Individualització vol dir, fins a cert punt, pluralitat ètica i cultural, vol dir, si es vol, democratització de les cosmovisions. Probablement es vegi estimulada també per les noves formes de família i pel reconeixement social i legal de la pluralitat sexual. Però la individualització és filla, també, de la nova estructura productiva. L'era industrial va crear una classe mitjana relativament homogènia. El pas a una economia del coneixement i dels serveis esfilagarsa la classe mitjana: avui tenim moltes classes mitjanes, molts itineraris vitals inclassificables...

La individualització és alguna cosa diferent de la cultura de l'individualisme. És, més aviat, la desestandardització de les autoidentificacions, deshomogeneïtzació de les biografies. És la diversificació dels models de vida, dels itineraris vitals i dels mecanismes i les esferes d'identificació. Suposa, sens dubte, més complexitat, més possibilitats de llibertat i autonomia. Suposa, probablement, més riquesa social i cultural. Però suposa també més dificultats d'agregació i pot implicar més atomització social.

Ja no ens definim com una societat de classes, sinó de ciutadans. Però això no significa que no hi hagi classes, desigualtats, ni que les oportunitats no estiguin injustament distribuïdes. Tot el contrari. Succeeix, no obstant això, que els factors d'exclusió o de discriminació es diversifiquen i es barregen en geometries variables, la qual cosa impedeix que, com abans, els individus sentin que formen part de grups socials amplis i homogenis, amb una problemàtica

comuna. Ara són, més aviat, ciutadans amb un catàleg de problemes particular i intransferible.

Aquest procés d'individualització té un impacte directe en termes de desigualtat social. Com explica Subirats: "Ja no podem parlar d'estabilitat, de continuïtat, d'especialització professional única, amb relació a unes condicions de treball cada vegada més precàries i fluides. El treball estructura cada vegada menys la vida de la gent, i això afecta sens dubte als seus vincles socials, a la forma d'entendre pautes de reciprocitat, o d'implicació en assumptes que transcendeixin al mer individu. Els impactes d'aquesta transformació no són menors en el camp de les relacions socials. Hem anat passant d'estructures socials relativament estables, amb escales de desigualtat conegudes i que permetien tractaments redistributius relativament homogenis i col·lectius, que s'establien a més amb notables garanties de continuïtat, a situacions caracteritzades per l'heterogeneïtat, la fragmentació, i amb complexitats només explicables des de processos d'individualització vertiginosos (...) La desigualtat segueix existint, però els seus descriptors s'han modificat substancialment. No hi ha un eix predominant, sinó multiplicitat d'eixos de desigualtat i de vulnerabilitat. L'acumulació històrica de riscos en certs sectors socials, els havia permès desenvolupar respostes col·lectives de molt diversos tipus, que buscaven tant la capacitat de fer-se sentir en un escenari polític pensat per a altres col·lectius i problemes, com buscaven també respostes concretes a problemes relacionats amb les condicions col·lectives de vida i de treball. Enfront de l'anterior estructura social de grans agregats i d'importantes continuïtats, tenim avui un mosaic cada cop més fragmentat de situacions de pobresa, de riquesa, de fracàs i d'èxit."

Com reconstruir, en aquest context, els vincles de solidaritat? Com quadrar el cercle que faci viable la justícia social i les seves garanties institucionals, però assumint els nous processos d'individualització? Per a l'Estat del benestar es tracta d'un repte formidable, probablement el repte més complicat al qual hagi de fer front, juntament amb el repte de la globalització. I, per tant, és també el gran repte per als partits d'esquerres, per als partits socialistes, del socialisme democràtic i reformista. Els partits d'esquerres han nascut per a construir mecanismes públics de solidaritat. I en aquest nou món de ciutadans

“no agregables”, “no classificables”, “no homogenis” les institucions —i els partits progressistes que aspiren a ocupar-les— tenen al davant un problema certament complex.

Cal, sens dubte, una readaptació de les polítiques públiques de l'Estat social per tal que els vells principis —d'igualtat i justícia, llibertat i autonomia, i fraternitat i solidaritat— segueixin definint el pacte social en aquest nou context. Ara, per garantir la seguretat “des del bressol a la tomba”, per dir-ho a la manera beverdigiana, alguns dels vells instruments ja no ens serveixin i en necessitem de nous que encara s'han d'inventar.

Aquesta transició d'un Estat social pensat per a blocs homogenis, a un Estat social capaç de protegir les persones en un marc de diferències personals creixents, en un marc de major singularitat i l'especificitat dels reptes socials val per a l'educació i pels serveis de salut, pels serveis socials, els serveis d'ocupació, les polítiques d'habitatge, o per les polítiques de garantia de rendes. En alguns casos requerirà una major especialització de les polítiques públiques per a sectors cada vegada més específics. En d'altres caldrà tot el contrari: davant la impossibilitat de fer front a aquesta complexitat, el que es requerirà serà el pas de polítiques pensades per als diferents sectors socials —ben diferenciats en tant que blocs, internament homogenis i fàcilment identificables com a tals— a polítiques universals, polítiques de ciutadania, al més neutrals possibles.

En tot cas, si l'esquerra no reconeix aquest nou context, no podrà estar a l'alçada dels seus propòsits. No podem posar-nos a la defensiva davant d'aquesta nova realitat ni, tampoc, permetre'ns de restar gaire estona en un estat de desorientació. Ho expliquen bé des del socialisme francès: “Hem de tenir en compte els processos d'individualització social i cultural que es desenvolupen profundament en les nostres societats. Lligat a l'esbocinament creixent del mercat de treball, a l'increment cada vegada més poderós de nous determinants socials, com el lloc de residència, però lligat també a la democratització de la vida personal assolida des de fa decennis, aquest procés no fa desaparèixer les desigualtats tradicionals. Tanmateix, posa en qüestió les antigues pertinences de classe. Porta a cada individu a sentir-se singular i a desitjar una atenció a les seves necessitats específiques (...) Nosaltres comba-

tem l'egoisme, els replegaments individualistes i identitaris, la reconstrucció de tot interès comú als quals, a vegades, poden conduir aquests sentiments. Tanmateix, considerem per contra que és crucial, per la legitimitat mateixa de l'acció pública, que tinguem més en compte avui aquesta aspiració a la individualització de les polítiques, a les diversitats. El socialisme, que combat per la llibertat i l'emancipació individual, no ha de tenir por, al nostre parer, d'evitar el nivell massa homogeneïtzador del grup social i del territori, per tal de fer baixar, quan sigui possible, l'acció correctora de la política al nivell mateix de l'individu." (*Socialisme et Démocratie: "Manifeste pour un socialisme nouveau"* 2007).

La individualització de les polítiques, tanmateix, no ens ha de fer caure en un parany: aquell segons el qual les solucions als problemes de la gent, la solució al problema de les noves desigualtats, són bàsicament solucions individuals, és a dir, no polítiques, no col·lectives, no basades en la solidaritat i en la responsabilitat comunes davant de les injustícies. Cal combatre la noció que l'individu només pot trobar solucions personals, biogràfiques, a reptes i problemes que en realitat són socials, col·lectius, sistèmics. Perquè no és certa, simplement.

Repetim-ho: hem de distingir l'individualisme, com a ètica i com a cultura, de la individualització, entesa com un procés social objectivable. Enfront de certes visions més favorables, creiem que l'ascens de l'individualisme tendeix a generar més malestar que avantatges i durà, en el futur, a moviments generals de reafirmació de l'interès públic, dels béns i dels processos d'agregació de les societats. El repte és que això es produeixi en termes de consciència democràtica, i de confiança en el futur i en el progrés social col·lectiu. És aconseguir que un nou cicle de prioritat dels afers comuns desenvolupi les conquestes positives del procés actual d'individualització (en termes de llibertat, diversitat, pluralitat sexual, etc.) i eviti les pulsions de reacció regressiva.

En tot cas, avui la individualització genera noves contradiccions, no sols en l'espai social, col·lectiu, sinó també en l'esfera del propi individu. Aquest es troba dividit de manera creixent en les seves opinions i actituds: partidari de l'escola pública, pot creure que en un món implacable cal matricular els fills

en les millors escoles; pot defensar la seva condició d'assalariat i invertir els seus estalvis en els mercats financers; pot témer i denunciar la globalització tot precipitant-se a consumir els productes barats de la importació... Explicar-se aquestes contradiccions és una bona pista per combatre l'egoisme, els replegaments individualistes i identitaristes, la degradació de l'interès comú. En el fons es planteja en les nostres societats una situació de contradicció capital-individu: el primer excita les necessitats de consum, reconeixement, realització, creativitat del segon; però només li ofereix respostes comercials. Per contra, les necessitats humanes no poden reduir-se al consum: l'individu és social, cerca reconeixement i referència a una comunitat; necessita auto-realització, dignitat i llibertat. Aquestes necessitats tendeixen a ser frustrades per l'alienació dels individus al mercat.

Si els socialistes combatem l'egoisme, els replegaments individualistes i identitaris, l'erosió dels plantejaments d'interès comú, no ho fem contra l'individu (Jaurès deia que "*el socialisme és l'individualisme lògic i complet*") sinó, al contrari, perquè creiem que els suports socials són imprescindibles per a la dignitat, la llibertat i la realització de l'individu.

Infants.....

Una de les polítiques socials que compta amb un consens creixent, de cara a la renovació i l'enfortiment de l'Estat del benestar, és l'atenció prioritària a la infància. Una de les principals fonts de desigualtat injusta és la diferència de capacitats amb la qual els infants inicien el seu curs vital. Desigualtats no només relatives als capricis de la genètica, sinó molt especialment derivades de l'herència social: les capacitats cognitives i intel·lectuals dels infants, les expectatives que es construeixen ells mateixos sobre el seu futur i les seves possibilitats, depenen de manera molt directa del medi familiar i social en què neixen. Si des de les institucions públiques no es fa res per evitar-ho, hi ha una tendència natural a reproduir les desigualtats culturals i cognitives que comencen com una desigualtat d'oportunitats i acaben en desigualtats econòmiques i d'estatus social.

Invertir en els primers anys de vida és la millor manera de tallar aquest cercle viciós que tendeix a reproduir les desigualtats de manera injusta. La lluita contra la pobresa infantil (que afecta molt especialment els fills de famílies monoparentals), la inversió en escoles bressol, les polítiques de transferències universals per a fills a càrrec: totes aquestes mesures afavoreixen la igualtat de manera preventiva.

Tal i com expliquen els socialistes francesos: “Malgrat la incorporació de l’ensenyament en el camp dels serveis públics, el nostre model social ha estat molt més orientat a la reparació a posteriori de les desigualtats que no a la seva prevenció a priori. La lògica “universal” i la indiferenciació que regeix el funcionament del sistema educatiu no permet fer front al pes colossal de les desigualtats de naixement en les trajectòries escolars. Les prestacions socials actuals constitueixen més aviat xarxes de seguretat que no pas mitjans per compensar els handicaps inicials. Una política d’esquerreres realment progressista ha de fixar-se, avui, com a horitzó la igualació del «capital cultural». Hem de fer de la precocitat en l’escolarització i de la inversió social en la primera infància un dels punts centrals dels nostres programes.” (*Socialisme et Démocratie*: “Manifeste pour un socialisme nouveau” 2007).

Creiem que un Estat del benestar que vulgui garantir la justícia i fer-ho de manera eficaç ha de:

a) Invertir en els infants des dels primers anys de vida, com a millor manera d’aturar la transmissió generacional de la pobresa. Cal reforçar les capacitats cognitives dels infants, que es determinen entre els 0 i els 6 anys. La millor despesa social és la destinada a les escoles bressol públiques.

b) Lluitar contra l’herència social. Si no s’actua en els primers anys, el sistema educatiu en comptes de reduir les desigualtats de partida pot arribar a accentuar-les. La millor manera d’evitar-ho és garantir que a l’escola es barregin els fills dels sectors amb més oportunitats amb els fills dels sectors amb menys oportunitats. A més, una sola xarxa escolar, sense segmentació del sistema

Informació

educatiu, millora l'eficiència del sistema educatiu: els forts no hi perden gens i els menys privilegiats hi guanyen molt.

c) Entendre la despesa social com a inversió. La despesa social no és només despesa sinó, sobretot, inversió: l'exemple més clar és la despesa en infants, que millora el seu capital humà futur i, per tant, la competitivitat futura de l'economia i facilita la incorporació de la dona al mercat de treball, millorant així substancialment la taxa d'ocupació general.

d) La responsabilitat és, en primera instància, de les institucions públiques. No és la família ni el mercat el que ha d'assumir una sèrie de responsabilitats, sinó les institucions públiques. Desmercantilitzar i desfamiliaritzar les responsabilitats vol dir no demanar a les famílies ni als mercats que facin d'Estat del benestar, la qual cosa no significa que no hi hagi d'haver una participació de la societat civil, una participació comunitària, en la definició, disseny i gestió de les polítiques públiques. Però participació comunitària no ha de voler dir privatització sinó, tot al contrari, ha de significar una major democratització d'aquestes polítiques.

→ Educació.

Informació.....

Una vegada, Ryszard Kapuscinski, l'extraordinari periodista i escriptor polonès, va dir que era "un gran partidari de les citacions" i que compartia "l'opinió de Walter Benjamin segons la qual un llibre de citacions seria un llibre perfecte".

Per això ens permetem una llarga citació de Kapuscinski a propòsit de la situació actual de la informació: "Avui el món sencer és ple de càmeres. És per això que les societats estan sobreinformades. Si abans la censura es distingia per un dèficit d'informacions, avui es distingeix per una plètorà d'informacions. La nostra imaginació no està preparada per gestionar una tal massa de fets, que produeix un «soroll», una redundància d'informació, difícil de descriure. El ciutadà de base no és capaç d'operar una selecció o de jerarquitzar els fets."

“De la mateixa manera que abans existia el comitè central del Partit comunista, ara està naixent un «comitè central» de la informació. Assistim a una centralització de les grans empreses mediàtiques: cada vegada hi ha més informacions en mans menys nombroses. El gran capital està acumulant les fonts d’informació, reunint les xarxes de la informació.”

Ryszard KAPUSCINSKI. *El mundo de hoy: autorretrato de un reportero*. Barcelona, Anagrama, 2004.

Integració regional

Avui, al món són molts els països, generalment petits o mitjans, que estan provant de tirar endavant, amb els seus veïns, processos d’integració, econòmica o política. Aquests processos de regionalització tenen com a punt de referència el procés d’integració que Europa va iniciar fa mig segle. Als grans països (els EUA, Rússia, Xina o la Índia), aquests processos no els són tan necessaris. Als països mitjans o petits els és necessari agrupar-se per posicionar-se favorablement en els mercats globals. No és estrany que siguin els països de l’Amèrica Llatina, d’una banda, i els del sud-est asiàtic, de l’altra, els que estiguin més avançats en aquest sentit.

La regionalització facilita el camí cap a un sistema geopolític multilateral. Contra l’unilateralisme armat que preconitzen els “neocons”, o els esquemes d’hegemonia trilateral (EUA, Europa i Japó) als quals ha tendit el model neoliberal de globalització, els processos de regionalització poden afavorir una geopolítica mundial més equilibrada, en què els interessos dels diferents països estiguin més equilibrats. El regionalisme obert, agrupant els països a una escala regional o subregional sense tancar-los en blocs de tendència proteccionista, és la manera de garantir un nou multilateralisme equilibrat en el futur, i un camí per posar les bases d’una democratització de la política global. De fet, els processos d’integració regional són la infraestructura geopolítica necessària per avançar cap a una democratització del sistema de les Nacions Unides.

→ Europa, → Globalització i política

Internet

He estat en no sé quantes comissions assessores de governs i institucions internacionals en els darrers quinze anys, i la primera pregunta que sempre ens fan és: com podem controlar Internet? La resposta és sempre la mateixa: no es pot. Pot haver-hi vigilància, però no control.

MANUEL CASTELLS

Internet ha obert un nou i extraordinari espai de llibertat. Si la invenció de la impremta, en el segle xv, va significar un salt immens per a la difusió de les idees, ara vivim un canvi de dimensions anàlogues. Representa, per a centenars de milions de persones d'arreu del món, un camp de possibilitats inèdites per expressar-se, accedir a la informació i al coneixement, intercanviar opinions, unir-se a debats i iniciatives col·lectives, innovar i crear nous béns comuns. Mai tantes persones havien tingut aquestes possibilitats: es tracta d'un canvi enorme, que només està començant. La *web 2.0*, la creació de la blogosfera, les enciclopèdies en línia (com Viquipèdia) que permeten la participació dels usuaris i el desenvolupament de les xarxes socials, han significat en aquests darrers anys una passa de gegant, en què els *consumidors* d'informació esdevenen *consum-actors*. Però possiblement només hem vist encara l'inici d'un procés fantàstic, ple de possibilitats, però també de contradiccions i reptes.

En bona mesura, anem cap a una societat del coneixement obert, en un procés que cap poder establert podrà impedir o controlar. Encara que cal estar sempre vigilant perquè siguin plenament respectades, les llibertats constitutives d'Internet poden significar un progrés democràtic d'enorme magnitud, molt difícilment reversible. Però és també un procés que tendeix a fragilitzar els organismes de mediació social, i s'aixequen veus que temen que això porti a una evolució vers societats totalment individualitzades, d'individus aïllats vivint d'informacions instantànies, agitades per un perpetu moviment *brownià*, aclaparats per una sobrecàrrega d'informació, sense instruments col·lectius que permetin l'elaboració de la complexitat. La tendència a la simplificació radical que representa l'auge dels fonamentalistes seria, des d'aquest punt de vista, un senyal d'alerta.

Creiem que allò que cal és fer a fons l'aposta de la llibertat. La pròpia estructura descentralitzada de la xarxa, que és el principi fundador d'Internet, fa que el control s'estableixi en els extrems (els que generen o reben la informació) però no en els nusos o interconnexions. La *intel·ligència* de la xarxa (la possibilitat de tractar la informació) se situa en els ordinadors i en els usuaris. Aquest principi *end-to-end*, així com el caràcter obert i interoperatiu de la xarxa, generen una situació extraordinària, no únicament en l'àmbit de les llibertats sinó també en el de la creació. Permet crear intel·ligència compartida, com ho mostra especialment el procés de generació de programari lliure i d'altres innovacions, que s'inscriuen en una lògica de cooperació i d'innovació col·lectiva. Imma Tubella ha evocat, en aquest sentit, les velles teories de l'ajut mutu de Kropotkin, dient que la generació digital "comparteix, coopera, crea i difon sense esperar res a canvi, simplement socialitzar, ser útil, fer quelcom per compartir amb els altres".²⁴

Internet ha fet possible també el ràpid desenvolupament d'una economia del coneixement que genera nombroses activitats econòmiques de nou tipus i noves formes de treball. Segons el World Internet Stats, el nombre d'usuaris d'Internet al món, el desembre de 2007, era de 1.319 milions de persones (havia crescut un 265% d'ençà de l'any 2000, i les projeccions de creixement futur van del 50 al 100% cada any). Entre 2002 i 2006, el nombre d'abonats a Internet passà del 42 al 58% en els països desenvolupats, i del 4,2 al 9,8% en els països en desenvolupament, segons la Conferència de les Nacions Unides per al Comerç i el Desenvolupament (CNUCED). Aquestes xifres indicarien que la "fractura digital" tendeix a reduir-se lentament, encara que segueix essent molt gran: malgrat un augment del 27%, el 2006, dels accessos a l'Àfrica, aquests representen menys del 5% de la població.

Internet té, en fi, un impacte extraordinari en la cultura de les noves generacions, i pot enriquir l'acció del sistema educatiu. Que hi ha un caràcter "generacional" associat a l'expansió d'Internet és un fet evident. Al nostre país, només un 9% dels majors de 55 anys en són usuaris, mentre que entre els

24. IMMA TUBELLA. "Bajo el asfalto estaba la Red", *El País*, 14/03/08.

menors de 25 anys el percentatge puja al 90%.²⁵ Això significa que la "fractura digital" no existirà en el futur a Catalunya, i aquesta és també probablement la perspectiva en l'àmbit global.

El desenvolupament d'Internet ha obert possibilitats i reptes inèdits a la democràcia i a l'activisme ciutadà: dona naixença a una nova ciutadania. Un dels terrenys més suggestius de debat sobre les noves formes de la política en el segle XXI és justament aquest: el desenvolupament d'una "política en xarxa" ("Networked politics") plena de noves possibilitats pel que fa a la deliberació col·lectiva, la participació ciutadana i la conformació d'opinions i de "sentit comú" en les nostres societats. Les relacions d'aquesta esfera de comunicació horitzontal interactiva amb l'espai dels grans mitjans de comunicació és també un tema en ràpida evolució: els *media* reaccionen davant d'aquest desafiament amb noves iniciatives, creant un espai intermedi entre la intercomunicació horitzontal de la ciutadania i la comunicació vertical dels grans mitjans. Internet també planteja reptes similars, de gran magnitud, a les institucions i organitzacions polítiques que hauran d'adequar-se a les noves formes de deliberació, diàleg i participació.

→ Comunicació i manipulació, → Política en xarxa, → Programari lliure.

Michel ROCARD. *Republique 2.0, vers une société de la connaissance ouverte*, a: <<http://blog.citron-vert.info/public/RapportRocard.pdf>>.

Projecte Internet Catalunya (PIC), a: <<http://www.uoc.edu/in3/pic/cat/>>.

CNUCED, *Information Economy Report 2007-2008*, a: <www.unctad.org/en/docs/sdteecb20071_en.pdf>.

Iraq

En comptes de deixar-se arrossegar pel deliri doctrinari dels *neocom*, Bush, Blair, Aznar i els que els feren costat haurien fet bé escoltant els consells dels clàssics de la política conservadora. Per exemple els de Winston Churchill:

25. Manuel CASTELLS. "El poder tiene miedo a Internet", *El País*, 6/01/08.

"No has de creure mai, mai, mai, que una guerra podrà ser fàcil i sense costos, o que qui s'embarca en aquest estrany viatge pot preveure les tempestats i huracans que haurà d'afrontar. L'home d'Estat que cau en la febre de la guerra ha de saber que una vegada s'ha donat el senyal, ell ja no és l'amo de la política sinó l'esclau d'esdeveniments imprevisibles i incontrolables."

És impossible xifrar amb precisió el cost humà de la guerra d'Iraq, cinc anys després d'iniciada, però les xifres que es discuteixen representen una ignomínia inesborrable per al "trio de les Açores". El nombre de soldats nord-americans morts el 20 de febrer de 2008 era de 3.967 (aquesta és l'única xifra en principi exacta). Les associacions de veterans han hagut de recórrer al Freedom of Information Act per tal d'esbrinar el nombre dels ferits (unes quinze vegades superior a la dels morts).

Les víctimes iraquianes són molt més nombroses, però no sembla possible establir-ne el nombre amb precisió. Iraq Body Count, una organització nord-americana, donava el març de 2008 una xifra de morts civils documentades situada entre 81.964 i 89.498. Un grup britànic (Opinion Research Business, PRB) realitzà una enquesta amb 2.414 persones, un 20% de les quals afirmava que tenia almenys un mort a la família: això faria una estimació d'un milió de morts provocades directament o indirecta per la guerra. Un estudi de la universitat John Hopkins, publicat a la revista mèdica *The Lancet* l'octubre de 2007, avançà la xifra de 650.000 morts. L'Organització Mundial de la Salut (OMS) va donar, en un comunicat del 9 de gener de 2008, la xifra de 151.000 iraquians morts "de manera violenta" entre l'inici de la guerra i el juny de 2006. El nombre de refugiats fora del país és quasi de quatre milions, i hi ha dos milions de persones desplaçades (d'una població total de 28 milions d'habitants).

Pel que fa al cost econòmic de la guerra, el premi Nobel d'economia, Joseph Stiglitz, i una experta en pressupostos de Harvard, Linda Bilmes, publicaren un estudi, el gener de 2006, en què afirmaven que els costos reals de la guerra se situaven entre 1.000.000.000.000 i 2.000.000.000.000 de dòlars (una xifra deu vegades superior a la que en general s'estimava en aquells moments). En

declaracions al diari britànic *The Guardian*, Stiglitz va dir que “les nostres estimacions són molt conservadores i podria ser que els costos finals siguin molt més elevats. I cal tenir en compte que no hem inclòs ni els costos iraquians ni els britànics”.²⁶

En un llibre aparegut a inicis del 2008, quan es complia el cinquè aniversari de l'inici de la invasió de l'Iraq, Stiglitz i Bilmes donaven la xifra de tres milions de milions (3.000.000.000.000) de dòlars, un cost superior al de la guerra de dotze anys al Vietnam (Un portaveu del Pentàgon, Geoff Morrell, va dir: “No sóc comptable. No sóc economista. I penso en els que han qüestionat la metodologia d'aquest estudi concret.” Considerà que les xifres eren “exagerades”). Stiglitz insistí en el fet que era una xifra prudent, que tenia en compte únicament les despeses dels Estats Units i que les dels altres països involucrats podien assolir en conjunt un volum similar. El premi Nobel assenyala que Bush havia mentit a propòsit de les xifres de la guerra (el president nord-americà havia afirmat que costaria uns 50.000 milions). La conclusió de Stiglitz era que “en aquesta guerra hi ha només dos vencedors: les companyies petrolieres i els *contractor* (contractistes) de la Defensa. Les accions de Halliburton, la vella companyia del vicepresident Dick Cheney, han arribat al firmament”.

→ Guerra, → “Guerra dels cent anys”, → “Neocons”, → Terrorisme.

Iraq Body Count, a: <<http://www.iraqbodycount.org/>>.

Joseph STIGLITZ i Linda J. BILMES. *The Three Trillion Dollar War: The True Cost of the Iraq Conflict*. Penguin, 2008.

Una entrevista de Stiglitz sobre les conseqüències econòmiques de la guerra a: <http://www.digitalnpq.org/articles/global/248/03-04-2008/joseph_stiglitz>.

Justícia social.....

John Rawls, amb la seva teoria de la justícia, va establir des de la filosofia política unes bases per comprendre què pot ser una societat justa en el món

26. “Iraq war could cost US over \$2 trillion, says Nobel prize-winning economist”, *The Guardian*, 7/01/06.

contemporani. La seva proposta, per dir-ho d'una manera sintètica, entén la justícia social com una versió radical de la igualtat d'oportunitats. Rawls constata que hi ha dues "loteries" en la vida de les persones que poden condicionar les seves oportunitats per a desenvolupar-se en el si d'una societat i les seves possibilitats de realitzar els seus projectes vitals. D'una banda, hi ha la "loteria natural": ningú no tria els seus talents naturals, sinó que li són donats. De l'altra, hi ha la "loteria social": ningú no tria la família, ni la classe en què neix, ni tampoc el gènere o la raça. Cap d'aquestes circumstàncies són responsabilitat de les persones a les quals determinen; tanmateix, les oportunitats vitals de les persones podrien arribar a estar profundament condicionades per aquestes circumstàncies. Es tracta de "factors moralment irrellevants", en tant que no són fruit de la lliure decisió de la persona afectada per ells.

Segons Rawls, tots els ciutadans i ciutadanes d'una societat justa han de tenir les mateixes oportunitats i han d'estar en igualtat de condicions a l'hora de fer el seu pla de vida, independentment dels talents que tinguin o del seu lloc de naixement. En una societat justa, la capacitat de les persones per realitzar-se vitalment, el seu progrés social o la seva posició econòmica, haurien de ser conseqüència només de "factors moralment rellevants", és a dir, de les decisions preses lliurement per cada persona, en un context d'igualtat d'oportunitats de partida.

No es tracta, dirà Rawls, de retreure a la natura que hagi distribuït els talents i les capacitats físiques a l'atzar. La natura no és justa ni injusta. La que sí que pot ser justa o injusta és la societat, segons com "processi els fets de la natura", segons com els construeixi socialment, segons com actuï davant d'aquesta distribució atzarosa dels talents. De la mateixa manera, també les circumstàncies socials de naixement són immerescudes. Per això, una societat justa serà aquella capaç de compensar les desigualtats socials i naturals, aquella capaç de neutralitzar "els efectes dels accidents naturals i de les circumstàncies socials" a l'hora de distribuir les oportunitats de la gent i els béns socials.

Aquest punt de partida es concreta en els dos coneguts principis de justícia als quals, segons Rawls, han de respondre les institucions de qualsevol societat que pretengui ser justa.

En primer lloc, totes les persones han de tenir el mateix dret a un conjunt de llibertats bàsiques, iguals per a tothom. Aquest primer principi apunta a les llibertats civils i polítiques pròpies de les democràcies modernes, i garanteix que cadascú organitzi la seva vida d'acord amb la seva visió del bé i els seus ideals, sempre que aquesta sigui compatible amb la visió del bé i els ideals de la resta de membres de la societat.

El segon principi, conegut com a "principi de diferència" intenta donar un criteri just a la qüestió distributiva, a com s'han de repartir els béns socials, entre els quals es troba la renda i la riquesa, els poders i les prerrogatives que li són associades a "les bases socials de l'autorespecte". Per Rawls, són justes aquelles desigualtats en la distribució dels béns socials que permetin maximitzar la posició social i econòmica dels menys avantatjats; a més, aquestes desigualtats han d'estar vinculades a treballs, càrrecs i posicions socials accessibles a tothom en condicions d'igualtat d'oportunitats. Aquest "principi de diferència" ens dóna un criteri per discernir entre desigualtats justes i injustes.

En un principi, si una societat justa ha de neutralitzar "els accidents naturals i les circumstàncies socials", una deducció immediata portaria a concloure que són injustes totes les desigualtats que procedeixin d'aquests dos "factors moralment arbitraris" i que són justes les desigualtats que són producte de la lliure elecció de les persones. Rawls no diu això, per raonable que pugui semblar a primera vista. El que assenyala la seva teoria és que totes les desigualtats, tan si procedeixen de la lliure voluntat de les persones com si són conseqüència d'alguna de les dues "loteries", han de servir efectivament per a millorar la posició dels menys avantatjats. Només això ens permet considerar-les justes.

Així, per a Rawls pot haver-hi desigualtats fruit de la lliure voluntat de les persones injustes. Pot haver-hi desigualtats produïdes pel fet que un determinat grup social decideix esforçar-se més, treballar més, per augmentar la seva renda i la seva riquesa. Encara que aquesta major renda provingui d'un major esforç, Rawls considera que la desigualtat que se'n deriva només es justifica si aquest major esforç productiu reverteix no només en benefici de qui el realitza, sinó també en benefici dels grups menys avantatjats de la societat —que

es correspondran normalment amb els grups menys avantatjats en la loteria social o natural. Per paradoxal que pugui semblar, Rawls és taxatiu respecte d'això.

Al mateix temps, d'acord amb el criteri rawlsià, podem trobar desigualtats que provinguin de factors "moralment irrelevants", que siguin una conseqüència directa i evident de l'atzar social o natural, i que tanmateix puguin ser reconegudes com a justes. En quins casos? Sempre que aquestes desigualtats millorin la posició dels menys avantatjats en la distribució dels béns socials. Així, totes les desigualtats, per a Rawls, provinguin o no de factors moralment irrelevants, han de servir per a maximitzar la situació dels grups socials menys avantatjats.

Darrere d'aquesta comprensió de les desigualtats hi ha un realisme antropològic —molt saludable i molt d'agrair, tractant-se d'un autor d'arrel liberal— segons el qual conèixer la naturalesa dels factors que expliquen les diferents desigualtats és una tasca incerta i imprecisa. Com podem saber de manera fefaent en quins casos les desigualtats són fruit de la lliure voluntat de les persones i en quins casos són fruit de condicions no volgudes, és a dir, de factors derivats de l'atzar social o natural? Com que la distinció entre els factors moralment rellevants i els irrelevants és difícilment demostrable i, en tot cas, altament imprecisa, no hi vol fer recaure els seus principis de justícia. No podem concloure que les desigualtats fruit de factors moralment irrelevants són injustes i aquelles que provenen de factors moralment rellevants són justes, simplement perquè no podem conèixer quines són les unes i quines són les altres.

En síntesi, la teoria de la justícia rawlsiana busca minimitzar els efectes de la "loteria natural" o de la "loteria social" en la vida de les persones i evitar que siguin una font de desigualtat. I, en el cas que no ho aconsegueixi, posar aquesta desigualtat al servei dels grups socials més desfavorits en la distribució dels béns socials.

John RAWLS. *Una teoria de la justícia*. Fondo de Cultura Económica de España, 1997.

Laïcitat i religió

Per a una consciència secularitzada no hi ha cap dificultat a reconèixer que una ètica aliena té, per a l'altre, la mateixa autenticitat i prioritat que l'ètica pròpia per a un mateix. En canvi, no arriba a aquesta mateixa conclusió qui adquireix les seves conviccions ètiques a partir de veritats de fe que reclamen validesa universal (...) Però resta el fet que un ordenament jurídic liberal necessitarà sempre de la solidaritat dels seus ciutadans com a font, i que aquesta font podria desaparèixer completament a causa d'una "secularització descarrilada" de la societat.

JÜRGEN HABERMAS

Un principi bàsic dels nostres estats democràtics és la llibertat religiosa. La idea de tolerància que està en l'origen dels nostres ordenaments jurídics deu molt a aquest principi. Les guerres de religió van fer descobrir que la tolerància religiosa era una de les condicions de la convivència en pau. La tolerància, que va néixer en aquell context històric, ha passat a ser un dels fonaments imprescindibles dels nostres sistemes democràtics.

La llibertat religiosa és un principi senzill. D'entrada, indica que cadascú pot practicar la religió que vulgui, sempre que aquestes pràctiques siguin compatibles amb les normes de la convivència en un Estat de dret. La laïcitat de l'Estat és una conseqüència d'aquest principi: si tothom pot practicar la religió que vulgui, o no practicar-ne cap, l'Estat no pot tenir una "religió oficial". La neutralitat religiosa de l'Estat és una garantia tant de cara a aquells ciutadans que no combreguen amb cap religió, com d'aquells que en practiquen alguna: assegura que l'Estat no promou —ni de manera descarada ni subtil— cap visió vinculada a una religió particular, i permet que les religions es puguin desenvolupar en l'esfera civil en igualtat de condicions.

L'esquerra ha de fer de la llibertat religiosa i de la laïcitat de l'Estat un dels seus principis innegociables. Totes les religions han de ser considerades iguals, des del punt de vista jurídic, i l'ordenament constitucional ha de consagrar una neta separació entre esglésies i Estat. Aquesta defensa de la laïcitat de l'Estat no s'ha de confondre amb una mirada negativa sobre el fet religiós: no podem confondre defensa de la laïcitat i laïcisme.

Les tradicions ideològiques d'arrel il·lustrada, al llarg dels darrers segles, han participat, de vegades, d'un cert laïcisme militant. Podríem distingir dos tipus de laïcisme. El més radical considera que la religió és una aliada de l'obscurantisme, la irracionalitat o la superstició i que, per tant, es adversària del progrés humà, de la transformació social emancipadora i de la llibertat dels ciutadans. Hi ha una altre tipus de laïcisme que fa una aproximació diferent: la religió, independentment que se'n faci una valoració positiva o negativa ha de ser un fet privat. Pot reconèixer elements positius en el fet religiós, però, atès que l'opció religiosa és una decisió lliure que cadascú pren d'acord amb la seva consciència, l'expressió d'aquesta opció no té perquè transcendir a l'àmbit públic.

L'esquerra d'avui hauria de superar el laïcisme en qualsevol d'aquestes dues versions, malgrat que històricament no li hagin mancat bones raons per defensar-lo. Al llarg dels darrers segles, a Europa, les esglésies cristianes (la catòlica especialment) han actuat com a aliats de les classes dominants: la classe aristocràtica en l'Antic Règim, o les classes burgeses capitalistes a partir del segle XIX i durant el segle XX. És cert que sovint es tractava de l'opció de les jerarquies i no del conjunt dels creients; era una opció per protegir els propis interessos o preservar un ordre moral, cultural i polític amb el qual estaven plenament identificades. En aquests casos les religions han actuat com un obstacle del progrés humà, de la llibertat i de la justícia social. És normal que, en aquest context històric, a Europa es generés un progressisme laïcista i anticlerical.

Creiem que avui, per sort, les coses són diferents: l'esquerra pot tenir una mirada positiva cap al fet religiós sense trair-se a ella mateixa. D'entrada, l'ha de reconèixer com un fet públic i col·lectiu que té dret a ser-ho i que és bo que ho sigui. No és només un fet privat i individual. La religió, estrictament separada de l'Estat, ha de poder expressar-se com a fet públic en el seu espai natural, que és la societat civil. L'Estat, les institucions públiques, no tenen el monopoli de l'esfera pública, perquè també la societat civil forma part d'aquesta esfera. Les confessions, les altres organitzacions, tenen en la societat civil l'espai natural en el qual desenvolupar-se i a través del qual participar en el debat públic. En qualsevol debat de transcendència social, les religions, com qualsevol altre moviment, com tota organització social, han de poder posar els seus

arguments sobre la taula i intentar influir en l'evolució de la societat a partir de la capacitat de convicció dels seus arguments.

Pensem que aquesta és la mirada laica —i no laïcista— sobre el fet religiós que correspon a l'esquerra i al socialisme d'avui. En aquesta mirada laica també podríem distingir entre dues sensibilitats: la que simplement reconeix a la religió el dret a expressar-se com un fet públic, però que té una actitud de completa neutralitat amb relació al fet religiós, i una altra sensibilitat que pot reconèixer en les religions una font impagable de motivacions ètiques solidàries. Creiem que les religions, en efecte, poden tenir aquest "rendiment ètic", la qual cosa no vol dir que el tinguin sempre ni de manera necessària.

Avui sabem que la solidaritat té fonts prepolítiques. Per aquesta raó, és fonamental que l'esquerra sigui capaç de reconèixer els processos culturals i els espais socials en què germinen i creixen els valors de solidaritat, llibertat i justícia social, és a dir, tots aquells valors que porten al compromís cívic i polític. L'Estat, per ell mateix, amb les seves institucions públiques i educatives, no pot proporcionar "els mitjans per la construcció i la reproducció de la solidaritat humana". Com diu Habermas: "No basta el procés cognitiu per aconseguir que els continguts morals dels drets fonamentals es transformin en consciència." Que coneguem els drets humans, el seu valor i la seva legitimitat, no garanteix que ens hi adherim de manera activa o que els respectem de manera inevitable. Entendre i acceptar intel·lectualment els grans valors morals en els quals es basa un ordre social democràtic és una cosa, i fer-ne cas és una cosa diferent. Tanmateix, sense solidaritat difícilment pot haver-hi un autèntic Estat democràtic, compost per ciutadans lliures i iguals. I, en tot cas, sense solidaritat no hi pot haver un projecte de societat que puguem anomenar socialista. Aquesta és la raó per la qual, pel socialisme, les fonts prepolítiques de la solidaritat són un assumpte de gran importància.

És amb relació a aquesta qüestió que entre l'esquerra i les religions es poden produir enteses fecundes, en la mesura que poden ser promotores de "sistemes motivacionals basats en la solidaritat i el compromís cívic" (Habermas). Quan les religions, en nom de la seva fe, s'orienten cap a la justícia social, la

llibertat, la igualtat, la solidaritat o l'opció preferencial pels més pobres, aquesta entesa fecunda es produeix. El socialisme cristià, els cristians d'esquerres i els cristians pel socialisme —per posar un exemple vinculat a una religió particular— compten avui amb una llarga tradició, que es remunta com a mínim al segle XIX i travessa tot el segle XX. Avui hi ha molta gent al món que és d'esquerres perquè és creient, de qualsevulla religió (cristiana, musulmana, jueva, budista, hinduista, baha'í, etc.). El socialisme del segle XXI, més que el dels segles anteriors, ha de reconèixer en les religions una font de valors que coincideixen de manera fonamental amb els seus ideals. L'esquerra no hauria de limitar-se a admetre que la religió participi en l'espai públic, sinó que també hauria de veure-hi una potencial aliada a l'hora d'impulsar canvis democràtics i socials.

La temptació permanent de la dreta és el neoconfessionalisme: reclamar per a la religió un paper públic des del poder polític, posar l'Estat al servei d'una religió particular. La temptació simètrica en la qual l'esquerra no ha de caure és veure en la religió una realitat estrictament privada, que no té res a aportar a l'espai públic, i no té res a dir pel que fa a les causes de la solidaritat. Ni laïcisme ni confessionalisme, simplement laïcitat: aquesta és la posició que creiem que cal afirmar.

Aquesta mirada genuïnament laica encara és més important en un moment en què el pluralisme religiós de les nostres societats va en augment. Les migracions dels darrers anys, en virtut de les quals vora del 10% dels nostres ciutadans han nascut en països diferents del nostre, fan que la presència de confessions no catòliques i no cristianes en la nostra societat cada vegada sigui més important. Molt especialment, l'islam. Moltes d'aquestes "altres" confessions també tenen un fort sentit sobre la dimensió pública de la religió.

És important que les nostres democràcies siguin capaces de donar a aquestes altres confessions tres missatges: a) que, constitucionalment parlant, la religió que ha predominat històricament en el nostre país no tindrà un privilegi injust; b) que en les nostres societats cap religió, tampoc la seva, per tenir pretensions de tutela de les institucions públiques ni pot vulnerar, en nom de la seva ètica particular, cap dels drets fonamentals; c) que, al mateix temps, les

religions no estan condemnades a la reclusió privada, perquè en la societat civil trobaran l'espai en el qual expressar-se públicament amb llibertat.

En aquest sentit, des de l'Estat s'ha de prendre bona nota d'aquest creixent pluralisme religiós i mantenir una política que permeti gestionar-lo adequadament. Una política que s'ha de basar fonamentalment en tres principis: la neutralitat, que vol dir no privilegiar una confessió amb relació a les altres; la cooperació, que significa posar els mitjans legals i institucionals per tal que les religions puguin dur a terme, entre els seus creients, la seva missió espiritual, litúrgica, sacramental, etc, i el foment del diàleg interreligiós —des del ple respecte a l'autonomia de les religions amb relació a l'Estat— en la mesura que d'aquest diàleg en depèn, en part, la pau social i que la preservació d'aquesta pau és una responsabilitat inexcusable de les institucions públiques.

En tot cas, si a Espanya avui queda algun assumpte pendent de resoldre en la relació entre la política i la religió no es deriva tant el laïcisme a vegades excessiu d'una part de l'esquerra, com de la laïcitat insuficient de l'Estat. El concordat amb el Vaticà, la menció explícita de l'Església catòlica en la Constitució, els privilegis de l'Església en el sistema fiscal i en el sistema educatiu, són proves evidents que l'aconfessionalitat del nostre Estat és imperfecta. I, malgrat això, alguns sectors de la jerarquia episcopal espanyola encara senten nostàlgia del nacionalcatolicisme.

De fet, els conflictes que existeixen sovint entre les institucions públiques i els seus legítims representants i determinades confessions religioses són conseqüència d'un altre problema, també preocupant: el fet que la presència pública d'algunes confessions —com és el cas de la catòlica— estigui monopolitzada per les seves cúpules, que s'atribueixen, en exclusiva, la representativitat completa de la seva religió. Però, en realitat, cada religió és plural, amb diferents corrents, sensibilitats, ideologies i maneres d'entendre la relació entre les religions i l'Estat democràtic. El problema rau en el fet que, mentre que els creients són plurals, les jerarquies són monocolors i, per tant, només representen determinats sectors ideològics.

En el cas del cristianisme, és prou clar: hi ha diferents cristianismes d'esquerres, cristianismes de dretes, també diversos, cristianismes moderats i cristianismes apolítics. Hi ha un cristianisme que considera que el compromís amb la justícia social forma part de l'essència mateixa de la fe i que aquest compromís no es pot exercir al marge de la política. La teologia de l'alliberament ho explica així: no es pot practicar la fe al marge de la solidaritat i la solidaritat és una qüestió política. Al costat, hi ha un cristianisme conservador que vol una forta presència pública per tal de guiar la moral pública i privada (sobretot la sexual) dels ciutadans. I hi ha, també, un cristianisme espiritualista que considera que la religió no hi té res a fer en la política i en l'esfera pública, i que ve a dir que la religió s'ha de dedicar a donar un "aliment espiritual" fora del qual la vida de les persones estaria mancada de sentit.

Les confessions en general —i la catòlica en particular— sovint tenen dificultats per reconèixer el pluralisme que les configura i les caracteritza. Sovint és perquè són organitzacions sense democràcia interna —cosa, per cert, que no té justificació doctrinal ni teològica. Els posicionaments morals o socials de les jerarquies sobre determinats temes no són "el contingut bàsic" d'aquella fe particular. És molt important distingir bé això: les religions tenen un "contingut bàsic" en el qual estan d'acord tots els seus creients; i després cadascú, en cada religió, es pot posicionar d'una manera diferent amb relació a les qüestions socials i culturals més variades. En principi, tots els creients d'una determinada confessió intenten que les seves posicions morals i socials es derivin de la seva fe. Tanmateix, en aquest intent poden arribar a conclusions molt diferents. I totes són igualment compatibles amb la seva fe. El pluralisme és inherent —social, moral, polític— a les religions.

Quan les posicions de les elits religioses no representen, en algun tema particular, una part important dels creients de la seva confessió, és necessari que les esquerres aprenguin a no confondre la part amb el tot. No han d'oblidar que al costat d'unes elits normalment conservadores hi ha, en les bases, uns sectors declaradament progressistes que són els seus aliats naturals. Si no ho fessin així, les esquerres acabarien llençant el nen amb l'aigua bruta de la banyera.

R. DÍAZ SALAZAR. *Democracia laica y religión pública*. Taurus, 2007.

J. HABERMAS. *Israel o Atenas. Ensayos sobre religión, teología y racionalidad*. Trotta, 2001.

Joseph RATZINGER i Jürgen HABERMAS. *Dialéctica de la secularización. Sobre la razón y la religión*. Encuentro, 2006.

Llibertat, igualtat, fraternitat

Una persona amb una creença representa una força social equivalent a la de noranta-nou persones que sols es mouen per interès

JOHN STUART MILL

L'esquerra i el socialisme, des que tenen consciència de ser ells mateixos, tenen una estrella polar: la justícia social. Què és, avui, per al socialisme, la justícia social? Podríem contestar, per exemple, que és justa aquella societat en la qual *tothom* pugui gaudir d'una llibertat *real*, que li permeti tirar endavant en igualtat de condicions que la resta, el seu projecte de vida. Fixem-nos que les dues paraules clau de la resposta són *tothom* i *real*.

Totes les grans tradicions ideològiques modernes han fet de la llibertat la seva divisa: els liberals van esgrimir l'ideal de la llibertat contra l'Estat absolut i les seves formes de dominació política. I van aconseguir instaurar l'Estat liberal de dret. Els socialistes van esgrimir l'ideal de la llibertat contra el capitalisme i les seves formes de dominació econòmica. I van aconseguir instaurar l'Estat Social. Marx, de fet, si criticava el capitalisme era perquè aquest sistema, entre altres raons, al seu parer, feia que les llibertats de l'Estat liberal fossin tan sols "formals". I quan parlava del socialisme s'hi referia com el "regne de la llibertat".

Tanmateix, normalment l'esquerra i el socialisme s'identifiquen amb l'ideal de la igualtat, que sovint ha estat contraposat a l'ideal de la llibertat. Llibertat pels liberals, igualtat pels socialistes. Tanmateix, res més lluny de la nostra visió de la justícia social. La igualtat, per als socialistes, no vol dir res més que "llibertat per a tothom". La paraula *tothom* és una paraula profundament revo-

lucionària, molt més del que ho pugui semblar a primera vista. De fet, és una paraula que, si es pren seriosament, té unes conseqüències incalculables.

Igualtat, per als socialistes, vol dir condicions —econòmiques, socials, culturals i polítiques— necessàries per tal que tothom pugui gaudir de la seva llibertat de manera efectiva. Condicions per tal que les “llibertats formals” puguin convertir-se en “llibertats reals”. Per a l’esquerra, la igualtat significa, per tant, la *condició* i la *qualitat* de la llibertat. Indica la manera com els socialistes entenem la llibertat: una llibertat real i universal, de la qual ningú no n’estigui exclòs.

En el tercer dels ideals de la tríada il·lustrada, la fraternitat, s’amaga la clau de la identificació entre llibertat i igualtat. La naturalesa i l’origen social, a priori, ens donen capacitats, talents i oportunitats diferents. Si cadascun de nosaltres utilitzés la seva llibertat en benefici propi, atesa la desigualtat de capacitats de partida, la igualtat d’oportunitats real esdevindria una utopia impossible. Cal, per tant, que els més capaços i amb més oportunitats de partida utilitzin la seva llibertat per fer possible la llibertat de tots, també la dels més dèbils i vulnerables, i no només la seva. És a dir, cal que la llibertat dels més forts no impedeixi la igualtat.

La fraternitat indica això: l’ús de la pròpia llibertat per a construir la igualtat. La fraternitat parla de la possibilitat d’optar, lliurement, per una societat en la qual tots puguin ser *igualmente* lliures. Per tant, és l’ideal que fa compatibles, en la pràctica, la igualtat i la llibertat. La fraternitat, d’aquesta manera, incrementa (maximitza) la llibertat total: perquè permet que la llibertat dels uns sigui compatible amb la llibertat de tots.

Per tot això, la fraternitat és probablement l’ideal que resumeix millor, de manera més profunda i exacta, la identitat de l’esquerra. Perquè s’hi resumeixen tots els altres ideals i gràcies a ella poden fer-se realitat. Sense la fraternitat, el camí que va de la llibertat (de partida) a la igualtat d’oportunitats real per a tothom seria impossible.

D’altra banda, com que una part substantiva d’aquesta llibertat real són les llibertats polítiques i civils, per als socialistes no és possible construir la igual-

tat i la justícia social al marge de la democràcia. El socialisme del qual parlem nosaltres defensa una igualtat i una llibertat plenes, indissociables de la democràcia. Per això, sovint, es defineix a si mateix com a "socialisme democràtic". Tanmateix, aquesta és, en realitat, una tautologia innecessària.

Cal tenir en compte que la dreta democràtica també apel·la als ideals mateixos il·lustrats en els quals ens reconeixem des de l'esquerra: llibertat i igualtat. Tanmateix els interpreta de manera profundament diferent. Per a la dreta, la llibertat es concreta fonamentalment a través de les llibertats del mercat: privilegia la llibertat econòmica, associada al sistema capitalista. I redueix la igualtat, fonamentalment, a la "igualtat de tots els ciutadans davant la llei". A això responem que, quan el mercat tendeix a determinar-ho tot, aquesta "igualtat davant la llei" no garanteix gran cosa pel que fa a les condicions de vida, els drets i les oportunitats de les persones. No és, en cap cas, una efectiva i garantida igualtat d'oportunitats.

Hi ha, per a la dreta, un *trade off* insuperable entre la llibertat econòmica i la igualtat econòmica. Per exemple, les institucions i les polítiques que estableix l'Estat del benestar per a garantir una certa distribució de la renda i la riquesa (tals com la regulació del mercat de treball a través del dret laboral, els mecanismes fiscals directes i progressius o els serveis públics universals i gratuïts) tendeixen a ser vistos, des de la dreta, com a limitacions molt discutibles a la llibertat econòmica i, en conseqüència, a la llibertat en general. Per a l'esquerra, en canvi, la limitació de la completa llibertat econòmica d'uns pocs que impliquen totes aquestes institucions de l'Estat social permet un increment de la llibertat general: perquè permet incrementar la llibertat de la resta per tirar endavant el seu projecte de vida. Per al socialisme, hi ha un cercle virtuós entre una veritable igualtat d'oportunitats i la llibertat entesa de manera integral: un determinat grau d'igualtat econòmica és imprescindible per tal que la llibertat real de les persones que conviuen en una mateixa societat no sigui una quimera.

Des de l'esquerra, a més, estem persuadits de la superioritat moral dels nostres ideals —o sigui, de la nostra manera d'interpretar els ideals il·lustrats, comuns a tots els demòcrates. Considerem que la llibertat entesa com a llibertat in-

tegral —com a “no-dominació”, com diria el republicanisme— és molt més que la llibertat reduïda a la participació en un mercat lliure, com a productor, treballador o consumidor. De la mateixa manera, per a nosaltres una radical igualtat d'oportunitats és molt més que la simple igualtat de tots els ciutadans davant la llei, i per això requereix unes polítiques i uns serveis públics que la facin realment efectiva.

Aquesta convicció en la nostra superioritat moral cal explicitar-la amb tota honestedat, en la mesura que forma part de la nostra manera de pensar. No seria bo amagar-la. Però, al mateix temps, cal exercir-la des del més profund respecte pels ideals dels altres —o, més ben dit, per la seva interpretació dels ideals comuns. Cal fer-ho conscients que la superioritat moral dels “nostres ideals” no té res a veure amb “la nostra superioritat moral”: nosaltres no som els nostres ideals. No només no en som els propietaris, sinó que, de fet, ni tan sols hauríem de considerar-nos els seus legítims representants. Perquè, de manera inevitable, sempre ens depassaran. Els nostres ideals no són sinó la guia de la nostra acció política col·lectiva i personal.

Si els afirmem públicament, no ha de ser, en primera instància, perquè es jutgi la diferència entre els nostres ideals i els ideals dels nostres antagonistes. Ho fem, en primer lloc, perquè es jutgi la distància entre els nostres ideals i les nostres accions. Dit d'una altra manera: si proclamem els nostres ideals, que no sigui tant per constatar el nostre avantatge respecte als ideals de l'adversari, sinó per fer un compromís d'autoexigència cap a nosaltres mateixos.

→ Dreta i esquerra, → Igualtat i igualitarisme, → Justícia social, → Socialisme,
→ Valors.

Norberto BOBBIO. *Igualdad y libertad*. Paidós, 1993.

Lògica.....

Ara que es parla tant d'intel·ligència emocional (que té molt a veure amb la política), val la pena recordar aquesta reflexió de Miguel de Unamuno: “Lógi-

En els darrers anys els problemes ambientals s'han agreujat molt. La percepció d'aquesta situació genera una consciència creixent de la necessitat de corregir-la. Molta gent pren consciència que la humanitat s'ha de posar uns límits si vol preservar els equilibris que en fixen la pervivència. Reacciona enfront d'una situació que tracta de perpetuar-se sobre la base del foment fora mesura del consumisme. Es consolida una opinió pública global que veu críticament la noció de creixement quantitatiu a ultrança i a tot preu, pròpia d'un passat en què l'activitat humana no alterava encara la biosfera de forma irreversible.

En realitat, estem assistint a un gran canvi, vers una situació en què el problema econòmic no és quantitativament de penúria sinó que tendeix a ser de plèto-
ra. Nombrosos sectors de l'activitat econòmica —l'automòbil, l'aeronàutica, la producció agroindustrial, etc.— tendeixen a la sobreproducció, generen una oferta excessiva que obliga a baixar els costos de producció, pressionant els salaris a la baixa. Aquest excés, ultra els seus efectes socials, altera els equilibris de la biosfera i amenaça les futures generacions.

Si el socialisme és, bàsicament, un camí de redistribució democràtica per combatre les desigualtats, la situació present del món obliga que aquesta orientació redistributiva s'apliqui en dues direccions: redistribució en el present, per corregir les desigualtats socials i culturals entre privilegiats i desposseïts; i també redistribució entre les generacions presents i les futures, per impedir que aquestes es trobin, el dia de demà, sense les condicions ambientals que els permetin una vida decent.

És una qüestió de responsabilitat ètica de cara a allò que està succeint i de cara al futur. Creix, en aquest sentit, en àmbits cada vegada més majoritaris, allò que Hans Jonas anomenà el "principi responsabilitat": la nostra obligació col·lectiva davant les generacions futures; la preocupació per quin món, quin medi ambient, seran el nostre llegat.

Creix així l'exigència d'una economia lligada als interessos humans, socials i ambientals, orientada a un desenvolupament sostenible. El greu problema és, però, que malgrat aquesta presa de consciència mundial, la carrera productivista, mercantilista i consumista continua lligada a la rendibilitat del capital

financer desregulat. És aquesta la causa essencial dels grans problemes ambientals del present.

Hi ha problemes molt urgents: entre els factors de risc més importants hi ha el problema de l'aigua i de la seva distribució desigual; l'escalfament climàtic; la contaminació marítima; la reducció de la biodiversitat; la desertificació, etc. Però és més fàcil prendre consciència dels problemes, parlar-ne, que no pas fer-hi front amb decisions veritablement eficaces.

Existeix un quadre de normes internacionals ambientals i socials de base que en principi accepta gairebé la totalitat de la comunitat internacional: des de la Declaració Universal dels Drets Humans, que constitueix el fonament de les Nacions Unides, fins a un conjunt d'acords d'institucions, convencions i organismes internacionals. El problema és que el sistema econòmic va per una altra banda, sense que uns instruments democràtics globals puguin garantir el respecte de les normes ambientals i socials, dels drets fonamentals de la humanitat i de la terra. En aquesta situació, alguns països assumeixen les seves responsabilitats i altres ho fan a mitges o no fan pràcticament res. L'índex ISA (índex de sostenibilitat ambiental) i l'índex EPI (Environmental Performance Index), creats per científics de les universitats de Yale i Columbia són un bon instrument per avaluar la situació.

Des del nostre punt de vista, resoldre aquests problemes planteja la necessitat d'un combat principalment polític.

En primer lloc, per accelerar un canvi radical de les mentalitats, del sentit comú i dels hàbits de les nostres societats. "Tothom sap", ha escrit Hervé Kempf, "que no és sostenible que la Xina assoleixi el nivell de consum per habitant que hi ha als Estats Units, amb dos cotxes per família, tres televisors, quatre ordinadors i telèfons mòbils, una casa tres vegades massa gran pels que hi viuen, generant un consum d'energia que seria suficient per a les necessitats de 10 o fins i tot 20 persones dels altres continents". Aquest canvi ha de produir-se seguint el sentit d'allò que acostumen a descriure com les tres erres: reducció dels consums, reutilització i reciclatge.

En segon lloc, per aconseguir una modificació de les polítiques econòmiques que superi la ideologia i les polítiques neoliberals, avui encara dominants, que sustenten que el mercat ha de ser el principal, gairebé únic, àrbitre de les decisions. La pretesa neutralitat de l'activitat productiva i mercantil desregulada genera uns costos humans i ambientals que perjudiquen tothom i van generant una situació insostenible.

En tercer lloc, per oposar-se i generar alternatives polítiques majoritàries, tant enfront del poders que contribueixen a la problemàtica ambiental, com als que per omissió prefereixen mirar a una altra banda, recórrer a la retòrica i no fer res. Els uns i els altres prefereixen comprometre el futur del planeta i de les generacions del futur abans que emprendre mesures que puguin afectar els seus interessos o les seves expectatives electorals.

Si tenim en compte que les properes dècades seran decisives, aquest combat polític és de primera magnitud. En depèn les condicions de vida de les futures generacions.

→ **Canvi climàtic, → Sostenibilitat i sostenibilisme.**

Hervé KEMPF. *Comment les riches détruisent la planète*. París, Seuil, 2007.

J. STIGLITZ. "Salvar el planeta", *Cómo hacer que funcione la globalización*, Madrid, Taurus, 2006.

CIESIN World Data Center de la universitat de Columbia: <<http://sedac.ciesin.columbia.edu/wdc/index.jsp>>.

L'*Environmental Performance Index* de 2008: <<http://sedac.ciesin.columbia.edu/es/epi/index.html>>.

Megalòpolis

Si hem de fer cas dels demògrafs de la Universitat de Carolina del Nord que estudien el creixement de la població mundial, el 23 de maig de 2007 fou una data històrica. Basant-se a les projeccions estadístiques del desenvolupament demogràfic entre el 2005 i el 2010, van assenyalar que la població que vivia a les ciutats (3.303.992.253) havia superat en aquella data la que vivia a les zones rurals (3.303.866.404).

Preveuen que el 2010 viurà a les ciutats (definides com poblacions de més de 100.000 habitants) el 51,3% de la població mundial, i que el 2030 serà el 60%. És una evolució que produeix vertigen. Sobretot si mirem enrere: es calcula que l'any 1900 la població de les ciutats representava el 14% del total, i el 1800 el 2%.

La Terra compta amb més de 3.300 milions de persones a les ciutats, quatre vegades més que el 1950. Aquest creixement urbà continuarà: el Fons de les Nacions Unides per la població, en el seu informe anual de juny de 2007, diu que el 2030 les ciutats congregaran prop de 5.000 milions d'habitants. En més d'un 90% aquest procés es produirà en el Tercer Món, especialment a l'Àsia i a l'Àfrica. Mentre ciutats com París o Tòquio romandran relativament estables els propers deu anys, Mumbai passarà de 12 a 17 milions, Shangai de 14,5 a 17 milions, Dacca (Bangladesh) de 12 a 17 milions, Lagos (Nigèria) tindrà 16 milions, Karachi 15 milions, etc.

D'ací a vint-i-cinc anys, les ciutats dels "països en vies de desenvolupament" representaran el 80% de la població mundial.

La qüestió que es planteja, aleshores, és: com seran aquestes megalòpolis? La geògrafa Frauke Kraas, que coordina la MegaCity TaskForce de la Unió Geogràfica Internacional, diu amb raó que "és la qüestió clau per al futur de la humanitat".

Les visions preocupades, com és lògic, abunden: així Nefise Bazoglu, del Programa de Nacions Unides per a l'habitatge (PNUH), diu que "les grans aglomeracions reuniran una població que patirà malnutrició i malalties... Muntanyes d'escombraries dominaran el paisatge... Les oportunitats d'inversió disminuiran. La ciutat a gran escala esdevindrà un càncer que impedirà el desenvolupament, més que un avantatge econòmic". Al Pentàgon nord-americà, els caps pensants veuen en aquestes enormes concentracions urbanes, fallides i violentes, el terreny d'allò que es comença a denominar la nova "guerra dels cent anys".

En el seu informe, el Fons de les Nacions Unides per a la població alerta que "no hi haurà cap mà invisible que vingui a ordenar el creixement urbà d'acord amb les necessitats socials". Cal, en efecte, una sobredosi de fonamentalisme

neoliberal per confiar que el mercat pugui resoldre el repte que significa la realitat present i futura de les megalòpolis pobres. Des del nostre punt de vista, ací trobem una de les claus del sorgiment de plantejaments cap a un nou socialisme.

En tot cas, els trenta propers anys seran crucials per a tots. Dos economistes francesos, Pierre-Noël Giraud i Benoît Lefèvre, consideren per exemple, en un estudi interessant ("Atlanta vs. Barcelone: modèle et contre-modèle"²⁸), que el fet "que les ciutats del sud adoptin per model Atlanta o Barcelona" pot influir en l'abast del canvi climàtic a finals de segle. Assenyalen, en aquest sentit, que Barcelona allotja una població superior en un 20% a la d'Atlanta, en una superfície 26 vegades més petita i consumint 11 vegades menys d'energia per habitant en transport urbà.

→ "Guerra dels cent anys".

Kees KOONINGS i Dirk KRUIJT. *Fractured Cities, Social Exclusion, Urban Violence and Contested Spaces in Latin America*. Utrecht University, 2006.

Memòria

→ Recuperacions.

Mercat

El mercat és un bon servidor però un mal amo.

DITA SOCIALDEMÒCRATA SUECA

La dreta acostuma a dir que els partits socialistes i socialdemòcrates, per tal de "modernitzar-se", han d'"assumir el mercat". És un plantejament ridícul. La qüestió no és si s'està a favor o en contra del mercat, si s'assimila millor o

28. <http://www.supportscoursenligne.sciences-po.fr/2006_2007/reseaux/mattout_lefevre/seance_6.pdf>.

pitjor la realitat del mercat, sinó si s'accepta o no que l'únic mecanisme de regulació de les nostres economies i de les nostres societats siguin els mercats autoregulats.

Lionel Jospin va proclamar, en un moment donat, que els socialistes deien "Sí a l'economia de mercat i no a la societat de mercat". És una fórmula clara, com a declaració d'intencions. Però en les seves concrecions, la qüestió requereix tal vegada uns plantejaments més complexos. De fet, no li mancava raó a Karl Polanyi, l'autor de *La gran transformació* (1944) quan deia que "una economia de mercat només pot funcionar en una societat de mercat". Es referia, naturalment, al model d'economia de mercat que després han teoritzat radicalment els neoliberals: una economia en què el mercat, i només el mercat, s'autoregula sense interferència.

No es tracta de discutir el paper del mercat, la seva capacitat irremplaçable per conduir l'economia i generar informació insubstituïble. La qüestió, en el món d'avui, és una altra: deriva del fet que els mercats només responen als missatges codificats en el llenguatge del diner, dels preus, i són insensibles als efectes que produeixen en els altres dominis de la vida humana i de la naturalesa. Quan els mercats es globalitzen i defugen en bona part l'acció d'una política situada en l'àmbit estatal, amb els corresponents efectes socials i ambientals, es tracta de constatar que calen respostes polítiques.

La relació entre el mercat i la democràcia és, en si mateixa, una relació ambivalent i contradictòria. Com sabem, per a la dreta no pot haver-hi democràcia sense capitalisme. Per a l'esquerra, en canvi, el capitalisme és, en certa forma, un adversari de la democràcia. Avui, des del socialisme, intentant filar una mica prim, podríem dir el següent:

a) Certament, hi ha una afinitat entre una política democràtica i una economia de mercat, en la mesura que només la democràcia garanteix el pluralisme polític, de la mateixa manera que només el mercat garanteix el pluralisme econòmic, quan els mercats són efectivament competitius. La supressió del mercat (ja sigui per la via del monopoli capitalista, o per la via de la nacionalització dels mitjans de producció i de la planificació centralitzada) i la supressió

del pluripartidisme en les dictadures serien processos comparables. Cal reconèixer aquesta afinitat en el pla institucional.

b) Tanmateix, els valors (morals) en els quals es fonamenta una democràcia digna d'aquest nom són els valors del republicanisme: llibertat, igualtat, solidaritat, justícia social, drets cívics i polítics, drets socials, etc. Tots aquests valors són bastant contradictoris amb els valors (morals) que subjauen a una economia de mercat: la maximització del propi interès, l'individualisme possessiu, el materialisme consumista, etc. Cal prendre nota d'aquesta contradicció en el pla moral.

c) En darrer lloc, cal tenir en compte també una dialèctica curiosa —i digna d'ironia— en la relació entre el mercat i la democràcia. Ens referim al fet que les forces de mercat tendeixen a socavar les bases necessàries per a la seva pròpia subsistència. El mercat competitiu, en efecte, necessita un poder polític suficientment fort per garantir el compliment de les regles del joc de les quals depèn: un poder extern al propi mercat capaç de garantir la competència, la seguretat jurídica, la pau social, etc. Tanmateix, les forces de mercat tendeixen a preferir un Estat mínim —i, si potser, dèbil— que no interfereixi en els seus plans i els seus interessos. Però sense un poder polític fort ningú pot garantir les regles del joc del mercat i la competència deixa pas al monopoli o, com a mínim, la concertació d'interessos corporatius.

Avui, el doctrinarisme neoliberal va de baixa. Pràcticament ningú accepta el principi d'una economia en què el mercat autoregulat s'imposa sense normes al treball dels homes, a la natura, a les relacions humanes, a la cultura, a la salut, al conjunt de les societats, a les generacions futures.

Aquesta és la gran qüestió de la nostra època i, en aquest sentit, un elemental sentit de l'equilibri i de la raó porta a la conclusió que no són els socialistes i l'esquerra els qui han de donar proves de "modernització" abjurant de tota reticència envers el mercat. Sinó que, al contrari, són els panegiristes neoliberals els que han de donar explicacions sobre les conseqüències socials i morals dels seus plantejaments doctrinaris, després d'unes dècades en què els mercats desregulats han estès tant el seu domini cada vegada més inhumà i destructor

(amb les conseqüències que coneixem i patim, en termes de desigualtats, inestabilitat, desequilibris socials i ambientals). Les explicacions les han de donar els qui, per interès o per doctrinarisme ideològic, redueixen la societat i l'ésser humà a la condició de variables dependents del mercat.

Nosaltres afirmem la posició de la gran majoria: l'economia de mercat ha de ser equilibrada a favor de la solidaritat social, la sostenibilitat ambiental, la integritat i dignitat de les persones, la valoració dels béns públics i de la qualitat de vida, la primacia de la política democràtica com a instrument de decisió i implementació de les opcions col·lectives. A partir d'aquestes posicions, els reptes que es plantegen són els de governar bé l'economia, garantir un desenvolupament sostingut i sostenible, fer créixer les institucions col·lectives democràtiques, els béns públics i la cohesió social. Ací entrem en les alternatives i les diferències polítiques reals amb la dreta neoliberal, les confrontacions programàtiques.

→ Desregulació moral, → Neoliberalisme.

Migracions

Una de les conseqüències de la globalització és que les migracions han augmentat i això fa que, en molts països, les societats esdevenen més diverses. Al mateix temps que fa caure les fronteres econòmiques i comercials, la globalització allibera fluxos migratoris que ningú pot controlar. Uns 150 milions de persones viuen avui fora del seu país de naixença. Si els desequilibris econòmics i socials continuessin augmentant al món, hi ha estudis que preveuen que podrien ser 1.500 milions d'ací tres dècades.

Les migracions han estat des de sempre una part de la condició humana. Els éssers humans sempre han migrat: des del paleolític la humanitat va anar poblant, mitjançant les migracions, totes les parts habitables del món. Quan s'han produït diferències econòmiques o d'un altre tipus suficientment forts, esdevenen un fenomen irresistible: la font d'aquests moviments rau en l'existència de diferències significatives entre una àrea i una altra. Poden ser

ambientals, demogràfiques, econòmiques, etc. Avui, com sovint en el passat, són fonamentalment les diferències econòmiques i socials les que motiven les migracions, de tal manera que es pot afirmar que aquestes són avui un fenomen essencialment econòmic i global. En aquest sentit, les invocacions que es fan a conceptes com sobirania, ciutadania o nacionalitat han de confrontar-se a aquesta realitat ineluctable.

Els desequilibris de la riquesa i de la demografia entre el nord i el sud del món generen fluxos migratoris d'ampli abast vers tots els països europeus. És un gran procés que està canviant de manera inèdita la composició de les seves poblacions i que requereix respostes actives i urgents de les institucions i de la societat. L'aleshores secretari general de les Nacions Unides, Kofi Annan, adreçant-se al Parlament europeu, el gener de 2004, definí així la qüestió: "En aquest segle XXI, els emigrants necessiten Europa i Europa necessita els immigrants. Una Europa de portes tancades seria més mesquina, més pobre, més dèbil i més vella. Una Europa de portes obertes seria més justa, més rica, més forta i més jove, sempre que Europa abordi degudament la immigració."

La immigració no ha de ser vista fonamentalment com un problema sinó com un repte. Té múltiples elements positius, d'enriquiment de les societats més desenvolupades, en els àmbits econòmic, demogràfic, social i cultural (en els darrers set anys, un terç dels Nobel de física nord-americans han nascut a l'estranger, com el 40% dels doctorats en ciència i enginyeria). A la vegada, les migracions contribueixen substancialment al desenvolupament dels països pobres (el 2006, els emigrants enviaren als seus països d'origen remeses per valor de 260.000 milions de dòlars, més que el que reberen aquests països en concepte d'assistència al desenvolupament i d'inversions directes estrangeres;²⁹ és una relació que augmenta any rere any).

Però l'acollida de la immigració és un repte difícil i complex. Si la diversitat s'inscriu de manera permanent en un esquema multicultural que aïlla les

²⁹ *The Economist/Challenges*, 107, 17/01/08.

distintes comunitats d'origen, aquesta heterogeneïtat pot convertir-se en un obstacle per la vida democràtica i pel canvi social. En situacions d'isolament comunitari molt enquistat, de permanent segregació de grups ètnics o religiosos, tendeix a augmentar la desconfiança social, mentre que la implicació ciutadana i el suport a les causes col·lectives disminueix, s'empobreix la relació amb les institucions i creix l'anomia social. No hem de subvalorar, doncs, en nom de la solidaritat i sota cobert d'una actitud bàsica d'acollida, els riscos socials vinculats als fluxos migratoris. Aquests riscos es concreten en tres camps principals: el perill de creació de zones de marginalitat, exclusió i pobresa; el desenvolupament de xarxes criminals de traficants que fan negoci dels fluxos migratoris, i el desenvolupament de conflictes o de situacions d'anomia, pel contrast de les diferències i el creixement d'un sentiment difús d'inseguretat, amb la possible instrumentalització i eclosió d'actituds xenòfobes i de prejudicis racistes.

Si la globalització ingovernada tendeix a unir el món en molts aspectes, també crea fissures i fragmentacions, perquè tendeix a la radicalització de les identitats. Es pot parlar, en aquest sentit, del risc d'una globalització de les diferències, en què l'estandardització del món és acompanyada per fenòmens de fragmentació multicultural, d'elevació de fronteres mentals, identitàries. Alguns, com Samuel Huntington, plantegen l'escenari fatal del "xoc de civilitzacions". Altres hi avantposen la proposta d'una "aliança de civilitzacions". Cal afegir, potser, que un escenari o l'altre no correspondrà a un àmbit d'afers internacionals, sinó que serà una qüestió interna de les societats d'acollida d'immigració.

Les migracions globals no són processos accidentals, opcionals o evitables, però és imperatiu que siguin governats i ben governats. Això implicarà en els propers anys una agenda complexa, que en part s'escapa a les capacitats "defensives" dels estats (enfront de la immigració "il·legal") i en què les capacitats d'integració de les institucions i les societats d'acollida jugaran un paper determinant.

Això significa que els actuals fenòmens migratoris plantegen amb una contundència creixent la necessitat del desenvolupament del sud del món. Els

moviments migratoris no són nous, però com assenyala Jacques Diouf, que dirigeix la FAO, "s'acceleren quan hi ha fam i pobresa".

En la situació actual, les receptes de Diouf són simples: "Cal lluitar contra la utilització criminal del desig de les persones per millorar. Cal fomentar les inversions en els països pobres. Si les condicions de vida són bones, molta menys gent voldrà jugar-se la vida en una pastera".

→ Globalització, → Globalització i política, → Reformes globals.

Modernització de l'esquerra

A Europa, els partits d'esquerra i centreesquerra estan confrontats a un canvi de cicle ideològic i polític. Els projectes de modernització tecnocràtica i adaptativa, de tipus tercera via a Gran Bretanya o *neue mittel* (*nou centre*) a Alemanya han topat amb serioses dificultats per mobilitzar electors. Als països nòrdics, feu tradicional de la socialdemocràcia, hi ha quatre primers ministres conservadors. A Itàlia, en un marc de crisi del sistema polític que no s'acaba de resoldre, la constitució del Partito democratico ha obert molts interrogants. A França, després de la victòria de Sarkozy s'ha obert una crisi de sortida incerta tant en el PS com en l'esquerra no socialista. A Gran Bretanya, l'herència de Blair planteja seriosos problemes al New Labour i al nou primer ministre, Gordon Brown. A Alemanya, un SPD coaligat en el govern amb la democràcia cristiana, ha de disputar els seus espais tradicionals amb una força sortida a la seva esquerra i que es distancia de l'època de Schröder i del *nou centre*. Tot sembla indicar que no som davant d'un simple canvi pendular del cicle electoral, sinó de quelcom més profund i més nou que exigeix nous plantejaments.

A finals de 2007, una missió del PS francès visità els partits homòlegs d'Alemanya, Espanya, Gran Bretanya, Itàlia i Suècia. El seu objectiu era "estudiar les noves vies que elabora l'esquerra reformista a Europa". És interessant fer un breu repàs de les seves conclusions. Constataren que malgrat les seves dificultats, el model socialdemòcrata de l'Europa del nord aguanta bé i "continua essent un referent bàsic en matèria social i econòmica", en particular en els seus plante-

jaments per "reorientar l'Estat del benestar". En un sentit similar, els socialistes francesos remarcaren les noves orientacions del SPD alemany, vers un "Estat social previsor" orientat a privilegiar les despeses "preventives" (educació i formació professional, major seguretat en els recorreguts professionals) per tal de reduir les necessitats futures en matèria de despeses "reparadores". Els marges de maniobra de les polítiques socials depenen evidentment de la bona salut de l'economia i, en aquest sentit, els socialistes francesos assenyalaren la importància de les polítiques de R&D a Suècia (4,3% del PIB suec) i de suport a les petites i mitjanes empreses exportadores, en el cas d'Alemanya.

Pel que fa a les evolucions del funcionament dels partits, els socialistes francesos atribuïren molta importància a les experiències de les "primàries a la italiana" (obertes a tots els electors i electores que hi volen participar, per designar el líder) i de les "conferències polítiques obertes a la societat" dels socialistes espanyols.

Els socialistes francesos van constatar, en tot cas, l'existència d'un panorama obert, amb l'experimentació de noves iniciatives de característiques diverses. Deixada enrere una primera fase de modernització adaptativa, tot sembla indicar que som a l'inici d'una segona fase de modernització en què es tempegen els nous camins a seguir.

La modernització tipus tercera via o nou centre es caracteritzà per la seva adaptació en el doble terreny de la política de mercat (comunicació i lideratge mediàtic, amb la corresponent primacia de les tècniques demoscòpiques, l'*spin doctoring* i la comunicació) i de la política de govern (amb un èmfasi en les modernitzacions competitives i els enfocaments *pro business*).

Ara és com si sorgís un nou pragmatisme que critica aquells plantejaments pel seu caràcter doctrinari i per les seves conseqüències. Un nou pragmatisme que intenta recuperar suports en el món del treball i de respondre a la gran "demanda de sentit" (i de "política de sentit") que està emergint arreu d'Europa. No es tracta d'un gir a l'esquerra (per bé que sí que ho és en alguns casos, com a Alemanya) sinó de la constatació que allò que la gent demana a l'esquerra és la coherència d'una identitat, la definició d'uns objectius lligats

a uns principis clars i una pràctica adequada, no contradictòria (inclosos els comportaments, la cultura, la moral, l'estil de vida, dels seus representants). La dissociació entre allò que es predica i allò que es fa constitueix un autèntic quadre de demolició de l'esquerra.

→ Dreta i esquerra, → Mercat, → Nou centre, → Nou socialisme, → Política de sentit.

"Mort del socialisme"

Han abundat en els darrers anys els anuncis sobre la "mort del socialisme", i encara continuen. Llegim, per exemple, en un article de Giddens de setembre de 2007:

"El socialisme és en si un projecte mort, perquè recolzava en la idea que els mecanismes de mercat poden substituir-se per una economia regulada i en la tesi que és possible superar el capitalisme amb una societat molt diferent. El socialisme fou fill de la societat industrial, mentre que ara vivim en una societat postindustrial (globalitzadora) amb una estructura de classe distinta i una dinàmica diferent."

En un altre extrem de l'arc ideològic, Toni Negri afirma el mateix: una de les tesis centrals del seu llibre *Goodbye Mr. Socialism* és que "la paraula «socialisme» ha tingut una importància enorme en la història del món" però que cal acomiadar-la. No desapareixerà de sobte, però només "continuarà bivaquejant (com a França els residus del bonapartisme) en els marges de la ideologia corrent". Per contra, diu Negri, "la paraula «comunisme» està reconstruint-se pas a pas".

Ni Giddens, ni Negri ni nosaltres tindrem ocasió, per òbvies raons biològiques, de comprovar aquestes profecies de temps llarg. Però creiem que tant el sociòleg britànic com el filòsof italià erren en la seva visió del present i cauen en una considerable confusió de termes pel que fa al passat i al futur.

Allò que interessa és la qüestió dels continguts dels termes: què se situa avui darrere d'aquests mots d'enorme càrrega. Negri genera una estranya i no innocent inversió de termes: segons ell, per exemple, l'estalinisme no formaria part del bagatge negatiu del "comunisme" sinó del "socialisme". En efecte: l'acomiadament que Negri fa al "socialisme" és perquè, segons ell, "no és altra cosa que la transformació estatalista del capitalisme". Per contra el "comunisme" és la "construcció del «comú», com a capacitat comuna de reproduir el social en la llibertat". Capgirament de termes, ens sembla: la segona és una bona definició del "socialisme", tant si mirem el passat com el present i el futur.

Giddens coincideix també en aquesta visió reduccionista segons la qual el socialisme equival a estatalisme i economia administrada centralitzadament. Giddens i Negri autilitzen la polisèmia del mot socialisme per llençar el nen amb l'aigua de la banyera: identifiquen el socialisme amb l'experiència històrica del comunisme i amb l'experiència datada del "segle socialdemòcrata": el reformisme en el marc nacional dels "trenta anys gloriosos", amb polítiques keynesianes i desenvolupament de l'Estat del benestar. Ambdues experiències històriques són absolutament antagòniques en els seus procediments i resultats; però són amalgamats pel fet que recolzaren en l'Estat, i serveixen d'argument per afirmar profèticament que el socialisme és una cosa del passat i està extingit.

Però hi ha, en la rica i pluriforme experiència dels corrents socialistes dels dos darrers segles i en la realitat plural dels moviments socialistes del present, un *mainstream* que no és estatalista sinó societari, liberal, llibertari, participatiu, *comunalista*, que s'expressa i actua en l'àmbit polític i també en els moviments socials, en els sindicats, en el món cultural i associatiu. Els plantejaments socialistes troben la seva força i exerceixen la seva funció en la protesta contra les situacions d'injustícia, desigualtat i violència, contra la condició del món i en l'esperança d'un futur més just i millor. Aquesta força i aquesta funció històriques mantenen tot el seu impuls potencial.

El socialisme és aquest moviment real, que ve del passat i es projecta vers el futur. Pel que fa al present, les referències al socialisme creixen a diverses regions del món, en particular a l'Amèrica Llatina, i en canvi assistim a

l'extinció pràcticament general de les referències al *comunisme* en la vida social i política europea, en les posicions predominants dels moviments altermundialistes, en les noves esquerres i fins i tot en la immensa Xina. D'altra banda, si una cosa és ja clara, en la fase germinal d'expansió de nous moviments socials al món, és que aquests rebutgen els plantejaments centralitzadors, estatistes o leninistes. Són horitzontalistes i genèticament anti- jeràrquics.

Essent el socialisme, com s'ha dit, en termes històrics, la "idea més jove del món", resulta una mica extravagant proclamar-ne precipitadament la defunció. És plausible, en canvi, pensar que a un socialisme del *Welfare State* i de la democràcia nacional en els països europeus, el seguiran, en el segle XXI, intents reformadors de la mateixa orientació en els països en desenvolupament i també intents de desenvolupament d'un socialisme del *Welfare World*, de la democràcia global.

És el nostre pronòstic, que preveu que les alternatives del segle XXI es plantejaran entre, d'una banda, el programa progressista i democràtic del socialisme i, de l'altra, els intents de perpetuar un model neoliberal que retroalimenta l'anomia autodestructiva dels fonamentalismes, de les polítiques reaccionàries i dels conflictes identitaris. Enfront dels qui proclamen la "mort del socialisme", la nostra opinió és que aquest (entès no com una doctrina compacta o com un model tancat, sinó com un moviment social, polític i cultural de caràcter plural, inspirat per valors, anàlisis i propostes comuns) no sols segueix viu sinó que té la fecunditat i la capacitat innovadora per verificar "nous començaments".

→ Democràcia econòmica, → Moviments globals, → Nou socialisme, → Reformes globals, → Socialisme.

- Anthony GIDDENS. "Modernizar la izquierda", *El País*, 09/09/2007, <http://www.elpais.com/articulo/opinion/Modernizar/izquierda/elpepiopi/20070909elpepiopi_3/Tes>.
- ANTONIO NEGRI. *Goodbye Mr. Socialism*. Barcelona, Paidós, 2007.

Moviments globals.....

Rebutjo el terme "antiglobalització" que els mitjans de comunicació ens encolomen. Aquest combat és, en realitat, entre els que volem una globalització inclusiva, basada en la cooperació i la seguretat, i aquells que volen que sigui el mercat qui prengui totes les decisions.

SUSAN GEORGE

Des dels inicis de la modernitat, qualsevol avenç en els processos de democratització ha tingut en la societat civil un actor necessari. La societat civil actua com anticipadora de les reformes institucionals que han de venir i, en cada moment històric, pren noves formes d'expressió. Les revolucions liberals, promogudes per la societat civil emergent de l'època (les noves classes burgeses) van precedir la instauració de l'Estat liberal. El moviment obrer i els sindicats van ser l'expressió d'una societat civil que va forçar l'avenç de l'Estat liberal a l'Estat social.

Avui estem en una nova fase d'aquest procés de democratització progressiva: el repte és la instauració de mecanismes de democràcia global. No és casual que, en els darrers anys, hagin emergit nous actors en el mapa polític mundial, constituint una xarxa global de moviments socials, heterogènia i no formalitzada, que es declara *altermundialista*. Més enllà de les virtuts i les carències que es puguin assenyalar en aquests moviments, tenen la virtut d'assenyalar quin és el nucli principal de problemes i, en conseqüència, el nou capítol de reformes a què s'enfronta la democràcia a principis del segle XXI.

Sense democràcia global serà difícil mantenir la qualitat de les democràcies nacionals. Els ciutadans, avui, han comprès que els governs nacionals, sovint, tenen poca capacitat de decidir en algunes de les qüestions més decisives. No és estrany que augmenti el desinterès per una vida política circumscribida a l'escala nacional i amb relació a la qual els ciutadans intueixen, ni que sigui de manera difusa, que té poc a decidir sobre algunes qüestions fonamentals de les seves vides.

Els moviments socials globals, ja sigui perquè formen part de xarxes globals o perquè se centren en problemes d'abast global, han ajudat a perfilar el pro-

blema i a afinar el diagnòstic: la globalització capitalista no regulada afebleix la capacitat de les democràcies nacionals per a determinar les condicions del pacte social en cadascun dels seus països, i per a donar una resposta política eficient als problemes globals.

Hi ha una dialèctica interessant en els diagnòstics i propostes dels moviments globals. D'una banda, es tracta de reformes en cert sentit utòpiques, en la mesura que encara no hi ha ni majories polítiques ni hegemònies culturals prou travades per impulsar-les de manera real. De l'altra, es plantegen reformes molt concretes, molt específiques. Unes i altres han fet que aquests moviments globals (especialment el Fòrum Social Mundial) hagin contribuït a acabar amb l'hegemonia cultural neoliberal. Avui molt pocs defensen, com es feia fa deu anys, el *consens de Washintgon*. Només cal llegir els llibres de Stiglitz, denunciant des de la tradició keynesiana el fracàs d'un model de globalització, o els de Jeffrey Sachs, que fa un gran esforç per desmentir el seu passat neoliberal, per entendre a què ens referim.

Tanmateix, seria massa optimista afirmar que aquesta hegemonia cultural neoliberal ha estat ja substituïda per una altra. Una missió bàsica de l'esquerra i del socialisme ha de consistir a fer sorgir bases, propostes i actors que ajudin a bastir aquesta hegemonia alternativa, que ha de concretar un programa de reformes globals i unes aliances internacionals capaces de tirar-les endavant. En aquest sentit, el debat entre els partits i els moviments és una condició necessària. Els partits d'esquerres, especialment els que es reclamen del socialisme, han de dialogar i respondre als diagnòstics i propostes que sorgeixen dels moviments globals. Són ells els que s'han de plantejar, des dels governs i des de les institucions, implementar les reformes globals necessàries.

→ Moviments i partits, → Política en xarxa, → Nou socialisme, → Reformes globals.

Moviments i partits: complementarietat, contaminacions

El socialisme (més enllà del paper que pugui jugar en l'àmbit mundial, en el dia d'avui, la Internacional Socialista) no ha estat capaç, per ara, de constituir-se com un actor polític global. La societat civil global, en canvi, ha tingut un cert èxit en la seva voluntat de mostrar-se davant del món com un moviment global, amb el FSM com a epicentre. És cert, tanmateix, que aquesta connectivitat global s'ha assolit al preu de renunciar a qualsevol intent de proposta programàtica. Porto Alegre té assemblea, una assemblea plural, on tothom hi cap, però no té un programa definit, ni res que s'hi assembli. Ofereix un ventall de propostes, més radicals o més reformistes, més globals o més locals, més polítiques o més culturals, que constitueixen un mosaic no del tot coherent però ple de bones idees de les quals prendre nota des del món institucional.

El moviment altermundialista suposa, sens dubte, l'emergència d'un nou internacionalisme, amb les seves limitacions i les seves virtuts. Els partits socialistes han d'entendre quines són les principals novetats que presenta aquesta nova esquerra, que emergeix des de la societat civil, respecte de l'esquerra del segle XX:

a) Davant d'una esquerra de tradició marxista, que entenia la transformació social com la missió d'una classe social, la classe obrera, aquest nou internacionalisme considera que el subjecte del canvi haurà de ser la ciutadania en el seu conjunt.

b) Davant d'una esquerra d'arrel socialista, que feia de les qüestions relatives al sistema econòmic el centre de la seva agenda política, aquests nous moviments socials omplen la seva agenda de tota mena de temes: econòmics i de desenvolupament, mediambientals, de gènere, culturals, de pau i seguretat, etc.

c) Davant d'uns partits d'esquerres que s'organitzaven (i encara s'organitzen), de manera jeràrquica, els moviments tendeixen a l'horitzontalisme: s'articulen en xarxa, aprofitant les TIC, i no disposen normalment d'un centre ni d'un lideratge públicament recognoscibles.

d) Els discursos ideològics de l'esquerra del segle xx partien, quasi exclusivament, de fonts occidentals, o de fonts no occidentals que s'havien inserit en el si de tradicions ideològiques occidentals (com el marxisme). Avui, els plantejaments dels moviments socials globals parteixen de manera simultània de tots els continents i de totes les cultures, i a la seva arrel podem trobar tradicions ideològiques i filosòfiques diverses.

e) El socialisme del segle xix era la darrera —i probablement la més lluminosa— de les produccions intel·lectuals de la il·lustració: el darrer dels fills de l'era moderna, de l'era de l'optimisme de la raó. El discurs i el fonament d'aquests nous moviments socials han nascut en una època que ha fet la seva ruptura amb l'era moderna, encara que se segueix reconeixent en els seus ideals. Es tracta, en cert sentit, de moviments deutors de la postmodernitat i del seu gust pels discursos fragmentaris, la seva renúncia a una cosmovisió completa i a una pretensió de detenció de la veritat. Moviments, en fi, amb una tendència a l'exposició tan o més estètica que ètica del seus valors.

f) El socialisme del segle xx, deutor dels seus orígens del xix, fill de la tradició racionalista, il·lustrada i científicista, tingué una component profundament laïcista, si no atea (inevitable si recordem que l'Església tenia una indestruïble aliança amb les classes poderoses, legitimant les formes d'explotació de la burgesia capitalista o reivindicant, simplement i directament, un retorn a l'Antic Règim). Tanmateix, la cega confiança en la raó entrà en una certa crisi, en l'ambient cultural i filosòfic de les acaballes del segle xx. Per això no és estrany que els nous moviments socials busquin, a vegades, nous fonaments als seus valors en noves versions de les religions de sempre o en noves formes d'espiritualitat, compromeses amb les causes de l'emancipació i de la justícia social.

Creiem que, de cara al futur, hi ha una clara complementarietat entre els moviments socials i els partits d'esquerres, no exempta de tensió ni de conflicte. Sense les institucions, és difícil, per no dir impossible, implementar les reformes de les quals està necessitada la societat mundial, globalment considerada, i cadascuna de les societats nacionals en particular. A la vegada, els moviments socials són imprescindibles per a mantenir viu l'esperit crític, consubstancial a

l'esquerra, i promoure la renovació i la lucidesa en el diagnòstic dels problemes socials. Els partits, en democràcia, detenen la legitimitat bàsica de ser elegits pels ciutadans; els moviments socials detenen la legitimitat que els pugui conferir la força moral de les seves propostes i els seus arguments.

De fet, tot això té a veure amb la distinció clàssica que féu Max Weber, entre ètica de les responsabilitats i ètica de les conviccions. L'esquerra requereix de totes dues, de la mateixa manera com una persona necessita dues cames per caminar. Els partits que aspiren a governar des de les institucions tendeixen de manera natural al possibilisme, al pragmatisme. Els moviments socials, que no tenen la responsabilitat del poder ni les limitacions que es deriven del govern del dia a dia, són més proclius al maximalisme, a mantenir-se fermes en els principis ètics, a ser radicals en la denúncia i en la crítica. Totes dues ànimes són necessàries si volem que l'esquerra sigui un actor de transformació social real. Només amb possibilisme ens quedem en la mera gestió del present. Només amb utopisme profètic no es pot canviar la realitat. El maximalisme excessiu pot ser tan enemic del canvi social com el pragmatisme excessiu.

Zubero, en una metàfora feliç, parla de les dues cordes de l'escalador per fer entendre la complementarietat entre aquestes dues ànimes, sense les quals l'esquerra no avança. D'una banda, la corda curta (la que correspon a l'esquerra institucional) permet no caure daltabaix: és la corda que mai falla, que ens aguanta a la roca. D'altra banda, la corda llarga (la que correspon als moviments socials) és la que es llença amb desigual fortuna cap amunt. A vegades falla, a vegades s'enganxa, i aleshores ens permet seguir escalant. Els moviments socials, en efecte, són un espai de renovació ideològica, de provocació crítica. Però són també espasmòdics, inestables, guadianescos i, a vegades, actuen de manera fonamentalment reactiva. Hem de ser molt conscients de les limitacions de cadascuna d'aquestes ànimes, de cadascuna d'aquestes esquerres. I hem d'aprofitar, al mateix temps, el capital insubstituïble que cadascuna aporta.

→ Activisme, → *Crowdsourcing*, → Divisions de l'esquerra, → Moviments globals.

Mutacions del treball

Els mercats de treball dels països europeus han canviat de manera substancial en les darreres dècades i Catalunya no és una excepció. Són molts els canvis que se superposen i, en alguns casos, es retroalimenten. La conseqüència és una més gran complexitat en els nostres actuals mercats de treball i en l'actual món del treball i les seves cultures.

En primer lloc, hem tendit a passar de la producció fordista, de tipus piramidal, a la nova producció en xarxa de l'economia del coneixement. La flexibilitat és el principi organitzador del treball en aquest nou paradigma productiu. Com ha escrit Subirats: "Globalització econòmica i canvi tecnològic han modificat totalment les coordenades de l'industrialisme. Són cada vegada més infreqüents les situacions productives en què trobem grans concentracions de treballadors produint ingents quantitats de productes de consum massiu a preus assequibles, sobre la base d'una organització del treball taylorista i amb resultats d'una notable homogeneïtat en la gamma de béns produïts."

Una conseqüència d'aquest nou paradigma productiu és la dualització del mercat de treball, entre treballadors altament productius (que alguns han anomenat "analistes simbòlics") i treballadors menys qualificats ("treballadors genèrics"). Per als uns i per als altres la flexibilitat vol dir coses diferents: per als uns és precarietat; per als altres vol dir, sobretot, una successió difícilment planificable d'oportunitats professionals (i també un risc d'obsolescència de les seves competències). Si anem al nostre món del treball, el català, veiem que les noves precarietats laborals afecten sobretot les dones i els joves. Veiem també l'emergència d'un nou sector professional de treballadors del coneixement, entre els quals prenen força formes de treball fins ara menys habituals, com el treball autònom.

En tot cas, les biografies professionals i laborals dels treballadors actuals han canviat radicalment si les comparem amb les dels treballadors europeus dels anys cinquanta o seixanta. D'una carrera professional que seguia un curs previsible, hem passat a una situació de discontinuïtat i fragmentació dels itineraris laborals, en el marc d'una gran diversificació dels mecanismes de partici-

pació en l'esfera productiva. Sembla que tot es desestandarditza: no només els productes, sinó també el treball mateix.

To això posa sobre la taula la necessitat de repensar el món del treball, la defensa dels seus interessos, de la seva dignitat, en un marc de ràpides mutacions. D'entrada, cal que el treball sigui una font de seguretat econòmica per a tothom. Però el socialisme, des dels seus orígens, ha abraçat un utopia encara més gran: en la societat que volem construir, cal també que el treball sigui una font de realització professional i personal i, en darrer terme, una font de sentit vital. A més, cal també repensar el paper de la democràcia en l'esfera productiva

No és només a l'interior del món del treball remunerat que es perceben canvis de cultura d'una gran profunditat. És també en la pròpia consideració general del treball remunerat i de la seva relació amb les altres formes d'activitat que es donen canvis pels quals amb prou feines comencem a imaginar les respostes. En primer lloc, hi ha demandes (probablement massa disperses) d'un nou equilibri en la relació entre treball i oci. El treball segueix sent un mecanisme fonamental de socialització i la font primària de distribució de rendes, però sens dubte va perdent a poc a poc el monopoli que ha tingut en la societat industrial en tant que mecanisme de socialització i de construcció de la identitat personal. Probablement es tracti d'un fenomen positiu: cal que l'esquerra sàpiga entendre que els nous processos, estratègies i espais de construcció de la identitat social, més enllà del treball, són també un potencial inestimable de cara a la construcció d'una societat justa i lliure.

A més, a mesura que augmenta la productivitat de les nostres economies, no és estrany que les nostres societats s'interroguin sobre si volen dedicar els fruits d'aquesta major productivitat bé a reduir el temps global de treball i incrementar el temps d'oci, o bé a seguir creixent en termes de poder adquisitiu. Sens dubte, les inèrcies estructurals del nostre sistema capitalista fan difícil que es pugui fer una gestió democràtica d'aquesta pregunta i de la seva resposta. El debat francès sobre les 35 hores va ser prou significatiu en aquest aspecte. En tot cas, caldria trobar els mecanismes per tal que la decisió sobre el destí social

dels fruits de l'increment sostingut de la productivitat —més temps lliure o més renda— sigui la conseqüència d'un debat democràtic, i no merament el resultat de les dinàmiques determinades des del mercat.

Estretament vinculat a aquesta qüestió, un gran repte dels nostres mercats de treball és proporcionar un equilibri entre el temps laboral i el temps familiar o personal. De fet, la incorporació massiva de la dona al mercat de treball és un dels grans canvis que ha vist la nostra societat en les darreres dècades. Aquest canvi necessita un sistema productiu capaç de conciliar la vida personal/familiar i la vida laboral. Si en les societats tradicionals la funció reproductiva era femenina i la funció productiva era masculina, a partir del moment en què la dona assumeix les funcions productives, és necessari que tots dos gèneres es facin càrrec de la vida familiar. La conciliació passa a ser, aleshores, una necessitat de tots els treballadors, homes i dones, independentment del seu gènere. I, més enllà de les necessitats reproductives de la societat, la possibilitat de conciliar els temps del treball amb els temps per a la vida personal hauria de ser un dret que una societat rica i desenvolupada com la nostra oferís a tots els seus ciutadans.

Cal, d'altra banda, tenir en compte que el treball remunerat no és l'única forma de treball: hi ha també el treball voluntari que no es presta a canvi d'una remuneració, i encara el treball domèstic. De la mateixa manera que els individus són capaços, cada vegada més, de construir la seva identitat personal i social al marge del treball, a través de la seva vida personal i/o familiar, del seu oci, són també cada vegada més les persones que troben en el treball no remunerat voluntari una font de realització personal, de sentit i un mecanisme satisfactori de socialització.

L'esquerra ha de tendir a maximitzar no sols la dignitat i els drets del treball remunerat sinó també les "activitats amb sentit". Aquest canvi de xip no és fàcil per a una esquerra que ha construït el seu discurs al voltant de la idea del treball no alienat (que segueix tenint una part important de vigència) en el marc d'una societat productivista que ha fet del treball el centre de la seva organització social.

→ Dona, → Fordisme i postfordisme, → Sindicalisme, → Sobirania dels treballadors.

Richard SENNET. *La corrosión del carácter: Las consecuencias personales del trabajo en el nuevo capitalismo*. Barcelona, Anagrama, 2004.

Richard, SENNET. *La cultura del nuevo capitalismo*. Barcelona, Anagrama, 2006.

"Neocoms" xinesos.....

Mark Leonard, director del Consell Europeu de Relacions Exteriors i autor d'un llibre optimista sobre Europa ("Why Europe will run the 21st century", *Per què Europa liderarà el segle XXI*), s'ha convertit durant un temps en "sinòleg accidental", ha viatjat diverses vegades a la Xina, ha parlat amb molt xinesos del món acadèmic i intel·lectual, i ha escrit un llibre: *What does China think, Què pensa Xina*, que és interessant de llegir.

En la seva primera visita a l'Acadèmia de ciències socials de Pekin, Leonard es presentà com a cap d'un *think-tank* europeu, el Foreign Policy Centre: "Té quatre anys de funcionament, unes vint persones a l'«staff», publiquem uns vint-i-cinc documents per any, i organitzem uns cinquanta seminaris". El vicepresident de l'Acadèmia xinesa, Wang Luolin (nét del traductor del *Das Kapital* de Marx al xinès) li va replicar amb una gran cortesia que la seva institució tenia cinquanta centres de recerca, cobrint 260 disciplines i subdisciplines, i 4.000 investigadors treballant a ple temps (Leonard comenta que, ultra l'Acadèmia de ciències socials, hi ha en el país una dotzena d'organismes similars).

Les xifres xineses maregen. El repte que es plantejà Leonard en el seu llibre és tractar de conèixer què passa a la Xina d'avui en el terreny de les idees, dels debats intel·lectuals i de la competició ideològica amb els plantejaments europeus i nord-americans sobre el segle XXI. Una de les constatacions que fa l'estudiós britànic (i que no resulta sorprenent) és que en aquests debats hi ha una "dreta" i una "esquerra". La "dreta", en les seves versions més radicals, utilitzaria l'instrument autoritari, disciplinat i burocràtic del partit comunista xinès per fer possible (i a la vegada emmascarar) el més ràpid, extens i ambiciós procés de "mercatització" i privatització que el món ha conegut. Una

“nova esquerra” denunciaria, en canvi, el fet que, amb citacions de Marx i de Mao, el “socialisme amb característiques xineses”, allò que es fa és passar de contraban les idees de Friedman i de Hayek. Els esdeveniments de la plaça de Tiananmen, el 1989, són interpretats retrospectivament, des d’aquestes posicions, de manera ben diferent. Per als uns, una mobilització democràtica i promercat; per als altres, en canvi, es tractà d’una manifestació de caràcter altermundialista contra els efectes negatius del neoliberalisme, com a Seattle o a Gènova.

A aquestes dues tendències, Leonard hi suma els “neocoms”, “cosins dels «neocons» nord-americans”, que voldrien “utilitzar la modernització militar, la diplomàcia cultural i la llei internacional per afirmar el poder de la Xina en el món”.

Són simplificacions, evidentment. Si a les nostres petites societats les situacions són complexes, imagineu què pot arribar a passar en un país de 1.300 milions de persones!

En tot cas, Leonard fa algunes previsions: “En el futur, Occident estarà tan interessat en els plans dels «neocoms» xinesos sobre Àsia, com ara ho està en els dels «neocons» nord-americans sobre l’Orient mitjà. Ben aviat, la lluita política en el partit comunista xinès es veurà tan vital com la batalla entre els candidats a la presidència dels Estats Units; i els manifestants davant del Banc Mundial protestaran contra el «consens de Pequín» com avui ho fan contra el «consens de Washington»”.

Mark LEONARD. *What does China think*. Londres, Fourth Estate, 2008.

“Neocons”

El febrer de 2003, el president Bush va visitar l’American Enterprise Institute de Washington, un dels principals *think-tanks* dels neoconservadors o “neocons” nord-americans, i va declarar: “Sou els millors cervells del nostre país”. Com a

prova d'aquest fet assenyala que "almenys una vintena de vosaltres treballa en la meua administració". Tres setmanes després es produïa l'atac militar a l'Iraq.

És possible que el segon mandat de Bush, amb la catàstrofe iraquiana i els problemes econòmics creixents, hagi implicat un crepuscle irreversible dels "neocons". De fet, alguns dels seus principals exponents (Donald Rumsfeld, Karl Rove, Richard Perle, John Bolton, Paul Wolfowitz, etc.) han abandonat la primera línia de l'escena. La guerra de l'Iraq i les presons d'Abu Graib i Guantánamo han posat en crisi, fins i tot en les pròpies files neoconservadores, alguns dels principis més radicals dels qui foren qualificats com "bolxevics de dretes". Però hi ha qui creu que, malgrat aquests moviments de persones, el pes dels "neocons" segueix essent fonamental a Washington.

El terme "neoconservador" fou usat per primera vegada, críticament, pel socialista nord-americà Michael Harrington³⁰ per qualificar un grup procedent del món liberal que a finals dels anys cinquanta del segle passat evolucionaren vers posicions radicalment conservadores, al voltant de les revistes *Encounter* i *The Weekly Standard* i dels seus fundadors, Irving Kristol i Norman Podhoretz. Després, fundacions i *think-tanks* com l'American Enterprise Institute (AEI) i el Project for the New American Century (PNAC) ampliaren extraordinàriament la seva influència. Atacaren el realisme a l'estil Kissinger com a obsolet i cínic, acolliren amb entusiasme l'arribada de Ronald Reagan a la Casa Blanca i propiciaren, després de la implosió de la URSS, un nou activisme internacionalista per "democratitzar" el món a l'americana. Fou Kristol qui, el 1979, adoptà el terme "neoon" al llibre *Confessions of a True, Self-Confessed Neoconservative*, i es definí com "un «liberal» assaltat per la realitat" (el terme *liberal*, als Estats Units, és equivalent a progressista).

Els neoconservadors es distancien tant dels neoliberals com dels conservadors tradicionals: no són aïllacionistes i volen estendre la democràcia i el lliure mercat allà on calgui. Altres característiques dels "neocons" es poden resumir en un patriotisme sense complexos (que inclou la creença en la superioritat

30. Michael HARRINGTON, *The Welfare State and Its Neoconservative Critics*, Dissent, 1973.

moral dels EUA), l'exigència d'una "claredat moral" que distingeixi entre el Bé i el Mal (i defineixi qui és amic i qui enemic), la recuperació de virtuts tradicionals i valors morals lligats a un cristianisme que ha d'estar present a la societat, el rebuig del multiculturalisme i de la discriminació positiva i el rebuig del multilateralisme i d'institucions tipus Nacions Unides.

Francis Fukuyama ha definit quatre principis bàsics dels "neocons": 1) les característiques internes dels règims són un factor important per determinar la política exterior; 2) la força dels Estats Units ha de ser usada proactivament amb finalitats morals; 3) una desconfiança hostil a tot intent de transformació social, i 4) un escepticisme total pel que fa a la capacitat dels organismes internacionals i multilaterals per garantir seguretat i justícia en el món. Caldria afegir potser dues característiques més: l'hostilitat al sector públic, que Ronald Reagan resumí lapidàriament en el moment de la seva presa de possessió com a nou president dels EUA, el 20 de gener de 1981: "L'Estat no és la solució dels problemes, l'Estat és el problema", i la confluència amb el fonamentalisme religiós dels *christian reborn*, la dreta religiosa nord-americana.

Giuliano Amato ha parlat d'un altre principi dels "neocons": el "johnwaynisme". Partidaris de l'intervencionisme armat al Pròxim Orient, els "neocons" se sentiren fortament impulsats pels terribles atemptats de l'11 de setembre de 2001 a les Torres Bessones i al Pentàgon, que van veure com un nou Pearl Harbour que els subministrava la gran oportunitat per acabar amb Saddam Husayn i redibuixar el mapa de l'Orient Mitjà. Aquell moment féu convergir tot el conjunt de reflexions, interessos i forces del moviment "neoon" vers l'intervencionisme armat. S'havia de superar els esquemes tradicionals, tendents a conservar, a estabilitzar, a mantenir l'*statu quo*, i de posar en marxa una nova gran estratègia en la qual l'estabilitat deixava de ser l'objectiu, i al contrari la inestabilitat provocada per un intervencionisme unilateral, no subjectat a la legitimitat internacional, seria la base d'una pretesa transformació vers la democràcia. La tesis fonamental d'aquesta estratègia transformacional era presentada com una mena de "teleologisme democratitzant".³¹

31. Philippe DROZ-VINCENT, *Vertiges de la puissance. Le "moment américain" au Moyen-Orient*, Paris, La découverte, 2007.

L'ocasió iraquiana estimulà el "johnwaynisme" neoconservador fins a extrems tràgicament grotescos. En les setmanes que precediren la invasió de l'Iraq, un exponent neoconservador, James Woolsey, publicà a la premsa europea un article extraordinari.³² "La vida imita l'art", escrivia Woolsey, "i ací la concreta peça d'art és un western clàssic de fa mig segle: *High Noon* (*Solo ante el peligro*). En el film, el sheriff de la petita ciutat de Hadleyville, Will Kane (interpretat per Gary Cooper), acaba de deixar el càrrec per casar-se. Quan se'n va de la ciutat amb la seva esposa (interpretada per Grace Kelly), s'assabenta que un perillós delinqüent que havia dominat i terroritzat la ciutat acaba de ser perdonat pel governador de l'estat i arribarà en el tren del migdia per reunir la seva banda i retornar al poder."

En el seu article, Woolsey seguia explicant el film: Gary Cooper s'enfronta tot sol amb els bandits, mentre els habitants de la petita ciutat es refugien a casa amb les dones i les criatures. Quan s'acaben els trets, surten al carrer i corren a felicitar el *sheriff*, però aquest s'arrenca la insígnia estelada i els la llença als peus amb un gest de menyspreu.

L'article acaba amb aquesta frase increïble: "Go on home to your kids, Europeans. Go on home to your kids. And then start praying that when it's over we won't drop our badge in the dirt" ("Aneu-vos-en a casa amb les criatures, europeus. Aneu-vos-en a casa amb les criatures. I pregueu perquè quan tot hagi acabat no us llencem la nostra insígnia als peus").

La realitat, naturalment, no ha imitat l'art, en forma d'un film de bons i dolents, sinó que ha estat infinitament més sòrdida i terrible. Els "neocons" no són herois cinematogràfics. S'han ajustat més a la frase d'un president nord-americà Herbert Hoover: "Són sempre els vells que declaren les guerres, però són els joves els qui hi moren". Els joves i els civils innocents de totes les edats.

La facilitat amb què Bush i els "neocons" llençaren el seu país (i alguns altres) a una guerra insensata, de conseqüències desastroses, sobre la base d'un pre-

32. James Woolsey. "Where is the posse?", *The Wall Street Journal*, 25/02/02; "Le train sifflera trois fois", *Le Monde*, 5/3/2002.

tès plantejament d'“exportació unilateral de la democràcia per les armes”, és una qüestió que ens interpel·la.

És en un terreny de feblesa del multilateralisme democràtic i de límits polítics de les mobilitzacions contra la guerra que ha pogut verificar-se, en els primers anys del segle XXI, aquesta tràgica aventura de l'internacionalisme neoconservador, que malauradament no ha acabat encara. Els “neocons” han creat més terrorisme al món i han construït, amb l'ocupació de l'Iraq, un estat de coses molt més insegur per al futur del món i de difícil sortida per als Estats Units.

→ Iraq, → Neoliberalisme.

Michael THOMPSON (ed.). *Confronting the New Conservatism: the rise of the right in America*. Filadèlfia, New York University Press, 2006.

Michael LINDT. *How neoconservatives conquered Washington - and launched a war*. <<http://dir.salon.com/story/opinion/feature/2003/04/09/neocons/index.html>>.

Benjamin ROSS. *Who Named the Neocons?*, a: <<http://dissentmagazine.org/article/?article=867>>.

Neoliberalisme

Si només coneixeu les posicions pròpies encara no coneixeu prou. Tingueu una cura especial a comprendre la posició del vostre adversari, i no de manera caricaturesca o superficial sinó ben sòlidament, perquè no l'haureu rebutat del tot si no heu rebutat la seva part més consistent.

JOHN STUART MILL

Conèixer allò que ha estat —i encara és, malgrat el seu actual retrocés— el neoliberalisme és bàsic per intentar comprendre la situació actual del món i desenvolupar alternatives. Des de finals dels setanta del segle passat el neoliberalisme es va estendre mundialment, com una ideologia i una pràctica política que sostenia que les millors polítiques per estimular el creixement consistien a reduir el paper de l'Estat en l'economia. I en la societat, privatitzar els béns

públics, desregular al màxim la mobilitat del capital i del treball, disminuir la protecció social i estendre el lliure comerç amb la menor regulació possible.

Els trets característics del model neoliberal han estat els següents:

1) la desregulació del mercat del treball, amb un afebliment dels sindicats i un increment del treball a precari; 2) la desregulació dels mercats financers que ha beneficiat i convertit en clarament hegemònic el capital financer; 3) la desregulació del comerç de mercaderies i serveis; 4) la reducció de la despesa social pública; 5) la privatització dels serveis, i 6) la promoció del consumisme i de l'individualisme insolidari.

Els principals efectes negatius del neoliberalisme s'han produït en cinc camps:

1) han augmentat les desigualtats entre els països i també al seu interior; 2) s'ha afeblit la solidaritat social i la política democràtica; 3) s'ha col·locat on s'ha pogut l'administració de l'Estat al servei de les minories més privilegiades; 4) s'ha generat inestabilitat en els mercats financers i en l'economia, i 5) s'ha generat no solament desregulació econòmica sinó també desregulació moral.

En la mesura que el pensament neoliberal reforça una absoluta autonomització de l'economia enfront de qualsevol norma aliena al mercat afirmant que qualsevol obstacle a l'acumulació de beneficis s'oposa a l'interès general, que les desigualtats no són evitables i són necessàries, i que les crisis tenen grans virtuts terapèutiques, el neoliberalisme ha propiciat el darwinisme econòmic i social. No es presenta com una ideologia, sinó com la veritat absoluta. En aquest sentit es pot parlar d'un "fonamentalisme de mercat".

El neoliberalisme ha comptat i compta amb els propagandistes de major eficàcia i talent. El seu objectiu és persuadir tothom (i molt especialment els joves estudiants d'econòmiques) que no existeix, que els seus no són els plantejaments d'una ideologia sinó d'una ciència objectiva, una disciplina unificada. Aquesta veritat fonamental és, en última instància, que els mercats són la solució universal. No és seriosa qualsevol altra explicació dels

problemes econòmics i socials. Si hi ha algun problema econòmic o social només pot ser per dues causes: o bé perquè el mercat és imperfecte, o bé perquè és inexistent.

L'atur és un exemple de la imperfecció del mercat: si existeix és a causa d'intervencions humanes tals com els subsidis als desocupats, els sindicats o els salaris mínims. En un altre camp, la contaminació és un exemple d'inexistència de mecanismes de mercat, que eventualment es crearan; entretant, qualsevol regulació governamental o estímul públic al desenvolupament d'energies renovables no tindria sinó efectes contraproductius. El mercat ens diu, d'altra banda, que l'escassetat de recursos no renovables és un mite (altrament el preu del petroli seria molt més elevat). Les paraules "pobres" i "rics" són usades amb comptagotes, i no es menciona mai el poder de les grans empreses per operar en condicions oligopolístiques o per conformar els gustos dels consumidors. El món econòmic és presentat com un conjunt de petites empreses operant en mercats perfectament competitius.

De fet, es tracta de propaganda ideològica conservadora de caràcter massiu, sofisticat i potent, que ha adoctrinat de manera majoritària successives generacions d'elits econòmiques, polítiques i acadèmiques i ha impregnat el "sentit comú" hegemònic en els mitjans de comunicació.

Els fonamentalistes del mercat han obert la porta a una contaminació de totes les activitats humanes per la lògica econòmica del mercat, sota la hegemonia del diner i del paradigma de l'enriquiment a qualsevol preu. Han fomentat no sols la desregulació econòmica sinó també una desregulació moral: el mercat penetra en tots els àmbits, totes les relacions humanes tendeixen a ser mesurades amb criteris mercantils, tot tendeix a esdevenir mercaderia.

Som lluny de la concepció liberal del món, que pretenia la laïcització del poder (substituïda per la idolatria del profit a qualsevol cost), l'afirmació de l'individu (reemplaçada per la seva subordinació deshumanitzada al mercat absolut) o el domini del dret i del "dolç comerç" (que deixen pas a la desregulació que dona el poder a la competitivitat implacable del més fort).

La brutalitat dels resultats produïts per unes dècades d'hegemonia neoliberal explica que el fonamentalisme de mercat hagi anat associant-se al fonamentalisme religiós, a través de les elaboracions neoconservadores. El buidament moral provocat pels efectes socials i culturals del neoliberalisme i del seu discurs ideològic dominant ha estat un terreny abonat pel sorgiment de neofonamentalismes que pretenen ocultar el domini cada vegada més inhumà i destructor del capitalisme globalment desregulat mitjançant invocacions sobrenaturals o fonamentalistes. No són únicament les forces econòmiques o naturals les qui s'imposarien a qualsevulla voluntat dels homes, sinó que darrere de la fatalitat ineluctable de la potència econòmica hi hauria —de nou, com en períodes anteriors de la història humana— la voluntat divina. Tal és, per exemple, el sentit dels plantejaments de la “dreta cristiana” que va ser clau en l'elecció de Bush (un *christian reborn*) com a president dels Estats Units.

→ Desigualtats, → “Neocons”, → Riquesa.

David HARVEY. *Brief history of neoliberalism*. Nova York, Oxford University Press, 2005. Traducció espanyola: *Breve historia del neoliberalismo*, Madrid, Akal, 2007.

Vicente NAVARRO (ed.). *Neoliberalism, Globalization, and Inequalities*, Nova York, Baywood Publishing Company, 2007.

Neoliberalisme i fonamentalisme.....

La globalització neoliberal tendeix a trencar l'equilibri bàsic en el qual s'havia sostingut la societat mundial al llarg de la segona meitat del segle xx, entre economia i política, entre mercat i Estat, entre democràcia i capitalisme. Vivim en un temps en què els mercats ja són globals, mentre que els poders polítics encara són nacionals. L'Estat s'ha debilitat en la funció fonamental que havia estat capaç de desplegar al llarg de la modernitat: la de “generar vincles de solidaritat” (Habermas).

El capitalisme genera uns vincles socials extraordinàriament *freds*: la interacció social, en aquest sistema, es produeix exclusivament d'acord amb la lògica

de l'interès material. Deixa els individus a la intempèrie moral d'uns vincles socials reduïts exclusivament a l'interès i a l'individualisme possessiu, i a la intempèrie social d'uns mercats que, si no són regulats, soscaven la cohesió. La política progressista, al llarg del segle xx, va servir per abrigar les persones d'aquest fred. Per mitjà de l'Estat del benestar, convertia els individus en ciutadans, en la mesura que els garantia una sèrie de drets socials i el dret laboral convertia els treballadors en "ciutadans amb drets" a l'interior de les fàbriques i de les empreses.

El mercat, tal i com funciona en el capitalisme, tendeix a afectar tota dimensió comunitària. Fa venir *fred* perquè trenca la cohesió i, per la mera via del consum i del progrés material, és incapaç de proporcionar significats i satisfaccions veritablement consistents. El mercat proposa una llibertat (econòmica) sense comunitat. L'Estat social va ser capaç de generar, a través de les institucions democràtiques, uns certs vincles de solidaritat. Combina la llibertat amb la comunitat, creant uns vincles socials *càlids*. Tanmateix, avui aquest abric, amb el decalatge entre una economia global i una política nacional, abriga menys: la producció de sentit col·lectiu s'afebleix. El vent huracanat i gèlid d'un model de globalització neoliberal està tornant insuficient l'abric que proporcionava, fins fa a penes dues dècades, l'Estat social.

Avui existim més com a consumidors (sotmesos a les tendències de les modes cada vegada més globals) o com a treballadors (en una gran majoria dels casos, en un permanent estat de fragilitat i d'inestabilitat) que no com a ciutadans. Tanmateix, una societat només pot oferir uns pocs tipus de vincles bàsics. Podem participar-hi com a actors econòmics (com a consumidors, com a treballadors, com a estalviadors); com a subjectes polítics (com a ciutadans), i com a membres d'una comunitat cultural, una comunitat de sentit, identitària (ja sigui nacional, ètnica o religiosa). També aquests darrers vincles (culturals, identitaris) serveixen per abrigar-se: també són vincles *càlids*, perquè ofereixen uns valors superiors, que van més enllà del propi interès individual, i una possibilitat de pertinença a una identitat col·lectiva.

Però el risc d'aquests vincles de pertinença és que es construeixin al marge de la llibertat: sovint, la identitat que ofereixen o bé es revelada (religió) o bé és heretada (nació). Poden arribar a ser profundament comunitaris, més que no els de la política democràtica, de l'Estat social i de l'experiència de la ciutadania en la qual aquella es concreta. Proporcionen als individus una identitat i una biografia col·lectiva que, a priori, no està estrictament basada en la lliure adhesió. Per això, aquestes comunitats culturals, tan comunitàries, poden prendre formes desviades que s'absolutitzen i acaben anul·lant tota llibertat. Aquests vincles, de tan *càlids*, poden acabar per *cremar*. Quan això succeeix, estem davant del fenomen del fonamentalisme (nacionalista, ètnic o religiós).

El fonamentalisme contemporani, ja sigui nacional o religiós, és en bona mesura una reacció defensiva d'aquelles societats que han vist com, amb la irrupció dels mercats globals, entraven en crisi els seus mecanismes de cohesió tradicionals. És el que Benjamin Barber ha descrit com el conflicte de *Jihad contra McWorld*. Si les societats que pateixen el *fred* de la globalització han recorregut al fonamentalisme, a l'abric de les pertinences culturals exarcerbades, és perquè no en tenien a mà cap altre. A la "llibertat (econòmica) sense comunitat", pròpia dels mercats globals, han oposat una "comunitat (cultural) sense llibertat". Probablement no hauria estat així si la dimensió simbòlica pròpia de la ciutadania, de l'Estat democràtic i social, que fa compatibles "comunitat i llibertat", no hagués entrat en una certa crisi d'inoperància. Si al mercat no se'l compensa des de l'esfera de la política, és l'esfera de la cultura (en formes probablement desviades) qui acabarà per compensar-lo.

Com escriu Bauman, hi ha molts països en els quals "les comunitats religioses fan les funcions d'un Estat social que no ha arribat a néixer. Ofereixen protecció i solidaritat, les promeses més atractives de l'Estat social, però, a diferència d'aquest, ofereixen identitat, uniformitat i conformitat com a principals garanties de la seguretat. Proporcionen la «seguretat del grup», una seguretat de la quantitat, del conjunt, en comptes de la xarxa protectora amb què els creadors de l'Estat social (...) esperaven impulsar la llibertat de moviment, la llibertat d'opinió i d'acció, i el valor d'arriscar-se. (...) El fonamentalisme reli-

giós creix en atracció i influència per l'absència d'altres proteccions seculars contra els perills de la vida en el casino global”.

Des d'aquest esquema bàsic, és relativament senzill interpretar alguns dels més dramàtics esdeveniments que ha viscut la societat mundial en els darrers anys. L'11-S i la guerra d'Irak. El terrorisme d'arrel islamista seria una militarització del *Jihad*: el salt des d'un fonamentalisme que utilitza com a principal arma la confrontació cultural, ètica i religiosa, a un fonamentalisme que opta per la destrucció física. De la mateixa manera, l'unilateralisme militar dels EUA davant del problema d'Iraq, no seria sinó la militarització de *McWorld*: l'hegemonia econòmica occidental, pròpia del paradigma neoliberal, hauria quedat substituïda pel neoimperialisme dels “neocon”, que intenta demostrar —amb èxit discutible— l'hegemonia militar del primer exèrcit del planeta.

Tot això ens confirma la necessitat de refer l'únic abric que pot protegir-nos del fred del capitalisme sense cremar-nos, que és la ciutadania. Necessitem vincles càlids, vincles de solidaritat i una comunitat en la qual reconèixer-nos. Però aquests vincles no s'han d'obtenir al preu de sacrificar la nostra llibertat ni la nostra individualitat, ni el nostre distanciament crític amb relació a la nostra comunitat de pertinença. Una vincles així només els pot proporcionar la democràcia, quan es desplega fins a les seves últimes conseqüències i institueix un sòlid Estat del benestar, capaç de proporcionar una protecció social i llibertats civils alhora.

Però, cada vegada més, aquest abric alhora “comunitari i lliure” només abrigarà eficaçment si es reconstrueix a escala global. Si la democràcia vol abrigar-nos, ha de ser capaç de domesticar els mercats globals, és a dir, ha de ser capaç de protegir-nos del capitalisme actual en allò que té d'intempèrie. I això només és possible si posem sobre la taula la necessitat de construir un *Welfare global*: un abric talla “món”. Amb tanta paciència i realisme com convingui, però amb tanta perseverança i tanta determinació com calgui: el socialisme té aquest objectiu en el segle XXI.

→ Ciutadania, → Fonamentalismes, → Identitat i identitarisme, → Reformes globals.

Benjamin BARBER. *Jihad vs. McWorld: How globalism and tribalism are reshaping the world*. Nova York, Random House, 1995.

Nou centre, "Neues Mittel".....

→ Partits programàtics, → Tercera via.

Nou socialisme.....

De què parlem quan parlem de nou socialisme? Naturalment no tenim la més mínima intenció d'inventar doctrines ni, encara menys, de fer de "guardians del missatge" d'una ortodòxia inexistent. Parlem de tendències, previsions i esperances per al segle XXI.

A Europa, en el període 1997-2001, els partits socialistes, socialdemòcrates i laboristes estaven en onze governs de la Unió Europea de quinze estats membres. Ara és a la inversa: dominants a finals dels noranta, aquestes forces són majoritàriament a l'oposició. Aquesta situació fa que alguns parlin de declivi irreversible del socialisme. Quan no és interessada, aquesta és una visió d'un eurocentrisme estràbic.

Per exemple, a l'Amèrica Llatina succeeix el contrari. Les eleccions marquen una tendència general que va donant la responsabilitat de govern a forces que, en la seva diversitat, es reclamen del socialisme i de l'esquerra. La seqüència és bastant clara: Veneçuela (Chávez 1999 i 2006)/Xile (Lagos 2000/Bachelet 2006)/Brasil (Lula 2003 i 2006)/Argentina (Kirchner 2003/Cristina Fernández 2007)/Panama (Torrijos 2004)/Uruguai (Tabaré Vázquez 2005) / Bolívia (Morales 2005)/Costa Rica (Arias 2006)/Nicaragua (Ortega 2006)/Perú (Alan García 2006)/Equador (Correa 2006)/Guatemala (Colom 2007). Aquest panorama pren tota la seva significació si es recorda que, en el passat, les experiències d'esquerra a l'Amèrica Llatina, de Jacobo Arbenz a la Gua-

temala de 1954 a Savador Allende al Xile de 1973, van ser escasses, breus i dramàtiques.

Una explicació habitual és parlar de "cicles" electorals. Però aquests processos no son reduïbles, ni a l'Amèrica Llatina ni a Europa, al fet d'anar i venir de polítics i partits dedicats a l'àrdua tasca de conquerir el govern i mantenir-lo, apel·lant al paisatge borrós d'unes poblacions malhumorades i fatigades de política. Hem de parlar de cicles però també hem de parlar de tendències. I també hem de parlar de la tendència del socialisme a tornar de nou. Willy Brandt deia que el tret més característic del socialisme és la seva capacitat de verificar "nous començaments".

Ara: aquests "nous inicis" necessiten un fil conductor que lligui la força que ve de les majories que volen el canvi amb una renovada interpretació del present i de les seves tendències i amb l'elaboració i realització d'uns projectes viables. Necessita també unes narratives que enllacin passat, present i futur. Quan parlem de nou socialisme estem parlant de tot això.

De fet, seria més precís parlar de nou socialisme en plural: parlar de la multiplicitat dels nous socialismes del segle XXI. (Tant de bo assolissin també les altres característiques que Italo Calvino formulà per al nou mil·lenni: ultra de multiplicitat, l'escriptor italià parla de levitat, rapidesa, exactitud i visibilitat).

La multiplicitat dels nous socialismes és la conseqüència de la seva interacció amb les diverses societats d'on sorgeixen i on construeixen els seus espais i projectes. La vella esquerra, en general, desconfiava de la interacció entre societat i política; no creia que es trobessin solucions en la societat, i tendia a seguir un esquema jacobí, de dalt a baix. Només una tradició minoritària, liberal-llibertària, societària (que és la que avui manté una major fecunditat) plantejava projectes de baix a dalt, d'autoorganització, societarisme i federalisme. Ara, en un món cada vegada més complex, de societats més madures, en què les interdependències augmenten ràpidament, els models d'esquema "*classe-sindicat-partit*", de caràcter planificador i jeràrquic (tant si són revolucionaris com reformistes), esdevenen inviables: la tendència porta a la interacció

permanent entre societat i institucions, a l'autogovern, a les interdependències, a l'elaboració permanent de consensos. El desenvolupament conceptual i pràctic dels socialismes del segle XXI té forçosament unes característiques de multiplicitat perquè múltiples són les societats d'on sorgeixen i on construeixen els seus espais de ciutadania i els seus projectes polítics. A la vegada, la interdependència de la globalització els du a la interacció a escala supranacional, a un nou impuls internacionalista.

Una reelaboració plausible dels socialismes del segle XXI i del nou mil·lenni no pot basar-se en una tradició; aquesta és un *background* de cultura i sentiments, de força motivadora, d'ensenyances. Però sols amb ells només tindriem, usant els termes de Rorty, una esquerra "espectadora i retrospectiva", un socialisme contemplant, de manera mòrbida i declinat, els mals del present i rememorant les lluites del passat. El passat (el millor passat) ha de ser un impulsor de comportaments: no per "repetir el que es deia", sinó per "fer com es feia" (en el sentit d'energia moral i política, de coherència i exemplaritat).

Però, la força, les raons i els objectius es troben en el present. Les raons són, ens sembla, les següents:

1. La consciència que les dinàmiques actuals del capitalisme donen lloc a una nova i enorme qüestió social, dins de les nostres societats i entre les nostres societats, que pren una gran varietat de formes i impactes sobre la totalitat de les relacions polítiques, socials i culturals.
2. La convicció que és tasca dels poders públics, escollits i legitimats democràticament, crear, amb les adequades polítiques econòmiques i socials, les condicions perquè totes les persones disposin dels recursos materials i culturals necessaris per desenvolupar lliurement i dignament la pròpia vida, contribuint a la creació de la riquesa comuna en condicions de seguretat acceptable i participant en la democràcia com ciutadans conscients i no com a "consumidors".
3. El refús a la idea que correspon únicament als mecanismes del mercat proveir a la producció i adjudicació dels recursos; i l'afirmació, en conseqüència, de la necessitat de regulació i intervenció dels poders públics democràtics.

4. La voluntat de construcció-reconstrucció d'espais de deliberació i participació d'una ciutadania activa i conscient; i l'oposició a tots els abusos de privatització del poder a través de posicions de dominació econòmica, política i mediàtica.

5. La lluita per la democràcia i la laïcitat, per reivindicar la lliure igualtat i dignitat de tots els homes i dones, independentment de les diferències d'opinions, creences, ètnia i condició; l'oposició a tots els fonamentalismes i identitarismes que generen situacions d'intolerància, conflicte i violència.

6. L'afirmació radical de la igualtat, la dignitat i la solidaritat de les persones, i la lluita contra l'individualisme depredador de béns i de poder, que cerca el profit a qualsevol cost, avantatja els més forts i els més insolidaris i degrada les condicions de treball i de vida, tant en els països pròspers com en els menys desenvolupats.

Els objectius de nous i millors socialismes per al segle XXI se situen, creiem, en quatre àrees:

1. El desenvolupament de nous combats democràtics per la igualtat, en el terreny de les rendes i en el terreny dels poders, dins de cada país, de cada regió (en el nostre cas Europa) i en el món de la globalització i la interdependència, construint un nou internacionalisme dels moviments i els partits.

2. El desenvolupament de noves formes d'implicació, deliberació i participació ciutadanes per tal de reforçar el poder de la política democràtica enfront de la potència econòmica i tecnològica.

3. El desenvolupament de programes i accions que posin límits ètics i ambientals al creixement econòmic: equilibri ecològic, sostenibilitat de les tècniques i de l'activitat econòmica, protecció dels equilibris ambientals i paisatgístics, responsabilitat envers les generacions futures.

4. Una acció internacional contra la pobresa i el subdesenvolupament, per la democràcia i els drets humans, contra la violència, la criminalitat i el terrorisme, per la pau.

Dit d'una altra manera: creiem que els nous socialismes hauran de construir els seus programes sobre els eixos següents: 1) desenvolupament econòmic i redistribució de rendes; 2) redistribució democràtica del poder; 3) desenvolupament civil i nova participació ciutadana; 4) qualitat social i creació de béns comuns; 5) polítiques de sostenibilitat i benestar ambiental, i 6) renaixement i aliança dels valors i les cultures de la democràcia.

En el fons d'aquests programes hi ha la convicció que l'economia de mercat ha de ser equilibrada a favor de la solidaritat social, la igualtat, la integritat i dignitat de les persones, la sostenibilitat ecològica, la primacia de la política democràtica com a instrument de les decisions col·lectives, l'afirmació dels béns públics i la dinamització de la consciència col·lectiva i dels actors socials i polítics.

Creiem que allò que una gran majoria cerca, en el món actual, és una transformació democràtica de gran abast, que redistribueixi rendes i poder per tal d'assegurar un futur més segur, més just i amb menys violència. Les tasques més importants, més difícils i més decisives, al llarg del segle XXI, no seran les plantejades sota el signe de la diferència i de les ruptures radicals, sinó les relatives a aquesta redistribució profunda, en el món i en cada una de les nostres societats, de les relacions de desigualtats de riquesa i de poder.

Aquest és, ens sembla, el sentit de fons d'un nou començament del socialisme. Sabem que en el món creix, enfront del domini del mercat i de les manipulacions, una demanda de sentit, i de política de sentit. Si augmenten les pulsions identitàries, especialment entre les generacions joves, és com una temptativa de resposta a les demandes urgents d'un present d'inquietud i d'un futur incert. És aquest el repte de l'esquerra i del socialisme, si no vol deixar el camp obert a la potència financera i econòmica desregulada, i a les derives i pressions disgregatives de caràcter identitarista i populista.

És el repte de la millora de les modalitats de redistribució, en termes de condicions materials i de relacions de poder, dins de cada societat i en el conjunt del món. Un objectiu que compta potencialment amb el suport d'una im-

mensa majoria d'homes i dones que, amb distintes llengües i cultures, amb distintes manifestacions i formes, malden per la prosperitat i la equitat, la pau i el civisme, l'autorealització personal i un món millor per als seus fills i filles.

→ Dreta i esquerra, → Estat del benestar, → Igualtat i igualitarisme, → Llibertat, igualtat, fraternitat, → Reformes globals, → Socialisme.

"Open Source"

→ Programari lliure.

Països rics, països pobres

*¿Què ofereix l'Occident, tal com
és vist pel món, a través dels
seus autoproclamats líders nord-americans,
a les parts del planeta que pateixen?*

ZIGMUNT BAUMAN

L'actual model de globalització, sense política democràtica que la reguli, és profundament desequilibrat. No hi ha polítiques socials globals. No hi ha ningú capaç de governar els mercats globals. A més, es tracta d'un model de globalització vergonyosament asimètric. Contra la doctrina oficial del neoliberalisme, que predica la lliure circulació dels factors productius i dels béns i els serveis, el lliure comerç i el lliure canvi, la globalització realment existent només tendeix a liberalitzar aquells mercats en els quals els països rics són més competitius i, per tant, tenen les de guanyar. El neoliberalisme predica la lliure circulació dels capitals, sense cap mena de restricció, però no vol ni sentir a parlar de la lliure circulació dels treballadors. Des del nord es reclama que els capitals puguin entrar i sortir amb plena llibertat dels països del sud, però en canvi no es vol que els treballadors del sud puguin entrar i sortir amb plena llibertat dels països del nord.

De la mateixa manera, el sistema comercial mundial està decantat a favor dels interessos dels països rics. Les anteriors rondes comercials culminades fins al dia d'avui han fet passes de gegant en favor del lliure comerç dels productes industrials, en els quals el nord partia amb una clar avantatge respecte als països del sud. Però quan aquests, en l'actual ronda de negociacions (la Ronda de Doha), han exigint el lliure comerç dels productes agrícoles —la qual cosa implica la supressió dels bilionaris subsidis que els països rics paguen als seus agricultors, que no deixen de ser barreres encobertes al comerç— els països rics s'han tancat en banda i l'OMC ha entrat en una paràlisi per ara sense solució.

La doctrina i la pràctica dels països rics no coincideixen gaire, en l'actual model de globalització. Prediquem el lliure comerç, però només el practiquem quan realment ens beneficia. En aquells mercats en els quals tindríem les de perdre, com per exemple l'agrícola, els països rics no tenim cap inconvenient a practicar un proteccionisme més o menys descarat. Això sí, quan el proteccionisme el practiquen els països del sud, països emergents o països pobres, són reprovats per les principals potències mundials i per les institucions financeres internacionals que serveixin els seus interessos.

En el marc d'una globalització d'aquesta mena, no és estrany que les desigualtats econòmiques hagin crescut de manera considerable en les darreres dècades, tant entre els països del nord i els països del sud, com a l'interior dels uns i dels altres. En un capitalisme global sense mecanismes de regulació i redistribució exteriors al propi mercat, el més natural és que la creació de riquesa es produeixi de manera desequilibrada. Aquesta va ser l'experiència d'Europa al segle XIX. Que ningú esperi que els mercats, per si sols, reparteixin la riquesa de manera equitativa. No ho van fer a l'Europa del segle XIX, i tampoc no ho faran en el món globalitzat del segle XXI.

Els partidaris de l'actual model de globalització defensen que, amb l'obertura de les economies nacionals als fluxos financers i comercials exteriors, els paï-

sos hi tenen molt més a guanyar que a perdre. Poden tenir una part de raó. Els mercats mundials, en efecte, no són un joc de suma zero, sinó un joc de suma positiva. En general, la gran majoria de països del món són més rics després de la globalització que abans. Amb una notable excepció: l'Àfrica subsahariana. La majoria de països d'aquest continent són avui més pobres —en termes de renda per càpita— que fa deu anys.

Tanmateix, com explica Stiglitz, la clau de la discussió no és tant si integrar-se o no als mercats mundials, sinó el ritme i la manera com es fa aquesta obertura. Escriu Stiglitz: "El ritme de la integració global és un assumpte important: un procés més gradual significa que les institucions i normes tradicionals no seran arrasades i [els països pobres] podran adaptar-se [a les regles dels mercats globals] i respondre als nous desafiaments."

I, com explica un altre premi Nobel d'economia, Amartya Sen, la pregunta pertinent no és si la globalització econòmica és un joc de suma zero o de suma positiva. Partint de la premissa que es tracta d'un joc de suma positiva, allò que cal és interrogar-se sobre si els beneficis d'aquest joc s'estan distribuint de manera mínimament raonable i equitativa. Potser és una pregunta massa humanista, massa carregada d'ètica, per a tots aquells que van abraçar el neoliberalisme en el "consens de Washington" com la darrera de les utopies messiàniques, no per casualitat sobrevinguda en plena postmodernitat. Però és una pregunta a la qual el socialisme no podria renunciar sense perdre l'ànima.

→ Desigualtats, → Globalització, → Globalització i política, → Moviments globals,
→ Pobresa, → Reformes globals.

Participació.....

→ Democràcia participativa.

Partits polítics.....

Avui hi ha, en les nostres societats, dues tendències que coincideixen a plantejar un mateix problema: es produeix una crisi del model tradicional dels partits i es posa de manifest, amb fenòmens contradictoris, una nova demanda de participació política.

Que en les democràcies actuals existeix avui un problema amb els partits polítics (la manera com funcionen, com són percebuts per les opinions públiques) és un fet evident. Això representa un problema sobretot per l'esquerra. La dreta ha tingut sempre una concepció molt instrumental pel que fa als partits i ha tendit a adaptar-se millor a una situació com l'actual. Amb diners i amb equips professionals, la dreta ha substituït allò que en altres èpoques podia ser subministrat per les bases d'afiliats.

En canvi, els partits d'esquerra han recolzat històricament en la participació activa dels "militants". Els és difícil prescindir-ne i no poden fer-ho. El terme "militant" és indicatiu d'una concepció forta de pertinença i afiliació: es planteja en termes de participació intensa en l'organització de base, en les tasques de mobilització, propaganda i proselitisme, en la discussió i assumpció disciplinada de la línia política del partit, etc. El tipus de partit que corresponia a aquesta concepció de la militància era el partit de masses, de base territorial, estructurat en distints nivells, amb una direcció central. És un model de partit que avui topa amb dificultats evidents i que tendeix a fer derives autoreferencials, de tancament, de buidament.

Els partits d'esquerra tenen models organitzatius concebuts en el segle XIX, proposen unes formes d'afiliació i participació pròpies del segle XX, però s'adrecen a uns ciutadans i ciutadanes del segle XXI. Això els obliga a reformar la seva funció i les seves formes organitzatives, a innovar la seva manera d'involucrar els seus afiliats i afiliades i de comunicar amb la societat. Han d'esdevenir partits oberts i moderns que actuïn com a elements vius d'interrelació entre la societat i les institucions democràtiques. Aquesta revitalització no és fàcil, però el diagnòstic d'un malestar molt generalitzat indica que cal afrontar-la amb urgència.

A tot Europa, un dels temes de conversa més freqüent de les bases dels partits d'esquerra gira sobre la situació interna dels propis partits: manca de vida interna i de debat, dificultats de connexió amb la societat, escassa generació de reflexió i de cultura política, excés d'institucionalització, etc. Sovint, aquesta situació es tradueix en desafiliació, de tal manera que els partits tendeixen a restar formats, principalment, per grups de gent que ocupen càrrecs de responsabilitat en les institucions i que tendeixen a autoreproduir-se.

Sorprèn, en aquestes circumstàncies, que es discuteixi poc sobre quines són les raons d'aquests problemes de la "forma partit" i sobre quines poden ser les línies per a la seva reforma i innovació, per tal que tornin a ser instruments d'una democràcia autèntica i responguin a les noves demandes de participació i comunicació entre la política i la societat.

Tant sols una tesi sobresurt quan s'aborden aquestes qüestions: la societat ha canviat i els partits no. S'aixeca acta d'un "retard" de l'organització dels partits polítics amb relació a les transformacions de la societat. És cert: la crisi de la "forma partit" és, en bona mesura, el reflex d'uns canvis profunds en les nostres societats, en termes econòmics i socials, de cultura difusa, de comportaments i valors, que no han estat acompanyats pels canvis adequats en el funcionament dels partits. Però enfocar el repte de la innovació dels partits només en termes d'"adaptació" als canvis del seu entorn exterior pot dur a un cul de sac que agreugi la crisi dels partits d'esquerra.

No basta centrar-se en l'adaptació a la societat, per dues raons. Primer, perquè un partit polític que esdevingui una mena de "sindicat dels ciutadans", una caixa de ressonància i instrument de representació del seus entorns ciutadans, es carregaria d'interessos i impulsos corporatius, locals, sectorials, la suma dels quals no constitueix una política. En aquesta possible evolució, la tendència a centrar els partits estrictament en els grups de càrrecs públics s'accentuaria. La segona raó és que no totes les evolucions de la societat són positives: no som partidaris d'adaptacions subalternes i acrítiques davant les cultures dominants.

Per exemple: adaptar-se mimèticament als llenguatges i procediments de la societat de l'espectacle, a la reducció de la política a espectacle, no ens convé en absolut. Després de més de mig segle de televisió a les llars, les exigències del públic han baixat molt; però la reducció de la política a espectacle resulta repetitiva, monòtona, avorrida i, en la mesura que intenta convocar a la "il·lusió", resulta irritant. Ens convé la crítica al *show business* polític, si més no perquè l'esquerra està condemnada a fer política amb pressupostos baixos.

D'altra banda, reduir el debat sobre la innovació dels partits a una "adaptació als canvis" pot fer passar de llarg d'altres carències que poden ser afrontades i solucionades sense necessitat d'esperar a una futura "modernització general de la forma partit", induïda per la necessitat d'adaptar-se a un entorn que ha canviat històricament. Per exemple, augmentar la qualitat de les formes organitzatives i l'interès de les activitats internes; procedir a l'obertura a la vida associativa; establir una deliberació autèntica sobre les decisions polítiques, incloses les primàries per elegir candidats i candidates; o establir una "discriminació positiva" pel que fa als afiliats que no són càrrecs públics o col·laboradors seus (per exemple, una "segona cambra" formada per afiliats i simpatitzants de la societat civil). Aquestes o altres mesures similars no depenen d'eventuals evolucions futures sinó que poden ser endegades ja en els partits.

Un partit ha de ser una associació lliure de persones que es reconeix en uns valors compartits, un projecte general i una sèrie de programes concrets per governar la cosa pública. La seva forma organitzativa té una extraordinària importància. De fet, la forma en què un partit s'agrega i s'estructura, configura la seva representació interna i externa, elabora les seves idees i els seus programes, produeix la seva comunicació interna i externa, pren les decisions, és un element de tanta importància com els seus postulats ideològics o programàtics.

→ Democràcia participativa, → Partits programàtics, → Partits xarxa.

Partits programàtics

Comentant la dimissió d'Oskar Lafontaine del govern alemany de coalició SPD-Verds, el febrer de 1999, Peter Glotz assenyalà que l'aleshores canceller socialdemòcrata, Gerhard Schröder, "tenia la ferma convicció que els partits, en l'era de la globalització, cada vegada pesaven menys, mentre que els «lobbies» dels mitjans de comunicació i de la indústria pesaven cada vegada més". Que Schröder fixés per Gazprom un cop deixà el càrrec, sembla indicar que Glotz no exagerava.

Els socialdemòcrates alemanys van adoptar en el seu últim congrés a Hamburg, el desembre de 2007, un nou programa del partit. No és una cosa que facin cada dos per tres. De fet, és el setè programa, des dels de Gotha (1875) i Erfurt (1891), i el tercer des de la Segona Guerra Mundial (aprovaren el de Bad Godesberg el 1959 i el de Berlin, arran de la caiguda del mur, el 1989). El Programa d'Hamburg ha estat discutit durant vuit anys, de 1999 a 2007, amb tres comissions de programa successives i quatre presidents del partit.

Detlev Albers, redactor en cap de la revista *Social Europe*, publicà un comentari sobre el nou programa alemany, titulat *A Left Wing Godesberg (Un Bad Godesberg d'esquerra)*. És un títol bastant provocador perquè, com és sabut, el programa de Bad Godesberg marcà un gir històric de la socialdemocràcia alemanya, i en bona mesura de l'europea (abandó del referent marxista i del model de partit de classe, acceptació del mercat, etc.).

Albers remarca que el programa d'Hamburg és el primer programa d'un dels grans partits de l'esquerra europea pensat per les dues o tres properes dècades del segle XXI, i considera que té la possibilitat d'esdevenir tan important i influent com el programa de Bad Godesberg de 1959. Fins i tot va més enllà i evoca el programa d'Erfurt: "A finals del segle XIX, el Programa d'Erfurt inspirà tots els altres partits socialistes i socialdemòcrates continentals, que es trobaven aleshores en una fase de constitució. El Programa de Godesberg en la República Federal d'Alemanya de la postguerra tingué també un important paper de model per la socialdemocràcia europea, amb el seu reconeixement del «socialisme de valors fonamentals» («Grundwertesozialismus») i de l'economia social de mercat."

El fet més important que Albers assenyala en el nou programa és que, en adoptar-lo, el SPD esdevé de nou un "partit programàtic", en la línia iniciada pel Programa d'Erfurt, que plantejava "dues parts paral·leles: una primera subratllant l'objectiu d'una societat socialista sense classes, i una segona començant un catàleg concret de mesures".

"El reconeixement del mèrit d'aquesta tensió entre la visió d'un partit socialdemòcrata que té una funció històrica i els seus objectius polítics del dia a dia", comenta Albers, "havia desaparegut en els últims anys i dècades". Posa com a exemple significatiu el document Schröder-Blair de 1999, sobre el "Nou Centre", i altres temptatives orientades "a fer desaparèixer objectius programàtics centrals, com el «socialisme democràtic» i la «democràcia econòmica», presentant-los primer com a conceptes antiquats i després com a obsolets".

"L'estructura, la metodologia i els missatges bàsics del Programa d'Hamburg es contraposen a aquesta tendència", diu Albers, que afegeix que "no es tracta d'una reverència al passat" sinó de l'afirmació orgullosa de la capacitat del socialisme democràtic per fer front als objectius del segle XXI, el "primer segle realment global".

→ Tercera via.

Partits xarxa

La societat ha canviat molt en els darrers trenta anys, però els partits no ho han fet gaire. Com organitzar la funció d'intermediació i representació política en una societat més complexa, més diversa culturalment, més educada i informada, més consumista i mediàtica, tecnològicament més avançada, més sofisticada i més fràgil al mateix temps, més "líquida", per dir-ho en els termes de Bauman?

El sistema econòmic és un mirall en el qual ens podem inspirar. Les empreses d'avui, com bé ha explicat Manuel Castells, tendeixen a esdevenir empreses-xarxa; s'organitzen en una estructura flexible, feta de deslocalitzacions,

d'externalitzacions, d'unitats funcionals que es fan i es desfan. Cada vegada serveixen menys les velles empreses fordistes, estructurades com una piràmide fixa. Aquest canvi pretén maximitzar la productivitat per a garantir la competitivitat davant uns mercats molt més volubles que abans.

És possible fer alguna cosa semblant amb les organitzacions polítiques? És desitjable? L'objectiu, en el cas dels partits, hauria de ser, també, "maximitzar la seva productivitat". Però què és la productivitat en el cas dels partits? Si la funció dels partits no és sinó la intermediació entre els ciutadans i les institucions públiques, del que es tracta, en conseqüència, és de maximitzar la "productivitat" dels partits en termes de participació. No s'ha de tenir en compte només en termes de vots, sinó pel que fa a la seva capacitat no sols de representar els ciutadans, sinó d'incloure'ls en el procés polític. Ens referim a la capacitat dels partits per a "polititzar" els ciutadans, és a dir, activar l'ésser polític que potencialment hi ha en cadascun.

El procés polític té moltes fases i moltes activitats a través de les quals es manifesta: el debat, la mobilització, la formació i la informació, la deliberació, la presa de decisions pròpiament dita, el control de les institucions i els governs, etc. Per a maximitzar la productivitat en termes de participació, de la mateixa manera que les piràmides fordistes ja no valen per a crear riquesa en el cas de l'empresa, tampoc serveixen els clàssics partits polítics piramidals, hereus del centralisme democràtic. Avui, probablement, necessitem partits-xarxa: no una, sinó una suma d'organitzacions, de diferents grandàries, cadascuna amb la seva especialització funcional, que tinguin una relació alhora de connexió i autonomia.

El partit-xarxa hauria de ser una estructura complexa —i fins a cert punt dispersa— capaç de maximitzar la participació política en la mesura que cadascun dels nodes, és a dir, de les organitzacions que conformen, ofereix una porta distinta i específica per a "entrar" en l'activitat política: alguns podran oferir reflexió, d'altres debat, d'altres acció política, mobilització, d'altres activitat institucional, etc. Contra la visió del segle xx, segons la qual l'agrupació de forces en una sola organització era la manera d'enfortir la capacitat política dels partits, probablement avui els partits polítics estrictament considerats, si

volen ser efectivament eficaços i hegemònics, haurien de renunciar a voler absorbir-lo tot, controlar-lo tot, dirigir-lo tot, i conformar-se amb ser simplement el node principal d'una xarxa plural i complexa, amb mil nodes complementaris que s'intercanvien informació, idees, decisions i acció.

El més irònic del cas és que, probablement, a dia d'avui la majoria dels espais polítics, en les nostres societats democràtiques, ja estiguin organitzats així: de manera reticular i dispersa. No obstant això, si analitzem aquesta situació amb el paradigma antic —amb les ulleres del “fordisme polític”— aquesta realitat plena de possibilitats no és reconeguda com una oportunitat i una riquesa, sinó com un problema. Per tant, el repte d'avui és aconseguir que les xarxes ho siguin conscientment, organitzar-se en forma de partit-xarxa de manera voluntària i no de manera inesperada, sense saber molt bé per què. Allò fonamental és que entre els diferents nodes d'aquest “partit-xarxa” hi hagi una relació de cooperació, alhora que d'autonomia, que es reconeguin i se sàpiquin especialitzar, i no que es neguin, competeixin o es boicotegin entre si. Evidentment, les TIC i Internet, igual que en el món de l'economia, seran una eina imprescindible per a escometre amb èxit aquesta empresa.

→ Democràcia participativa, → Partits polítics, → Política en xarxa.

Poble.....

Allò que val és la consciència
de no ser res si no s'és poble.

VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

Defensem una concepció oberta, dinàmica, intercultural, contractual, d'una “comunitat de ciutadans” amb una “consciència col·lectiva comú”, confrontada a les visions individualistes, i “cosmopolites”, d'una banda, o identitaristes, de l'altra. Afirmem la idea d'un espai públic comú, format per ciutadans i ciutadanes lliures i iguals en drets i deures, amb una consciència col·lectiva compartida (un sol poble sense compartimentacions “comunitàries”, ètniques, lingüístiques, etc.). L'identitarisme construeix la comunitat de manera tancada, prefixada, essencialista, tradicional. Basa la comunitat en el passat heretat, i

no en un futur a construir conjuntament. El "cosmopolitisme" abstracte és una ficció que al final només serveix a aquells que en la nova societat tenen la possibilitat de formar part d'una èlit multinacional interconnectada gràcies a la seva posició de "guanyadors" en el joc de la globalització.

Per als socialistes l'afirmació de les dimensions col·lectives, la voluntat de "fer societat", de "fer poble", no va dirigida contra els individus, no apunta a un col·lectivisme gregari. El compromís polític en projectes col·lectius només té sentit si és el fruit d'individus lliures i autònoms. La política, com deia Hannah Arendt, és "una dimensió essencial de la persona completa", és una font d'enriquiment personal i, quan es practica en entorns d'amistat, un motiu, com deien els revolucionaris nord-americans del XVIII, de "felicitat pública".

L'objectiu de la política socialista és construir les condicions de la llibertat i l'autonomia de cadacú. És a dir, la capacitat de cada persona per escollir lliurement la seva forma de viure, el seu treball, les seves relacions, les seves opcions i afiliacions, les seves referències morals, les seves pràctiques culturals. Aquesta construcció no pot ser individual sinó democràtica, col·lectiva.

→ Identitat i identitarisme, → Republicanisme (i personalisme).

Pobresa

La pobresa massiva i la desigualtat obscena són assots tan terribles del nostre temps —un temps que disposa d'avenços impressionants en ciència, tecnologia, indústria i acumulació de riquesa— que han d'equiparar-se a l'esclavatge o a l'*apartheid* com a mals socials.

NELSON MANDELA

En els últims dies de 1999, Nelson Mandela va visitar la cel·la de la presó de Robben Island, on havia passat vint-i-sis anys de la seva vida, i va fer una crida a una revolta mundial contra la pobresa: "Estem acabant el segle amb més gent que mai vivint en la pobresa, sotmesa a la fam, a malalties que es poden prevenir, sense alfabetitzar i sense habitatge." El nou segle ha començat amb una percepció creixent de les tragèdies associades a aquesta situació, i de la necessitat i possibilitat d'acabar-la.

Diuen que cada dia moren uns 30.000 nens a causa de l'extrema pobresa. "És una situació estúpida en què els nens moren per manca d'una vacuna que costa 20 centaus, o per manca de menjar en un món ple d'aliments" ha dit el cantant Bono, que actua en campanyes mundials per "fer de la pobresa història" i es demana si la seva serà "la generació que digui no a aquest estat de coses".

Marx assenyala, en el prefaci a la *Crítica de l'economia política*, que la humanitat només es planteja a ella mateixa aquells problemes que eventualment pot resoldre. En termes històrics, la pobresa havia estat considerada com un destí fatal i inevitable de la majoria de la humanitat, volgut per la divina providència. No fou fins a finals del segle XVIII que començà a ser vista com una desgràcia que podia arribar a tenir remei, perquè tenia causes humanes. En els últims anys ha anat creixent la consciència que és factible que la humanitat deixi enrere la tragèdia de la pobresa absoluta.

Les iniciatives de lluita contra la pobresa per "fer de la pobresa història" han proliferat en la societat civil i en les institucions internacionals. La lluita contra la pobresa ha crescut a tot el món d'una manera significativa. Té un caràcter humà i humanitari: un reflex bàsic de solidaritat i compassió, una reacció enfront d'una situació terrible i escandalosa, en què milions i milions de persones no tenen una alimentació suficient i moren a causa de la fam, no tenen dret a l'aigua, a l'energia o a un ambient sa, no tenen dret a l'habitatge, ni a l'educació, a la salut, al treball o a un salari decent.

L'any 2003, a la cimera de Nacions Unides dedicada a l'eradicació de la pobresa i a l'ajuda al desenvolupament, celebrada a Monterrey, el PNUD i l'UNICEF van posar sobre la taula unes xifres escandaloses. Les quatre necessitats per a sobreviure són l'alimentació, l'accés a l'aigua potable, l'educació primària i la salut bàsica. Centenars de milions de persones al món no tenen alguna d'aquestes quatre necessitats cobertes. Garantir que tota la població mundial tingués cobertes aquestes quatre necessitats elementals tenia un cost, segons aquelles organitzacions, d'uns 80.000 milions de dòlars. Si a això hi sumem el cost de tenir unes condicions d'habitabilitat mínimament dignes, el cost total augmentava fins als 220.000 milions de dòlars. Una xifra que suposa més o menys el 0'5% del PIB mundial. L'escàndol és evident: amb menys del 0'7% del PIB mundial

bastaria, si es pogués canalitzar de manera eficaç, per eradicar els factors determinants d'una pobresa extrema que mata cada any milions de persones.

L'any 2000, les Nacions Unides havien aprovat la *Declaració del Mil·lenni*, en la qual es van comprometre a complir vuit objectius com un primer pas per reduir la pobresa extrema a la meitat l'any 2015. Aquesta declaració ha rebut el suport de 191 països, gairebé la totalitat del planeta. Les Nacions Unides impulsen també una campanya per sensibilitzar la ciutadania i fomentar que exigeixin als seus governs el compliment dels Objectius del Mil·lenni. Els objectius són: 1) eradicar la pobresa extrema i la fam; 2) assolir l'ensenyament primari universal; 3) promoure la igualtat entre els sexes i l'autonomia de la dona; 4) reduir la mortalitat infantil; 5) millorar la salut materna; 6) combatre el VIH/SIDA, el paludisme i altres malalties; 7) garantir la sostenibilitat del medi ambient, i 8) fomentar una associació mundial per al desenvolupament. Hi ha una discussió molt viva en la comunitat internacional sobre fins a quin punt aquests objectius s'estan complint o no.

Recentment, les Nacions Unides han calculat que per resoldre l'extrema pobresa caldria que els països rics, aquells que dediquen una part dels seus pressupostos a l'Ajuda Oficial al Desenvolupament (AOD), donessin als països pobres anualment uns 140.000 milions de dòlars, xifra que equival a un 0'5% del PIB total d'aquests països donants. Sabem que els països donants es van comprometre ja fa dècades a donar un 0'7% del seu PIB en AOD —i han reiterat repetidament aquest compromís una vegada i una altra, des d'aleshores— i, tanmateix, la mitjana de l'AOD real tot just arriba al 0'25%, sense tenir en compte que, a més, en molts casos aquesta ajuda no va realment a programes d'eradicació de la pobresa.

Les dades i les tendències de la pobresa al món són objecte de discussió, sovint amb partits presos ideològics. Es discuteixen, per exemple, els criteris per a la seva avaluació estadística i qualitativa. Les institucions internacionals i els governs en fan una valoració quantificada, financera i monetària.

En aquest sentit, és important distingir entre el concepte de "pobresa absoluta" amb el de "pobresa relativa". El primer és el que s'utilitza per mesurar la

pobresa a escala mundial. El segon és el que es fa servir per mesurar els nivells de pobresa en les societats desenvolupades. La pobresa absoluta indica un grau extrem de privació i de necessitat. La pobresa relativa és un indicador del nivell de desigualtat que hi ha a l'interior d'un país. Si la pobresa absoluta, d'acord amb el Banc Mundial, es mesura a partir del percentatge de persones que ingressen menys d'un o de dos dòlars diaris, la pobresa relativa, en el cas d'Europa, es mesura a partir del percentatge de ciutadans que ingressen menys del 60% de la renda mediana del seu país.

L'altra avaluació possible per a la pobresa dels països del sud és qualitativa: la satisfacció o no de les necessitats fonamentals de les persones: alimentar-se, tenir una casa digna, accés a la salut i a l'educació, etc. De fet, es confronten dues maneres d'entendre la pobresa. Una que parla estadísticament d'ingressos; l'altra que veu la pobresa no sols com a carència d'ingressos sinó també de capacitats i opcions. La segona visió és la que compartim, perquè es refereix no només a les conseqüències sinó a les causes pluridimensionals de la pobresa i perquè es planteja la necessitat de donar poder als pobres.

Aquests dos enfocaments impliquen, naturalment, dues maneres de concebre l'acció contra la pobresa i d'avaluar-ne els resultats. Si se situen les coses en el llindar dels dos dòlars o del dòlar diari, es poden assenyalar avenços en aquests darrers anys, especialment a causa dels resultats assolits a la Xina i a la Índia, amb una economia creixent a ritmes elevats. S'assenyala, des d'aquest punt de vista, que són el mercat, el comerç i la globalització els principals factors de reducció de la pobresa.

Sense assumir una actitud contra la globalització, i reconeixent que la inserció de les economies xinesa i índia en l'economia global és un fenomen d'extraordinària importància, cal assenyalar que el gran repte de la redistribució de la riquesa al món no ha disminuït sinó que ha augmentat greument en aquests darrers anys.

En aquest sentit, el combat contra la pobresa hauria de prendre, cada vegada més, un caràcter polític, que situés en primer pla els aspectes de redistribució, democràcia, respecte als drets humans i accés als béns comuns i serveis públics.

En aquest combat, no podem ignorar el fet indecent que la pobresa es manté també en les regions pròsperes del món, inclosa la Unió Europea, on 19 milions d'infants i adolescents viuen en famílies de rendes inferiors al llindar de pobresa (60% de la renda mitjana), és a dir el 19% del conjunt de menors de 17 anys, segons un informe de la Comissió Europea.

Creiem que essent indispensable l'acció solidària de les societats i dels estats (que hauria d'assumir unes dimensions majors), sols les reformes polítiques i econòmiques faran possible que se superi l'escàndol de la pobresa i de la desigualtat creixent al món i dins de cada una de les nostres societats. Això implica considerar la pobresa com allò que és: no una calamitat sinó una injustícia social, una violació del dret inalienable de tothom a una vida digna.

→ Desigualtats, → Fam, → Gent gran, → Reformes globals, → Societat civil global.

La pàgina web de les Nacions Unides sobre els Objectius del Mil·lenni a: <<http://www.un.org/spanish/millenniumgoals/>>.

I el seu seguiment a: <<http://www.mdgmonitor.org/>>.

L'informe de la Comissió europea *Pauvreté des enfants et bien-être en Europe*, a: <http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2008/ke3008251_en.pdf>.

Política

"Què és fer política, si no dir al teu pròxim que no està sol?"

MASSIMO CACCIARI

Estem d'acord amb Massimo Cacciari: "Cos'è fare politica, se non dire al tuo prossimo che non è solo?" I amb unes paraules d'Yves Montand: "Encara que no t'ocupis de la política, la política s'ocuparà de tu." Però això porta immediatament a la qüestió de què entenem per política i per "fer política".

El sentit comú que domina avui en les nostres societats tendeix a percebre la política com una activitat "especialitzada", realitzada pels partits i els seus

representants en les institucions (governos, parlaments, etc.). El nexa entre aquesta activitat dels "polítics" i la gent es verifica principalment a través dels mitjans de comunicació, especialment la televisió i la ràdio que tendeixen més a crear una distància, a separar més que a interrelacionar o a unir. En el fons, és l'hegemonia neoliberal la que ha alimentat aquest procés: l'ideal del mercat completament sobirà s'oposa al de la política democràtica. Si els processos de tria i discriminació permanents del mercat, i dels estudis de mercat, permeten establir allò que la gent vol, la consulta esporàdica a l'electorat esdevé progressivament inòcua: la participació en el mercat tendeix a substituir la participació política, el consumidor ocupa el lloc del ciutadà.

→ Comunicació i manipulació, → Democràcia participativa, → Política de mercat.

Política de mercat.....

Avui la "política realment existent" estimula sentiments d'allunyament, escepticisme i desconfiança. Estan produïts per l'espectacle mediàtic de la "política de mercat" i l'aparent indiferenciació (que crea indiferència) entre les ofertes de partits que tendeixen a aparèixer, en un context de complexitat creixent dels problemes i de les solucions, com "tots iguals".

En aquest procés ha tingut un paper important la televisió, de manera especial la televisió comercial. La lògica del mercat imposa maximitzar les audiències i això comporta que els espectadors siguin considerats en primera instància com un mercat. A més de la publicitat invasora que convida a consumir, la incidència que té la televisió sobre la política és molt gran: es presenta com una cosa per "veure", no per "viure"; una activitat mediàtica, de personalitats que han d'oferir un espectacle.

Al mateix temps, les competicions electorals no es produeixen en condicions d'igualtat de recursos entre dreta i esquerra, perquè les despeses de campa-

nya han augmentat vertiginosament, sense que els controls siguin efectius. Es desenvolupa, en aquest context, l'acció del *crony capitalism*, el capitalisme d'influències, que compta amb les amistats instrumentals, finançant partits i campanyes. A Europa, són pocs els països que resten immunes a aquests processos: en general són aquells en què la consciència democràtica de la ciutadania és més alta. En altres, el pes dels diners i del poder pesa enormement: els homes i les dones que van a votar es posen la "pell del lleó" el dia de les eleccions (per usar la metàfora de Marx): són, per un dia, iguals. La resta de l'any segueixen sent profundament desiguals a l'hora de decidir, manipular, influir o protagonitzar.

Quan la política tendeix a moure's gairebé exclusivament en el camp de la política de mercat, lligada als mitjans de comunicació, i en el de la política de gestió (tècnica, complexa, hermètica), l'allunyament entre ciutadania i política augmenta: creix la desconfiança. No són els ciutadans, en general, els que s'allunyen de la política; és la política de mercat que s'allunya dels ciutadans. La política de mercat abandona un camp essencial: el de la "política de sentit", de producció d'idees i propostes col·lectives, de participació, d'agregació democràtica de ciutadans i ciutadanes actius. Aquesta és una qüestió que interpel·la de manera greu i urgent l'esquerra que, per una vegada i sense que serveixi de precedent, hauria de fer seva la màxima d'un militar: "La política és una cosa massa seriosa per deixar-la en mans dels polítics" (Charles de Gaulle).

Rebutjar la política de mercat no implica subvalorar la importància que tenen la professionalitat i l'excel·lència en el terreny de la comunicació, la demoscòpia i la logística electoral, en societats com la nostra, en què el sistema mediàtic té una gran influència en la conformació de les opinions públiques. És un rebuig que significa afirmar que la batalla política democràtica no pot reduir-se (sense empobrir-se fatalment) a una simple seqüència de competicions electorals, en què la consigna "anar al govern!" esdevé l'únic objectiu permanent, i s'imposa totalment a les qüestions de "per què?" i "per fer què?", és a dir a les preguntes i els objectius del sentit de l'acció política col·lectiva. Rebutjar la política de mercat significa negar-se a ser subalterns amb relació als interessos, les idees, els estils i els mètodes de la dreta.

→ Comunicació i manipulació, → Modernització de l'esquerra, → Política de sentit,
→ Spin.

Al GORE, *El asalto contra la razón*, Barcelona, Debate, 2007.

Política de sentit.....

Afirmar una professionalitat política veritablement moderna i eficaç (no temem la qualificació de competitiva) implica plantejar-se l'objectiu de produir i difondre sentit col·lectiu, anàlisis, idees i propostes, amb una intercomunicació capaç d'agregar majories. Implica afimar amb força la voluntat de produir coneixement i intel·ligència col·lectiva i de guanyar hegemonia democràtica en la societat.

Hi ha una creixent "demanda de sentit" (i de "política de sentit") en les nostres societats. També creixen les pulsions identitàries, en particular entre els joves. L'esquerra, el socialisme, els seus partits, han de "produir sentit", han de ser elaboradors i difusors de "sentit". No som partidaris, en aquest sentit, de polítiques d'"identitarisme d'esquerra". No es tracta d'anar (o de retornar) cap a posicions ideològiques i maximalistes (ni d'anar de "llestos"). Allò que proposem és un gir cap a la lucidesa i el realisme. Les "modernitzacions" que les esquerres han dut a terme arreu del món, en les dues darreres dècades, s'han desenvolupat pràcticament en el terreny de les propostes programàtiques, de la praxi electoral i governamental. Però en l'àmbit de la "política de sentit" (és a dir dels raonaments de fons, de les coherències de conjunt, de les innovacions culturals i pràctiques), la "modernització" no ha estat efectuada o, quan ho ha estat, ha mimetitzat sovint les posicions adversàries, al llarg del cicle d'hegemonia i colonialisme narratiu del neoliberalisme.

Des del nostre punt de vista, el problema de les "modernitzacions" de l'esquerra i el centreesquerra europeus no ha radicat en la moderació dels programes o en la voluntat de guanyar espai en el centre electoral sinó en la seva pèrdua d'ambició, seguretat i sentit. No ha estat de "socialdemocratització" sinó de "socialmediocratització": una dimissió resignada que confonia una necessària adequació dels programes i els objectius electorals amb un abandó de

la cultura política pròpia, de la confiança en els propis elements d'identitat col·lectiva, dels objectius permanents irrenunciables.

Aquesta "socialmediocratització" ha jugat un paper antipolític: simplificació i banalització dels missatges, privatització de les funcions dirigents, "deslocalització" de les funcions del partit vers gabinets professionals, desafiliació, evolució dels partits (d'associacions de ciutadans actius a societats de polítics de professió), augment de la distància entre societat i política.

Quan aquest buidament de sentit es produeix en un partit que havia estat de militants, i es converteix en una associació de polítics de professió, aleshores es tanca el cercle negatiu, perquè la gent constata l'existència de la hipòcrita desconexió entre els valors i el sentit que constituïren el partit i la realitat dels qui en diuen ser els continuadors.

La conclusió, per a l'esquerra, és que, si vol tenir credibilitat i suports, ha de mantenir un sòlid vincle de coherència amb els valors que proclama: la seva ha de ser una política de sentit, que compleixi amb la seva paraula.

→ Hegemonia de les idees, → Partits polítics, → Partits xarxa, → Política de mercat.

Política en xarxa

Eu quero entrar na rede
Promover um debate
Juntar via Internet
Um grupo de tiétes
De Connecticut

Eu quero entrar na rede
Prá contactar
Os lares do Nepal
Os bares do Gabão...

GILBERTO GIL

Diuen que va ser el 2 de setembre de 1969 quan uns científics de la Universitat de Califòrnia van enllaçar dos ordinadors amb un cable d'uns cinc metres de

llarg. El 1975 hi havia uns 200.000 ordinadors als Estats Units. Ara n'hi ha centenars de milions al món, la major part connectats a Internet. La generalització mundial de les tecnologies digitals ha desenvolupat rapidísimament unes noves maneres de comunicar. En particular, des d'una perspectiva d'esquerra, és fonamental comprendre l'abast de les noves formes d'autocomunicació de masses, de comunicació interactiva horitzontal.

La xarxa ha obert una enorme i creixent capacitat d'oferta a les persones i als col·lectius per a expressar-se i comunicar-se, en una miriada d'accessos, d'espais personals de comunicació, d'espais socials d'intercomunicació.

En el terreny de la comunicació, això implica un desafiament als grans mitjans de comunicació, sobretot a la premsa escrita, però també a la televisió tradicional. Seria un excés d'optimisme futurista pensar que la xarxa determinarà una democratització definitiva de la comunicació, provocant la crisi de les grans concentracions de poder mediàtic unidireccionals. No gensmenys, l'evolució marca una via democràtica, descentralitzada i descentralitzadora, de grans possibilitats democràtiques en la mesura que ofereix una vasta possibilitat d'expressió. La xarxa té també un altre enorme interès per la política progressista: constitueix un ecosistema extremadament favorable a la innovació i a la creació permanent de noves activitats de creació i d'intercanvi d'informació i d'opinions lliures que, en bona mesura, se situen fora de l'esfera del mercat.

En el terreny polític, l'autocomunicació de masses implica dos tipus de canvis, d'ampli abast: 1) a un ritme ràpid, canvia les modalitats de la comunicació política i electoral: modifica les modalitats de les campanyes de les forces polítiques i dels candidats i candidates; 2) més en profunditat, més lentament, va generant nous espais d'intercomunicació, de debat i deliberació, de formació d'opinions, d'agregació de voluntats col·lectives.

Cal seguir de prop les experiències en curs, als Estats Units i a Europa. En les eleccions presidencials franceses de 2007, la presència a la web de la candidatura presidencial de Ségolène Royal, el 2007, tingué un caràcter especialment actiu i s'apropà a allò que podríem denominar una certa "intel·ligència políti-

ca col·lectiva". La candidata socialista féu de la "democràcia participativa" un dels temes de campanya, i a través del seu portal s'establí una interacció regular amb els internautes. Els "wikis", les llistes de correus, els blocs i els fòrums van possibilitar el debat i el reclutament d'activistes. En conjunt, l'experiència fou prometedora malgrat un balanç clarobscur, amb certes improvisacions potser inevitables (la iniciativa d'un "llibre col·lectiu" no acabà de quallar i produí uns textos en general poc digeribles). En tot cas, la campanya mostrà que la xarxa pot esdevenir una eina organitzativa eficaç i que la comunicació interactiva pot implicar no sols un instrument de l'activisme (com l'experiència dels nous moviments mostra a bastament) sinó també un instrument democràtic de relació entre els subjectes polítics (candidats, partits) i la ciutadania, en una influència de doble direcció.

Quines conseqüències socials, culturals i polítiques tindrà aquesta revolució comunicacional en curs? Com afectarà el funcionament i la concepció dels diferents subjectes polítics, en primer lloc els partits? Com s'establiran les correlacions de poder comunicacional i polític en un món de comunicació horitzontal interactiva? Com s'adequaran les grans corporacions de poder econòmic i comunicacional per tal de mantenir el seu domini en un espai modificat pel desenvolupament de les xarxes? És aviat encara per saber com aquesta revolució de la comunicació, en ple desenvolupament, influirà en el funcionament de les nostres societats polítiques. Una cosa, almenys, és clara: és en el terreny de la política en xarxa, la *net-worked politics*, on es plantejen ara les qüestions més interessants, les que potser demà seran decisives. Un avançament de la seva operativitat es produí a les eleccions espanyoles de març de 2004, amb una extraordinària mobilització emotiva de la societat com a resultat de l'impacte dels atemptats terroristes de l'11 de setembre de 2001, la percepció de les mentides governamentals i la creació d'un circuit d'intercomunicació espontània de base.

→ *Crowdsourcing*, → **Programari lliure.**

Networked Politics, a: <<http://networked-politics.info>>.

Política i coneixement

El socialisme és, entre altres coses, una gran màquina de cometre errors. Tant de bo fóssim més savis i més hàbils; tinguéssim més memòria, acumuléssim més experiència, sapiguéssim més coses i les féssim millor.

Un element d'optimisme, en aquest sentit, és que probablement ens trobem en un tombant històricament significatiu pel que fa a la difusió multitudinària de coneixements. És la xarxa, bàsicament, la que ha introduït un canvi extraordinari vers la difusió massiva de coneixements, fomentant formes de connexió descentralitzada que traspasa fronteres nacionals i culturals i produeix mestissatges inèdits.

En un sentit contrari, la societat de mercat produeix fenòmens d'irracionalisme (un mensyspreu per l'evidència dels fets, per l'opinió informada) i de valoració dels tòpics antiintel·lectuals ("saber massa no porta enlloc i pot ser perillós").³³

En tot cas, som en un moment que obre una nova època en què els ciutadans, els membres dels moviments socials, dels partits, dels sindicats, poden produir i compartir coneixement en un grau i una escala que mai s'havien conegut. Cal entrar a fons en aquesta nova etapa, que permet desenvolupar nous instruments i continguts d'anàlisi, comunicació, recerca, debat.

Entrar-hi implica no sols guanyar força, establir sinergies, generar intel·ligència col·lectiva: significa també evolucionar d'una cultura de delegació i de reivindicació (que ha comportat una lògica jerarquitzadora) a una altra de deliberació i participació (que pot dur a noves formes de relació i d'agregació horitzontals, en xarxa).

33. El 2006, una enquesta del *National Geographic Magazine*, als Estats Units, indicava que la meitat dels joves de 18-24 anys no creien que fos important conèixer la localització geogràfica de les notícies. Només el 23% sabien localitzar Iraq, Iran, Israel o l'Aràbia Saudita en un mapa (Patricia Cowen, "Americans lose their thirst for knowledge", *New York Times*, 14/2/2008).

Es tracta d'un procés que ha de fer el seu camí i que topará amb obstacles (risc de col·lapse dels fluxos interactius, dispersió i manca de continuïtat, dificultats de confluència en moviments amplis d'opinió pública, repetició d'antics vicis d'autoritarisme i manipulació en els nous moviments socials, actituds excloents en la frontera moviments-partits, etc.). Nogensmenys, el camí vers una nova època en les relacions entre política i coneixement ha començat i els canvis que es produeixen són bastant impressionants.

Precarietat.....

Quan es parla de treball, avui, hi ha dues expressions que apareixen reiterativament i en primer terme: precarietat i flexibilitat. La tendència dominant, en el camp de l'esquerra, ha estat la de combatre aquestes dues realitats: reclamar la introducció a escala general del contracte de treball a temps complet i indefinit, i oposar-se a la flexibilitat, assimilada a la desregulació del mercat del treball.

Precarietat i flexibilitat no han de ser vistes ni com dues condicions fatals i ineluctables, ni com dues situacions gratuïtament imposades al món del treball. Per tal de fer front amb eficàcia als aspectes negatius d'aquestes dues condicions del món del treball d'avui cal comprendre que aquestes són el resultat d'una sèrie de transformacions de l'economia, del desenvolupament de noves tecnologies, de la verificació de canvis profunds. La revolució postfordista ha estat una autèntica mutació en molts camps: ha canviat les formes de produir, de viure, de comunicar-se; ha diversificat el món del treball i l'ha fet més ampli i més heterogeni; ha qüestionat les cultures i les narratives dels treballadors.

Avui, proliferen noves formes contractuals, s'incrementa el treball temporal, el treball a temps parcial, els autònoms dependents, les empreses de treball temporal ja formen part del nostre paisatge habitual, etc. Tanmateix, no hauríem de posar-ho tot en el mateix sac. La primera pregunta que ens hem de fer és quan aquestes condicions contractuals menys "segures" són voluntàries

i quan acceptades de manera resignada. En el cas del treball temporal, una gran majoria dels seus afectats el suporten com una inestabilitat indesitjada. El treball a temps parcial, en canvi, és una realitat més ambivalent: cal distingir aquells professionals que el trien lliurement dels treballadors d'aquells sectors productius, normalment amb salaris baixos, que el pateixen com una norma imposada unilateralment pel contractador.

En aquest context de canvis profunds i ràpids, sovint es creen imatges noves, que no sempre són espontànies i innocents. En concret, pel que fa al fenomen de la precarietat, es tendeix a presentar-lo com un fenomen no sols ineluctable, sinó fonamentalment "generacional".

"Génération précaire", "Generation Debt", "generazione milleuro", "generació precària", "generació flexible": a molts països europeus el gèrmens de moviment que plantegen el combat contra la precarietat tendeixen també a adoptar el terme "generació" per caracteritzar la condició dels col·lectius que es pretén conscienciar, mobilitzar i organitzar. Àdhuc l'expressió "milleurista" ha pres, en la percepció de la gent, una clara connotació juvenil. Amb aquesta identificació generacional es pretén subratllar el fet evident que són sobretot els joves els que pateixen les conseqüències del sistema postfordista. Però a la vegada s'introdueix la falsa idea que la precarietat és un problema únicament dels joves.

En realitat, el procés de precarització afecta un conjunt molt ampli i diversificat del món del treball. En aquest ampli i divers conjunt d'assalariats en condicions d'intermitència, apareix un nucli creixent, integrat fonamentalment per gent jove formada en les tecnologies digitals, que alguns proposen denominar *web class*. Aquest terme ens sembla més interessant que les diferents etiquetes "generacionals" que es difonen (a vegades, creiem, de manera no innocent). Hi ha en efecte en l'expressió unes suggestions de futur, de potencial d'organització, d'autoidentificació, de possibilitat de construcció d'una subjectivitat social i política més persistent: el desenvolupament d'una *web class* com una nova categoria social, que pren consciència d'ella mateixa; i també com a agregació i cooperació en xarxa d'intel·ligències, coneixements, projectes, voluntats.

La precarietat afecta la classe obrera i les classes mitjanes. La ideologia neoliberal, en la seva versió més fonamentalista, ha sostingut una visió del futur en el què el treball serà cada vegada més escàs i precari. D'aquesta manera es justifica la cursa dels grans grups empresarials per desprendre's de l'ocupació fixa en nom de les millores tecnològiques i de la productivitat. "El treball es mor", diuen les grans empreses cada vegada que suprimeixen uns milers de llocs de treball. El que no diuen és que simultàniament es creen uns milers de nous llocs de treball precari en empreses filials o subcontractades, privats de capacitat d'influència sindical o separats del conveni del sector.

La qüestió, aleshores, és que els que treballen per necessitat o per elecció de manera discontinua, o de manera autònoma, no han de ser discriminats en els seus drets i garanties socials i assistencials. Els drets socials, la protecció de la salut, el dret a tenir fills, el dret a una vellesa digna, han de ser garantits a tots els treballadors i treballadores, no únicament als que disposen de contracte de treball a temps indefinit.

En aquest sentit, darrerament l'esquerra tendeix a fer seva la idea de flexiseguretat. Assumint que la flexibilitat és una característica inevitable de la nova economia, l'objectiu ja no ha de ser combatre la flexibilitat en ella mateixa, sinó trencar l'equació que identifica flexibilitat i precarietat. La idea és fer compatibles la flexibilitat productiva amb la seguretat que han conquerit les classes treballadores al llarg del darrer segle. Flexibilitat amb drets laborals plens, aquest és el repte que l'actual economia informacional i els seus mercats de treball ens posen al davant a les forces progressistes i al socialisme a l'inici del segle XXI.

→ Coalicions postfordistes, → Fordisme i postfordisme, → Salaris, → Treball, → Mutacions del treball, → Terciarització i dualització, → Sindicats.

Avalot-UGT. "Treballem per ser pobres", Informe sobre la precarietat salarial del jovent català, a: <www.avalot.cat/arxiu/upload/dnoticia_txt_74_1.pdf>.

ANTONIO SANTOS ORTEGA. "«Generación flexible»: Vivencias de flexibilidad de los jóvenes parados", *Cuadernos de Relaciones Laborales*, 24, Madrid, Universidad Complutense, 2006.

Frans BECKER i René CUPERUS. *Palabras que cuentan: precariado*. Foreign Policy, juny-juliol 2007.

Privatització del poder.....

El poble mereix ser introduït en la confiança.

MARC BLOCH

Amb el terme de "privatització del poder" ens referim a dos fenòmens potents de la nostra època, aparentment contradictoris però que, en realitat, es complementen i es retroalimenten.

D'una banda, ens referim al fenomen característic de la societat mediàtica a través del qual, com ha escrit Daniel Innerarity, es verifica "la transparència de la intimitat dels governants, les celebracions de la família i de la llar, la irrupció de l'esfera religiosa en l'espai comú, la presència pública de la identitat sexual", com a modificació de "l'esquema d'articulació entre el públic i el privat" i "extroversió d'allò personal en els escenaris públics". Creiem que aquest fenomen respon, a la vegada, a la necessitat de donar "emoció" a les ofertes polítiques en societats on la densitat ideològica i les identitats polítiques s'afebleixen, i també d'adaptar-se i treure benefici de les enormes pressions dels grans mitjans de comunicació, especialment els audiovisuals, que demanen entreteniment, emocions i espectacle, també en el camp de la política (→ comunicació i manipulació). L'hipermediàtic Sarkozy és, de moment, l'exemple europeu més reeixit d'aquest fenomen d'"extroversió" del privat en l'esfera política: les seves vicissituds personals constitueixen una part substantiva de la seva comunicació amb l'electorat.

En segon lloc, quan parlem de "privatització del poder" ens referim a un fenomen de signe aparentment contrari: el poder de decisió tendeix a concentrar-se en poques mans i en àrees opaques, a fer-se anònim, ocult i incontrollat. És una conseqüència, entre altres causes, de l'increment de la complexitat creixent en el camp de les decisions polítiques i econòmiques, i d'un quadre general de democràcies de feble intensitat i d'escassa implicació ciutadana. És un fenomen, no d'"extroversió" sinó d'"introversió" del poder.

En el camp econòmic, la financiarització i la desregulació de l'economia creen situacions de sofisticació i irracionalitat dels procediments que assoleix a ve-

gades desequilibris i forats quasi surrealistes en el poder de decisió i produeix escàndols que no poden ser ocultats.

“És una persona molt tímida, gens extrovertida” va declarar un dirigent de la banca francesa Société Générale descrivint un dels seus *traders*, Jérôme Kerviel, que especulant “en solitari”, aparentment al marge de tot control i de manera fraudulenta, posà en risc, a començaments de 2008, 50.000 milions d’euros de la banca i produí finalment unes pèrdues de “només” 4.900 milions d’euros. El cas tenia precedents: el 1995, per exemple, un sol *broker*, Nick Leeson que treballava per la Banca Barings en el mercat de futurs de Singapur provocà unes pèrdues de 850 milions de lliures (1.100 milions d’euros), equivalents quasi a la totalitat d’actius del banc (i després fugí a Borneo). Els casos de Leeson i Kerviel no són els únics sinó els que, de moment, han batut el rècord.

Els advocats defensors de Kerviel afirmaren que “era la Banca la que aixecava cortines de fum per cobrir les seves pèrdues” acusant el seu *broker*. Però sigui quina sigui la veritable causa de l’escàndol (que probablement no coneixerem mai) allò que impressiona és l’extraordinària “introversió” i concentració del poder de decisió que s’està produint en el món financer. Un antic directiu del Crédit Lyonnais, Jean Peyrelevade, diu que al món hi ha uns tres-cents milions d’accionistes (la meitat nord-americans) que capitalitzen el seu diner a través d’uns milers de gestors d’actius, que imposen els seus criteris als dirigents de milers d’empreses que cotitzen en borsa.

En el camp de la política creix també aquest enorme desequilibri a favor del poder privat, minoritari i opac. A molts països, els grups reduïts d’“experts” cooptats pels caps de govern tendeixen a interferir i a imposar-se a l’acció ministerial, sense que hagin de rendir comptes a ningú més que a qui els nomena. Un cas notable fou la pràctica de govern del *New Labour* de Tony Blair: una centralització extrema i bastant opaca de les decisions, amb equips reduïts imposant-se sobre el propi govern, sense cap transparència (Peter Mandelson, un dels principals consellers de Blair era definit pels laboristes com “una persona capaç de fer-se invisible a plena llum del dia”). Clare Short, ministre laborista que dimití arran de l’ocupació de l’Iraq definí així aquesta

situació: “A vegades els anomeno «la gent que viu en l’obscuritat». Tot el que fan és d’amagat. Tot el que fem nosaltres és a la llum pública. Ells viuen en l’obscuritat”.

Una altra via de privatització de la política deriva de la tendència general, en les darreres dècades, a passar moltes activitats tradicionalment públiques (serveis postals, seguretat, presons, etc.) a empreses privades. Àdhuc les forces armades tendeixen a privatitzar-se: a l’Iraq, els cossos armats de companyies privades (Blackwater i altres) són integrats per desenes de milers d’homes.³⁴

Tot això explica la força creixent exercida pel *lobbying* empresarial. Robert Reich, exministre de Treball amb Clinton, diu que, als Estats Units, la raó d’aquest segrestament del poder en mans privades és que els assalariats i els ciutadans han perdut la seva força en profit dels accionistes i els consumidors, i que això ha tingut uns efectes tòxics per a la democràcia. Aquesta, diu Reich, “flaqueja en gran part perquè les grans empreses dediquen cada vegada més diners a les tasques de pressió, relacions polítiques i fins i tot suborns per tractar d’aconseguir l’aprovació de lleis que els ofereixin avantatges sobre els competidors. El resultat és una baralla per conquerir influència política, que està ofegant les veus dels ciutadans corrents”.

“Extroversió” i “introversió” del poder privat sobre la cosa pública són dues cares d’un mateix problema: el de la privatització del poder de les nostres societats en poques mans i de la necessitat creixent de “democratitzar la democràcia” si s’hi vol fer front.

→ Autoritarisme, → Ciutadania, → Crisi democràtica.

ROBERT REICH. *Supercapitalism: the transformation of business, democracy and everyday life*. Alfred A. Knopf, 2007.

34. Naomi Klein arriba a dir que la proporció entre combatents privats i soldats regulars era d’1 a 100 en la primera guerra del Golf, d’1 a 10 en els primers temps de la guerra d’Iraq, i d’1 a 9 el 2007 (*The Shock Doctrine*, Londres, Penguin, 2007).

Programari lliure

El programari lliure (en anglès *free software*) és el programari que pot ser utilitzat, copiat, estudiat, modificat i redistribuït lliurement. (El programari és el conjunt de programes i instruccions que regeixen el maquinari, és a dir el conjunt de les parts físiques de l'ordinador.)

Quan Richard Stallman anuncià, el 1983, el primer projecte per crear un sistema operatiu lliure (el sistema GNU) va dir que pretenia "tornar a l'esperit cooperatiu que prevalia en la comunitat informàtica dels primers temps". D'ençà d'aleshores, el moviment s'ha desenvolupat àmpliament, s'han trencat les barreres entre productors i consumidors (també en camp de la comunicació i la informació) i prefigurant formes de cooperació interactiva i de producció d'intel·ligència col·lectiva, que constitueixen una de les línies d'inspiració més fecundes per a l'innovació de l'esquerra.

→ *Crowdsourcing*, → Política en xarxa, → Política i coneixement.

Jordi MAS i HERNÁNDEZ. *Programari lliure: tècnicament viable, econòmicament sostenible i socialment just*. Escola d'Administració Pública de Catalunya, Generalitat de Catalunya 2006, <<http://www.softcatala.org/~jmas/swl/index-ca.html>>.

Progrés

El món camina poc, però camina.

JOAN SALVAT-PAPASSET

A començament del segle xx, a Europa, la creença en la idea de progrés era àmpliament compartida. La visió de futur que tenien escriptors, artistes o polítics era majoritàriament molt optimista. La burgesia (la que va viure realment una "belle époque") mostrava la seva confiança en el progrés constant del comerç, la tècnica, la ciència, la cultura. Els treballadors, que no vivien cap bella època, confiaven en la seva força creixent, en l'èxit de les seves lluites: tenien fe en el pervindre, en "el sol de l'avenir".

Vingué després un segle de guerres i totalitarismes (l'“edat dels extrems”, en expressió de Hobsbawm), amb una seqüència d'esdeveniments tan terrible, que la pròpia noció de progrés ha estat qüestionada, com si fos una cosa del passat, un període relativament breu de la història europea, de la Il·lustració a l'Holocaust i el Gulag.

Avui, a inicis del segle XXI, tenim dificultats a l'hora d'utilitzar el terme de progrés: les posicions que dominen a Europa són d'escepticisme. Sembla com si com més una societat ha progressat (més ha generat oportunitats, drets, llibertats o garanties) més complicada es fa la noció de progrés, més incert és definir què és i què no és progrés, com es qualifica, com es mesura el progrés. D'altra banda, el creixement de la riquesa, del PIB, del consum, ha introduït en les nostres societats nous problemes i nous dilemes.

Això fa que alguns afirmen que cal abandonar la pròpia noció de progrés. Tanmateix, fer això seria tant com oblidar els altres, la majoria de gent pobre, humiliada, oprimida, que encara que no es faci gaires il·lusions sobre el futur, té del progrés una idea molt concreta —i hi creu, vol creure-hi, necessita creure-hi. Tots aquells que creuen que la pobresa extrema pot ser eradicada del planeta, que els Objectius del Mil·lenni es poden aconseguir i que, un cop aconseguits, ens podem posar noves fites per eradicar completament la fam, la mortalitat infantil, l'analfabetisme o l'atur massiu, estan mantenint l'esperança en el progrés. Un progrés social que la humanitat té dret a esperar. D'altra banda, qüestionar la noció de progrés és també perdre la perspectiva pel que fa a la pròpia condició: àdhuc els que la neguen es negarien a posar-se a les mans d'un dentista del segle XIX.

Resta, però, la incertesa sobre la noció de progrés general, que ens impedeix la confiança pròpia d'un passat que avui considerem ingenu. És una incertesa que deriva del fet que avui sabem que una idea de progrés no pot ser establerta sobre la confiança en una pauta lineal i unívoca i aquesta noció ha de ser pensada en una diversitat de dimensions que, a més, poden entrar en contradicció entre elles.

La conclusió és, ens sembla, doble: 1) a la noció de progrés cal sumar-hi sempre la necessitat d'informació i debat lliures, plurals i pluridimensionals, per resoldre democràticament el conflicte inevitable que sorgeix quan es valoren només els costos i beneficis d'un progrés en una sola dimensió; i 2) una idea lineal i incrementalista de progrés s'ha d'aplicar al creixement dels drets i de la igualtat, per tal que els homes i les dones d'arreu del món puguin assolir les condicions per debatre i decidir democràticament sobre el progrés que volen. No hem de ser intransigents sobre què és o què no és progrés; ho hem de ser enfront de tot allò que nega o impedeix el dret col·lectiu per a deliberar i decidir-ho en llibertat.

→Esperances i previsions, →Impossibilismes, →Realisme, →Utopies.

Realisme

És per realisme i en nom del realisme que critiquem la insuportable lleugeresa de la modernització adaptativa de sectors de l'esquerra i el centreesquerra que, en les dues darreres dècades, han sucumbit resignadament a la colonització narrativa del neoliberalisme. No acceptem les temptatives efímeres d'adaptar-se als vents mediàticament dominats, de fer retocs de façana, de posar-se en mans dels maquilladors, dels publicistes o dels *spin doctors*. No acceptem que el paper de l'esquerra de govern hagi de ser el de fer d'hospital que cura en la mesura del possible els excessos del darwinisme social, de la crueltat social del capitalisme desregulat.

És també per realisme i en nom del realisme que no acceptem les actituds dels qui es refugien en la pretesa puresa de la denúncia i la contestació, refusant tota idea de programa o de mediació, com si l'expressió del seu descontentament fos suficient per fer que les coses canviïn.

No pretenem situar-nos ni més a l'esquerra ni més a la dreta dels uns o dels altres. Simplement ens neguem a adaptar-nos resignadament, a l'*statu quo*, o

a refugiar-nos en l'autosatisfacció benpensant de la denúncia o la protesta. Refusem el primitivisme de l'agitació i de la utopia sense projecte i la inconsistència escèptica o interessada de la gestió sense canvi.

El realisme ens porta a mirar la història i a constatar que el futur de la societat humana, en molts aspectes, pot ser millor que el passat. I aquest mateix realisme ens obliga a constatar, també, que per molt millor que siguin les nostres societats possibles, la il·lusió d'una "societat definitivament justa", un món completament reconciliat amb els seus ideals, no és més que això: una il·lusió a desterrar. El realisme ens permet creure en un "futur millor" i al mateix temps saber que tots els futurs són i seran "imperfectes", tal i com ho és el nostre present.

→Esperances i previsions, →Impossibilismes, →Progrés, →Utopies.

Recuperacions.....

Comparteixo el sentiment de la increïble fragilitat de les institucions democràtiques. La simbòlica democràtica és feble, la seva capacitat de mobilització és fràgil. El poder és actualment un lloc buit en l'àmbit simbòlic: només cal veure aquesta mena d'exili interior en què es manté la classe política. Més que de denúncia, allò de què tenim necessitat és de resimbolització.

PAUL RICŒUR

Proposem tornar a mirar el passat com una font de força. No ho fem per nostàlgia o per propiciar una mena de *remake* sense sentit, sinó perquè creiem que és un element d'impuls necessari per elaborar noves propostes i obrir noves vies de futur.

Aquesta presència del passat, de la memòria d'una llarga història de lluita i esperança, d'encerts i d'errors, no ha d'embalsamar una tradició en fórmules preestablertes, aparents certituds, retòrica buida. La mirada enrere té una dimensió de recuperació moral, per tots aquells que volen recuperar la dignitat

de la política, la qualitat de les polítiques de projecte i de sentit, de les polítiques construïdes en equip, amb amistat.

Aquesta recuperació és necessària si es vol respondre a l'àmplia demanda de noves formes de fer política, contra les envellides formes actuals (l'allunyament dels falsos professionalismes, l'estrabisme del dia, les actuacions inercials i sense idees, la corrupció en les seves diverses i lúgubres facetes, l'avorriment repetitiu, les rivalitats dels egos).

Cal admetre la idea, que ens volen encolomar, segons la qual per actuar eficaçment en política ens hem d'adaptar a l'individualisme més fred? És ingènua o estèril una apelació a la "bondat" i a l'"amistat" en política?

"En una època en què hi ha una certa tendència a confondre la bondat amb l'estupidesa" ha escrit Joan Manuel Serrat, "no seria exagerat assegurar que la maldat, en el fons, és un signe clar de manca d'intel·ligència", i ha afegit: "Paral·lelament, crec que la intel·ligència porta inexorablement a la bondat o, millor, ens apropa a aquelles conductes que podríem qualificar com socialment bones. De la mateixa manera que el coneixement alimenta la qualitat de l'exercici de la intel·ligència, ambdós, coneixement i intel·ligència, són els nutrients bàsics d'allò que entenem per bondat". Serrat expressa així un sentit comú de l'esquerra.

Si es vol, és l'instint comú de l'esquerra de base, tan arrelada en la memòria, en el fons tan viva. L'esquerra de base, que va a votar o que s'absté, però que sap distingir les coses. Gent que mira pels seus interessos, que somnia menys que en el passat, però que sap de què va la pel·lícula millor que els protagonistes que surten a la pantalla, perquè sap què s'ha de fer i com s'ha de fer. Gent que sap que entre l'"anar a la teva" i a actuar pensant en els altres no hi ha només una diferència de detall.

Reformes globals.....

El problema no és la globalització
sinó la manera com és gestionada.

La demanda de reformes és evident.
Crec que la globalització pot ser reformada
per a fer realitat les seves bones potencialitats,
i crec que les institucions econòmiques
poden ser reformades per garantir-ho.

JOSEPH E. STIGLITZ

És imprescindible posar sobre la taula un programa de reformes globals, si volem que la globalització passi de la seva fase actual (neoliberal, si es vol dir així), a una nova fase, caracteritzada per unes regles del joc justes i equitatives per a tothom. El socialisme democràtic, com a moviment global, ha d'intentar posar sobre la taula un "consens alternatiu" a l'avui ja periclitat "consens de Washington". Cal un programa al voltant del qual es pugui generar una coalició de les forces progressistes i reformistes de tots els continents. I el socialisme europeu, en l'articulació d'aquest consens alternatiu, hauria de ser capaç d'exercir un clar paper de colideratge.

Un esquema de programa pot ser el següent:

1. Cal regular els mercats financers per evitar que la lliure circulació de capitals sense restriccions acabi per convertir-se en un motor fatal de crisis financeres sistèmiques, que encara que comencin en un punt perifèric de la xarxa financera global que conformen les borses del planeta, interconnectades vint-i-quatre hores, acaben per propagar-se pels mercats financers de tot el planeta. Al dia d'avui encara no s'han instituït els mecanismes que garanteixin que crisis d'aquesta naturalesa no es vagin repetint.

2. Cal abordar de manera valenta el problema del deute extern dels països més pobres, que moltes vegades té origen en préstecs concedits a règims il·legítics, o concedits en condicions diferents (tipus d'interès baixos i preus de les exportacions alts) a les condicions en les quals ha calgut, després, retornar els préstecs (tipus d'interès alts i preus de les exportacions baixos). El deute es converteix, en molts casos, en una bola creixent de nou deute, que serveix per pagar el deute anterior i impedeix que els països pobres puguin fer les mínimes polítiques necessàries per a sortir de la trampa de la pobresa.

3. És necessari posar en el punt de mira els paradisos fiscals, íntimament connectats a la inestabilitat i a la dinàmica especulativa del sistema financer mundial, a banda de ser un refugi de l'evasió fiscal global i exercir una funció de blanqueig del diner procedent dels tràfics il·legals (armes, drogues o persones) i de l'economia criminal.

4. Cal organitzar un sistema comercial global més just. En primer lloc, reduint les barreres (en forma d'aranzels i de subsidis, molt especialment agrícoles) que impedeixen als països del sud aprofitar tot el potencial que el comerç mundial té pel seu creixement econòmic i per al seu desenvolupament social.

5. Cal que la regulació de la propietat intel·lectual i el sistema de patents respongui no sols als interessos econòmics de les grans transnacionals, sinó que tingui en compte els legítims drets de les poblacions pobres. El cas de les patents dels medicaments, que en els darrers anys ha enfrontat de manera repetida algunes de les grans multinacionals farmacèutiques amb alguns governs (com Sud-àfrica, Brasil o l'Índia), és el més conegut. Cal també que el sistema de regulació de patents serveixi al progrés de la ciència i a la recerca en general. Encara que pugui semblar paradoxal, hi ha força casos en els quals aquest sistema, en comptes d'afavorir la recerca, la perjudiquen.

6. Cal establir mecanismes capaços de convertir el creixement econòmic en una millora de les condicions dels treballadors. No té sentit que en un moment en què la majoria de països del món tenen una taxa de creixement positiva, les condicions de vida d'una part important dels seus treballadors empitjorin, o en tot cas no millorin en absolut, tant al nord com al sud. Cal anar universalitzant els drets laborals bàsics (salari mínim i salari just, subsidi d'atur, jornada laboral raonable, eliminació del treball infantil, dret a la lliure contractació, dret a la lliure sindicació). El socialisme té en aquests drets una de les seves principals conquestes històriques. Amb el grau d'integració de l'economia mundial, aquests drets no es poden salvar en un sol país. L'esquerra del segle XXI cometria una dimissió imperdonable si no articulés una estratègia global per estendre aquestes conquestes a totes les societats del planeta.

7. Cal garantir les necessitats bàsiques de tots els ciutadans del planeta, la qual cosa significa eradicar la pobresa extrema. Els Objectius del Mil·lenni pretenen fer un pas en aquesta direcció. No és suportable que una economia global que té una capacitat de creació de riquesa com l'actual, amb una renda per càpita mitjana com la de Lituània, no sigui capaç de garantir el dret a la vida de centenars de milions de persones. Segons càlculs de Nacions Unides, garantir les quatre necessitats bàsiques (alimentació, aigua, salut i educació bàsiques) a tots els habitants del planeta costaria menys que el cèlebre 0'7% del PIB mundial. Podem admetre que la humanitat no està avui en condicions de redistribuir, a escala global, menys de l'1% de la riquesa que produeix cada any, amb la finalitat de garantir les necessitats més bàsiques a tots els seus membres?

8. Cal anar pensant, en conseqüència, en algunes formes de sistema fiscal mundial. Comencen a haver-hi interessants propostes a sobre la taula de possibles impostos mundials (per exemple, l'Informe Landau, redactat per encàrrec de l'Aliança Mundial contra la Pobresa, impulsada en el seu moment per Lula, Chirac, Rodríguez Zapatero, Lagos, Schröder i Kofi Annan). Les possibilitats, d'acord amb aquests i altres informes, són bastantes més de les que semblaria a primera vista: impostos sobre les transaccions financeres, sobre els transports internacionals, sobre les externalitats internacionals, un impost de societats mundial a pagar per part de les empreses transnacionals, que a base d'enginyeria financera aconseguen no pagar impost de societats enlloc, etc. Per què, si tots els fluxos econòmics es globalitzen, des dels mercats financers fins al comerç, no hauríem de pensar també en una possible hisenda global?

9. Totes aquestes reformes no es poden abordar sense institucions internacionals capaces de tirar-les endavant. Cal, en aquest sentit, l'impuls de tots els governs nacionals liderats per forces reformistes i progressistes. Aquestes institucions polítiques internacionals, encarregades de governar i regular la globalització econòmica, poden crear-se de nou o sorgir de la reforma i la democratzació de les institucions actuals (FMI, OMC, etc.). El més rellevant és prendre consciència que cal una profunda reforma del sistema internacional, pensat per al món bipolar sorgit de la guerra freda i que no respon, ni de bon tros, a les necessitats del món actual, que malda per passar d'una globalització neoliberal, eminentment injusta, a una globalització social, equitativa i al servei dels drets socials de tots els ciutadans del planeta.

Renda bàsica

En el socialisme no hauria d'estar permès ser pobre.

GEORGE BERNARD SHAW

La renda bàsica és presentada pels seus defensors com "un ingrés pagat per l'Estat a cada membre de ple dret de la societat o resident, àdhuc si no vol treballar de forma remunerada, sense prendre en consideració si és ric o pobre, altrament, independentment de quines puguin ser les altres possibles fonts de renda, i sense importar amb qui convisqui. És una correcció del capitalisme, en tractar d'assegurar un mínim de partida per aconseguir la igualtat d'oportunitats".

És una proposta que genera interessants discussions. Per exemple, sobre els seus efectes econòmics, sobre si suposa una amenaça o una millora per l'Estat del benestar, si fomentaria el parasitisme o, per contra, l'autoocupació i l'acompliment de tasques no remunerades però beneficioses a la societat, els seus efectes per a l'emancipació femenina, etc. Aquests debats segueixen oberts.

Si la idea de la Renda bàsica (RB) genera simultàniament reaccions d'entusiasme i de prevenció és a causa de la seva simplicitat i de la seva gosadia: es tracta de pagar una renda, en principi suficient per sobreviure, a tots els ciutadans d'un estat pel sol fet de ser-ho. Es tracta, doncs, d'una renda universal (tothom hi té dret) i incondicional (no sotmesa a cap condició, més enllà de la ciutadania). Evidentment, una proposta així genera moltes preguntes: és just pagar a tothom el mateix? Es pot pagar una cosa així? Com afectaria el mercat de treball?

Els partidaris de la RB posen a sobre la taula diversos arguments. En primer lloc, es tracta de convertir la supervivència material en un dret, amb totes les conseqüències. Avui, els Estats del benestar garanteixen el dret al treball i, per aquells que no poden treballar, garanteixen subsidis i pensions. Tanmateix, per a la majoria de persones la supervivència material depèn de la seva participació en el mercat del treball. La RB pretén fer un pas més per aconseguir la completa desmercantilització del dret a la supervivència econòmica.

Si en la tradició marxista s'acusava les llibertats de l'Estat liberal de ser meres llibertats formals perquè no garantien l'existència material, si pel socialisme del segle XIX i XX la llibertat real passava per garantir una mínima seguretat econòmica a totes les persones, la idea de la RB pretén —per dir-ho amb paraules d'un dels seus principals promotors, Philippe van Parijs, garantir “la llibertat real per a tothom”. També des del republicanisme cívic aquesta proposta està trobant suport, com a manera de garantir la idea republicana de la llibertat entesa com a “no-dominació”.

Un altre argument dels partidaris de la RB és que es tracta també d'una estratègia per eradicar la pobresa. Sempre que l'import de la RB se situï, almenys, sobre el llindar de la pobresa relativa (que la UE situa en el 60% de la renda mediana d'un país), aquesta desapareix de manera automàtica i completa.

D'altra banda, la legitimació de la RB com un dret de ciutadania serveix per resoldre una de les habituals resistències que suscita la proposta: per què s'ha de pagar la mateixa quantitat a tothom, rics i pobres, independentment de la seva renda? No és una mesura regressiva? Si la RB és un dret universal, el debat no té motiu de ser: l'educació o la salut són drets universals, i tots els ciutadans tenen dret a utilitzar-los independentment de la seva renda. Dir que els més rics no han de cobrar la renda bàsica seria el mateix que dir que no tenen dret a dur els fills a l'escola pública. D'altra banda, el fet que la RB seria una paga universal, incondicionada i igual per a tothom comporta una considerable simplicitat administrativa. A diferència de molts altres programes de l'Estat del benestar, que requereixen controls de les més diverses menes i tràmits burocràtics de gran complexitat, la RB presumeix, en principi, del baixíssim cost administratiu de la seva implementació.

Un dels aspectes més interessants i rellevants de la discussió és la possibilitat d'articular de manera sistemàtica les polítiques de garantia de rendes i la política fiscal. Els partidaris de la RB han defensat que la implementació de la renda bàsica només és viable (financerament) i justa (socialment) si va acompanyada d'una reforma fiscal, que augmenti fortament la progressivitat dels tipus impositius reals. De fet, alguns dels partidaris de la RB la defensen per

3/ la seva capacitat per fer un pas endavant en la redistribució de la renda, en el si dels nostres Estats del benestar madurs. Avui, argumenten, hi ha poques polítiques en espècies que generin un impacte significatiu en la redistribució de la renda. L'única mesura que podria provocar avenços significatius en la correcció de les desigualtats és, precisament, una política de transferència com és la RB, sempre que s'implanti de la mà d'una reforma fiscal.

4/ El potencial redistributiu de la RB, per tant, no radicaria tant en la despesa que genera com en la progressivitat dels impostos amb els quals s'hauria de finançar. Intenten, així, posar de manifest la continuïtat entre la lògica de l'Estat del benestar i la filosofia de la RB. De fet, els Estats del benestar ja disposen de polítiques de garantia de rendes i l'únic que pretén la RB és que hi hagi una política de garantia de rendes més ambiciosa i més universal. A més, la RB evitaria la "trampa de la pobresa" que, sovint, arrossegueu algunes de les prestacions monetàries de què disposen avui els nostres sistemes de benestar, com les rendes mínimes d'inserció: uns subsidis que, pel fet d'estar condicionats a no ingressar cap altra renda (cosa que no passa amb la RB), acaben generant dependència de les polítiques assistencials i poden perpetuar les situacions de pobresa en comptes de contribuir a resoldre-les.

Per totes aquestes raons, els seus partidaris argumenten que la RB és una mesura que serveix no tant per "reformar" l'Estat del benestar, sinó que, molt més que això, serveix per "reforçar-lo". Si la idea bàsica del *Welfare* era "garantir la seguretat des del bressol fins a la tomba" (Beveridge), aleshores, argüeixen, la RB seria la millor manera d'aconseguir aquest objectiu.

5/ Probablement, la RB sigui alhora una mesura que està en sintonia amb algunes de les intuïcions bàsiques en les quals s'han sostingut els Estats del benestar al llarg del segle xx, i al mateix temps suposi una certa ruptura cultural amb altres pressupòsits d'aquest model social. Sens dubte, l'Estat del benestar clàssic ha funcionat sota el guiatge d'una societat basada en la cultura del treball i que pressuposava, per al seu bon funcionament, la plena ocupació. La RB respondria, en canvi, a un paradigma d'Estat del benestar "postproductivista", que no fa de la participació en el mercat de treball el centre de tot el sistema de seguretat social.

4 D'altra banda, en una societat en procés d'individualització, les polítiques públiques cada vegada poden ser menys "vestits a mida" per als diferents grups socials, perquè cada vegada són més difícils d'identificar com a grups homogenis. Com expliquen alguns (Offe, Habermas), la individualització en els processos vitals, la major especificació de les necessitats i dels models de vida, genera dialècticament l'efecte contrari en les polítiques públiques: per tal de ser eficaces, les obliga a ser cada vegada més universalistes, més generals, més inespecífiques.

5 La perspectiva d'un "Welfare postproductivista" porta a considerar una de les dimensions més delicades de la RB: el seu impacte en el mercat de treball. La RB corre el risc de desincentivar de manera massiva la participació de la gent al mercat de treball? Pot fer que es desplomi la taxa d'activitat de la societat que la implantí? Els partidaris de la RB responen, d'entrada, dient que el treball és un dret i no un deure. A més, consideren que el treball és moltes més coses, a part d'una font de rendes: és també un mecanisme de socialització, una activitat que proporciona sentit, una vocació, una necessitat inherent de l'*homo faber*, etc. Per això, creuen, la RB no eliminaria la disposició de la gent a treballar, en la mesura que el treball resol moltes necessitats —més enllà de la necessitat d'uns ingressos— que la RB no pot proporcionar.

Els estudis disponibles assenyalen que són dos els canvis més significatius que la RB podria induir en els mercats de treball: 1) podria "empoderar" els treballadors avui precaris, reforçant la seva capacitat de negociació sobre les seves condicions laborals. Si l'oferta de treball (l'assalariat) disposa d'una RB, no es veu obligat a acceptar aquells treballs el grau de precarietat dels quals els converteix en una alternativa menys atractiva que no treballar. Amb una RB, els treballs fins ara precaris no completament necessaris per al sistema productiu tendiran a desaparèixer, i els necessaris tendiran a reduir la seva precarietat. Així, la RB podria convertir-se en una màquina de suprimir treball precari o de convertir-lo en treball estable; 2) podria convertir en viables alguns treballs que, tot i tenir sentit des del punt de vista de la realització del treballador, no són rendibles des del punt de vista mercantil. En el camp contrari, els crítics de la RB sustenten el temor que la RB desincentivi el treball remunerat i faria caure la taxa d'activitat.

indexar

Rikketz

Queda, en darrer lloc, la qüestió de si els nostres sistemes fiscals tindrien capacitat per a finançar una RB. Aquest debat entronca amb la discussió sobre les estratègies possibles per implementar-la: progressivament, peça a peça, o de manera integral? El que sembla més factible és una estratègia progressiva. Un pas endavant cap a la RB seria substituir les actuals rendes mínimes d'inserció per rendes mínimes garantides (RMG), sotmeses a un test de rendes però sense cap altra condicionalitat. Augmentar les pensions no contributives al llindar de la pobresa, estendre-les a tots els pensionistes, inclosos els contributius i restar de la pensió contributiva que cobren aquests l'import corresponent a la RB seria, també, una manera de redefinir el sistema de pensions en la lògica de la RB, sense afectar els ingressos dels pensionistes ni les despeses de l'Estat.

Un altre pas ens portaria des de les RMG a l'impost negatiu sobre la renda; de fet, només requereix integrar el pagament de les RMG a l'IRPF. Un pas amb la seva complexitat tècnica, però no impossible d'imaginar. Un cop establert un impost negatiu sobre la renda, la diferència bàsica entre aquest model i la RB consisteix, bàsicament, en el fet que l'impost negatiu genera dret a uns ingressos mínims *ex post* (després de fer la declaració) mentre que la RB genera aquest dret *ex ante*. Com es pot veure, pel que fa al model de prestacions, probablement actualment estem més a prop de la RB del que pensem habitualment. Això no significa que aquestes reformes per avançar vers una veritable RB es puguin fer d'un dia per l'altre. Però moltes de les prestacions que avui ja estan plenament assumides i normalitzades tenen un cert aire de RB (per exemple, el polèmic "xec nadó" podria ser entès com una RB de 200 euros mensuals pel primer any de vida d'una persona).

Si normativament la RB sembla justa i raonable, si és compatible amb l'Estat del benestar, si el seu impacte en el mercat de treball és beneficiós, i si existeix una estratègia d'implementació progressiva, realista i prudent, aleshores l'aposta per aquesta mesura hauria de dependre només de la seva viabilitat financera. Tenen condicions financeres, els nostres Estats del benestar, per pagar una RB, universal, suficient (situada en el llindar de la pobresa) i incondicional? Avui, la resposta probablement sigui negativa. Tanmateix, es poden fer escenaris de futur: el debat sobre la RB acabarà centrant-se, probablement, en l'estudi dels escenaris de finançament a mig o llarg termini.

En cas d'implantar-se, la RB passaria a ser una de les bases d'un nou pacte social postproductivista, hereu del pacte social propi de l'Estat del benestar tradicional. Un futur pacte social d'aquesta naturalesa hauria de saber explicar quina és la relació entre els que treballen i els que no treballen, en el benentès que la RB assegura que aquells que treballen tinguin el mateix dret que els que no treballen a no fer-ho, i els que no treballen tenen dret només a una RB que els garanteixi la supervivència material. De fet, això planteja una variable rellevant respecte de la proposta original: l'import de la RB no hauria d'estar determinat exclusivament pel llindar de la pobresa, sinó també per l'evolució de la taxa d'activitat. Hi hauria d'haver una relació directament proporcional entre les dues magnituds: quan la taxa d'activitat augmenta, la RB pot augmentar; quan aquella disminueix, aquesta ha de disminuir. Creiem que només d'aquesta manera la RB podria ser viable, perquè només així podria corregir automàticament els seus efectes contraproductius sobre el mercat de treball: si la RB desincentiva en excés el treball remunerat i fa caure la taxa d'activitat, d'on procedirien els ingressos per finançar-la, quan una part molt rellevant dels ingressos de l'Estat provenen dels impostos sobre el treball? Per això, una RB hauria d'incorporar mecanismes automàtics correctors del seu potencial impacte sobre la taxa d'activitat.

Es tracta, en tot cas, d'un debat extraordinàriament interessant, al qual els intel·lectuals i els polítics de l'esquerra cal que parin molta atenció.

Basic Income Earth Network. <<http://www.etes.ucl.ac.be/BIEN/Index.html>>.

Red Renta Básica. <www.redrentabasica.org>.

R. PINILLA. *La Renta Básica de ciudadanía*. Barcelona, Icaria, 2004.

J. ARCARONS, À. BOSÓ, J. A. NOGUERA, D. RAVENTÓS. *Una proposta viable per a Catalunya*. Barcelona, Mediterrània, 2005.

Republicanisme i personalisme

Davant dels processos d'individualització i de crisi de la relació entre la política i la societat, ens cal una filosofia política republicana que mantingui el millor del liberalisme i ho incorpori en la matriu del socialisme. La noció

central del republicanisme, que és la concepció de la llibertat com a “no-dominació”, és, en efecte, una via per a aconseguir aquesta mútua fecundació. La idea de la llibertat com a “no-interferència”, característica del liberalisme, no ens serveix per construir una veritable comunitat democràtica: els mecanismes de mercat no generen interferències, però en canvi poden ser mecanismes de dominació que anul·lin tota llibertat real. La idea de la “no-dominació” és conscient que tant el mercat com l'Estat, quan no estan convenientment limitats, poden ser espais d'anul·lació de la llibertat. Per aquest motiu, dirà el republicanisme contemporani, ens cal un ordre social en el qual l'Estat tingui una capacitat suficient com per impedir que el mercat inhabiliti la llibertat teòrica de les persones. Això significa un Estat capaç d'intervenir en els mercats i de regular-los, perspectiva que s'adiu poc amb la idea liberal de la llibertat com a “no-interferència”. I, al mateix temps ens cal un ordre social en el qual l'Estat no tingui un pes tan gran que sigui ell mateix el que s'acabi convertint en un instrument de dominació i d'anul·lació de la llibertat.

Hem de construir una societat en la qual els individus “puguin triar lliurement la seva manera de viure”, però que al mateix temps ens faci sentir que pertanyem a una comunitat. Una societat que ens faci saber que és ella la que genera les condicions que ens permeten “triar la nostra manera de viure”. Per això, hem de fer-nos càrrec, tal i com reclama el republicanisme, del bé comú, de l'interès general, de la polis. Hem de construir una societat d'individus lliures, en la qual el sentit dels vincles socials —i de la justícia que els ha de regir— pesi tant com el sentit de la llibertat individual i de l'autonomia de les formes de vida. Una societat així no és estrictament una societat, sinó més aviat una “comunitat”. Uns individus així no són estrictament individus, sinó més aviat “ciutadans”. L'objectiu del socialisme ha de ser construir, des de la política, una “comunitat de ciutadans”.

Si mirem enrere ens adonarem que no estem lluny del personalisme comunitari de Mounier, que s'afirmà en confrontació amb l'individualisme del liberalisme i el col·lectivisme dels totalitarismes. Enfront de l'“individu” aïllat, Mounier proposà la “persona”; enfront del “col·lectiu” impersonal,

reclamà la "comunitat". L'individu és incompatible amb el col·lectiu —tot i que en el període d'entreguerres en el qual Mounier va desplegar la seva reflexió, individualisme (liberal) i col·lectivisme (ja sigui feixista, ja sigui estalinista) es retolimentaven com els enemics que es necessiten l'un a l'altre. Només la persona i la comunitat són compatibles entre si. L'individu és una persona que ha amputat la seva dimensió comunitària. El col·lectiu és una comunitat que ha anul·lat la llibertat i l'autonomia de les persones. La persona, en canvi, sap que la seva llibertat té com a vocació la comunió. I la comunitat sap que només pot ser fruit de la comunió voluntària de persones lliures.

Si fem aquesta referència no és per un caprici, sinó perquè el personalisme inspirà en bona part el pacte de postguerra entre la socialdemocràcia i la democràcia cristiana, que va fer possible el desenvolupament de l'Estat del benestar, de l'economia social de mercat i del procés de construcció europea. Si l'esquerra del segle XXI reconeix com a pròpies aquestes tres novetats, no és sobrer tenir presents les bases filosòfiques sobre les quals es van bastir i constatar-ne les continuïtats i discontinuïtats amb relació al projecte que volem construir.

En tot cas, ja sigui inspirat pel personalisme comunitari, ja sigui inspirant-se en el republicanisme cívic, el socialisme democràtic sempre ha tingut una clara consciència de la necessitat d'equilibrar la dimensió col·lectiva i la dimensió individual de la vida de les persones. És per això que el nostre socialisme és democràtic: perquè té un agut sentit de les llibertats individuals i el projecta en una concepció oberta, dinàmica, intercultural, contractual, d'una "comunitat de ciutadans". I és aquest equilibri el que ens permet parlar pròpiament "ciutadans": aquells que viuen en la "ciutat", com a persones amb drets, però les unes al costat de les altres.

Emmanuel MOUNIER. *Le Personnalisme*. PUF, "que sais-je?", 395, París, 2001.

Philip PETT. *Republicanism: Una teoría sobre la libertad y el gobierno*. Barcelona, Paidós, 1999.

Riquesa

Jo vaig haver d'entendre que no és racionalment justificable que la meua família tingui la quantitat de riquesa que té, i que l'única cosa honesta que es pot dir en defensa d'això és que ens agrada tenir diners i que l'actual sistema social ens permet conservar-los.

STEVEN ROCKEFELLER

"This is the richest year ever in human history", "Aquest és l'any més ric de la història humana", va dir Steve Forbes, cap executiu de *Forbes*, presentant a finals de 2007 la llista "Forbes 400" que estableix anualment la llista de "bilionaris" (en anglès el bilió son 1.000 milions). Amb relació a l'any anterior el nombre de "bilionaris" va augmentar en un 19%, fins arribar a prop d'un miler de persones. Segons *Forbes*, el nombre de superrics s'ha duplicat en els últims deu anys.

Aquells mateixos dies, Walter Veltroni, el líder del Partito Democratico italià (elegit en unes primàries que diuen que van mobilitzar tres milions i mig de persones), va afirmar, en l'acte de presentació de la seva candidatura: "no estic contra la riquesa sinó contra la pobresa."

S'hi pot estar d'acord si es té en compte que quan es volen guanyar eleccions i es vol governar no s'ha d'esverar ningú i, sobretot, no s'han de donar pretextos per a contraatacs demagògics de la dreta.

Ara nosaltres, potser ens podem permetre de dir, sense caure en la demagògia, que cal estar contra aspectes concrets de la riquesa del món actual (que sí que és demagògic en el sentit que emprava fa anys Fernández de Castro quan parlava de "la demagògia dels fets").

Per exemple: cal estar en contra del fet "demagògic" de la realitat que assenyalava Jacques Attali quan diu que, segons els seus comptes, "vuitanta-vuit famílies al món posseeixen l'equivalent del patrimoni del conjunt dels xinesos" (que són uns 1.300 milions de persones) o que als Estats Units dos homes —Bill Gates i Warren Buffett— tenen, entre ells dos, més diners que el 30% de la població, o que, segons la Reserva Federal, un 10% dels nord-americans pos-

seeix el 70% de la riquesa del país i que el 5% més ric posseeix més que tota la resta de la població.

Una de les raons d'aquesta situació l'explicà Buffet en una memorable entrevista a la cadena de televisió NBC: "Em jugo un milió de dòlars amb qualsevol que figuri a la llista «Forbes 400» i s'atreveixi, que el percentatge d'impostos que paga és menor que el que paga el seu recepcionista."

Una altra raó és la desigualtat creixent en les remuneracions. En el passat, un executiu podia guanyar 10 o 20 vegades més que el treballador amb el salari més baix. El 2004 el salt és de 431 a 1, i la diferència segueix augmentant.

Buffett, amb una fortuna que s'estima en uns 52.000 milions de dòlars, féu una enquesta informal entre els seus empleats per veure quan pagaven d'impostos i assegurances socials. Sortí una mitjana del 32,9%. En canvi ell paga molt menys, un 17,7%. A més, assegurà que no hi ha ningú a les seves empreses que pagui menys que ell. Aclarí que ell no evadeix i que segueix escrupolosament les lleis fiscals del seu país. "El problema és —comentà Buffett—, que el sistema fiscal s'ha inclinat a favor dels rics i s'ha allunyat de la classe mitjana en els darrers deu anys. És una situació dramàtica. No crec que hi hagi consciència d'aquesta situació, i s'hauria de discutir."

Un professor de Harvard, Howard Gardner, ha afirmat que "quan un jove gestor de fons d'inversió pot endur-se a casa una suma que recorda el PIB d'un país petit, alguna cosa no va bé. Quan un empresari pot acumular diners suficients per comprar un país, hi ha alguna cosa que va realment malament. És impossible negar que el fonamentalisme de mercat ha arribat massa lluny".

Gardner proposa (creiem que amb ironia i sense masses esperances) "dues maneres modestes i generoses per canviar aquesta situació". En primer lloc, "no s'hauria de permetre que una persona pugui endur-se a casa una quantitat més de cent vegades superior a allò que guanya un treballador mig del seu

país en un any". En segon lloc, proposa que, de la mateixa manera que es fixa un salari mínim, hi hagi també un patrimoni transmissible màxim (que ell proposa fixar, als EUA, en 200 milions de dòlars). "La resta —diu— hauria d'anar a causes humanitàries o al govern". Alguns consideren que aquesta relació de 100 a 1 que Gardner proposa en els emoluments és molt elevada, i recorden (també amb ironia tenyida de nostàlgia) que Henry Ford havia parlat, en el seu temps, d'una proporció de 40 a 1.

Tot això succeeix, com diu Warren Buffet, sense gaire "consciència de la situació", perquè el *mainstream* dels mitjans de comunicació no en parla, o fa l'elogi del "turboenriquiment": "Mai hi havia hagut tants americans fent-se rics tan de pressa. I mai havien gastat tant en luxe i consum", ha escrit l'economista Robert Frank, que parla d'un fenomen actual que anomena la "febre del luxe". Ha assenyalat quelcom que sembla evident: la intensitat d'aquesta "febre" varia enormement, i la seva intensitat la determina el nivell de desigualtat econòmica existent a cada país. En societats relativament igualitàries la cobdícia desfermada i l'obsessió per l'acumulació i el luxe són fenòmens relativament menors. Però com més s'amplia la distància entre els que tenen menys i els que tenen més, aquests darrers tendeixen a perdre tota mesura.

Cada any, la banca Merrill Lynch i la societat d'enginyeria informàtica Cap Gemini fan un cens dels milionaris en dòlars del món. Segons les seves dades han passat de 4,5 milions el 1996 a 8,5. el grup dels "ultra rics" (que tenen més de 30 milions de dòlars) augmentà un 10% entre el 2004 i el 2005, formant un grup mundial d'unes 85.400 persones.

Monique Pinçon-Charlot,³⁵ una sociòloga francesa que treballa des de fa dècades en l'estudi de l'alta burgesia francesa, diu irònicament que "avui la gran burgesia és potser l'única classe social en el sentit marxista del terme", que "comparteix unes condicions i uns llocs de vida, una sociabilitat comuna", és "extremadament activa, competitiva, conscient i exigent", té una elevada cons-

35. Michel PINÇON et Monique PINÇON-CHARLOT, *Les ghettos du gotha*, Paris, Le Seuil, 2007.

ciència de classe i practica la màxima "Pour vivre heureux, vivons cachés" ("Per viure feliços, visquem ocults").³⁶

→ Capitalisme, → Desigualtat, → Dreta i esquerra, → Pobresa.

All the money in the world: how the Forbes 400 make — and spend — their fortunes. Nova York, Albert A. Knopf, 2007.

Robert FRANK. *Richistan: A journey through the American wealth boom and the lives of the new rich.* Crown Publishers, 2007.

Salaris

La globalització exerceix una forta pressió sobre els salaris dels països desenvolupats. La crisi dels anys setanta i la fi de Bretton Woods i de l'ordre econòmic mundial de postguerra, van donar pas a una economia internacional amb plena llibertat pels moviments de capital i pel comerç internacional. Aquesta major llibertat de capitals i de comerç va introduir la pressió dels països amb salaris baixos en els mercats laborals de les economies desenvolupades i amb salaris més elevats.

Com explica Antón Costas: "El fort canvi tècnic que està tenint lloc en les dues últimes dècades se suma als efectes de la globalització. Encara que amb freqüència es confonen i es barregen, convé distingir aquests dos processos. Mentre que la globalització substitueix producció nacional per producció importada i afecta l'ocupació autòctona, especialment la part baixa de l'escala salarial, el canvi tècnic permet l'emigració de llocs de treball qualificats des dels països desenvolupats a països amb salaris baixos on existeixen segments de població laboral i tècnica d'alta qualificació, però amb baixos salaris relatius. L'efecte combinat de la globalització i del canvi tècnic és una pressió sobre els salaris dels treballadors, tant obrers industrials com treballadors dels serveis, dels països desenvolupats. Probablement aquesta és la causa més general de la tendència a la baixa de la participació dels salaris en les rendes nacionals, així com de les escasses millores dels salaris reals."

36. "Les riches veulent leur part du ghetto, entretien avec Monique Pinçon-Charlot et Michel Pinçon", *Regards*, 46, desembre, 2007.

La causa no és, per tant, ni la baixa productivitat ni la immigració, sinó “la major capacitat o flexibilitat de què han gaudit els propietaris del capital per apropiarse de les millores de productivitat, especialment de la productivitat dels treballadors qualificats dels països amb salaris baixos”. A aquesta causa cal afegir-hi la pèrdua de pes negociador dels sindicats, a conseqüència dels canvis produïts en el món del treball i de l’hegemonia de les polítiques neoliberals en les tres darreres dècades, les desregulacions, la financiarització de l’economia, etc.

Fins on avançarà aquesta tendència a la pèrdua de pes de les rendes salarials? Quines forces poden trencar-la i permetre que els salaris recuperin un equilibri adequat amb els beneficis de les empreses, similar al que es va produir en els anys seixanta i començaments dels setanta? Escriu Costas: “No hi ha res d’automàtic en el funcionament dels mercats que ens permeti pensar que tard o d’hora la globalització i el canvi tècnic acabaran beneficiant tothom per igual. Són processos amb moltes asimetries que, a més, concentren els guanys en la part alta dels ingressos, sense que existeixi res en la dinàmica del creixement i el progrés tècnic o econòmic que corregeixi aquesta asimetria de manera automàtica.”

El repte al qual s’enfronten els governs, els sindicats i els treballadors dels països desenvolupats en aquesta fase de globalització i canvi tècnic és convertir les millores de productivitat que porten aquests canvis en millores en els salaris reals i en la participació de les rendes salarials en la renda nacional. Aquest és, òbviament, l’objectiu prioritari dels sindicats i ha de ser-ho també per a les forces de l’esquerra política.

→ Globalització, → Mutacions del treball, → Països rics, països pobres, → Reformes globals, → Sindicats.

Antón COSTAS. “El misteri dels salaris”, *Evolució de l’economia catalana i espanyola*, Barcelona, 2007.

Sistemes econòmics

Els marxistes tenien raó almenys en una cosa: que les qüestions polítiques centrals són les que tenen a veure amb les relacions entre rics i pobres

RICHARD RORTY

El sistema econòmic capitalista, desregulat i abandonat a la seva pròpia lògica, genera desigualtats i mecanismes de dominació incompatibles amb els ideals del socialisme i de l'esquerra. La mirada crítica al capitalisme forma part del nostre ADN. De fet, la dicotomia entre esquerra i dreta parteix, originàriament, de la seva diferent manera de jutjar i de posicionar-se davant del sistema capitalista; al llarg dels dos darrers segles i mig, aquesta diferent aproximació ha estat una de les claus per distingir l'una de l'altra. Avui, en l'era de la globalització infraregulada, segueix sent una diferència del tot rellevant.

L'esquerra ha intentat donar resposta al capitalisme, al llarg del segle xx, per dues vies radicalment diferents. Una intentà la ruptura radical amb el capitalisme i la seva substitució per un sistema econòmic nou, sense propietat privada dels mitjans de producció i sense lliure mercat. L'altra resposta ha consistit a regular el capitalisme, impeding que monopolitzés la vida col·lectiva en el seu conjunt, que les seves lleis determinin de manera exclusiva el pacte social i que es convertís en l'únic mecanisme de distribució de la riquesa i de les capacitats, oportunitats i drets efectius dels ciutadans.

La història de l'esquerra del segle xx ha estat profundament marcada per aquesta divisió de respostes al capitalisme, malgrat que una voluntat coincident de respondre a les injustícies del capitalisme sigui una arrel comuna de les esquerres del segle passat i que, avui, en plena era del capitalisme global, segueix sent una arrel plena de sentit.

La relació entre esquerra i el capitalisme s'ha modificat notablement al llarg del darrer segle. Quan el projecte d'una ruptura radical amb el capitalisme s'intentà, per mitjà de la supressió de l'economia de mercat per una altra de planificació central, es produí un dramàtic carreró sense sortida, tant en termes d'eficiència econòmica com de llibertats democràtiques. Aquest fracàs ha quedat simbolitzat històricament per la caiguda del mur de Berlín, el 1989, però ja havia estat assenyalat per una part important de l'esquerra des de les primeres dècades del segle xx.

Avui, l'esquerra i el socialisme plantegen el seu antagonisme al sistema capitalista en una clau general que no cerca substituir-lo sinó regular-lo des de les

institucions democràtiques. La confrontació amb la dreta i les forces conservadores, queda concretat, a principis del segle XXI, en l'alternativa entre un capitalisme social, regulat, amb una correlació de forces que fa prevaldre els drets de les majories, o un capitalisme neoliberal, en el qual prevalen els interessos d'una minoria poderosa i privilegiada.

Tanmateix, aquesta reducció de l'antagonisme socialista al debat sobre el grau de regulació pública —democràtica— dels mercats pot ser llegida, en part, com a conseqüència de la tendència irrefrenable de la política del segle XX a la bipolarització. Això explica que la dialèctica entre sistemes econòmics, al llarg del segle XX, fou restringida a una confrontació entre socialisme de planificació central i economia de mercat capitalista —per bé que dins d'aquest sistema hi hag i hagut una confrontació interna entre modalitats més socials o més desregulades. Tanmateix, ni que sigui des d'un punt de vista teòric, cal admetre que sempre ha existit una tercera opció —que podria aspirar, de manera legítima, a ser reconeguda com l'autèntica “tercera via”. Una tercera opció, ni capitalista, ni de socialisme d'Estat, que consistiria en un sistema de mercat “socialista” o, dit d'una altra manera, un sistema socialista “de mercat”. Es tractaria d'un sistema híbrid, que mantindria del capitalisme el lliure mercat i la llibertat d'empresa, i del socialisme la propietat social del capital: un sistema de mercat amb empreses democràtiques, no capitalistes.

Es tracta d'una tercera possibilitat d'organitzar la vida econòmica, que al llarg del segle XX no s'ha arribat a explorar mai de manera sistemàtica. Tanmateix, ha estat matèria d'un ric debat en el qual han participat, amb més o menys deteniment, rellevants filòsofs, sociòlegs i economistes del nostre temps. Avui, en tot cas, l'objectiu de transició vers un sistema econòmic alternatiu o intermedi no és a l'agenda programàtica de l'esquerra. No s'ha dit, però, que no ho estigui demà: les formacions economicosocials són mutables i no són eternes.

→ Llibertat, igualtat, fraternitat, → Socialisme.

LUIGI BOLTANSKI i EVE CHIAPELLO. *El nuevo espíritu del capitalismo*. Madrid, Akal, 2002.

J. RAWLS. *La justicia como equidad. Una reformulación*. Paidós, 2001.

Sobirania dels treballadors.....

Treballar a l'arbitri i en benefici d'un altre no és una condició satisfactòria.

JOHN STUART MILL.

Els nostres mercats de treball estan configurats, òbviament, per les relacions laborals pròpies d'un sistema capitalista. Els administradors dels mitjans de producció (en nom dels seus propietaris) compren força de treball i els treballadors assalariats la venen a canvi d'un salari. Tanmateix, reduir el nostre paisatge laboral a aquest intercanvi purament mercantil seria falsejar la realitat. Són molts els mecanismes que el capitalisme social, al llarg de la seva evolució, ha posat sobre la taula per fer dels treballadors subjectes de drets, més o menys incondicionals. Quins són els principals instruments que permeten parlar d'una certa "ciutadania laboral"? Dit a la manera del republicanisme: com podem fer que la situació laboral de les persones sigui, també, una situació de "no-dominació"?

Podem posar sobre la taula les situacions laborals que se separen de la situació de dominació pròpia del capitalisme clàssic:

1. Els sindicats són el gran element de garantia dels drets dels treballadors. El dret laboral és, sens dubte, una columna bàsica de l'economia social de mercat i dels nostres sistemes de benestar. Els convenis i la negociació col·lectiva, els comitès d'empresa, les eleccions sindicals, tota aquesta cultura permet que en els centres productius els treballadors no estiguin completament desproveïts de poder. En la mesura que a l'empresa es donen relacions de poder entre empresaris i empleats (el capital, tal com assenyalava Marx, més que un factor productiu és la clau d'una relació de poder), l'existència dels sindicats i del dret laboral els converteix en espais parcialment democràtics.

2. L'economia social i el cooperativisme representen les empreses democràtiques per excel·lència. Les cooperatives han superat la divisió capitalista entre capital i treball, atès que els propietaris del capital són els propis tre-

balladors. A les cooperatives no existeixen els assalariats fixos (només els temporals) sinó només els socis-treballadors. L'economia social, contra el que sovint afirma el tòpic, no es defineix pel fet de tenir uns sectors preferents d'actuació (com ara els serveis socials), o pel fet d'ocupar un determinat perfil de treballadors (per exemple, treballadors procedents d'entorns en crisi), sinó per la propietat social del capital i la legitimació democràtica dels seus màxims responsables, que es concreta en l'elecció del Consell d'Administració (Junta rectora) per l'assemblea on estan representats tots els socis-treballadors.

3. En un nou capitalisme, en el qual el coneixement passa a ser el factor productiu clau, a la democràcia empresarial se li obre tot un potencial nou a explorar. Si en el capitalisme informacional (Castells) el coneixement és el "veritable capital", qui són els "veritables capitalistes" d'aquest nou paradigma econòmic sinó els que aporten el coneixement? Si el coneixement l'aporten els treballadors, són aquests els veritables capitalistes del nou capitalisme del coneixement? Significa l'economia del coneixement una nova oportunitat per repensar la possibilitat de l'autogestió de la producció per part dels propis treballadors?

4. Els treballadors autònoms són una realitat cada vegada més potent de la nostra vida laboral i productiva: ni assalariats ni empresaris, o, si es vol, empresaris individuals. De manera estrictament considerada, són treballadors no sotmesos a la dominació de cap empresari, més enllà de les oportunitats que els ofereix el mercat (excepte en aquells casos dels falsos autònoms, o autònoms dependents que són, en realitat, assalariats encoberts).

5. Els treballadors de la funció pública tampoc són treballadors sotmesos a la dominació pròpia d'un sistema capitalista, en la mesura que el seu patró és l'Administració pública i no una empresa privada. Tenen, sens dubte, un grau d'estabilitat laboral superior a la dels treballadors del mercat de treball normal.

6. Finalment, també podem posar en un calaix a banda els treballadors del tercer sector (associacions, fundacions) pels quals regeix el mateix dret laboral

que per als treballadors de les empreses privades, però la realitat laboral dels quals té alguna especificitat que els diferencia de la resta: qui el contracta no té el benefici com a principal objectiu.

Feta la llista, la pregunta és: com fer de totes aquestes realitats factors que potenciïn la sobirania dels treballadors? Com promoure la democratització de la vida productiva, de tal manera que la font de poder última i determinant no sigui la propietat del capital? És evident que aquesta pregunta perd una part important del seu sentit si pensem en una economia global, dominada per empreses transnacionals que han estès de manera inimaginable les relacions laborals de tipus capitalista clàssic per tots els confins del planeta. El nou capitalisme global impulsat per les grans transnacionals potser genera noves oportunitats de treball al sud, però ha servit per desgastar la capacitat dels sindicats, ja sigui al nord o al sud.

Tanmateix, la pregunta recupera el seu sentit amb relació a un mercat de treball com el nostre, un sistema productiu desenvolupat. Quin percentatge de la nostra població ocupada és avui autònoma? Quina proporció treballa en un entorn cooperatiu i d'economia social? I quina en el tercer sector? Quants dels nostres treballadors són funcionaris de l'Administració pública? Si sumem tots aquests percentatges, resultarà que la part de la població activa que està sotmesa a un règim assalariat clàssic (capitalista) és inferior a la que podríem suposar. Com podem activar aquestes situacions que podem qualificar de formalment "no capitalistes" —o de "no-dominació"— com un factor de dignitat i de sobirania dels treballadors, de participació democràtica en l'esfera productiva?

Amb relació a la resta de població activa, la pregunta que caldrà fer-se serà una altra: quina part dels treballadors que podem qualificar d'assalariats clàssics compten amb la protecció efectiva de les organitzacions sindicals? Si tenim treballadors assalariats "de primera divisió", pels quals els sindicats són factors de protecció realment efectiva, i treballadors "de tercera divisió", per als quals no ho són, quina estratègia s'han de plantejar els sindicats d'avui per protegir aquells que ara cauen fora de la seva capacitat de regulació?

I, encara, amb relació als sindicats ens hem de fer una altra pregunta: com fer-ne un instrument no només de protecció dels treballadors sinó de democratització de les empreses? Poden els sindicats, en el marc de la nova economia del coneixement i de la globalització del capitalisme, promoure la participació dels productors en les diferents esferes de la vida productiva? Cal que ens preguntem pels mecanismes que hi ha a l'abast dels treballadors per a intervenir decisivament en tot allò que els afecta: l'organització de la producció, l'adaptació als canvis tecnològics, la determinació dels salaris i les condicions de treball, o la participació en l'accionariat i en els beneficis. No estem davant d'una pregunta merament retòrica. Un nou socialisme pel segle XXI ha de començar, ja des d'ara, a fer-se preguntes com aquesta.

→ Democràcia econòmica, → Economia social, → Fordisme i postfordisme, → Mutacions del treball, → Sindicats.

Socialdemocràcia

Respecte de l'ús del terme "socialdemocràcia", ens identifiquem bastant amb la frase de G. D. H. Cole, de la seva *Història del pensament socialista*, de 1959: "No sóc ni comunista ni socialdemòcrata perquè contemplo ambdues opcions com dogmes de la centralització i la burocràcia."

En el seu temps, aquesta presa de posició de Cole devia sonar com una professió de fe minoritària, anòmala i heterodoxa. Ara aquest doble refús sembla el punt de partida més fecund per repensar el futur d'un socialisme que prossegueix en el món la seva història.

La doble negativa de Cole era una mena de referència al "socialisme dels vençuts": els corrents minoritaris no identificats ni amb el comunisme ni amb la socialdemocràcia estatalistes que, donant prioritat a les dimensions socialitària, llibertària i liberal, s'identificaven amb el Marx que escrivia, en la *Crítica del Programa de Gotha*, que "la llibertat consisteix a convertir l'Estat d'un òrgan que està per damunt de la societat en un òrgan completament subordinat a ella". En aquest fil roig que ve del passat hi ha fecunditat de futur.

→ Nou socialisme, → "Mort del socialisme", → Socialisme.

G. D. H. COLE. *Historia del pensamiento socialista*. México, Fondo de Cultura Económica, 1959.

Socialisme

El socialisme és allò que hom ha cercat inútilment fins ara amb el nom de moral.

ERNST BLOCH

Un periodista neoliberal, Stefan Theil, s'ha queixat que "a Alemanya, el suport als ideals socialistes ha assolit els seus màxims històrics: el 47% el 2007; contra el 36% el 1991".²⁴ No serem nosaltres qui ho lamentem. Però cal interrogar-nos sobre què entenem per ideals socialistes, en aquesta primera dècada del segle XXI.

Ens situem en la posició de socialistes que es demanen sovint quin sentit cal donar avui a la paraula "socialisme". Vella qüestió. Ja en el debat sobre les posicions de Bernstein, fa més d'un segle, aquest darrer assenyalava que "si demanem a un grup de persones, de la classe o del partit que siguin, una definició del socialisme en una fórmula concisa, la majoria es trobaria en un compromís. Qui no vulgui caure en una frase feta haurà d'aclarir-se a ell mateix si l'objecte a definir és un estat de coses o un moviment, una teoria o un objectiu".

Creiem que es pot parlar del socialisme, com a mínim, des de tres perspectives:

Se'n pot parlar com d'un ampli i divers conjunt de doctrines, partits i experiències socials i polítiques que han volgut transformar la societat vers la realització de la igualtat de tothom en el terreny econòmic, social i polític, la superació de les classes socials i la supressió total o parcial, per mètodes revolucionaris o reformistes, de la propietat privada dels mitjans de producció i d'intercanvi.

24. Stefan THEIL. "Europe's philosophy of failure". *Foreign Policy*, gener/febrer de 2008.

Se'n pot parlar, en segon lloc, com d'un model de societat ideal (alguns dirien utòpic) al qual caldria tendir a través de l'acció social i política. Bruno Trentin deia, en aquest sentit, que el socialisme no és "un model de societat" sinó "la recerca ininterrompuda sobre l'alliberament de les persones i sobre la seva capacitat d'autorealització, introduint en la societat els elements (*welfare*, difusió del coneixement, igualtat d'oportunitats, control de l'organització del treball) que superin les contradiccions i les falles del capitalisme i de l'economia de mercat". Hi estem d'acord.

Se'n pot parlar des d'una tercera perspectiva, en què ens situem preferentment, que considera que el socialisme és un moviment que succeeix. No en trobarem una definició que plagui a tothom, ni un model final de societat amb el qual coincidir, però sabem que sempre que en el món hi ha desigualtat, injustícia i manca de llibertat, existeix i existirà quelcom (un "principi energètic", una força o funció històrica), de caràcter persistent i recurrent, que s'oposa a l'opressió, les desigualtats i la injustícia, i que aspira a una societat igualitària, lliure i solidària. Des d'aquesta perspectiva, el socialisme representa un moviment persistent en virtut del qual homes i dones, actuant junts, construeixen béns comuns, combaten els efectes no desitjats de les accions individuals i tracten d'establir la sobirania col·lectiva. Aquest moviment general de multitud de dones i homes, en diferents èpoques i diferents països, s'identifica per nosaltres amb el terme de socialisme.

Des d'aquest punt de vista, el socialisme no és reduïble a una doctrina o a una ideologia: és un moviment real, un contrapunt permanent de la història humana, que ha existit, existeix i existirà. Un camí que es fa a vegades lúcida-ment, a vegades gairebé a cegues, a empentes i rodolons, com escrivia Albert Camus, recordant l'últim consell d'Antoine Thibault:²⁵ "un chemin où des foules d'hommes, depuis des siècles, marchent en chancelant vers un avenir inconcevable" ("Un camí pel qual multituds d'homes, al llarg dels segles, caminen vacil·lants vers un futur inconcebible"). Albert Einstein el definia com

25. Roger MARTIN DU GARD. *Les Thibault*. Paris, Gallimard, 2003.

l'intent de "superar i avançar més enllà de l'etapa depredadora del desenvolupament humà".

Sempre que en un racó del món, en un moment o en un altre de la història humana es donen situacions de desigualtat, injustícia i manca de llibertat, es produeixen, com a resposta, processos d'agregació i activació de multituds d'homes i dones que planten cara a aquestes situacions i les volen canviar. Es tracta de processos indefectibles mentre subsisteixin l'explotació, la desigualtat injusta, l'opressió o la discriminació política, que tendeixen a constituir subjectes col·lectius que reprenen i reprendran, una vegada i una altra, mentre duri la història humana, els moviments per la igualtat, la llibertat i l'emancipació humana. No donem a aquesta afirmació cap connotació messiànica: no creiem en l'"home nou", ni en la seva versió utòpica, prometeica, ni tampoc, certament, en la versió cínica que tendeix a considerar el ciutadà del futur com un simple "home consumidor" passiu i manipulable.

Les raons més profundes d'aquesta funció històrica del socialisme no són difícils de trobar: l'ideal igualitari i l'anhel de llibertat i cooperació estan profundament arrelats en l'imaginari i els sentiments humans (quasi es podria parlar, en aquest sentit, d'un "instint bàsic"). Això no és idealitzar la condició humana: significa afirmar amb rotunditat que, en l'ambivalència pròpia de l'ésser humà, aquesta pulsio cap a la llibertat, la igualtat i la cooperació és congènita i fonamental. És l'expressió d'una revolta moral que recorre la història humana (Ernst Bloch deia que "el socialisme és allò que hom ha cercat inútilment fins ara amb el nom de moral").

Es tracta d'una formidable força que allibera i impulsa una multitud de trajectòries personals i de grup, marcades per l'altruisme, la generositat i l'heroisme. Ha donat lloc a lluites i conquestes polítiques i socials que han originat les societats més lliures i més igualitàries que la humanitat ha conegut. Ha conegut també derives tràgiques, que han perpetrat fraus increïbles i enormes aberracions totalitàries. En situacions de lluites socials i polítiques exasperades, de guerra i repressió, de manca de democràcia, el socialisme ha patit els efectes de la constatació de Charles Péguy: "la tirania està sempre més ben organitzada que la llibertat": ha estat manipulat i traït.

Això no qüestiona la seva vitalitat i les seves potencialitats enormes: el socialisme ressorgeix sempre, amb una renovada innocència creativa i amb el risc d'errors renovats fruits de la desmemòria. Significa constatar que els problemes, per al socialisme, no vénen sols dels seus adversaris, sinó també de les seves implementacions intel·lectuals i polítiques, de les seves sales de màquines, dels seus ponts de comandament. Ara, davant de situacions d'una extraordinària complexitat en el món, no s'haurien de repetir.

Dues conseqüències es desprenen d'aquesta constatació. La primera fa referència al "caràcter present del passat", a la necessitat de l'aprenentatge, de la memòria. Venim d'un passat (que gairebé podríem denominar de "paleo-socialisme") on el socialisme ha generat les societats més lliures i igualitàries, però també ha comès errors, ha conegut derives i ha perpetrat tragèdies. La seva memòria crítica és una condició bàsica del seu futur.

No es tracta de "passatisme", de mirar obsessivament enrere. Es tracta, com ha escrit Remo Bodei, de tenir sempre en compte que "la memòria i l'oblit no són terrenys neutrals, sinó veritables camps de batalla" i que hi ha permanentment "intents d'esborrar, manipular, falsejar (el passat) o apoderar-se'n per part dels adversaris". Ve a tomb ací recordar el lema orwellià: "Qui controla el passat controla el futur; qui controla el present controla el passat."

Els adversaris actuals del socialisme tracten de "liquidar-lo" reduint-lo a les trajectòries tràgiques del mal anomenat "socialisme real", o bé a les experiències datades del "segle socialdemòcrata", de les reformes nacionals del Welfare State (presentant-ho com quelcom que ja s'ha acabat). És un reduccionisme que liquida expeditivament el principal factor de força del socialisme: el seu caràcter de moviment general d'emancipació, d'esforç històric a la recerca de la igualtat i la justícia. En aquest sentit, el socialisme no hauria de ser reduïble ni tan sols a la seva història "explícita", la que el lliga al moviment obrer sorgit de la revolució industrial. Com a força o funció històrica de fons, el socialisme ve d'abans i va més enllà: està lligat a la condició humana col·lectiva.

Una segona conseqüència és la necessitat imprescindible de les formes i institucions democràtiques per a qualsevol projecte socialista. El territori democràtic és el territori del socialisme entre altres raons perquè aquest ha contribuït decisivament a construir-lo, amb la seva lluita secular pel sufragi universal i per les llibertats socials i polítiques. El socialisme ha contribuït de manera fonamental al trànsit a la democràcia, en què l'home i la dona s'emancipen, passen d'una condició *d'animal laborans*, únicament sotmès a les exigències del treball i al manteniment de les seves necessitats biològiques, al de *zoon politikon*, animal polític. Parlar de socialisme democràtic és, en aquest sentit, una redundància.

Els qui posen en qüestió aquesta identificació del socialisme amb la democràcia institucionalitzada, les seves normes i llibertats individuals i col·lectives, els seus *checks-and-balances*, és a dir els benpensants partidaris de les ruptures radicals, més o menys autosatisfets o nostàlgics, no han après res de la història del segle xx. La qüestió fonamental no és únicament que els procediments i institucions democràtiques preserven els drets i les llibertats; és també que ningú té dret a fer pagar als altres les pròpies conviccions.

El socialisme és un moviment real que ha tingut els seus avenços i els seus retrocessos, els seus encerts i els seus errors. No l'idealitzem: ha obtingut grans victòries i ha patit grans tragèdies; grans encerts i tremendes deformacions. Els socialistes han de ser els primers crítics intransigents de la història socialista i els més conscients que la força històrica del socialisme és material inflamable que cal manejar amb la màxima precaució.

Des dels seus orígens, aquest moviment sorgit de la revolta contra els poders constituïts, ha tingut un component llibertari i igualitari ("Ni dieu, ni maître, ni tribun..." diu la lletra de la Internacional). Ha tingut també, antagònicament, una repetida tendència a entregar-se a lideratges forts o a les falses seguretats doctrinàries, sovint reforçades pels mecanismes del dogmatisme sectari, de l'exclusió i de l'escissió. Sols remarcant-ne aquests trets contradictoris és possible el seu futur desenvolupament positiu, la seva projecció emancipadora, que no s'identifica ni amb un model alternatiu més o menys preestipulat de societat ni amb una simple gestió del desenvolupament del mercat.

El socialisme, si mirem enrere, és un moviment plural, amb una història de grans encerts i de tràgics errors. Si mirem al present, és una realitat plural, sempre capaç de fer "nous començaments". Si mirem al futur és un horitzó que dóna motius i sentit al combat contra les injustícies i les desigualtats, que fa lluitar per societats més lliures, amb més cooperació i solidaritat. Per això la seva subsistència futura no ens preocupa especialment. El que ens preocupa és el futur en ell mateix, on s'albira una actualització de l'antinòmia "socialisme o barbàrie" en termes nous: o bé nous enfocaments socialistes, en termes d'autogovern humà, llibertat i solidaritat, o bé un segle d'embarbariment, de desigualtats i identitarismes, amb dislocacions creixents, caòtiques i violentes.

→ Igualtat i igualitarisme, → Justícia social, → Llibertat, igualtat, fraternitat,
→ "Mort del socialisme", → Nou socialisme, → Progrés, → Recuperacions, → Socialisme i liberalisme.

Donald SASSOON. *Cien años de socialismo*. Barcelona, Edhasa, 2002.

Socialisme i liberalisme.....

En el procés contradictori que dugué al projecte del Partito Democratico, a Itàlia, Massimo D'Alema parlà de la necessitat de realitzar una "revolució liberal" i d'unir en una sola força i un sol projecte els corrents provinents de l'esquerra i els provinents del camp liberal i democristià. Norberto Bobbio comentà aleshores que "hauria preferit que un gran partit d'esquerra, en comptes de deixar-se seduir per la reproposició de la revolució liberal, quan de fet tots han esdevinguts liberals i naturalment en primer lloc els adversaris, aixequés la bandera de la justícia social que havia estat sempre aquella sota la qual han recorregut un llarg camí els milions d'homes i dones que han fet la història del socialisme".

Per a alguns, en la situació actual no hi ha, de fet, una diferència de programes entre el socialisme i el liberalisme, i plantegen una confluència vers nous partits a Europa de característiques inspirades, per exemple, en el partit demòcrata dels Estats Units.

Més enllà de les conjuntures polítiques en un país o en un altre, allò que es planteja és l'interrogant de fons de si, finalment, el destí del socialisme és el liberalisme.²⁶ Aquest debat acostuma a estar afectat per interessos polítics de conjuntura. Això és inevitable i posar és positiu (pot evitar el risc d'un debat abstracte i el situa en la concreció política).

És un debat que tendeix a realitzar-se sobre la base d'una asimetria en els plantejaments, perquè el tractament lògic dels termes "liberalisme" i "socialisme" no acostuma a ser el mateix. Succeeix que tant el terme "socialisme" com el terme "liberalisme" són polisèmics: cadascun expressa distints significats. Aquells que impulsen l'objectiu de constitució de noves forces polítiques "demòcrates", socioliberal, redueixen el significat del terme "socialisme" a les experiències del mal anomenat "socialisme real" o bé a les del reformisme socialdemòcrata en diversos estats-nació europeus, al llarg del segle xx. En canvi, utilitzen el terme "liberalisme" en la seva accepció ideològica clàssica, sense les càrregues del "liberalisme realment existent", o de les actuals realitats neoliberals (que tenen poc a veure amb la primigènia concepció del liberalisme que defensava la laïcització del poder, l'afirmació del ciutadà i de la sobirania popular, el domini del dret i els efectes positius, inofensius i benèvols del "dolç comerç").

"Netejar" conceptualment el debat, i eliminar-ne les trampes lògiques, ens sembla exigible. Desfet aquest equívoc, es pot dir que entre socialisme i liberalisme hi ha valors compartits i una història comuna: sense les conquestes del moviment obrer (del qual el socialisme ha estat el *mainstream*) pel sufragi universal i els drets socials i polítics, les democràcies contemporànies "liberals" no serien allò que són. El socialisme que incorpora la identitat més fecunda de l'esquerra no s'oposa al liberalisme.

Però les diferències entre socialisme i liberalisme són considerables, i els grups socials, polítics i culturals que s'identifiquen amb un referent o un altre són

26. Monique Canto-Sperber, per exemple, escriu que "el socialisme ha de ser comprès com una interpretació del liberalisme", o que "el socialisme liberal és la continuació o l'acompliment del liberalisme" (M. CANTO-SPERBER, *Les règles de la liberté*, Paris, Plon, 2003).

bastant persistents. A més, creiem que és positiu que sigui així: les diferències són potencialment creatives i la indeferenciació tendeix a generar actituds indiferents.

Una primera diferència és de perspectiva i d'ubicació: per dir-ho amb Bobbio, el socialisme ha significat "veure la història des del punt de vista dels oprimits". Segueix significant avui veure les coses des de la perspectiva dels de baix: de la gent treballadora, de les dones subordinades, dels joves precaris, dels immigrants, dels pobles del sud, dels pobres del món. El món liberal és més *business-minded*, més "de dalt" mentre que una sensibilitat socialista s'oposarà sempre a la competitivitat desenfrenada, a l'individualisme implacable en el qual sobreviuen els més forts (constitueix un símbol i un gran senyal d'alerta, en aquest sentit, qual en abandonar el lideratge, Blair fixés per la banca Morgan i Schröder per Gazprom: hi ha una dimensió ètica en el socialisme que cal mantenir i que comporta els principis de no-contradictòrietat i d'exemplaritat).

Una segona diferència rau en la relació amb el capitalisme. L'expressà amb senzillesa l'economista i filòsof italià Claudio Napoleoni, dient que d'allò que es tracta, per al socialisme, és d'"ampliar al màxim possible la diferència entre societat i capitalisme". Ho conta André Gorz: "Quan un contradictor en un debat públic li llençà (a Napoleoni): "Claudio, ón és la porta?" (s'entén: la porta de sortida del capitalisme) Napoleoni respongué: "No es tracta de sortir del capitalisme per entrar en una altra cosa; es tracta d'ampliar al màxim la diferència entre societat i capitalisme, d'ampliar la zona de no-identificació de l'home amb la subjectivitat alienada."²⁷

Una tercera distinció: el liberalisme s'acostuma a vincular més a la defensa dels drets negatius o de no-interferència; el socialisme, més als drets positius. Per al socialisme, que defensa totes les llibertats, aquestes són vistes no com una absència de constrenyiment o dominació, sinó també com a suma de condicions (psicològiques, culturals, socials, polítiques) que li donen a l'individu una potència efectiva d'acció. El socialisme no separa la dimensió política de

27. André Gorz. *Misères du présent, richesse du possible*. Paris, Éditions Galilée, 1997.

la social i l'econòmica: remarca no sols les llibertats i els drets fonamentals de la persona, sinó els béns socials bàsics: la protecció davant la indigència i la malaltia; l'accés a l'educació i al treball; l'equitat, qualitat i dignitat de la vida social. Com ha escrit Amartya Sen, "no sols les condicions de la supervivència, sinó els béns que permeten als ciutadans actuar com a ciutadans". No es tracta de confrontar el col·lectiu a l'individu, sinó tot el contrari: el socialisme es planteja el repte de crear les condicions socials que permetin treure l'individu fora de la massificció.

Potser en la relació entre el socialisme i el liberalisme les coses es clarificarien si invertíssim la càrrega de la prova: potser a qui hauríem de reclamar les credencials de liberalisme és, precisament, als liberals. Expliquem-nos. Dins la tradició liberal hi ha contradiccions difícilment superables o, per dir-ho de manera menys taxativa, camins difícilment convergents. Si el liberalisme polític és allò que hi ha en els fonaments de la democràcia i el liberalisme econòmic és allò que hi ha als orígens del capitalisme, aleshores és evident que entre aquests dos "germans liberals" hi ha problemes d'entesa estructurals. Indubtablement, entre el capitalisme i la democràcia hi ha problemes d'encaix no només conjunturals, sinó estructurals —com a mínim, en el pla institucional i en el pla axiològic— (mercat). El capitalisme té, sovint, un caire "antidemocràtic", és un sistema que porta implícit el poder de l'"aristocràcia del diner".

No és aquesta una percepció pròpia, només, de la tradició socialista. Són molts els clàssics del primer liberalisme que han posat de manifest de quina manera l'oligarquia capitalista tendeix a rebutjar una regulació democràtica de la vida col·lectiva. Autors com Tocqueville o el propi Adam Smith eren molt conscients que el poder del diner podia ser un enemic terrible de la regla de la majoria. Escriu Tocqueville, a *La democràcia a Amèrica*: "Es fàcil percebre que els membres rics de la comunitat senten una forta aversió vers les institucions democràtiques del seu país. El poble és a la vegada objecte del seu menyspreu i dels seus temors." També el més rellevant pensador liberal contemporani, John Rawls, va posar cruament al descobert la incompatibilitat estructural entre els principis polítics liberals i el capitalisme

com a model socioeconòmic. Rawls explica clarament com, al seu parer, el capitalisme de *laissez faire* —que avui hauríem d'identificar amb el model neoliberal— no pot complir els principis de justícia propis d'una societat compromesa amb els valors liberals.

Sembla que el debat entre el liberalisme i el socialisme sigui un repte per al segon. Tanmateix, potser en realitat sigui un desafiament més arriscat per al primer. La confrontació del liberalisme amb el socialisme, en efecte, serveix per posar de manifest que aquests dos germans —el liberalisme polític i el liberalisme econòmic— estan menys ben avinguts del que es podria pensar a primera vista. El socialisme interroga el liberalisme econòmic de la seva capacitat per a complir amb els principis inspiradors de la Revolució Francesa, una de les revolucions liberals per antonomàsia, el trilema “llibertat, igualtat, fraternitat”. El socialisme, doncs, no només fa sorgir les contradiccions internes a la tradició liberal, sinó que de fet va nèixer a causa de la constatació d'aquestes contradiccions. Quan Mounier, durant els anys trenta del segle xx, proclama “cal deslliurar la llibertat dels liberals” intenta denunciar, precisament, fins a quin punt els ideals “liberals” han estat segrestats per aquells que, presumptament, representen aquesta tradició.

De la mateixa manera, quan Indalecio Prieto, a principis del segle passat, es definí com “socialista a fuer de liberal”, estava d'alguna manera reivindicant la idea que els ideals liberals difícilment es poden complir en una societat i una economia capitalistes. D'aquí que, al llarg del segle xx, molta gent hagi interpretat que l'Estat del benestar no era només un punt de trobada entre la lògica liberal i la lògica socialista, que també, sinó que en l'Estat del benestar els ideals liberals s'assoleixen de manera bastant més cabal que no en una societat en què el capitalisme estigui desregulat i l'Estat sigui incapaç de garantir els drets socials. No serà l'Estat del benestar, que és el model social que defensen avui els socialistes arreu de la geografia europea i mundial, aquell que fa més justícia a la utopia liberal proclamada arran de la Revolució Francesa?

Per aquest motiu, és important no enredar-se més del compte en el debat —que sovint ha aparegut en els partits socialistes europeus, en les darreres dè-

cares— entre els així anomenats “socioliberals” i els anomenats “socialdemòcrates”. Si l'Estat del benestar és el veritable fruit del “social-liberalisme”, no té gaire sentit parlar d'una “crítica liberal a la socialdemocràcia”. Una altra qüestió és que el socialisme democràtic hagi recorregut a l'Estat com a instrument de correcció del mercat i de la garantia de drets socials, i que d'aquí s'hagi produït un efecte indesitjat com és l'hipertròfia de l'Estat com a actor de control social, la generació de dinàmiques de dependència i d'assistencialisme, o una certa estatització de la vida social. Una crítica a l'estatisme forma part del tipus de socialisme en el qual creiem i que voldríem veure en el lideratge polític d'Europa i el món al llarg del segle XXI.

El nostre socialisme no és estatista. Al mateix temps, el nostre socialisme no és ingenu: és evident que davant d'una estructura amb tanta potència de configuració del pacte social com el mercat capitalista, cal una estructura igualment potent per limitar els seus efectes nocius. I aquesta estructura no pot ser cap més que l'Estat democràtic —sigui nacional o supranacional. Per això, una crítica d'aire liberal al poder de l'Estat, en allò que aquest poder pugui tenir de dominació i d'opressió, hauria d'anar sempre acompanyada d'una crítica paral·lela —també d'aire liberal— al poder antidemocràtic del capitalisme i de les oligarquies financeres que controlen, avui, el nostre sistema de mercat.

Allò que no té gaire sentit és buscar, amb raons suposadament liberals, una reducció del poder de l'Estat, si la conseqüència és simplement un enfortiment encara més gran del poder dels actors privats per definir el pacte social. Té un sentit —coherent amb el liberalisme— treure poder a l'Estat si serveix per donar-li més poder a la societat, és a dir, als ciutadans, als treballadors, a la societat civil, etc. No en té, si l'objectiu és enfortir encara més els grans poders empresarials i financers. Entenguem-nos: aquest intercanvi de poder de l'esfera estatal a l'esfera privada —capitalista— no té res de liberal.

Antonio Polito, que fou periodista de l'aleshores diari del PCI, L'Unità, i ara és senador del Partito Democratico i autor d'un llibre que es titula *Oltre il socialismo* (*Més enllà del socialisme*) diu que cal “confondre” la tradició socialista amb la

liberal. Confondre és un verb il·lustratiu (també ací topem amb la polisèmia): pot significar “reunir, barrejar (coses) de manera que no es poden distingir les unes de les altres”, però també pot significar “torbar, desconcertar, desbaratar, reduint a la impotència i deixant sense saber què dir” (*GEC*).

→ Neoliberalisme, → Nou socialisme, → Socialisme, → Socialdemocràcia, → Republicanisme i personalisme, → Democràcia econòmica.

Antonio POLITO, *Oltre il socialismo, Per un partito (liberal) democratico*. Venècia, Marsilio, 2007.

René PASSET, Laurent BAUMEL, Guillaume DUVAL, Alain BERGOUNIOUX, Daniel COHN-BENDIT, Monique CANTO-SPERBER, Jean-Claude MICHÉA, *Socialisme et libéralisme*. Les notes de la Fondation Jean Jaurès, 37 i 38, París, 2004.

Societat civil global.....

És positiu el desenvolupament —encara que aquesta no és una expressió que ens agradi perquè és imprecisa— d’una “societat civil global”, aquestes grans trobades multitudinàries de les cimeres de Nacions Unides que tracten la lluita contra la pobresa, la sida, el canvi climàtic o els Objectius del Mil·lenni, etc., representen propostes, consensos i moviments que són la base embrionària d’un reformisme global, però que no tenen encara una intermediació política global, que és justament allò que un nou socialisme del segle XXI hauria de representar.

Aquest procés embrionari, germinal, no s’ha de frustrar. Les Nacions Unides, per exemple, han fixat en les seves conferències uns objectius reformistes, com ara que la comunitat internacional es proposa, per a l’any 2015, reduir a la meitat la pobresa absoluta, o en dues tercers parts la mortalitat infantil, o escolaritzar tots els nens i nenes del món. Però si després no hi ha una traducció de voluntat i d’acció polítiques en el terreny del poder, de les decisions i dels fets, el risc de frustració és elevadíssim.

Estem en una situació diferent: en un món en canvi permanent i accelerat, amb desigualtats creixents, cada vegada menys segur i previsible, creix la

consciència que l'omnipotència dels mercats és perillosa i que calen reformes globals. El problema, fruit dels resultats econòmics i socials d'aquestes dècades d'hegemonia neoliberal, és que tant als països pròspers com als pobres, una majoria de gent reacciona amb por davant del futur. Té la impressió que l'any que ve serà més problemàtic que l'actual, i el següent, encara una mica més; que els fills es trobaran amb un món més dur, més implacable, més injust, més violent. Els atemptats de l'11-S van dramatitzar aquesta sensació. Això té un aspecte negatiu, perquè qualsevol projecte col·lectiu necessita un mínim de confiança i d'audàcia. Però, en canvi, si t'ho mires per una altra banda, té un aspecte interessant: la idea que les reformes globals esdevenen necessàries si es vol un món segur. Aquesta és una gran palanca potencial per als projectes reformadors.

Aquest és justament el repte del socialisme en aquests primers anys del segle XXI: plantejar-se clarament que l'època de les reformes en el marc de l'Estat-nació té uns límits i que el que cal és obrir l'època de les reformes globals en el món de la globalització. Això porta especialment, a Europa, a la necessitat d'una acceleració de la integració política i a la construcció d'un veritable partit socialista europeu.

La suma de partits regionals, que puguin ser veritables *global players* de la política internacional —com avui ja ho són el partit demòcrata i el conservador dels EUA, o el partit comunista xinès—, la democratització de les organitzacions de Nacions Unides i l'impuls de la societat civil global pot proporcionar les energies suficients per tal de dur a terme el procés de reformes globals que el món reclama si vol fer compatibles els mercats mundials i la realització efectiva dels drets humans per a tots els ciutadans del planeta. Un procés de reformes globals que, per caminar, necessita aquestes tres cames, que es complementen les unes a les altres.

→ Globalització, → Globalització i política, → Moviments globals, → Reformes globals.

Sostenibilitat i "sostenibilisme"

L'informe Brundtland del 1987 definí la sostenibilitat d'aquesta manera: "Satisfer les necessitats de la generació actual sense comprometre la capacitat de les generacions futures per respondre a les seves."

El concepte de sostenibilitat, ha escrit Ramon Folch, significa "incorporar la diacronia en les opcions sincròniques (el futur es gestiona amb les opcions del present), trasbalsa l'ordre social i econòmic que ha estat vigent durant segles i, doncs, mereix plenament el qualificatiu de nova cultura". Dit d'una altra manera: aquesta "nova cultura", que ha anat desenvolupant-se en les tres darreres dècades, se centra en la idea que la societat ha de ser capaç de satisfer les necessitats del present sense comprometre la capacitat de les generacions futures per satisfer les seves.

Segons Folch, "el *sostenibilisme* ha de presentar batalla en tres fronts conceptuals: els dels defensors del vell ordre, el dels espantats pel nou ordre i el dels indiferents a tot ordre. Plegats, constitueixen la majoria, i per això el *sostenibilistes* som la minoria. De moment, és clar. Tard o d'hora es girarà la truita, em sembla, perquè per la força els pengen. Per la força dels fets, vull dir"... Aquests fets, diu Folch, són bàsicament "la pressió de la necessitat i la força subvertidora de les idees solvents". Caldria afegir-hi, potser, la mediació imprescindible d'una nova política.

Contràriament als models socioeconòmics tradicionals (i principalment amb el que avui predomina al món), regits per criteris quantitius, el simple creixement econòmic no és l'objectiu de la sostenibilitat. Desenvolupament i creixement no són sinònims, ja que per al *sostenibilisme* l'objectiu no és tenir més, sinó viure millor. El *sostenibilisme* planteja l'objectiu d'un desenvolupament integral, que implica que el benestar i la riquesa s'associen amb la millora qualitativa dels serveis i dels recursos als quals les persones tenen accés. En aquest cas, els indicadors de desenvolupament encara no estan completament definits, però un dels emprats actualment s'anomena, precisament, índex de desenvolupament humà (IDH), elaborat per les Nacions Unides, combina indicadors com l'esperança de vida, l'alfabetització i el PIB. La sostenibilitat im-

plica, d'altra banda, una visió igualitària; planteja la contradicció creixent entre els nivells de consum i riquesa d'una minoria i el pervindre de la majoria.

L'esquerra ha prestat poca atenció a un assumpte en el qual es juga bona part de l'èxit de la seva empresa: la construcció d'indicadors que serveixin per mesurar l'èxit de les societats que siguin coherents amb els seus valors. Mentre el "Gran Indicador" d'èxit o de fracàs social sigui el creixement del PIB, sense més apreciacions, l'esquerra, quan arriba al govern, d'alguna manera juga en camp contrari. No perquè el creixement econòmic no sigui un objectiu desitjable, sinó perquè aquest objectiu no resumeix, en si mateix, els objectius socials, ètics i polítics del socialisme. El creixement del PIB és, senzillament, una condició de possibilitat de la qual depèn el projecte de l'esquerra, que és una societat amb drets per a tothom, on tothom sigui lliure i amb una veritable igualtat d'oportunitats. I aquests valors el creixement del PIB ni els mesura, ni els assegura.

L'IDH ha estat la més reconeguda excepció a aquesta regla, segons la qual els països que van bé són aquells que tenen una taxa de creixement del PIB més elevada. L'esquerra no pot acceptar aquest axioma com un dogma, acríticament. El socialisme ha de fer un esforç per tal que cada vegada més es normalitzin i es vulgaritzin indicadors d'èxit social coherents amb els nostres valors. Indicadors que mesurin la distribució de la renda i la riquesa, la qualitat de l'ocupació, el grau de democràcia de les nostres empreses, l'exclusió social, la salut de la població, l'èxit i el fracàs escolar, el nivell cultural de les societats, la igualtat de gènere, la petjada ecològica del sistema productiu, etc. Cal un canvi cultural que ens permeti inaturar una nova hegemonia, per dir-ho en termes gramscians. I el predomini d'aquests indicadors a l'hora de "classificar països" seria el millor símptoma que aquest canvi s'està produint. Seria el millor símptoma que el "marc social dominant", per dir-ho a la manera de Lakoff, és el nostre i no el contrari. El socialisme s'hauria de dedicar a promoure'l de manera apassionada. S'hi juga el seu futur.

→ **Hegemonia de les idees, → Medi ambient.**

Ramon FOLCH. "Sociologia i sostenibilitat", revista *Sostenible*: <http://www.sostenible.es/publicacion/inici.asp?p_idioma=1&p_id=440865>.

"Spin"

Quan parlem d'*spin* o d'*spin-doctoring* ens referim a l'activitat exercida pels polítics, en general a través dels seus assessors, que consisteix a comunicar les coses de la manera més favorable per a ells mateixos i cercant de perjudicar els adversaris, picant amb les informacions com es pica amb efecte la pilota en el tennis, el ping-pong o es xuta amb efecte en el futbol.

En un llibre dedicat a la qüestió, Giancarlo Bosetti diu que l'*spin* és l'opi de la democràcia del segle XXI: "La política s'ha servit sempre d'analgèsics, d'anestèsies i d'anestesistes militants. Darrerament aquesta utilització d'additius il·lusionistes ha crescut fins a esdevenir una ciència aplicada, una tecnologia invasiva que en anglès s'anomena *spin*, o política «amb efecte» —més ben dit: amb «truc»—, i que obre una altra esquerda en el terreny dels mals que afecten els sistemes democràtics. Considerats els índexs de creixença i expansió d'aquest fenomen, proposo promoure l'*spin* al paper d'opi del segle XXI."

Giancarlo Bosetti²⁸ ha estudiat les transcripcions de les edicions de major audiència dels informatius italians, en les dues setmanes prèvies a l'inici de la campanya electoral del 2006, i ha fet un repertori de tècniques utilitzades per la televisió berlusconiana. Heus ací alguns dels "factors de *spin*" detectats, amb les seves abreviacions:

IX *indexing*: producció de "notícies" i comentaris en cadena, encaminades a fer pujar la rellevància pública d'un tema.

FR *framing pro domo sua*: s'escull un llenguatge o una presentació que tracta d'aconseguir una bona il·luminació per les posicions pròpies i poca llum per les altres.

DS discriminació de seqüència: en les informacions es deixa l'última paraula als interlocutors preferits.

28. Giancarlo BOSETTI. *Spin. Trucchi e tele-imbrogli della politica*. Roma, Marsilio, 2007.

- OM omissió: es fa desaparèixer la notícia que perjudica el bàndol propi.
- MD maniobra de distracció: s'introdueix un comentari o argument que produeix distracció i fa girar l'atenció del públic cap a una altra banda.
- AI altercat d'interrupció: quan les coses van malament en una discussió, es procedeix a atacs personals, interrupcions o declaracions efectuades a ritme rapidíssim, per tal d'avançar en el debat.
- AH *ad hominem*: són els arguments que defugen el tema de què es parla, substituint-lo per un atac al subjecte que es té al davant en la discussió.
- IR *in re*: les argumentacions referides als fets i opinions sotmesos a discussió (en general no abunden).

En realitat, la retòrica ha usat sempre aquestes armes, d'una o altra manera, més conscientment o més instintivament. La novetat ara és la seva irradiació de massa, la seva persistència persuassiva, la seva professionalitat manipuladora. Comentant aquesta situació, Bosetti cita Bertrand Russell, que deia que una de les tasques de l'educació en una democràcia havia de consistir a "fer els ciutadans immunes a l'eloquència". Avui, això significa que cal protegir-se de la màgia de les paraules i de les imatges i rebutjar la metzina del *còctel* diari, quan la televisió o la ràdio són manipulades, de continguts brutals i tècniques comunicatives sofisticades.

Giancarlo BOSETTI. *Spin. Trucchi e tele-imbrogli della politica*. Roma, Marsilio, 2007.

Temps interessants

Que visquis temps interessants!
MALEDICCIÓ XINESA

Vivim temps interessants. I els que s'apropen ho seran encara més. Alguns interpretaran aquesta previsió en el sentit fatalista que hi donava la vella ma-

ledicció xinesa, que desitjava, a qui no se'l volia bé, "viure *temps interessants*" (s'entén: temps de confusió i perill).

Altres hi veuran —nosaltres hi veiem— la perspectiva d'un període extraordinàriament contradictori i obert, ple de problemes i també d'oportunitats, que plantejarà una gran exigència d'intervenció política.

En el món del segle XXI s'ha produït un enorme canvi d'escala i de ritme. Han saltat les fronteres econòmiques, les mercaderies i els capitals circulen globalment, quasi amb una total llibertat. La velocitat dels canvis econòmics, tecnològics, polítics, socials i culturals (tots interrelacionats) és impetuosa. Una gran part d'allò que succeeix ha pres una dimensió d'interdependència global: del canvi climàtic a les migracions massives; de l'increment simultani de la riquesa i de les desigualtats a les crisis financeres; dels atemptats terroristes a la guerra d'Iraq; dels processos d'homogeneïtzació mediàtica a la renovada afirmació dels sentiments identitaris.

És tracta d'una gran transformació que afecta no sols l'evolució de les coses, sinó també —de manera potser més important— les nostres percepcions, actituds i reaccions. La globalització no és sols una gran transformació de la realitat "externa": és també un fenomen "intern", que modifica cada una de les nostres societats i també les nostres consciències individuals i col·lectives. Creix, per damunt de tot, la idea que el futur de tots nosaltres està lligat a un destí general, a la sort del planeta i del conjunt dels seus homes i dones.

Aquests "temps interessants" no són certament fàcils: abunden els fenòmens de violència i d'*embarbariment* i es fan cada vegada més immediats i visibles. La comprensió dels problemes plantejats no és fàcil, com no ho és tampoc el camí de les solucions possibles. Fa cent anys, a l'inici del segle XX, un socialista francès, Benoît Malon, fundador de *La Revue Socialiste*, va escriure: "La lucidesa dels nostres temps consisteix a pensar pessimista, perquè la natura de les coses és cruel i trista, i a actuar optimista, perquè la intervenció humana és eficaç, i cap esforç de justícia i de bondat, encara que no ho sembli, no és

mai un treball perdut." És la vella crida socialista a l'optimisme de la voluntat enfront del pessimisme de la raó, que Gramsci subratllà, i que avui és més necessària que mai.

Zygmunt BAUMAN. *Temps líquids*. Barcelona, Carta blanca Viena, 2007.

Tercera via

El New Labour està tan programat per adreçar-se als electors flotants que ha oblidat el llenguatge amb el qual adreçar-se als seus votants de veritat.

ROBIN COOK

El 1998, Tony Blair, en una entrevista a *The Guardian*, anuncià públicament la seva proposta de "tercera via" internacional. D'acord amb l'aleshores president Clinton (l'entrevista tingué lloc significativament després d'una visita de Blair a la Casa Blanca), el primer ministre britànic anuncià un pla per agrupar i impulsar el centreesquerra a escala internacional. "Ha arribat l'hora", va dir Blair, "de dissenyar i definir la ideologia del centreesquerra pel món d'avui".

El plantejament era el d'una *tercera via* que superés tant la *vella esquerra* com la *nova dreta*. Que el terme *tercera via* no era nou és una mínima part del que se'n pot dir. Felipe González recordà que el refús teòric del capitalisme i del comunisme, o de la dreta i l'esquerra, formà part del discurs feixista europeu dels anys trenta del segle xx (un dels consellers de Blair, Peter Mandelson, confessà a un periodista que havia tingut *suors fredes* quan l'havia llegit).

Els orígens eren nord-americans. Els *new democrats* plantejaven ja, el 1990, quan Clinton era encara governador d'Arkansas, una tercera via entre "els vells postulats de la dreta i els de l'esquerra, que ja no funcionen". El 1996 saludaren el programa del New Labour dient que "reflecteix la plena assimilació, per part de Tony Blair, dels principis centristes dels «New Democrats», que portaren Bill Clinton a la Casa Blanca".

Alguns *think tanks* britànics van dedicar esforços a intentar clarificar el nou terme i donar contingut a l'etiqueta. Anthony Giddens, prolífic i brillant sociòleg, destacà en la tasca. El plantejament era el mateix que la *triangulació* clintoniana: la superació de la *vella esquerra* i de la *nova dreta* amb una síntesi superadora, que Giddens qualificà de *centre radical*. David Marquand, un dels principals participants en el debat llençat per Blair, va dir que aquest to de *triangulació* clintoniana era més "una horrible advertència que un model a imitar pel nostre govern".

"Malgrat el seu to enèrgic", observà Marquand, "el missatge subjacent és curiosament apològic. El món està canviant, se'ns diu, i tothom ha de canviar amb ell. Pot ser que els canvis no ens agradin, podem considerar-los perjudicials o fins i tot cruels; però no podem aturar-los. Tot el que podem fer és adaptar-nos-hi (...) És la retòrica d'un assessor de «management» aconsellant a una empresa sobre com redissenyar la gamma de productes, no la d'un líder polític mobilitzant els seus seguidors". Alguns consideren que, malgrat les elaboracions doctrinals de Giddens, tot el conjunt del projecte del New Labour no fou gran cosa més que el triomf de les tècniques de màrqueting, manipulació i hipèrbole a càrrec dels *spin doctors*.

Hi hagué alguna cosa més: un decisionisme autoritari que concentrà el poder d'un partit fatigat d'estar a l'oposició i cansat de conflictes interns. La paradoxa del social-liberalisme del New Labour és que ha estat molt poc liberal en el seu capteniment. En comptes de ser una temptativa d'incorporar una dimensió liberal als valors i a la pràctica del laborisme, la conquesta i l'exercici del poder per part de la tercera via van tenir unes connotacions de culte extrem del líder, manipulació mediàtica orquestrada pels *spin doctors*, intimidació dels adversaris interns, centralització de les decisions, concentració opaca del poder intern. Una sèrie de tendències que "un liberal conseqüent no pot acceptar, perquè creu que en l'acció política el fi i els mitjans no es poden separar fins a aquest punt".²⁹

29. Guillaume DUNAL. "Éloge du Ni-Ni". *Les Notes de la Fondation Jean Jaurès*, núm. 37, París, 03/2004.

De fet, la història dels anys de Blair ha estat marcada per la lluita contra la cada vegada més feble ala esquerra del partit laborista (que s'oposava —sense cap eficàcia, a causa de la seva pròpia trajectòria de faccions i conflictes— a l'evolució del partit cap a la dreta), reforçant el poder decisorí d'uns pocs. Fins al punt que la decisió que el país participés en la guerra d'Iraq es va fer en desacord amb una minoria interna (de la qual formà part el ministre d'exterior i president del PSE, Robin Cook), però no una crisi important. La pròpia successió de Blair prengué també aquest to decisorí: Gordon Brown fou elegit sense cap oposició formal o cap candidat alternatiu, per primera vegada en la història del Labour, des de 1931.

La capacitat d'adaptació és fonamental en política, com en quasi tot. Tal com descobrí Charles Darwin, no és la més forta de les espècies la que sobreviu, ni la més intel·ligent, sinó la més adaptable al canvi. En aquest sentit, la tercera via es convertí en l'abanderada de l'adaptabilitat. Però hi ha adaptacions i adaptacions: o t'adaptes per fer que les coses canviïn, o t'adapten perquè tot segueixi igual. En un món determinat per una concreta correlació de forces, en unes societats molt dominades pel poder del diner i pels grans mitjans de comunicació, amb una política centrada en les tècniques demoscòpiques i d'imatge i les argücies dels *spin doctors*, la *triangulació* entre esquerra i dreta es decantà cap a un dels costats i, quan passà l'efecte de novetat, aquest decantament aparegué de manera meridiana. Val ací la frase d'Oscar Wilde: "No hi ha res de tan perillós com voler ser excessivament modern. De sobte et trobes passat de moda."

El problema amb la tercera via no fou tant el d'una major o menor radicalitat dels programes, sinó el de l'enfocament, els objectius i el sentit. Ho diem, valgui la redundància, en un doble sentit: el primer es refereix a quin és el sentit del procés, cap a on va; el segon fa referència a capacitat de motivació, explicació, mobilització i agregació.

En el primer sentit, el New Labour no ha significat una moderació programàtica: ha implicat un canvi de sentit. Essent molt benèvols (i abans de la guerra d'Iraq), es podia sostenir que la tercera via era, com assenyala Giorgio

Ruffolo, “una pista d’emergència que corre paral·lela a la gran autopista del neoliberalisme”, per tal de corregir-ne els aspectes socials més penosos.

En el segon sentit, el New Labour va desmotivar brutalment les bases laboristes. El partit va perdre 130.000 afiliats en cinc anys. L’aleshores secretari general de la Fabian Society, Michael Jacobs (que no era un vell laborista ni un radical, sinó un raonable intel·lectual de trenta anys), va escriure aleshores, a la revista britànica *Prospect*, que hi havia “alguna cosa profundament corrosiva” en els efectes de la tercera via sobre el partit laborista.³⁰

L’intent de modernització expertocràtica de la tercera via va menystenir la gran importància de la subjectivitat i de l’esperança transformadora, necessàries per l’impuls de tot gran projecte polític. Substituí l’agregació activa basada en un projecte compartit i participatiu, per la recerca de consensos conjunturals basats en “*spin doctoring*” i la seducció mediàtica (que Blair va jugar bé, fins al punt que un cronista del *Guardian* comparà les seves intervencions oratòries amb veritables actuacions musicals).

Hi ha un darrer aspecte a tenir en compte en l’ascens i la caiguda de la tercera via: cal coherència personal i col·lectiva amb els valors que es representen. En aquest sentit i pel que fa a gestos, *il catalogo é questo*: Blair va fer penjar a YouTube un missatge d’efusives felicitacions a Sarkozy quan aquest fou elegit president; passà vacances estivals a la fastuosa vil·la de Silvio Berlusconi a la costa Smeralda; va assistir aparentment encantat a la boda esperpèntica de la filla d’Aznar a El Escorial; i es féu la foto de les Açores amb l’aleshores cap del govern d’Espanya i el president Bush dels Estats Units, poc abans d’enviar tropes a l’Iraq. Podríem continuar... Un *bingo* pel que fa a coses que un líder laborista (o simplement un *gentleman*) no hauria d’haver fet mai.

→ Nou centre.

ANTHONY GIDDENS. *La tercera via: la renovació de la socialdemocràcia*. Barcelona, Edicions 62, 2000.

30. Michael JACOBS. “Reasons to believe”. *Prospect*.

Terciarització i dualització

Robert Reich, ministre de Treball del primer govern Clinton, reclamava, a principis dels anys noranta del segle XX, la necessitat d'inventar noves categories per classificar els treballadors en la nova economia. Les classificacions pròpies del fordisme, amb el seu escalafó ple de categories intermèdies, ja no serveixen i per això proposa sintetitzar el món laboral en tres grans categories: els serveis rutinaris de producció, els treballadors dels serveis en persona i els analistes simbòlics. Aquests tercers correspondrien als treballadors del coneixement, aquells professionals que efectuen feines d'alt valor afegit i la productivitat dels quals no depèn de les hores de feina, sinó del valor del coneixement que aporten. Els primers es correspondrien a la classe obrera industrial clàssica, mentre que els tercers són els treballadors del sector serveis, molt intensius en hores de treball però poc intensius en coneixement.

Reich va fer un pronòstic per als EUA a mitjan anys noranta: per a la dècada següent només augmentaria l'ocupació en el sector terciari, mentre que l'ocupació industrial passaria a ser solament un 15% del total de l'ocupació del país. El que succeeix és que al sector serveis hi ha, com bé advertia ell, dos mons cada vegada més divergents. D'una banda, els "analistes simbòlics" els professionals i amb alts nivells de formació. D'una altra, els treballadors dels "serveis en persona" que, més enllà del seu nivell de formació, només poden entrar en el mercat laboral per a executar treballs de baix valor afegit, repetitius, de baixa o nul·la creativitat. Treballs que no es desplacen als països emergents —com sí que passa en el cas de les ocupacions industrials— és només perquè necessiten ser exercits directament davant el client. Els treballadors industrials suporten la competència dels països emergents per mitjà de les deslocalitzacions, mentre que els del sector serveis només la suporten mitjançant la immigració.

Així, a través del sector serveis assistim a un profund procés de dualització social. Les nostres societats de classes mitjanes es parteixen en dos tipus de "classes mitjanes" que, si no vigilem, estaran cada vegada més dividides. D'una banda, hi ha el món dels empresaris, arquitectes, advocats, periodistes, polí-

tics, científics; d'una altra, el món dels cambrers, missatgers, vigilants de seguretat, els ciudadors de gent gran, els peons de la construcció o els treballadors del transport de mercaderies. En el primer cas, flexibilitat laboral significa canvi, noves oportunitats, rotació professional pactada; en el segon, moltes vegades significa precarietat, treballs temporals, a temps parcial o sense protecció social efectiva.

En conseqüència, la classe mitjana tradicional corre el risc de partir-se: mitja classe mitjana es torna *pija*, l'altra mitja es torna precària. D'una estructura social de diamant (amb una extensa classe mitjana, i dues classes minoritàries, la classe alta o propietària i la classe exclosa) podríem avançar, si la política no hi posa remei, a una nova estructura de rellotge de sorra: la classe mitjana es redueix i envia els seus membres cap a les dues zones extremes, la classe propietària i la classe exclosa. Els treballadors genèrics cada vegada són més vulnerables als processos d'exclusió, cada vegada poden aprofitar menys els avantatges d'uns estats del benestar basats en el principi contributiu, perquè el seu itinerari laboral cada vegada és més irregular i inestable. I les prestacions contributives estaven dissenyades per a un estat del benestar fordista que partia del supòsit de la plena ocupació i els treballs estables. Així, les condicions de vida de la "classe mitjana de baix" cada vegada s'assemblen més a les del terç marginat, mentre que l'estatus, les expectatives i els interessos de la "classe mitjana de dalt" —dels nous professionals carregats de MBA— s'acosten cada vegada més als de la classe propietària. En efecte, els professionals del coneixement, encara que siguin assalariats, cada vegada tenen una cosmovisió més similar a la de la classe capitalista tradicional: menys impostos, serveis privats, etc.

Més enllà del que pugui tenir de simplificador el diagnòstic, la veritat és que les desigualtats han augmentat amb el canvi de paradigma tecnològic en les nostres societats europees al llarg dels últims vint anys. I aquest canvi té a veure, fonamentalment, amb l'evolució del mercat de treball. El grup dels "analistes simbòlics" —per al qual Reich pronostica un volum del 40% cap a 2010 a EUA— té un entorn laboral radicalment distint del grup dels "genèrics" —que és el sector que més va créixer en els anys noranta i que en

2010 havia d'acostar-se també, segons el pronòstic de Reich per als EUA, al 40% de l'ocupació total. Els primers actuen, de facto, en un mercat laboral mundialitzat, la seva mobilitat geogràfica és creixent i la seva remuneració no té tant a veure amb la quantitat (les hores) de treball que desenvolupen, sinó amb la qualitat (el valor afegit). Si els segons pateixen la globalització dels mercats laborals no és precisament perquè les ofertes de treball d'altres països estiguin al seu abast, sinó perquè la immigració dels països del sud arriba a les seves ciutats a competir, en molts casos, per les seves mateixes ocupacions. Els seus ingressos, en suma, no provenen del valor afegit dels seus treballs —de la *dimensió* del "coneixement" que incorporen en la seva tasca productiva—, sinó de la *dimensió* de la seva jornada laboral.

Fixem-nos que aquest procés de dualització és perfectament compatible amb el que expliquen les estadístiques laborals d'un país com per exemple Catalunya. Què ens diuen les xifres? Que a Catalunya cada vegada es crea més ocupació, en general, i més ocupació de qualitat, en particular. Sens dubte, dues bones notícies. Tanmateix, cap d'aquestes dues dades desmenteix que s'estigui produint, en un mercat laboral com el nostre, un cert procés de dualització. El creixement dels "analistes simbòlics" explica l'increment de l'ocupació de qualitat. El creixement dels "serveis en persona", sumat a l'anterior, explica el creixement de l'ocupació en general. Cada vegada més gent treballant i cada vegada més treballadors del coneixement i, tanmateix, al mateix temps podria ser que anés avançant la divisió del món laboral en dos universos cada vegada més divergents.

El model clàssic d'Estat del benestar heretat del fordisme no serveix ni a la nova classe mitjana (mitjana-alta) del coneixement, ni a la nova classe mitjana (mitjana-baixa) de la precarietat. Posarem dos exemples concrets. Primer: els sindicats, en el nou entorn laboral, han aconseguit protegir de manera prou efectiva els nous treballadors dels "serveis en persona"? No prou. Segon: els serveis públics universals (educació, salut, serveis a les famílies, pensions públiques) agraden a la classe mitjana que es fa *pija*? No gaire.

En síntesi, la terciarització de les nostres economies va canviant les regles dels nostres mercats de treball. La negociació de les condicions d'ocupació, les

modalitats d'incorporació al mercat laboral, cada vegada més es va individualitzant. Aquesta individualització trenca les regles del joc de la cohesió social heretades de la vella economia industrial. Qui té les de guanyar en una "economia del coneixement" són aquells que posseeixen el factor productiu decisiu —precisament aquest misteriós "coneixement" que determina la qualitat o el valor afegit d'un determinat treball. Per a ells, la individualització no és problema perquè en tenen prou amb ells mateixos per a negociar les seves condicions laborals. Abans el capital, ara el capital i el coneixement: quan un factor productiu és molt necessari, és la clau del creixement i la productivitat, i al mateix temps és escàs, domina l'escenari.

¿Aquells que tenen poc coneixement a oferir, els que són al costat equivocats, és a dir, al costat del factor productiu no escàs, els que són fàcilment substituïbles perquè pertanyen a una legió abundant —una massa respecte de la qual l'oferta sempre serà major que la demanda, perquè ofereix un tipus de treball "genèric", amb poques necessitats de formació—, per a aquests què suposa la individualització? En molts casos suposa un pendent cap a la inseguretat laboral, indubtablement. La negociació col·lectiva, que és l'oposat a aquesta individualització de les condicions de treball, va néixer d'una economia industrial en la qual les necessitats de la producció en massa obligava a concentrar molts treballadors en un mateix espai: la fàbrica. D'aquí el valor simbòlic d'aquest espai, que no tenia solament un significat productiu, o arquitectònic, sinó també polític. Però la terciarització dispersa els treballs en milers de microespais individuals i mòbils. Per aquest motiu la individualització apareix no només pel canvi tecnològic, sinó per la física mateixa del procés productiu que una economia de serveis imposa.

Terrorisme

Una estranya unanimitat es produí a l'inici del nou segle, que els atemptats de l'11 de setembre de 2001 a Nova York van reforçar fins a l'extrem: que el principal perill mundial del segle XXI seria el terrorisme. Vegeu algunes declaracions: "El terrorisme és la més gran amenaça per la pau mundial" (Vladimir Putin, setembre 2000); "El terrorisme és la gran amenaça del segle XXI" (Tony

Blair, maig 2003); “L’amenaça més gran a què s’enfronta el món és el perill dels extremistes i terroristes armats amb armes de destrucció massiva” (George W. Bush, setembre 2005); “El terrorisme és la més gran amenaça de les democràcies lliures en el segle XXI” (Angela Merkel, maig 2006).

L’apel·lació al terrorisme, d’entrada, obre la porta a una perillosa ambigüitat conceptual. El terrorisme, si es pensa amb una mica d’honestedat intel·lectual, no és un *actor polític* per ell mateix, sinó una *tècnica d’acció* violenta i inhumana, normalment encaminada a produir víctimes civils innocents. Tanmateix, els nostres líders avui parlen del terrorisme com si el terrorisme en ell mateix fos el subjecte, l’actor al qual ens enfrontem. Anomenar l’adversari amb un nom equívoc, creiem que només contribueix a identificar-lo amb un adversari inconcret, inaprensible. En canvi, potser les preguntes que ens caldrien són preguntes de l’estil: quins són els actors que fan servir el terrorisme per als seus fins? Quants són? Què pretenen? Quina ideologia dieun que serveixen? Potser el què caldria és parlar dels subjectes —i no dels seus mitjans— a l’hora d’estudiar els actors polítics que estan a favor dels mitjans democràtics per a resoldre els conflictes enfront d’aquells que estan disposats a emprar mitjans violents i destructius. Poster això ens ajudaria a clarificar una mica més les coses.

Ens els darrers anys, la violència política ha assolit un caràcter deliberadament transnacional. El nou terrorisme ha incorporat de manera sistemàtica els atemptats suïcides i la voluntat de provocar matances indiscriminades. És una gran amenaça que obliga a esforços excepcionals per combatre-la. Però l’expressió “guerra al terrorisme” com a element definidor dels conflictes del present i del futur no és adequat. Per desgràcia, les coses no són tan senzilles, hi ha altres amenaces igualment perilloses i qualsevol doctrina de seguretat solvent les ha de tenir en compte, sense apriorismes ideològics.

D’altra banda, junt amb el perill del terrorisme hi ha també el fet que la por que provoquen les seves activitats sigui explotat per grups de poder per tal de consolidar els seus interessos, reduir les llibertats i vulnerar els drets humans. Fent de la lluita “contra els moviments terroristes de l’islamisme global radical i feixista” el paradigma d’una “quarta guerra mundial” (després de la “terce-

ra", o guerra freda), els *neocons* ultraliberals, tipus Rumsfeld o tipus Aznar, pretenien liquidar de cop qualsevol discussió real sobre les problemàtiques generadores de fanatisme i violència, en particular la lluita internacional pel control dels recursos i la marginalització d'una majoria del món en condicions de pobresa extrema. Qualsevol discussió sobre les arrels del fanatisme i de la violència terrorista fou qualificada immediatament de capitulació "muniquesa" i de covardia "justificacionista". Els *neocons* de l'administració i els seus seguidors europeus pretenien tenir la clau d'un nou "segle americà": l'alta tecnologia militar i unes forces armades supremament àgils permetrien liquidar de manera summament precisa els terroristes i els governs connivents, sense risc de baixes pròpies significatives i sense llargues i costoses ocupacions de territori.

La versió Rumsfeld de la "revolució en els afers militars", per bé que ha causat desgràcies i víctimes innombrables, haurà tingut almenys el mèrit de durar poc. Els millors cervells del Pentàgon pensen ara en termes diferents, molt més penosos: es plantegen una segona "guerra dels cent anys". S'atreveixen a penetrar en un terreny que en altres àmbits tendeix a restar cobert pel vèl del políticament correcte: la previsió a llarg termini del caràcter dominant dels conflictes armats del futur, si les tendències que avui prevalen al món segueixen el seu curs, i l'enumeració de les distintes causes de violència, sense el simplisme demagògic de la propaganda neoconservadora.³¹

En aquest viatge prospectiu al cor de les tenebres, els *think tanks* de l'exèrcit nord-americà afirmen que és a les megalòpolis, en les ciutats salvatges i fallides dels països pobres, on s'estan situant els camps de batalla del segle XXI. Allò que un tinent general de l'exèrcit dels EUA ha definit com un escenari de "guerra mundial de baixa intensitat, de duració il·limitada, contra segments criminalitzats de la massa pobra urbana".³²

31. "Previem conflictes prolongats d'actors estatals i no estatals, alimentats per l'extremisme islamista, la competició per l'energia, el procés general de globalització i els canvis climàtics i demogràfics que presenciem, i l'ús en augment de la violència per assolir objectius polítics i ideològics, per part d'actors estatals i no estatals", tinent general Michael Vane, del Tradòc, Training and Doctrine Command de l'exèrcit dels EUA.

32. Citat a Mike DAVIES. *Planet of Slums...*

→ Guerra, → "Guerra dels cent anys", → "Neo-cons".

Sindicats

"Com a vell sindicalista desitjo transmetre un missatge: hem tingut retards perquè no hi ha res menys espontani que la independència sindical i no hi ha res més espontani que la burocràcia i la temptació d'adormir-se en els vells llorers. Per això ens cal una batalla permanent, que requereix una forta càrrega de voluntat i una constant capacitat de renovació. Capacitat de renovar la relació entre dirigents i dirigits; de renovar la representació. Aquesta és la saba vital que pot donar força a l'autonomia cultural del sindicat i al seu dinamisme; i la seva capacitat de transformar el debat entre sindicat i partits en un mutu enriquiment, no en una gelosa lluita de competències." Amb aquestes paraules tancava Bruno Trentin fa uns anys una conferència a l'escola d'estiu de la Federació Minerometal·lúrgica de CC.OO., a Madrid.

Aquesta "batalla permanent" per la innovació sindical no és una qüestió que hagi d'interessar únicament als treballadors, sinó a l'esquerra i al conjunt de la societat. És un important tema polític perquè la qüestió dels sindicats no és solament una qüestió de defensa d'interessos o de millora social; és també una gran qüestió democràtica.

Ho assenyalava Trentin en l'esmentada conferència: si en les nostres societats va creixent una àrea de la població que viu en condicions d'individualitat i d'exclusió de tota articulació i perspectiva col·lectives perquè no troba una possibilitat o un incentiu d'inclusió en la vida social i democràtica, en primer lloc del sindicat, el risc de passar, en una situació de crisi social, a una desestabilització democràtica és evident. Una població exclosa, disgregada, aïllada, pot arribar a estar disponible per aventures autoritàries, quan es veu enfrontada a una etapa de dificultats socials.

Ara, agrupar els assalariats, en una societat fragmentada i en un món del treball heterogeni, és una feina d'una enorme complexitat. La superació del for-

disme, la progressiva diversificació del mercat de treball, l'automatització i el desenvolupament de l'economia del coneixement, el ràpid creixement dels serveis, han fet molt heterogeni el món del treball. D'altra banda, l'avaluació individualitzada dels rendiments, el culte de la urgència, els rendiments a curt termini, els contractes per objectius, han produït també canvis "culturals" entre els treballadors: han reduït les relacions de confiança, les lleialtats col·lectives, la consciència de classe. És un procés general que porta les persones a sentir-se singulars i autònomes, amb tot el que això pot tenir de positiu, però també amb tot el que genera al mateix temps d'avorriment, solitud psíquica i social, i l'estrès de la vida progressivament individualitzada.

A França, una enquesta TNS-Sofres del 2007 indicava que un 78% de treballadors actius escollia el mot *estrès* per qualificar el seu entorn laboral, i que un 92% creia que havia augmentat "molt o bastant" en els últims anys. La caixa de supermercat que manipula dues tones diàries de mercaderies i ha de simultanejar-ho amb la utilització dels escàners, els codis de barres, la caixa i el tracte amb els clients és, tal vegada, la figura emblemàtica del que succeeix al Charlot de la cadena de muntatge del film *Temps moderns*. La cadena de supermercats Wall-Mart és la principal ocupadora privada dels Estats Units: els seus assalariats guanyen 15.000 dòlars (10.300 euros) anuals de mitjana, quatre vegades menys que els treballadors de la General Motors en els moments àlgids del fordisme.

En general es pot dir que, ens les nostres societats, el moviment general de millora progressiva de les remuneracions del treball que caracteritzà el segle XX s'aturà en el procés de mutacions verificat sobretot a partir dels anys noranta.

En aquest context de canvis convé no caure en el parany dels qui propaguen la fi del món del treball. Bruno Trentin es revoltava contra llibres d'èxit en els anys vuitanta i noranta del segle passat, com *La fi del treball* de Jeremy Rifkin, *El treball, un valor en perill en extinció* de Dominique Meda, o *L'horror econòmic* de Viviane Forrester, perquè "aquests texts i molts subproductes derivats d'ells semblava que dictessin els continguts i les formes d'una fi de la història i, per les forces socialistes i els sindicats, de la fi de qualsevol projecte de societat que tingués com un dels seus subjectes el món del treball i les classes treballadores".

En realitat, deia Trentin,³³ el gran canvi que va marcar la fi de l'era fordista no significava la fi del treball (en els termes de Rifkin) "sinó, paradoxalment, en la fase en què es produïen els processos de reconversió i d'acomiadaments de massa, una expansió a escala mundial de totes les formes de treball, començant pel subordinat i l'assalariat, a un ritme que no s'havia vista mai en el passat".

"No es tractava de la fi del treball", afegia Trentin, "sinó d'un canvi del treball i de les relacions laborals i del paper que el treball jugava en l'economia i en la societat dels països implicats en els processos de mundialització".

Entendre què és el treball avui, entendre quins són els canvis objectius i subjectius (entendre què succeeix en el cap de la gent que treballa) és un dels reptes més importants de l'esquerra d'avui. Es tracta de comprendre el caràcter dels canvis que la transformació postfordista de les relacions de producció està introduint en el treball humà, les noves condicions diversificades del treball assalariat: des del manteniment de les feines més penoses (que no han desaparegut, amb la seva fatiga i els seus riscos laborals), el treball en cadena o semiautomatitzat (que no retrocedeix), fins a les noves formes emergents de l'economia del coneixement que generen el que ha començat a denominar-se la *web class*.

Seguim Trentin, en la seva reflexió sobre la nova centralitat del treball: "L'ús flexible de les noves tecnologies, el canvi que se'n desprèn en les relacions entre producció i mercat, la freqüència de la taxa d'innovació i l'envelliment ràpid de les tecnologies i de les competències, la necessitat de compensar-les amb la innovació i el coneixement, i la responsabilització del treball executor per garantir la qualitat dels resultats, faran del mateix treball, almenys en les activitats més innovadores, el primer factor de competitivitat de l'empresa." "Aquesta és la tendència, cada vegada més predominant, que unifica en certa manera (incloses les noves necessitats de seguretat que comporten aquestes transformacions), un món del treball cada vegada més desarticulat en les seves

33. BRUIDO TRENTIN, *Canvis i transformacions*, Barcelona, Llibres del CTESC, 2005.

formes contractuals i fins i tot en les seves cultures; un món del treball que està vivint un procés de contaminació entre els vincles d'un treball subordinat i els espais de llibertat d'un treball independent."

D'una banda, el món del treball s'amplia: si definim els treballadors i les treballadores com les persones "que voluntàriament presten els seus serveis retribuïts per compte aliè i dins l'àmbit d'organització d'una altra persona, física o jurídica, denominada empleador o empresari",³⁴ qualsevulla retòrica sobre la progressiva desaparició de la classe treballadora topa frontalment amb la realitat. Però d'altra banda, la revolució postfordista diversifica i fa cada vegada més heterogènia la classe dels treballadors i treballadores assalariats. De fet, és constatable, en les enquestes estadístiques dels darrers anys, una dificultat creixent de les persones per designar la seva categoria socioprofessional.

Com assenyala Isidor Boix, entre els factors que contribueixen a aquesta heterogeneïtat hi ha "l'estabilitat o precarietat del treball, la condició d'ocupat o aturat amb voluntat de treballar en un moment determinat, l'edat, la modalitat contractual, el gènere, el país d'origen, la cultura en el sentit més ampli, la formació professional, la relació entre el lloc de treball i l'habitatge... a més de la diversa expressió i la molt diversa significació de cada un d'aquests aspectes en els diversos racons del món a partir de realitats econòmiques, socials i polítiques molt dispars".³⁵

Els moviments sindicals, socials i polítics es constitueixen bàsicament per una comunitat d'interessos i problemes, i també pels relats que els seus membres es fan a ells mateixos i contenen als altres. Siguin quins siguin els seus orígens i característiques, un element és comú a totes aquestes narratives: es construeixen a partir de les idees que les persones i els grups socials es van fent sobre la naturalesa de la seva condició, les expectatives de futur, la conveniència o la necessitat d'actuar (o de no fer-ho).

34. Article 1 de l'Estatut dels treballadors.

35. A: *Sobre el presente y futuro del sindicalismo*, Fundación sindical de estudios, Madrid, 2006.

Ira Katznelson,³⁶ distingeix, en el desenvolupament històric de la classe treballadora i les seves narratives, allò que són les dades estructurals, definides per la pròpia naturalesa del desenvolupament econòmic capitalista (nivell I); el conjunt de formes d'organització laboral i de vida i relacions socials, en el lloc de treball, la vida quotidiana en el barri i a casa (nivell II); el sorgiment i *coalescència* de narratives que donen una interpretació als nivells anteriors, assignant-los un sentit, identitats i sentiments col·lectius (nivell III); i eventualment la constitució i el desenvolupament de moviments i projectes col·lectius (nivell IV).

Si partim d'aquestes pautes, podríem dir que avui assistim a una nova situació del món del treball, que manté el nivell I (el treball no ha canviat l'essencial de la seva naturalesa assalariada); modifica substancialment el nivell II (assistim ací a una veritable mutació); planteja un repte fonamental de nous desenvolupaments en el nivell III (cal una nova narrativa pel món del treball global del segle XXI); i també un repte de renovació profunda del nivell IV.

Per nosaltres, la prioritat és avui el treball en el nivell III: entenem per narrativa el relat argumentat (amb el seu contingut d'anàlisi i de raons, de valors i sentiments) que constitueix el bagatge racional i sentimental sobre el qual la gent es motiva i motiva els altres a establir opcions i consensos democràtics, crear i efectuar accions i campanyes col·lectives, i desenvolupar agregacions, moviments i organitzacions de caràcter sindical, social i polític.

El món del treball ha estat una gran narrativa. Les mutacions del món del treball la projecten cap al futur i la modifiquen. No hem de prefigurar de manera prematura quins seran aquests canvis, però si partim del fet evident que es produeixen a partir dels canvis concrets de la realitat del món del treball, és evident que cal prestar una atenció prioritària a allò que succeeix en el camp dels anomenats treballadors autònoms de segona generació, els professionals, els *knowledge workers* (treballadors del coneixement), els joves precaris, els immigrants.

36. Ira KATZNELSON et al. *Working - Class formation: Nineteenth Century Patterns in Western Europe and the United States*, Princeton, Princeton University Press, 1986.

Les ràpides transformacions del món del treball impliquen un gran repte pels sindicats, per tal de fer-los representatius de sectors que, si bé estan vinculats per una comuna condició d'assalariats, no tenen sempre una homogeneïtat d'interessos. Una sèrie de problemes (l'atur, la precarietat, la globalització econòmica, l'economia del coneixement, la immigració, el desenvolupament del treball informal, etc.) obliga els sindicats a una extraordinària dosi d'innovació programàtica i organitzativa, i a una creixent assumpció d'un paper de caràcter polític (en el sentit de no limitar-se a l'àmbit de la negociació col·lectiva i de fer front a problemes d'àmbit general, com la fiscalitat o la seguretat social). Trentin parlava, en aquest sentit, de la necessitat del *sindicat general*.

En el món del treball postfordista, el sindicalisme ha d'organitzar noves formes de representació, en funció dels grans canvis en la tecnologia i en l'organització del treball, que veuen sorgir noves formes emergents de treball i noves subjectivitats col·lectives. En el món de l'economia creixentment globalitzada, el sindicalisme ha d'organitzar noves formes d'organització i d'acció transnacionals.

La capacitat per a representar els segments més precaris del mercat de treball i la globalització de les seves organitzacions són, probablement, els dos principals reptes estratègics dels sindicats en aquest moment de la seva història. No té sentit que els sindicats tinguin el seu fortí entre els treballadors de la funció pública, quan aquests estan entre aquells que gaudeixen de més estabilitat laboral. I no té sentit que els treballadors precaris tinguin un nivell de representació sindical ínfim, quan són els que més necessiten la protecció davant d'un mercat de treball sovint inclement amb ells. Tanmateix, es tracta d'una contradicció que no té res a veure amb la incapacitat del nostre sindicalisme, sinó amb raons estructurals: com podem aconseguir que els treballadors precaris s'afiliïn quan l'afiliació ha estat vinculada, tradicionalment, a ocupacions estables, en un mateix centre de treball, per temps indefinit i a temps complet?

De la mateixa manera, la globalització dels sindicats és imprescindible en un escenari de globalització dels mercats capitalistes. A Europa es pot parlar,

avui, gràcies a la lliure circulació de treballadors, d'un mercat de treball únic europeu. No és imprescindible, per tant, tenir sindicats europeus i comitès d'empresa d'àmbit també europeu, en aquelles empreses multinacionals que produeixen en diversos països de la Unió al mateix temps? Els nostres sindicats ja fa temps que estan posats en aquest procés i han fet passos importants en la bona direcció. En el mateix sentit, la globalització ens enfronta a una nova divisió internacional del treball, entre països desenvolupats, països emergents, cap als quals es desplaça la producció industrial tradicional, i països encara pobres. També els sindicats han d'intervenir en aquest procés, per tal de garantir que en aquest nou capitalisme global els drets laborals mínims, els més elementals, són respectats en tots els països del món. Es tracta d'impedir una "carrera a la baixa" que provoqui una desregulació en cadena dels mercats de treball, primer dels països pobres i després de la resta del món. Cal, per avançar en la direcció desitjada, la dels drets laborals bàsics garantits a escala universal, que els sindicats construeixin organitzacions mundials. També en aquest sentit s'està avançant: la constitució, a Viena, el novembre de 2006, de la Confederació Sindical Internacional, que unificava confederacions sindicals mundials en una única organització sindical mundial, va ser una gran notícia.

Aquesta autoreforma dels sindicats és un tema vital per l'esquerra. José Luis López Bulla ha comparat l'abast d'aquest procés amb el que tingué lloc en la transformació dels sindicats d'ofici en federacions d'indústria; cal tirar-lo endavant, ha dit, "amb tant de coratge com en el seu dia ho va fer el nostre Joan Peiró malgrat la cara de «pomes agres» de molts dels seus companys de la llegendària CNT en el famós Congrés de Sants".³⁷

→ Coalicions postfordistes, → Fordisme i postfordisme, → Mutacions del treball,
→ Precarietat, → Sobirania dels treballadors.

37. Prefaci a BRUNO TRENTIN, *Canvis i transformacions*. Barcelona, Consell de Treball Econòmic i Social de Catalunya (CTESC), 2005.

Treballadors/treballadores del coneixement.....

Alguns usen el terme *web class* per denominar la *nova classe* produïda pel postfordisme i l'economia del coneixement. Probablement és un concepte prematur; però és evident que hi ha en el món nou dels professionals del coneixement un extraordinari potencial d'autoorganització, de subjectivitat política, d'innovació. I, per definició, una enorme capacitat d'utilització de la Xarxa per a construir xarxes.

El postfordisme diversifica el món del treball i genera una ampli i creixent ventall de treballadors i treballadores del coneixement. La seva agregació al voltant de projectes socials i polítics obre unes perspectives fascinants. És un procés en xarxa, de cooperació entre persones autònomes i grups autoorganitzats, comparteix experiències i competències, construeix nova intel·ligència col·lectiva, genera imaginaris, manté viva la memòria, mobilitza energies, impulsa iniciatives. Ens sembla que la *web class* i el món dels treballadors del coneixement juguen un paper que evoca l'activisme dels tipògrafs (els obrers que sabien llegir), que crearen les primeres societats obreres.

→ Fordisme i postfordisme, → Mutacions del treball, → Precarietat, → Sindicats.

"Un altre món és possible".....

Amplis moviments, sobretot de joves, es mobilitzen sota l'expressió "Un altre món és possible". Aquesta és una dita bastant socialista, fins i tot en la tensió dialèctica que hi trobem entre els dos adjectius: un "altre" món, d'una banda; i un altre món "possible", de l'altra. Resumeix molt bé la dialèctica que ha caracteritzat la història de les esquerres i del moviment socialista, que a vegades ha posat l'èmfasi en l'*alteritat* del projecte, amb el risc d'èxodes extremistes, i en d'altres ha insistit en el *possible*, amb el risc de renúncies *possibilistes*.

Aquesta tensió entre l'"altre" i el "possible" és fecunda, a condició que no impliqui enfrontaments estèrils sinó que doni lloc a sinèrgies. En aquest sentit

no som tendres amb els que adopten posicions puristes i autosuficients, en un i altre camp. Dels partidaris de l'“alteritat” radical es pot dir, amb paraules de Péguy, que “potser tenen les mans netes, però no tenen mans”. Dels “possibilistes” a tot preu es pot dir que de fet treballen per la competència.

→ **Activisme, → Moviments globals.**

SUSAN GEORGE. *Otro mundo es posible si...* Barcelona, Icaria-Intermón Oxfam, 2004.

Utopies.....

Les utopies són “imatges del desig”.

MARTIN BUBER

El sueño de la razón produce monstruos.

GOYA

Utopia és un terme, creat per Thomas More al segle XVI, que significa literalment ‘allò que no és enlloc’. More l'utilitzà per referir-se a l'ideal d'una societat humana modèlica, desitjable per tant, però no assolible. Des dels temps de More, les utopies literàries i polítiques es multiplicaren i també, sobretot en el segle XX, els seus contraris: les *distopies* o utopies negatives (l'obra *1984* de George Orwell és potser la més coneguda).

Ara bé, també el segle XX produí una gran crisi de les utopies. En els primers anys del nou segle s'han vist sobretot a través del prisma de les monstruositats i tragèdies de l'Holocaust, el gulag i altres experiències criminals de guerra total, violència massiva i eliminació totalitària dels “enemics interiors”. “No hi ha cap paraula més desprestigiada que la paraula utopia”, ha escrit Javier Cercas, l'autor de *Soldados de Salamina*, que ho explica així: “Els nostres avis veieren com, una rere l'altra, totes les utopies en les quals van creure acabaven provocant les més grans matances de la història, els nostres pares veieren com, una rere l'altra, s'enfonsaven davant els seus ulls, i nosaltres vem néixer convertits en uns descreguts.”

Més que qualsevol anàlisi, la millor descripció de l'estat d'esperit finisecular dels testimonis del segle xx davant la utopia, entre la desolació i la nostàlgia, es troba en el poema anomenat justament "Utopia", de la nobel polonesa Wis-tawa SZYMBORSKA, que es pot traduir maldestrament així:

"L'illa on trobes finalment la bona explicació.
Ací et pots basar en proves sòlides.
No hi ha altres camins que els que porten a casa.
Els matolls es pleguen pel pes de les respostes.
Ací creix l'arbre de la Hipòtesi Justa
de branques eternament desenredades.
L'arbre de la Comprensió, lluminosament simple
s'aixeca prop de la font de l'"Així doncs, era això!".
Com més avances, més ampla s'obre
la vall de l'Evidència" (...)

"A la dreta, la caverna on es reflecteix el sentit.
A l'esquerra, el llac de la Convicció Profunda.
La veritat puja sense esforç a la superfície.
Damunt la vall, el Mont de les Certeses.
Però malgrat el seu encant, l'illa està sempre deserta,
i les petjades que es troben a la platja
van totes, sense excepció, cap a la mar.
Com si hom no fes altra cosa que marxar d'ací
per submergir-se sense retorn en l'abisme marí.
En la vida inconcebible."

Jay Winter, un historiador que ha dedicat molts anys a estudiar la història cultural de la Primera Guerra Mundial i dels terribles conflictes de les primeres dècades del segle xx, creu que no s'han d'abandonar les utopies a les mans dels assassins, i que cal reivindicar les visions dels qui visqueren els esdeveniments del segle passat lluitant per causes justes, encara que sovint fossin derrotats i silenciats.

Winter diu que cal separar nítidament les catàstrofes sanguinàries que significaren les "utopies majors", totalitàries, d'un Hitler o d'un Stalin, d'allò

que anomena "utopies menors": els "moments de possibilitat, d'obertura, d'esperances i de somnis rarament realitzats, però rarament oblidats" que caracteritzaren també la història del segle xx.

Winter planteja així: "la distinció entre les utopies majors —projectes centrats en l'estat, en enginyeries socials que gairebé sempre acaben en malsons— i les utopies menors, o projectes que no estan orientats a l'eradicació total del conflicte social o a la construcció d'una ciutat ideal, sinó a transformacions socials, a fer passes en el camí vers una societat menys violenta i injusta."

En un període en què les utopies retornen, aquesta antagonisme entre utopies és imprescindible. Les utopies, deia Martin Buber, són "imatges del desig", en les quals impera un afany per la justícia, una visió d'"allò que hauria de ser". S'han d'oposar, antagònicament, als somnis totalitaris ("El sueño de la razón produce monstruos", deia Goya).

Winter diu que un món sense utopies seria un món sense sentit i sense futur. I afegeix: "Si Oscar Wilde visqués en els nostres temps, afegiria només una sola paraula a un dels seus aforismes: «Un mapa del món que no inclogui utopies (menors) no val la pena consultar-lo, perquè no inclou l'únic país on desitja anar la humanitat. I quan la humanitat hi arriba, mira més enllà i com que hi veu un altre país millor, reempren el viatge»."

→ **Progrés.**

Martin BUBER. *Dreams of peace and freedom, utopian moments in the 20th century*. New Haven-Londres, Yale University Press, 2006.

Martin BUBER. *Caminos de utopía*. Mèxic, Fondo de Cultura Económica, 1966.

Valors.....

Entre els pecats mortals que els teòlegs castiguen, hi falta aquest enorme que no mereix perdó i que és convertir-se en homes pràctics.

JOAN SALVAT - PAPASSET

Pel que fa a l'educació dels fills, penso que cal ensenyar-los no les petites virtuts, sinó les grans. No l'estalvi, sinó la generositat i la indiferència als diners; no la prudència, sinó el coratge i el menyspreu dels perills; no l'astúcia, sinó la franquesa i l'amor a la veritat.

NATALIA GINZBURG

Estem d'acord amb Ginzburg, l'escriptora italiana que en un llibre esplèndid³⁸ anteposava les grans virtuts a les petites. Ens oposem a la màxima burgesa que diu que "la caritat ben entesa comença per un mateix" i, al contrari, creiem que "l'egoisme ben entès comença amb els altres". Per això ens agraden els insuperats valors republicans (llibertat, igualtat, fraternitat) i estem en contra del corrent revisionista que intenta substituir la germana petita de la tríada (la fraternitat) per altres termes (com solidaritat).

Tanmateix, hi ha sempre alguna cosa sospitosa en el fet d'invocar els valors i hi ha quelcom d'indecent quan en política es proclamen de manera retòrica i reiterada. "Mai es parla tant de valors com en els temps de cinisme", ha escrit Gustavo Zabrebelsky. Cap mare o cap pare estima els seus fills pel fet de proclamar el valor de l'amor maternal o paternal. És del fet d'estimar els fills que es pot extreure el valor de l'amor dels pares. Quan s'invoquen massa sovint i massa fort els grans valors alguna cosa falla. George Orwell reaccionava davant aquestes grans proclames dient que "el socialisme no és altra cosa que la decència comuna, «common decency»". Amb això n'hi ha prou, efectivament.

Per això, més que de proclamar els grans valors som partidaris de l'aplicació coherent dels valors concrets. N'esmentem alguns que voldríem veure més

38. Natalia GINZBURG. *Le piccole virtù*. Torí, Einaudi, 1998. Traducció espanyola: *Las pequeñas virtudes*. Barcelona, El Acantilado, 2002.

practicats: agilitat, altruisme, amistat, austeritat, autonomia, civisme, coherència, competència, *conseqüencialisme*, cooperació, crítica, diversitat, esperit d'equip, excel·lència, flexibilitat, honestat, *horitzontalisme*, independència, innovació, irreverència, mestissatge, modèstia, precisió, precaució, realisme, respecte, sostenibilitat, suspicàcia, vitalitat. Us convidem a ampliar la llista.

Universitat de València 1981-1982 26, 27, 102, 216

A

Abat Oliba 32

Acadèmia Catalana de Ciències i Lletres 72

Acció 25, 57, 117, 119, 127, 139

Accions, E 12, 15, 26, 30, 109, 111, 116, 118

Acció 200, 272

— Plan de accions 271

— Dia de les Accions 116

Accions d'urgència 12

Adaptació de l'Español per l'Español 12, 27

Adaptació 30

Adaptació 26, 101, 111

Adaptació 53, 98, 106, 131, 133, 116

Adaptació 200, 202

Adaptació 26, 101, 106, 116, 121, 122

Adaptació d'informació 26, 116

Adaptació d'informació i política 271

Adaptació 116

Adaptació de les Nacions Unides per

l'Español 72

Adaptació de les Nacions Unides per l'Español 72, 201

Adaptació 116

Adaptació 207

Adaptació 26, 101, 106, 116, 118, 119

Adaptació d'informació 116, 118

Adaptació d'informació 116, 118, 119, 121

Adaptació d'informació 207

Adaptació 101, 116, 121

Adaptació 101, 116

Adaptació 116

Adaptació 26

Adaptació 116

Adaptació 116

Adaptació 116

Adaptació 116, 118, 119, 121, 122

Adaptació 116, 118, 119, 121, 122

Adaptació 116

Adaptació 116

B

Batista, Manuel 116

Batista, Manuel, 116

Batista 116

Batista, Manuel 116, 118, 119, 121, 122

Batista 116

Batista 116

ÍNDEX ANALÍTIC I ONOMÀSTIC

11 de setembre de 2001 (11-S) 30, 37, 182, 276

A

Abu Graib 81

Acadèmia de Ciències Socials de Pequín 79

Accionistes 23, 57, 111, 112, 222, 223

Activisme 1, 12, 13, 26, 50, 138, 181, 216, 286

Açores 139, 272,

Foto de les Açores 272

Trio de les Açores 139

ADAMOVSKY, Ezequiel 12

Adoració de l'home per l'home 13, 72

Afer Dreyfus 30

Afganistan 35, 99, 117

Àfrica 61, 68, 106, 137, 159, 198

ALBERS, Detlev 202, 203

Alemanya 38, 66, 166, 167, 202, 251

Aliança de civilitzacions 36, 165

Aliança mundial contra la pobresa 231

ALLENDE, Salvador 192

Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Drets Humans 75

Altermundialisme, "Un altre món és possible" 286

AMATO, Giuliano 182

Ambient 207

Amèrica Llatina 41, 61, 107, 135, 169, 191, 192

American Enterprise Institute 180, 181

Analistes simbòlics 176, 273, 274, 275

ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent 205

ANNAN, Kofi 108, 164, 231

Antic Règim 145, 274

ARBENZ, Jacobo 191

ARENDT, Hannah 38

ARIAS, Òscar 191

Atlanta, model 160

ATTALI, Jacques 240

Autoritarisme 14, 16, 38, 40, 52, 218

AZNAR, José Maria 15, 31, 39, 138, 272, 278

Avalot 220

B

BACHELET, Michelle 191

Bad Godesberg, Programa de 202

BALL, Olivia 74

Banc Mundial 20, 22, 58, 100, 117, 180, 209

Banca Barings 222

Banca ètica 49, 50
Banca Morgan 258
Bangladesh 99, 159
Banlieues, crisi de les 27
BARBER, Benjamin R. 55, 189, 191
Barcelona 11, 12, 160
 Manifestacions contra la guerra 11, 12
 Model Barcelona 160
BAUMAN, Zygmunt 40, 49, 82, 84, 89, 96,
189, 196, 203, 269
BAZOGLU, Nefise 159
BEAUVOIR, Simone de 67, 68
BECKER, Frans 220
Belle époque 224
BENET XVI 64
BENJAMIN, Walter 134
Béns comuns 16, 83, 111, 136, 195, 209,
252
Berlín, mur de 37, 81, 109, 245
BERLUSCONI, Silvio 18, 39, 67, 71, 272
BERNSTEIN, Eduard 251
Berkeley 118
BEVERIDGE, William 234
BILMES, Linda J. 139, 140
BLACKBURN, Robin 107, 108
Blackwater 223
BLAIR, Tony 30, 31, 39, 138, 166, 203, 222,
258, 269, 270, 271, 272, 277
BLOCH, Ernst 251, 253
BLOCH, Marc 221
BOBBIO, Norberto 82, 124, 125, 153, 256
BODEI, Remo 254
BOIX, Isidor 282
Bolívia 191
BOLOGNA, Sergio 29
BOLTON, John 181
BONO (cantant) 207
BORJA, Jordi 13, 28, 66
Borneo 222
BOSETTI, Giancarlo 266, 267

BOTELLA, Ana 31
BRANDT, Willy 192
BRAUN, Joachim von 100
BROWN, Gordon 166, 271
Brundtland, informe 264
BUBER, Martin 289
Brasil 37, 99, 107, 191, 230
Bretton Woods, acords de 243
BROSSA, Joan 13
BRZEZINSKI, Zbigniew 42
BUFFETT, Warren 58, 240, 241, 242
Buit polític 17, 19, 35, 36
Burkina Faso 99
BUSH, George H. W. 11, 12, 30, 39, 41,
119, 138, 140, 180, 181, 183, 187, 272, 277
BUSH, Laura 31

C

CACCIARI, Massimo 210
CALVINO, Italo 192
CAMPALANS, Rafael 180
CAMPBELL, Alistair 31
CAMUS, Albert 252
CANTO-SPERBER, Monique 257
Canvi climàtic 19, 20, 21, 37, 48, 56, 100,
117, 160, 262, 268
Cap Gemini 242
Capacitat d'adaptació 271
Capitalisme 22, 23, 24, 27, 33, 34, 38, 39,
44, 45, 46, 48, 49, 55, 57, 64, 65, 75, 76, 77,
78, 84, 87, 88, 89, 90, 91, 104, 109, 110, 114,
126, 150, 161, 168, 169, 187, 188, 190, 193,
197, 212, 226, 232, 245, 246, 247, 248, 249,
250, 252, 258, 259, 260, 261, 269, 285.
CASEY, George W. 116
CASTELLS, Manuel 104, 118, 119, 120, 136,
138, 203, 248
CASTRO, Fidel 108, 110
Catalunya 69, 122, 138, 176, 275
CC. OO. 279

- Centreesquerra 67, 71, 166, 213, 226, 269
- CERCAS, Javier 287
- CHAR, René 104, 105
- CHÁVEZ, Hugo 191
- CHIRAC, Jacques 231
- CHURCHILL, Winston 138
- Ciutadania 24, 25, 26, 38, 39, 41, 44, 48, 50, 51, 77, 91, 128, 130, 138, 164, 173, 189, 190, 193, 194, 208, 212, 216, 232, 233
- Ciutadania laboral 247
- Ciutats 19, 27, 28, 117, 158, 159, 160, 275, 278
- CLAPTON, Eric 30
- Classe mitjana 60, 79, 103, 128, 241, 274, 275
- Classe treballadora 282
- Desenvolupament històric de la classe treballadora 283
- CLINTON, Bill 110, 223, 269, 273
- Coalicions postfordistes 28
- COHEN, Patricia 217
- COLE, G. D. H. 250
- COLOM, Àlvaro 191
- Colòmbia 35
- Comissió Europea 69, 93, 210
- Comunicació 16, 30, 32, 35, 42, 43, 118, 120, 123, 138, 167, 200, 201, 212, 215, 216, 217, 221, 224
- Comunicació i manipulació 29, 30
- Comunitat 16, 55, 62, 97, 107, 121, 125, 132, 165, 188, 189, 190, 205, 224, 238, 239, 259, 282
- Comunitat científica 19, 20
- Comunitat financera 111, 112, 113
- Comunitat internacional 157, 208, 262
- Coneixement 16, 33, 43, 81, 136, 213, 217, 218, 219, 228, 252
- Coneixement com a factor productiu, política i coneixement 49, 75, 76, 78, 103, 248, 273, 275, 276, 281
- Conferència de les Nacions Unides per al Comerç i el Desenvolupament (CNUCED) 113, 137, 138
- Consell de Drets Humans (Nacions Unides) 73
- Consell europeu 92
- Consell Europeu de Relacions Exteriors 179
- Consens de Pequín 180
- Consens de Washington 61, 180, 191, 229
- Contradiccions substancials (del món contemporani) 32
- COOK, Robin 269, 271
- Cooperatives 46, 47, 48, 49, 247, 248
- Costa Rica 191
- Costa Smeralda 272
- Crisi 14, 15, 27, 35, 50, 56, 82, 92, 95, 121, 122, 166, 174, 181, 185, 189, 215, 248, 271, 279
- Crisi alimentària 99, 100
- Crisi ambiental, crisi ecològica 20, 37, 155
- Crisi de l'esquerra 13, 40
- Crisi democràtica, crisi dels partits 26, 33, 38, 199, 200, 237
- Crisi de les utopies 287
- Crisi econòmica 20, 48, 243
- Crisi educativa 80
- Crisi financera 24, 34, 229, 268
- Crisi de la subprime 23
- Cristianisme 149, 182
- Crítica de l'economia política 207
- Crítica del Programa de Gotha 250
- CUPERUS, René 220
- D**
- Dacca 159
- D'ALEMA, Massimo 256
- D'ALEMBERT, Jean le Rond 43
- Darfur 35

DARWIN, Charles 271
Darwinisme 185, 226
DAVIES, Mike 117, 278
Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà 74, 75
Declaració Universal dels Drets Humans 73, 75, 157
DELORES, Jacques 91, 92, 97, 99
Democràcia econòmica 44, 45, 46, 203
Democràcia participativa 51, 52, 54, 216
Departament d'Estat (EUA) 117
Descomercialització 17
Desenvolupament sostenible 56, 70, 154, 156
Desigualtats 11, 16, 26, 34, 40, 41, 45, 46, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 68, 70, 72, 79, 80, 83, 87, 95, 105, 108, 110, 117, 123, 124, 125, 128, 130, 131, 132, 133, 141, 142, 143, 154, 156, 163, 185, 195, 197, 234, 245, 252, 256, 262, 268, 274
Deslocalitzacions 23, 42, 57, 104, 203, 273
Desprivatització 17
Desregulació moral 35, 62, 63, 64, 185, 186
Desvetllament polític global 42
Deute extern 229
DIDEROT, Denis 43
DIOUF, Jacques 100, 166
Diversitat 36, 65, 70, 96, 97, 98, 128, 131, 164, 291
DOHA, Ronda de 197
Dones 31, 35, 36, 54, 65, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 105, 107, 176, 178, 183, 194, 196, 212, 226, 252, 253, 256, 258, 268
 Dones i economia 69
 Diferència i igualtat entre dones i homes 70, 71, 98
Downsourcing 76
Dreta 12, 14, 40, 41, 57, 66, 67, 71, 81, 84, 90, 118, 119, 123, 126, 127, 147, 152, 155, 160, 161, 163, 179, 187, 199, 212, 240, 245, 246, 269, 270, 271, 288

Dreta espanyola 122
Dreta i esquerra 40, 71, 72, 90, 127, 179, 211, 226, 269, 271
Drets humans 14, 37, 73, 74, 115, 146, 194, 209, 263, 277
Droz-Vincent, Philippe 182
Dualització social 176, 273, 274, 275
DUCH, Lluís 101
DÜRR, Tobias 71
DUVAL, Guillaume 262, 270

E

Economia 23, 34, 37, 38, 40, 45, 51, 55, 68, 75, 76, 77, 83, 85, 94, 96, 109, 112, 113, 114, 134, 139, 156, 163, 167, 168, 169, 184, 185, 187, 198, 205, 207, 209, 218, 220, 221, 244, 276, 281, 295
Economia capitalista 64, 72, 77, 78, 90, 113, 246, 260
Economia criminal 230
Economia del coneixement 35, 49, 75, 78, 79, 88, 90, 103, 104, 128, 137, 176, 250, 276, 280, 281, 284, 286
Economia de gènere 69
Economia de mercat 22, 47, 48, 72, 87, 88, 111, 161, 162, 163, 195, 245, 252
Economia espanyola 47, 244
Economia industrial, economia fordista 102, 103, 276
Economia global, economia mundial 20, 109, 112, 113, 188, 209, 230, 231, 243, 249
Economia social 17, 46, 47, 48, 77, 247, 248, 249
Economia social de mercat 38, 39, 84, 202, 239, 247
Economia xinesa 61
Educació 16, 69, 70, 78, 79, 80, 81, 86, 89, 92, 103, 130, 167, 207, 209, 231, 233, 259, 267, 275, 290
EDWARDS, John 41

- Efecte Tequila 34
- EINSTEIN, Albert 252
- Eleccions espanyoles de 2004 216
- El Escorial 272
- Embarbariment 19, 26, 116, 256, 268
- Empreses 20, 23, 34, 39, 42, 43, 47, 48, 59, 69, 76, 77, 83, 86, 102, 109, 135, 167, 186, 188, 203, 204, 218, 220, 222, 223, 241, 244, 249, 250, 265
- Empreses transnacionals o multinacionals 109, 111, 113, 231, 249, 285
- Empreses democràtiques 46, 47, 49, 77, 246, 247
- Emprius 16
- Encounter* 181
- Encyclopédie* 43
- End-to-end*, principi 137
- Envelliment de les societats 106
- Equador 191
- Erfurt, programa d' 202, 203
- Escola 79, 80, 81, 86, 131, 133, 233, 279
- Espanya 12, 15, 47, 58, 106, 148, 166, 272
- ESPING-ANDERSEN, Gosta 79
- Esquerra 11, 13, 17, 18, 22, 29, 36, 40, 41, 43, 57, 64, 66, 67, 71, 72, 77, 81, 82, 83, 84, 85, 90, 95, 96, 102, 104, 118, 119, 120, 123, 124, 126, 130, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 154, 161, 162, 166, 167, 172, 173, 175, 177, 178, 179, 191, 192, 193, 195, 199, 201, 202, 212, 213, 214, 215, 218, 220, 226, 228, 230, 237, 239, 245, 246, 256, 257, 265, 269, 271, 279, 281, 285, 288
- Divisions de l'esquerra 66, 67
- Modernització de l'esquerra 166
- Nova esquerra 123, 173, 180
- Estat del benestar 16, 38, 39, 41, 44, 45, 79, 83, 84, 86, 88, 89, 90, 91, 97, 98, 102, 103, 129, 132, 133, 134, 152, 167, 169, 188, 190, 232, 233, 234, 235, 237, 239, 260, 261, 274, 275
- Estat del benestar previsor 86, 87, 88
- Reptes i preguntes de l'Estat del benestar 89
- Estats Units 14, 17, 23, 24, 32, 37, 41, 58, 107, 117, 118, 140, 157, 180, 181, 182, 215, 217, 223, 240, 256, 272, 280, 296
- Europa 14, 15, 17, 27, 28, 37, 38, 40, 44, 55, 66, 70, 71, 80, 82, 83, 84, 87, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 103, 106, 107, 135, 145, 154, 164, 166, 167, 179, 191, 192, 194, 197, 200, 209, 210, 212, 215, 224, 225, 256, 261, 263, 284
- Europa social 97, 98, 99
- Èxtasi administratiu 91
- ## F
- Fam 56, 99, 100, 113, 115, 166, 206, 207, 208, 225
- Febre del luxe 34, 242
- FERNÁNDEZ, Cristina 291
- FERNÁNDEZ DE CASTRO, Ignacio 240
- Fi del treball, teories sobre la 280, 281
- Finances ètiques 47
- Financiarització 23, 34, 109, 221, 224
- FLORES D'ARCAIS, Paolo 26
- FOLCH, Ramon 20, 21, 264, 265
- Fonamentalisme 8, 19, 36, 44, 55, 91, 101, 102, 118, 121, 124, 159, 170, 182, 187, 188, 189, 190, 194
- Fonamentalisme de mercat 64, 95, 185, 187, 241
- FORBES, Steve 240
- Forbes* 240, 241, 243
- Fordisme 29, 103, 205, 273, 275, 280
- Foreign Policy Centre 179, 220, 251
- Fòrum Progressista Global. Global Progressive Forum 114
- FORRESTER, Viviane 280
- Fractura digital 137, 138
- FRANCO, Francisco 18
- Frames* 119

França 18, 23, 27, 66, 67, 92, 104, 166, 168, 280

FRANK, Robert 242, 243

Fraternitat 75, 130, 150, 151, 152, 260, 290

FRIEDMAN, Milton 48, 180

FUKUYAMA, Francis 182

FUREDI, Frank 32

Futur 14, 17, 19, 22, 49, 55, 77, 79, 81, 82, 86, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 104, 105, 106, 110, 114, 118, 121, 131, 132, 134, 135, 137, 138, 154, 156, 158, 159, 168, 169, 174, 180, 184, 192, 195, 206, 219, 220, 224, 225, 227, 236, 237, 250, 252, 253, 254, 255, 256, 264, 265, 268, 277, 278, 282, 283, 289

G

GARCÍA, Alan 91

GARDINER, Sam 32

GARDNER, Howard 241, 242

GATES, Bill 58, 240

GAULLE, Charles DE 212

Gazprom 202, 258

General Motors 280

Génération précaire 219

Generation Debt 219

Gent gran 106, 107, 108, 274

GEORGE, Susan 126, 171, 287

Ghettos of the mind, guetos mentals 123

GIDDENS, Anthony 168, 169, 170, 270, 272

GIL, Gilberto 214

GINZBURG, Natalia 290

GIRAUD, Pierre-Noël 160

Globalització 16, 18, 23, 25, 28, 29, 33, 34, 35, 37, 39, 40, 57, 58, 60, 74, 89, 95, 96, 97, 98, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 116, 122, 127, 129, 132, 135, 155, 163, 165, 171, 172, 176, 189, 193, 194, 196, 197, 198, 202, 206, 209, 228, 229, 231, 243, 244, 245, 250, 263, 268, 275, 278, 284, 285

Globalització neoliberal 34, 58, 61, 109, 155, 187, 188, 231

Globalització i política 111, 112, 113

Globalització de la democràcia 114

GLOTZ, Peter 202

GONZÁLEZ, Felipe 30, 269

GORE, Al 20, 213

GORZ, André 258

GOTHA, programa DE 202

GOYA, FRANCISCO DE 287, 289

GRAMSCI, ANTONIO 32, 269

Gran Bretanya 166

Gran Guerra 115

GRASS, Günter 24

GREADY, Paul 74, 75

Grudnwertesozialismus 202

Guantánamo 181

Guerra 12, 19, 32, 39, 115, 116, 117, 119, 124, 127, 139, 140, 183, 184, 223, 253, 277, 278, 287, 288

Guerra al terrorisme 14, 37, 277

Guerra dels cent anys 19, 34, 116, 117, 159, 278

Guerra freda 37, 116, 231, 278

Guerres de religió 15, 44, 144

Guinea 99

Gulag 225, 287

H

HABERMAS, Jürgen 144, 146, 150, 187, 235

Haití 99

HALL, Wayne M. 116

Hamburg, Programa d' 202, 203

HARRINGTON, Michael 181

HARVEY, David 187

HAYEK, Friedrich von 63, 180

Hegemonia 37, 41, 57, 63, 118, 119, 122, 124, 135, 172, 186, 187, 190, 211, 213, 244, 263, 265

HITLER, Adolf 38, 288

HORSBRAWM, Eric 81, 115, 116, 225

Holocaust 225, 287

HOOVER, Herbert 183

HOWE, Jeff 43

HUNTINGTON, Samuel 165

I

Ideals 83, 89, 90, 142, 147, 151, 152, 153, 174, 227, 245, 251, 260

Idees 13, 18, 21, 27, 29, 102, 108, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 136, 173, 179, 180, 201, 205, 212, 213, 228, 264, 282

Hegemonia de les idees 26, 118, 119, 120, 265

Identitat 27, 36, 65, 96, 110, 116, 120, 121, 122, 123, 151, 165, 167, 177, 178, 188, 189, 214, 221, 257, 283

Identitarisme 19, 36, 66, 118, 121, 122, 123, 155, 194, 205, 213, 256

Iemen 99

Igualtat 26, 44, 45, 64, 70, 72, 73, 78, 79, 80, 83, 84, 89, 123, 124, 125, 130, 133, 141, 142, 144, 147, 150, 151, 152, 153, 162, 194, 195, 211, 226, 232, 251, 252, 253, 254, 260, 265, 290

Igualtat entre dones i homes 67, 69, 70, 71, 98, 154, 208, 265

Igualitarisme 123, 124, 125

Impossibilisme 82, 126, 127

Índia 34, 37, 42, 60, 61, 99, 107, 110, 135, 209, 230

Individualisme 26, 65, 128, 131, 132, 162, 185, 188, 194, 228, 238, 239, 258

Individualització 18, 90, 104, 128, 129, 130, 131, 154, 235, 237

Inestabilitat 23, 24, 34, 39, 40, 56, 163, 182, 185, 188, 219, 230

Infants 27, 73, 74, 79, 80, 86, 132, 133, 134, 210

Informació 16, 30, 31, 35, 48, 51, 54, 71, 115, 119, 122, 134, 135, 136, 137, 161, 204, 205, 215, 224, 226, 266

INNERARITY, Daniel 221

Institut Internacional de Polítiques de l'Alimentació 100

Integració regional 37, 135

Intel·ligència col·lectiva 33, 213, 217, 224, 286

Internacional comunista 101

Internacional socialista 114, 173

Internet 30, 34, 42, 53, 136, 137, 138, 205, 214, 215

Iraq, guerra d' 139, 223, 268, 271

Iran 14, 217

Irreverència 14, 291

Israel 35, 150, 217

J

JACOBS, Michael 272

JAGGER, Mike 30

Japó 106, 135

Jihad 55, 189, 190, 191

JOAN PAU II 15

JONAS, Hans 156

JOSPIN, Lionel 161

Justícia social 42, 44, 63, 78, 79, 83, 84, 85, 90, 91, 95, 98, 107, 129, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 149, 150, 152, 162, 174, 210, 256

K

KALDOR, Mary 115, 116

KAPUSCINSKI, Ryszard 134, 135

Karachi 159

KATZNELSON, Ira 283

KEMPF, Hervé 155, 157, 158

KERVIEL, Jérôme 222

KIRCHNER, Néstor 191

KISSINGER, Henry A. 181

KLAUSEWITZ, Carl von 19
KLEIN, Naomi 223
KOONINGS, Kees 160
KRAAS, Frauke 159
KRISTOL, Irving 181
KROPOTKIN 137
KRUIJT, Dirk 160
KÜNZLI, Arnold 101

L

Laborisme 270
Lagos 159
LAGOS, Ricardo 191, 231
Laïcitat 144, 145, 146, 147, 148, 149, 194
"La Internacional" (himne) 13, 255
LAKOFF, George 39, 118, 119, 120, 121, 265
LAFONTAINE, Oskar 202
Landau, informe 231
LEESON, Nick 222
LEFÈVRE, Benoît 160
LEITENBERG, Milton 115, 116
LEONARD, Mark 179, 180
Liberalisme 65, 237, 238, 257, 258, 259, 260, 261
LINDT, Michael 184
Líquida, societat 203
 Temps líquids 269
Lisboa, tractat de 92
Llenguatge 12, 14, 29, 101, 120, 161, 201, 266, 269
Lleis de la història 105
Llibertat, llibertats 11, 14, 15, 26, 27, 32, 39, 44, 45, 46, 48, 63, 64, 65, 83, 84, 87, 89, 95, 112, 124, 125, 128, 130, 131, 132, 136, 137, 142, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 162, 169, 188, 189, 190, 196, 206, 225, 233, 238, 239, 243, 245, 246, 250, 252, 253, 255, 256, 258, 259, 260, 268, 277, 290
Lògica 50, 63, 65, 72, 79, 87, 103, 133, 137,

153, 154, 155, 186, 187, 211, 217, 234, 236, 245, 260
LÓPEZ BULLA, José Luis 285
LULA DA SILVA, Luiz Inácio 191, 231
Lluita final 101

M

MACHADO, Antonio 111
Majories 27, 28, 29, 72, 111, 123, 154, 172, 192, 213, 245
 Majories passives 154, 155
Mal francès 28
MANDELA, Nelson 206
MANDELSON, Peter 222, 269
Manipulació 26, 31, 32, 52, 120, 121, 195, 218, 270
MAO TSE TUNG 180
MARQUAND, David 170
Martoc 99
MARX, Karl 77, 150, 179, 180, 207, 212, 247, 250
Marxisme, marxista 120, 173, 174, 202, 233, 242, 244
MAS I HERNÁNDEZ, Jordi 224
MASCOLO, Dyonis 11
Massachusetts Institute of Technology (MIT) 43, 48
MATA, Marta 80
MAURIN, Eric 18
Mauritània 99
McWorld 55, 189, 190
MEDA, Dominique 280
Medi, medi ambient 155, 156, 157, 173, 208
MegaCity TaskForce 159
Megalòpolis 56, 117, 158, 159, 160, 278
Memòria 40, 105, 121, 160, 217, 227, 228, 254, 286
Mercat 35, 38, 40, 45, 46, 47, 48, 50, 62, 63, 64, 65, 72, 76, 79, 80, 83, 84, 87, 88, 89, 90, 93, 94, 96, 99, 108, 110, 112, 114, 126, 132,

134, 152, 153, 158, 160, 161, 162, 163, 167, 168, 171, 178, 181, 186, 187, 188, 189, 193, 195, 196, 197, 202, 204, 209, 211, 215, 238, 244, 245, 246, 248, 255, 259, 261, 263, 281

Política de mercat 40, 42, 167, 211, 212

Societat de mercat, 26, 35, 64, 72, 79, 80, 161, 217

Mercat de futurs 100, 222

Mercat de treball 9, 18, 20, 22, 23, 33, 34, 42, 45, 84, 86, 87, 88, 102, 103, 130, 134, 152, 176, 178, 185, 218, 220, 232, 234, 235, 236, 237, 243, 247, 248, 249, 273, 274, 275, 276, 280, 284, 285

Mercat europeu 94, 98

Mercats financers 39, 47, 61, 109, 110, 112, 132, 185, 229, 231

Mercat global, mercat mundial 34, 40, 55, 61, 108, 109, 111, 112, 113, 135, 187, 189, 190, 196, 198, 263

Merrill Lynch, banca 242

Mèxic 99, 251, 289

Migracions 74, 117, 147, 145, 163, 165, 268

Mitjans comunicació 15, 30, 51, 52, 93, 123, 125, 138, 171, 186, 202, 211, 212, 221, 242, 271

Mondragón, grup cooperatiu 47

Modernització 16, 17, 29, 83, 166, 167, 180, 201, 213, 226, 272

Món del treball 18, 29, 35, 68, 102, 167, 176, 177, 218, 219, 244, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 286

Món multipolar 37, 94

MONTAND, Yves 210

MORALES, Evo 191

MORE, Thomas 287

MORRELL, Geoff 140

MOUNIER, Emmanuel 238, 239, 260

Moviments 12, 17, 26, 67, 68, 95, 108, 117, 131, 163, 181, 216, 218, 243, 253, 262, 277, 282, 283, 286

Moviments i partits 13, 173, 174, 175, 191, 218

Moviments de consum responsable 46, 47, 48, 50

Moviments globals, moviments altermundialistes 111, 170, 171, 172, 174

Moviments socials 11, 12, 13, 29, 54, 114, 169, 170, 171, 173, 174, 175, 217, 218

Moviments socialistes 55, 169

Multilateralisme 37, 135, 182, 184

Mumbai 159

N

Nacions Unides 31, 58, 73, 74, 75, 99, 100, 106, 107, 113, 114, 115, 117, 135, 137, 157, 159, 164, 182, 207, 208, 231, 262, 263, 264.

NAPOLEONI, Claudio 258

Nature, revista 43

NAVARRO, Vicenç 187

NEGRI, Antonio 168, 169, 170

Neocoms (xinesos) 8, 179, 180

Neocoms, neoconservadors 8, 16, 64, 65, 117, 119, 135, 140, 180, 181, 182, 183, 184, 187, 278.

Neoliberalisme 8, 18, 36, 57, 62, 63, 65, 102, 118, 163, 180, 184, 185, 187, 196, 198, 213, 226, 262, 272

Neue Mittel 8, 166, 191

Networked Politics 12, 138, 216,

New Labour 78, 166, 222, 269, 270, 271, 272

Nicaragua 191

Nigèria 159

Noruega 68, 71

Nou Cicle 97

Nou socialisme 8, 14, 26, 29, 49, 50, 52, 72, 78, 168, 170, 172, 191, 192, 251, 256, 262

Nova York 91, 127, 276

Now Generation 80

O

- OBAMA, Barack 41
- Objectius del Mil·lenni 114, 208, 210, 225, 231, 262
- OFFE, Klaus 235
- OIT 113
- OMC 61, 112, 113, 197, 231
- OMS 113, 139
- Open Source* 8, 43, 196
- Opinion Research Business 139
- Orient Mitjà 180, 182
- ORTEGA, Andrés 127
- ORTEGA, Daniel 191
- ORWELL, George 287, 290
- OSBORN, Kris 117
- Outsourcing* 42, 43, 76

P

- País Valencià 122
- Països Baixos 92
- Palestina 35
- Paradisos fiscals 230
- París 68, 73, 154, 159
- PARIJS, Philippe van 233
- Parlament Europeu 93, 99, 114, 164
- Participació 8, 11, 12, 26, 42, 43, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 92, 134, 136, 138, 153, 194, 195, 198, 199, 204, 211, 212, 217, 234, 235, 243, 244, 249, 250
 - Principi de delegació 51, 52, 53
 - Principi de participació directa 52
- Partido popular (PP) 31, 122
- Partit Socialista Europeu (PSE) 80, 93, 97, 99, 114, 263, 271
- Partit Socialista Francès (PS) 166
- Partito Democratico 166, 240, 256, 261
- Partits polítics 8, 11, 12, 15, 17, 29, 38, 42, 43, 51, 52, 78, 93, 129, 130, 154, 160, 166, 167, 172, 175, 192, 199, 204, 205, 210, 211, 212, 213, 214, 216, 217, 218, 251, 263, 279
- Partits de massa de nou tipus 43
- Reforma dels partits 53, 54
- Partits xarxa 8, 43, 201, 203, 204, 205, 214
- PASSET, René 262
- Patents 230
- Patrimoni transmissible màxim 242
- PÉGUY, Charles 253, 287
- PEIRÓ, Joan 285
- Pequín 180
- Pensió global, pla de 107, 108
- Pentàgon 117, 140, 159, 182, 278
- PEREIRA, Ines 12
- PERLE, Richard 181
- Personalisme 8, 206, 237, 238, 239, 262
- Petroli 12, 21, 24, 100, 186
- PEYRELEVADE, Jean 23, 24, 57, 222
- PINÇON, Michel 242, 243
- PINÇON-CHARLOT, Monique 242, 243
- PINILLA, R. 237
- Pipolització 30
- PLATZECK, Mathias 71
- Poble 8, 16, 38, 205, 206, 221, 259
- Pobresa 8, 16, 34, 56, 58, 59, 61, 62, 68, 74, 101, 105, 110, 111, 113, 117, 129, 133, 154, 165, 166, 194, 198, 206, 207, 208, 209, 210, 225, 229, 231, 233, 234, 236, 237, 240, 243, 262, 278
- POLANYI, Karl 161
- Política 8, 12, 13, 15, 18, 19, 26, 27, 29, 30, 32, 33, 35, 38, 40, 50, 71, 72, 81, 101, 105, 112, 114, 120, 124, 125, 127, 131, 133, 135, 138, 139, 148, 149, 150, 153, 154, 171, 180, 187, 189, 192, 193, 194, 195, 200, 201, 206, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 221, 222, 223, 224, 228, 234, 238, 246, 252, 257, 264, 266, 271, 274, 290
 - Política de mercat 8, 42, 167, 211, 212, 214
 - Política de sentit 8, 155, 167, 168, 195, 212, 213, 214

Política en xarxa 8, 138, 172, 205, 214, 216, 224
 "Política és pedagogia" 80
 Política i coneixement 8, 217, 218, 224
 Postfordisme 7, 29, 35, 76, 102, 103, 179, 220, 250, 285
 POTTIER, Eugène 13
 PNUD 58, 59, 61, 62, 113, 207
 PODHORETZ, Norman 181
 POLITO, Antonio 261, 262
 Precarietat 8, 76, 86, 176, 218, 219, 220, 235, 274, 275, 282, 284, 285, 286
 Principi de diferència 45, 46, 142
 Privatització 116, 134, 179, 185, 194, 214, 223,
 Privatització del poder 8, 26, 35, 52, 125, 221,
 Extroversió i introversió de la privatització 223
 Programa alimentari mundial (PAM) 99, 100
 Programa de les Nacions Unides per l'Habitatge (PNUH) 159
 Programari lliure 8, 17, 43, 137, 138, 196, 216, 224
 Progrés, noció de 225, 226
 Project for the New American Century (PNAC) 181
 Projecte Internet Catalunya (PIC) 138

R

RAMIN-OSMUNDSEN, Manuela 68, 69, 70
 RASMUSSEN, Poul Nyrup 97, 99
 RATZINGER, vegeu Benet XVI
 RAWLS, John 45, 51, 89, 91, 140, 141, 142, 143, 246, 259, 260
 REAGAN, Ronald 15, 118, 181, 182
 Realisme 8, 127, 143, 181, 190, 213, 226, 227, 291

Redistribució 39, 70, 83, 85, 86, 88, 89, 103, 156, 195, 209, 234,
 Redistribució de poder 40, 69, 70, 195
 Redistribució de l'activitat domèstica i el treball 70
 Reformes globals 8, 21, 101, 111, 114, 127, 166, 170, 172, 191, 196, 198, 210, 228, 229, 244, 263
 Regionalisme obert 114, 135
 REICH, Robert 223, 273, 274, 275
 Relativisme moral 44, 64
 Religió 8, 15, 25, 44, 62, 98, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 189
 Renaixement 27, 66, 110, 195
 Renda bàsica 8, 107, 108, 232, 233
 Rendes mínimes garantides 236
 Republicanisme 8, 153, 162, 206, 233, 237, 238, 239, 247, 262
 Reserva Federal 58, 240
 Re-simbolització 227
 Revolució liberal 256
 Revolució en els afers militars 117, 278,
 Revolució Industrial 75, 110, 254,
 RICOEUR, Paul 27, 227
 RIDAO, José María 40, 41
 Riquesa 8, 23, 34, 36, 45, 46, 57, 61, 62, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 114, 125, 129, 142, 164, 187, 193, 195, 197, 204, 205, 206, 209, 225, 231, 240, 241, 245, 264, 265, 268
 Rivalitarisme 36, 101
 Robben Island 206
Robber barons 42
 ROBINSON, Mark 43
 ROCARD, Michel 22, 24, 138
 RODRIGUEZ ZAPATERO, José Lluís 231
 RORTY, Richard 193, 244
 ROSS, Benjamin 184
 ROVE, Karl 181
 ROYAL, Ségolène 215

RUBIN, Robert 110
RUFFOLO, Giorgio 272
RUMSFELD, Donald 117, 181, 278
RUSSELL, Bertrand 267
Rússia 14, 99, 135

S

SACHS, Jeffrey 172
Sàhara occidental 35
SALA I MARTÍN, Xavier 58, 60, 61
Salaris 8, 23, 58, 70, 88, 98, 111, 156, 219, 220, 243, 244, 250
 Participació de les rendes nacionals 243
 Salari mínim 186
SALVAT-PAPASSEIT, Joan 224, 290
SANTOS ORTEGA, Antonio 220
SARKOZY, Nicolas 30, 67, 71, 166, 221, 272
SASSOON, Donald 256
SCHIRÖDER, Gerhard 166, 202, 203, 231, 258
SCHUMPETER, Joseph 22
Segona Guerra Mundial 15, 73, 82, 115, 202
SEN, Amartya 55, 57, 83, 121, 123, 125, 198, 259
Senegal 99
SERRAT, Joan Manuel 228
Shangai 159
SHAW, George Bernard 14, 232
SHEERAN, Josette 99
SHORT, Clare 222
SILONE, Ignazio 101
Sindicats 8, 29, 54, 76, 103, 104, 169, 171, 185, 186, 217, 220, 244, 247, 249, 250, 275, 279, 280, 284, 285, 286
Sindicat general 284
Singapur 222
SMITH, Adam 63, 259
Sobirania dels treballadors 8, 179, 247, 249, 285
Socialdemocràcia 8, 166, 202, 239, 250, 261, 262
Socialisme 8, 14, 45, 46, 50, 55, 72, 78, 82, 83, 84, 90, 91, 95, 104, 105, 118, 120, 125, 126, 129, 131, 146, 147, 150, 152, 153, 156, 161, 168, 169, 170, 172, 173, 177, 190, 191, 192, 195, 196, 198, 202, 203, 213, 217, 220, 230, 232, 233, 237, 239, 245, 246, 251, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 265, 290
 Com a comunitat de ciutadans 238
 Com a individualisme 132
 Com a model de societat 252
 Com a moviment 229
 Com a terme polisèmic 169
Mort del socialisme 8, 168, 251, 256
Nou socialisme 8, 13, 14, 29, 50, 52, 72, 78, 124, 160, 168, 170, 172, 191, 192, 250, 251, 256, 262
Socialisme dels vençuts 250
Socialismes del segle XXI 49, 77, 87, 90, 96, 111, 114, 147, 174, 193, 262
Suportalsidealsdelsocialisme 245, 251
Socialisme amb característiques xineses 180
Socialisme i liberalisme 8, 256, 261, 270
Socialmediocratització 213, 214
Societat 8, 9, 16, 17, 18, 22, 24, 25, 26, 27, 35, 36, 39, 40, 41, 50, 52, 56, 64, 68, 75, 79, 80, 81, 83, 89, 90, 94, 96, 98, 101, 102, 103, 124, 128, 140, 141, 142, 144, 146, 147, 150, 151, 152, 163, 164, 167, 169, 177, 178, 182, 184, 188, 192, 193, 195, 199, 200, 203, 206, 210, 213, 214, 216, 225, 227, 232, 234, 235, 237, 238, 250, 251, 252, 255, 258, 260, 261, 262, 264, 265, 279, 280, 281, 289
 "No hi ha salvació en la societat" 18
Societat civil global 8, 74, 173, 210, 262, 263

Soldados de Salamina, llibre 287
 Solidaritat 44, 63, 64, 98, 107, 120, 129, 130, 131, 144, 146, 147, 149, 165, 187, 188, 189, 190, 207, 256, 290
 Sostenibilitat 8, 17, 37, 40, 56, 72, 83, 85, 157, 158, 163, 194, 195, 208, 264, 291
 Sostenibilisme 8, 17, 37, 56, 158, 264
 SPD, partit socialdemòcrata alemany 71, 166, 167, 202, 203
Spin 8, 30, 32, 42, 78, 213, 226, 266, 270, 271, 272
 STALIN, Josif 288
 STALLMAN, Richard 224
 STEINER, George 29, 91, 101
 STERN, Nicholas 20, 22
Stern, revista 43
 STIGLITZ, Joseph 22, 58, 59, 62, 85, 111, 113, 139, 140, 158, 172, 198, 229
Storytelling 30
 STUART MILL, John 150, 184, 247
 SUBIRATS, Joan 16, 86, 129, 176
 Subprime, crisi de les 23, 34
 Suècia 166, 167
 SZYMBORSKA, Wistawa 288

T
 Tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) 43, 75, 108, 218
 Televisió i política 30, 125, 211, 266, 267
 Temps moderns, film 280
 Tequila, efecte 34
 Tercer Món 117, 159
 Tercera via 8, 71, 84, 166, 167, 191, 203, 246, 269, 270, 271, 272
 Terciarització 8, 81, 220, 273, 275, 276
 Terrorisme 8, 31, 37, 56, 116, 117, 127, 140, 184, 190, 276, 277
 THATCHER, Margaret 15, 18
The Guardian, diari 30, 140, 269, 272

The Lancet, revista 139
 THEIL, Stefan 251
The Weekly Standard, revista 181
 THOMPSON, Michael 184
 TICKELL, Crispin 82
 TNS-Sofres 280
 Tobin Tax 107
 TOCQUEVILLE, Alexis DE 51, 259
 Tòquio 159
 TORRIJOS, Martín 191
 Treball 8, 18, 22, 35, 39, 42, 47, 49, 58, 68, 69, 70, 71, 75, 76, 92, 93, 98, 109, 129, 176, 177, 178, 185, 194, 218, 219, 220, 230, 234, 235, 237, 247, 248, 250, 255, 259, 269, 276, 281, 282, 283, 284, 285, 286
 Centralitat del treball 281
 Treballadors 8, 42, 46, 57, 77, 78, 86, 103, 176, 178, 179, 188, 196, 218, 219, 220, 224, 230, 243, 244, 247, 248, 249, 250, 261, 273, 274, 275, 276, 279, 280, 282, 283, 284, 285, 286
 Treballadors del coneixement 8, 275, 283, 286
 Treballadors genèrics 104, 176, 274
 TRENTIN, Bruno 154, 252, 279, 280, 281, 284, 285
 TRONTI, Mario 66
 TUBELLA, Imma 137
 Triangulació entre la dreta i l'esquerra 271
 Turboenriquiment 242

U
 UGT 220
 UNAMUNO, Miguel DE 153, 154,
 UNESCO 113
 Unió Europea 58, 69, 91, 92, 93, 94, 95, 98, 191, 210, 285
 Com a objecte polític no identificat 92

Polítiques i recursos pressupostaris de la UE 92
Unió Geogràfica Internacional 159
Unió Soviètica 115
Universitat de Califòrnia 214
Universitat de Carolina del Nord 158
Universitat John Hopkins 139
Uruguai 191
Utopia, utopies 14, 81, 105, 198, 287, 288, 289

V

Valors 36, 65, 153, 290
VÁZQUEZ, Tabaré 191
VELTRONI, Walter 240
Veneçuela 191
VIEIRA DE Mello, Segio 74, 75
VIERA-GALLO, José Antonio 21
Viquipèdia 43, 136
Virtuts 171, 173, 182, 185, 290

W

Wall-Mart 280
WANG LUOLIN 179
Washington 62, 100, 180, 181
Washington, consens de 61, 180, 198, 229
Web Class 219, 281, 286

Web 2.0 136
WEBER, Max 175
Welfare global 85, 190
Welfare State 108, 170, 254
WILDE, Oscar 271, 289
WINTER, Jay 288, 289,
WOLFOWITZ, Paul 181
WOOLSEY, James 183,
World Economic and Social Survey 106
World Internet Stats 137

X

Xile 191, 192
Xina 14, 34, 37, 42, 60, 61, 99, 100, 106, 109, 110, 135, 157, 170, 179, 180, 209
Xoc de civilitzacions 36, 165

Y

YouTube 272

Z

ZABREBELSKY, Gustavo 290
ZIZEK, Slavoj 127
ZOELICK, Robert 100
ZOLA, Émile 30
ZUBERO, Imanol 175

Les paraules del socialisme és una reflexió, en forma de diccionari obert, que inclou un centenar de termes i un complet índex analític i onomàstic, sobre la situació actual del món globalitzat, amb els seus greus reptes de justícia, pau i sostenibilitat, les seves complexes contradiccions substancials i les seves lluites per una major llibertat, igualtat i fraternitat entre les persones i els pobles. És una proposta per a la reflexió i el debat adreçada a totes aquelles persones interessades per com serà i com actuarà l'esquerra del demà, al nostre país i al món.....

ISBN 978-84-9779-854-5

9 788497 796545

Pagès editors